

ВОЈНИЧКА ПИСМА ИЗ ШЛЕЗВИГА И ХОЛШТИНА.

Читамо по новинама како сада Пруси и Аустријанци у заједници ратују противу Данаца због војводства Холштина и Шлезвига. У овим војводствама живи немачки народ, и имале су некад своје засебне поглавице; но доцније, по сродству, наследи их не данска краљевина, него дански краљ, и оне имађаху законе и земаљске установе друге, а не као Данци. И кад би та породица данска изумрла, војводине би имале пречег наследника, из своје средине и старе неке породице. Дански краљ знао је то, па је израдио, те је 1852 у Лондону начинио уговор, да те војводине и после оставу под Данијом; но на који уговор немачки савез, као најприроднији тотор, није пристао. После тога Данија је и законе своје пренеа на те војводине. И тако кад пре неколико месеци дански краљ умре, онда Немци потраже од новог краља, да он одвоји те војводине. Краљ на то непристаје, а савез немачки реши, да се војводине одцепе, и наложе Пруској, Аустрији, Саксонској и Хановерској као главнијим члановима да ово решење изврше, и тако се отвори рат.

Ми ћемо овај рат с војничке стране као најновији да пропраћамо, и зато узимаћемо, колико је за нашу потребу из германског војничког листа: „Allgemeine Militär Zeitung“, нека војничка писма, које њилов један дописник са самог бојишта пише. Из ових писама читаоци не само да ћеју у том рату догађаје чистије и истинитије дознавати; него ћеју, што је иначе и веома важно, упознавати се и са устројством

једне или друге војске, и са распоредима које сваки рат неизоставно захтева. А да би читаоци још боље сватали и разумевали то, што ћеју читати, ми прилажемо овима писмима и *овлашћен нацрт* ти предела, где је ратно позориште.

I.

12. Децембра са Холштинске границе.

Закључење немачког савеза може да се изврши или без боја, и онда не треба велике снаге; или ће се при томе рат да изроди, и онда је много већа сила нужна. Но ма како да буде, опет она војска, која се за та војводства одреди, мора се поделити на два дела: један *дејствујућ*, који ће одма посао свој да одпочне; а други *резерва*, који мора спреман да буде, да у случају рата оног првог подпомогне. Тако су то ове поменуте државе и учиниле. Њихова дејствујућа или извршујућа војска толика је, и тако је састављена, да само мирним путем обе војводине заузети може. За ово нашли су да је доста 24.000 људи, и то једна ће половина остати на граници као резерва а друга ће у војводине да уђе. У овој су војсци Саксонци и Хановерци, а у резерви Пруси и Аустријанци. У обема овим војскама има по 2 бригаде у целом дакле 4, и то Саксонска и Хановерска, а у резерви Пруска и Аустрија. Свака пак бригада има 4 до 5 баталиона пешака, 1 полк коњице и 1 одељење артилерије, пионира и пртљага, — једно на друго 6000 војника. Ако се заузеће војводине мирно сврши, онда врховну управу има Саксонска, а ако ће до боја да дође, онда ће узети Пруска, и резерва ће одма у војводине да уђе и тако ће извршујућа војска онда на 24.000 људи да порасте. Резерву пак овој целој војсци морају да пошљу само Пруска и Аустрија, и то око 3 бригаде пешака, 5 полкова коњице са нуждном артилеријом и осталим потребама.

Ова је резерва за сада још у гарнизонима, и само је назначена и спремна за полазак.

Тако дакле за привремено заузеће војводина главни је заповедник Саксонски ђенерал *Хаке* и има под собом 24 000 војника, а у случају рата узима врховну управу пруски фелд-маршал *Врангел*.

За сада *Пруска* бригада станује у Либеку и Мекленбургу, а дошла је 8 Децембра.

Аустријска станује у Хамбургу и дошла је 8 и 9 Децембра.

Хановерска прешла је 11. Децембра реку *Лаб* (Елбу) а 12 ушла је у војводину Холштин, и допрла до вароши Олденслуја. Напоследку

Саксонска бригада ушла је 12. Децембра у војводину Лауенбург. —

Кил, 23. Децембра.

О резерви пруској и аустријској немам вам шта ново за сада да пишем, јер се ни у броју ни по месту ни је променила.

О извршујућем одељењу, што је већ у војводине ушло, казао сам, да се састоји из 2 бригаде (Саксонске и Хановерске), а обе састављају један *Дивизион* под управом саксонског ђенерала *Хака*. Ђенерал-штаб овог дивизиона састављају официри свију сила дакле: саксонски, хановерски, аустријски и пруски, а начелник је ђенерал-штаба саксонски полковник *Фабрис* (Fabrice).

Штаб хановерске бригаде састоји се из 14 официра са 48 војника и 98 коња. Пехота се њенова дели на полкове и баталионе. У бригади имају 2 полка по 6 баталиона, 1 полк коњице (драгуни), 2 пешачке батерије (олучни 6-фунтаци) и 1 коњичка. Пешачки и стрељачки хановерски баталиони имају 799 војника, 22 официра, 49 коња за паркове, и лекарска кола. Полк коњички дели се код њи на 4 ескадрона и има свега 19 официра, 405 људи, 385 коња.

Пешачка батерија има 6 официра, 186 људи, 147 коња; а коњичка 5 официра, 123 човека, 147 коња. Саксонска бригада такође има 6 баталиона пешака, од којих 2 су стрелачке; даље 6 ескадрона коњице, 3 батерије, 1 одељење пионира и 1 одељење пртљага (трена). Саксонци немају полкова. Код њи 4 баталиона чине 1 бригаду. Коњица саксонска дели се на *лаку* и *гардисте* (по свој прилици тешку) и саставља се у полкове од 5 ескадрона. Од батерија 2 су пешачке, а 1 је коњичка и у првима је по 6, а у коњичкој по 4 тона, свега дакле 16 тонова, од који су 6 12-фунтаци и 10 олуци 6-фунтаци, а сви имају гвоздене лафете. Пртљак или џебана има 140 кола. Обе бригаде и саксонска и хановерска имају свој аудиторijat, свештенство и лека̀рство али немају пољски болница.

II

Кил, 29. Децембра.

О устројству данске војске говорићу опширније. У Данији има 4 главне команде, као што и 4 главне провинције (вилајета); а те су: Холштин, Шлезвиг, Литланд и Селанд. За издржавање војске брине се војно министарство. За сада има само две команде, јер је она у Холштину и Хопенхаги укинута. Прва главна команда у Шлезвигу, где је сва дејствујућа војска, поверена је генералу *Мези*, старцу од 70 година по кога сви волеу, и који је од год. 1848 па до 1850 увек срећан био. Друга је главна команда на острву Фину. Издржавање војске узела је држава на себе. Стова, славина, ракија, зоб и остале потребе једнако се набављају и у магацине у вароши *Фленсбургу* смештају. Тако исто начињене су овде и пољске месарнице и лебарнице. Лека̀рство је врло добро удешено. За сваки баталион, ескадрон и батерију има по 1 лекар. За пошеће болестника има

особита кола, која су на перима (Федерима), да се не труцају, и особито одељење војника за то је одређено. За болнице врло се добро постарало. У Шлезвигу и Фленсбургу има 6, у Апенради 2 за тешко рањене. Једно на друго има 7000 пољски постеља у болницама и то 3500 у Јитланду и Шлезвигу, 2000 на острову Селанду и 1500 на Фину.

Пртљаг је такође довољан. Мостовски справа има доста. Тако исто имају добро уређен пољски брзојав (телеграф), коме је начелник један подполковник. Дуж свију утврђених места Даневирка до Хузуна, Фридрихштата, Шлезвига и Екенферда повучена је брзојавна жица.

Убојни ред (Ordre de bataille). Главни је заповедник генерал *Меза*.¹⁾

Генерал-штаб састоји се из једног полковника као начелника, а полу-начелник му је капетан. За ординарцију и ађутанте има 1 ескадронски командир (мајор) 1 капетан 1 поручик и 1 полупоручик.

Војска подељена је на 3 дивизиона, у свакоме по 3 бригаде пешака, 2 ескадрона коњице и 2 батарије (једна је 6-фунташка а друга 12-фунташка). Бригада има 2 полка по 2 баталиона, свега 4. Напоследку баталион деле на 4 чете у свакој по 200 војника, 12 десетника, 12 добошара и трубача и 3 официра тако, да један баталион код њи има свега: 12 официра, 848 војника и 2 лекара осим баталионске канцеларије, у којој има 2 официра, 1 лекар и 5 војника. По овоме дивизион од 12 баталиона има: 200 официра, 10.288 војника заједно са штабом, и 19 лекара; а цела војска од 3 дивизиона има 618 официра и 30.884 војника заједно са штабом, али без пртљага и осталих родова оружја. Резерва пешачка састоји се из 4 полка. Коњица састављена је у полкове

¹⁾ Меза је доцније заменио други. В.

по 6 ескадрона од 120 коњаника сваки. Артиљерија састављена је такође у полкове од 6 батерија, а батерије састоје се из 8 топова и то или 6-фунташа или 12-фунташа или олучни 4-фунташа. У свакој батерији има по два 12-фунташка гранатска тона. Стрелаца немају.

Пионири и тешка артиљерија већином су у градовима и у Даневирку.

Осим горња 3 дивизиона имају и четврти коњанички, а тај се састоји из све оне коњице, која пешачким дивизионима није придана, и има је на броју $4\frac{1}{2}$ полка или 27 ескадрона.

И сувоземна и морска Данска војска подпуно је за рат спремна. Ово је сада први пут у овом веку да она тако грдну војску скупља, на тако малој просторији као што је Шлезвиг, и у тако јаким и утврђеним местима као код Фридрихштата и у шанцима и становима код Екерферда, Шлезвига и Фленсбурга. За врло кратко време спремили су они Шлезвиг за одпор, ако непријатељ уђе. Савет је 1 Децембра одобрио да се набави 4800 коња. Сви послужени војници позвани су под барјак, а тако исто и 600 морски војника и бродара. Коњавички полкови умножили су се на 6 ескадрона по 120 коња. Тако исто и официри у оставкама позвани су у службу. Даневирк посели су 4000 војника, и дан дањи траје тамо једнако оружање и грађење шанчева. Зима је настала јака и зато су из главне вароши Копенхага послане дрвене колебе у којима се по 30 људи сместити могу. Све ово, што рекосмо, вели нам, како ће се Данци упорно да бране, ако савезници пређу реку *Ајдер* и у Шлезвиг уђу. ¹⁾

¹⁾ Видећемо ниже, како није тако испало. В.

III.

Бил, 2. Јануарија

Сада да вам јавим, како су се војске покретале и то почевши од 8 Децембра. Савез немачки оставио је Данцима рок од 10 дана, да се за то време мирно из Холштина и Лауенбурга повуку, и тај је рок прошао 9. Децембра. Немачка пак војска, која се на граници била искупила, требало би да је 10. Децембра већ ушла у те војводине, али она је одложила до 11. Децембра. Данци пак одма су корак по корак одступали, и то час брже а час спорије, како је кад савезна војска напредовала. Немачка војска ушла је на 3 пута (друма). Источним и средњим путем ишла је саксонска, а западним хановерска бригада, и то тако, да прва бригада заузме северан и источан, а друга јужан и западан део Холштина. У војводину Лауенбург није се улазило. Она је остала незаузета, али су Пруси и Аустријанци опет на њу мотрили.

Саксонска бригада ушав у војводину непрестанце је напредовала и места мењала, а Хановерска стајала је и тек 20. Децембра продужила пут до Елмхорна.

Главни заповедник Хаке ишао је сам са главном силом своје бригаде, а његов генерал-штаб остао је у Алтони, и тек 18. Децембра дошао је у Ренцбург, на граници између Шлезвига и Холштина т. ј. онда, кад је Холштин већ сасвим заузет био. Саксонска бригада идући у Ренцбург, одма одашље 1 баталион пешака са 3 хановерска ескадрона на исток да Бил (место на граници) заузме, а дошавши у главни стан Ренцбург одашље једну колону на запад до Фридрихштета, и начини сvezу са северним и западним одељењима Хановерске бригаде.

Дански је главни стая био у Килу до 12. Дец. Одступање преко реке *Ајдера* сврше Данци до 18. Дец.

IV.

Кил, 6. Јануарија.

13. Децембра бијаше време доста рђаво. Падала је ситна киша заједно са снегом, па се није могло па далеко да види, особито кад се магла спусти. Друмова добри у Холштину нема, а и ови, што су, при рђавом времену врло су рђави, и колоне су се на маршу здраво отезале, јер су врло узаним фронтом и то врло неудобно морале да иду. При овом маршу пало ми нешто у очи. Пруска одељења увек су била на маршу под ковац изравниата, а саксонски војници били су много комотнији и на равнање нису се толико обазирали. На први поглед изгледа, као да Пруси боље раде, али кад се са друге важније стране погледи, и ако сам ученик пруски правила, опет морам рећи, да је сасвим противно. Саксонски војници изгледали су много веселији, слободнији и одморнији него пруски, јер их оно одржавање равноће и одстојања на длану, здраво убија. Често си могу чути од пруски официра, где виду љутито војницима: „стој“ „брже“ итд. Ја би често и сам замолио предње одељење, да лакше иде, и да се на нас острагу базиру. Кад Саксонаца пак тога није било. Истина, кад је непријатељ близу, и кад му се на сукоб иде, онда треба онако радити, као што Пруси чине, и онда је то најглавнија ствар; али кад се просто путује, онда треба војницима мало слободе, и то зато, да им се снага сачува за праву радњу, а не узалудно да се истроши. Друго је што имам да приметим, о пошењу пушке. Мени се чини, да је боље, да војници при дугом маршу а и при свима стражама, где неће до ватре доћи, носе пушке о кајши, јер је боље да раме трпи, него рука, која највише чини, да се добро или

рђаво гађа. Кад се пак близу непријатеља дође, онда се могу узети пушке на раме. Пруски војници носе непрестано пушке на рамену. Још сам нешто видео код Саксонаца боље уређено него код Пруса, а то је то, што они необтерећавају оружјем оне војнике, који алат шанацки носе. Код Пруса само се назначавају људи, који тај алат на изменце носе, а Саксонци су те људе и обучили у шанацкој радњи и свагда иду напред. —

Пруска бригада такође се кренула и ушла у Либек, сместивши у њему 5000 пешака и 1 ескадрон од 160 коњаника.

Данци се повлаче из Ренибурга и обезоружавају га, а тако исто и мостовски објект код Фридрихштета. Њега су још и лагумисали, и вођу у ваздух распрсли, али тако невесто, да су им се 2 војника тешко ранила.

19. Децембра Холштин је од Данаца сасвим очишћен био. Сва 3 оружија саксонске бригаде уђоше у Ренибург, а Хајнверска бригада заузме Дитмаршен (Малдорф).

V.

Ки.л., 18. Јануарија

Сад ћу да вас упознам са оном аустријском и пруском војском, којој је заповеђено, да улази у Шлезвиг и која је већ на путу.

Аустријска војска. Главни је заповедник фелд-маршал *Габленц*. Војска је подељена у 5 пешачки бригаде, свака бригада има по 2 полка (од 2 баталиона) и 1 баталион стрелаца (јегера). Осим тога има 2 коњичке бригаде по 2 полка, у сваком по 5 ескадрона. Даље има 6 батерија, 1 оделење пионира, и 1 оделење за пртљак и муницију. Свега дакле износи 25 баталиона, 10 ескадрона, 6 батерија а у броју око 34.000 војника. Војска им се састоји из: Срба, По-

ВОЈИН,

ЛИСТ ЗА ВОЈНИЧКЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ
ДРАГАШЕВИЋ,
ОФИЦИР И ПРОФЕСОР.

ГОДИНА

II.

с 1 картом, 1 планом и 11 дрворезних слика.

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ПЕЧАТНИЦИ.
1864.

С А Д Р Ж А Ј.

страница

I. Различити чланци и састави.

1. Војничка писма из Шлезвиг и Холштина (с једном картом)	1
2. Како стоји у Шлезвигу и Холштинау	33
3. Штатистичне црте о европској турској	81—95
I. Величина и насељеност	81
II. Етнографија	—
III. Вера	84
IV. Финансија	86
V. Оружана сила	—
Војска	—
VI. Организација и број турске силе	89
1. Регуларна војска	91
а) Низам	92
б) Редиф	94
в) Гијада	—
2. Нерегуларна војска, башибозуци	95
3. Спомоћни контингенти	—
Флота	—
4. Војничка академија у сев Америци	96
5. Освојене дипелских шанаца	99
6. Оцена даљине	103
7. Пруски систем олучних топова у рату (с 11 др- ворезних слика)	117
Систем Ариштроингов	128—130
Пруски систем	149—153
8. Стање на Балканском полуострову	131
9. Видање рањеника у рату као међународно право	154
10. Колико је изгинуло људи у Америчанском рату	157
11. Реч о нашој војној академији	161
12. Мисао о гвозденом путу по Србији	176
13. Нова правила за егзерцир	182

14. О нашој народној коњици	185—203
---------------------------------------	---------

Поступ	185
Србска коњица	189
Материјал	190
Одело	—
Спрема	—
Оружје	192
Строј и поделење	—
Егзерцир	194
Дејство	196
Како да се подигне овака коњица	198
Устројство и администрација	201
изображење и обучавање	203
15. Битка код Липице с планом	217

II. Книжевност.

1. Еквитацијоне штудије, превео Младен Пенадовић	147
2. Кратка настављења за службу у пољу, превео Љ. Узун-Мирковић	148
3. Историја србских догађаја од 1803 до 1812 у военомъ Сборнику	212
4. Историја србске револуције од Ранкеа	213
5. Овшта историја од Н. Срећковића	—

III. Закони, правила, прописи.

1. Закон о устројству војног министарства	14
2. Закон о накнади подвозних, попутних и селадбених трошкова војничких чиновника и војника	21
3. Закон о устројству војске	38—71
Уводна појатија	38
Прва част, о стојећој војсци,	—
Глава прва	—
а) О разним родовима оружја који сачињавају стојећу војску	39
б) О начелнику и штабу стојеће војске	40
в) О струци војничких болница	45

Глава друга	51
О чиновима и производству	
а) О производству по старешинству	50
б) О производству по избору	51
Глава трећа	
О стању официрском и положењима официра	
а) О чину официрском	52
б) О разним положењима официра	—
Глава четврта	
О пензији официра	53
Глава пета	
О осигуравању ужитка за војнике нижег реда, који су онеспособили	55
Глава шеста	
О плати, додатцима, плати по звањима и повишицама, која се даје нижим чиновима и простим војницима према поновљеним роковима службе	56
Друга част, <i>о народној војсци</i>	
Општи основи	60
Глава прва	
О регрутацији	—
Глава друга	
О образовању војске	62
Глава трећа	
О избору и именовању старешина за наредну војску	66
Глава четврта	
О учењу народне војске	67
Глава пета	
О дисциплини	69
Глава шеста	
Општа расположења	71
4. Пропис за одело и опрему народне војске	73
5. Додатак у устројству војске	133
6. Правила при издржавању затвора војничког	139

IV. Новости.

<i>Србија</i> , распоред официра у народној војсци . . .	109
војничке судије	134
судије за војнички касацијонски суд	138
ванцирања и постављања	144
<i>Ерцеговина</i> гласови за буну	156 и 158
<i>Турска</i> племићка гарда	29
градићи око Дарданела	180
нов ејалет	268
<i>Аустрија</i> муницијонски парк за бригаду	28
нове капе у хусара	—
за веће изображење официра	113
сталан стан	—
стање војске	210
гвоздени путеви к Босни	268
<i>Русија</i> морска сила	31
гвоздени градић	111
покораване Кавказа	112
оклопна флота	145
исподморски брод	180
<i>Француска</i> проба са челичним топом	29
стан код Шалона 1864	80
буна у Алжиру	115
ново наоружање пехоте	179
<i>Инглеска</i> извештај о марињи	30
<i>Италија</i> закон, да се од војничке службе ненаузу-	
мљу богослови	209
<i>Шпанија</i> стање флоте	30
<i>Швајцарска</i> ратно слагалиште	28
набавка пушака	29
<i>Баварска</i> паљачи и картачи у пешака	80
нишан у касарни	212
<i>Баденска</i> сталан стан	115
<i>Насава</i> ново устројство школе	113
V. Читаоцима, на стр. 32, — 102, — 160, 183, — 214, 268	

Уза све ово „Војни“ је овогодишњи донео био још и ове четири књиге :

1. *Тактика* по Ђенералу Грисхајму, превео Д. Ђурић, официр у оставци. I пола, *основна тактика*, на 8-ни, 198 стр. и 10 листи са каменорезним сликама. Београд 1864.
2. *Војник на маршу* од E. v. St. превео Драгашевић официр и професор. Први део. *О маршу уопште* на 8-ни 152 стр. Београд 1864,
3. *Начела четовања*. Написао Дон Сантијаго Паскуал и Рубијо, с немачког превео Драгашевић официр и професор. На 8-ни 48 стр. Београд 1864.
4. *Војничко судски законик*. На 8-ни 65 стр. Београд 1864.

љака, Чеха, Маџара, Талијанаца, а нешто мало из Немаца.

Пруска војска. Главни је заповедник пруски принц Фридрих Карло.

Војска се састоји из једног корпуса (армекора), који је у 3 дивизије подељен. Две су дивизије пешачке, а једна је коњаничка. Пешачка дивизија има 2 бригаде, бригада 2 полка, а полк 3 баталиона; свега у дивизији 12, а у обема 24 баталиона.

Коњаничка дивизија има такође 2 бригаде, бригада 3 полка од 4 ескадрона, свега 24 ескадрона. —

Шлезвиг, 27. Јануарија.

Пруски корпус исушно се подупио 19. Јануарија. Један је дивизион био на десном крилу у *Килу*, а други западно. Рано у јутру у 5½ сати 21. Јануарија да се знак, и војска пође за у Шлезвиг. Авангарда је измакла на читав сат напред, и до реке Ајдера допрла. Једно бочно за крило одашље се из Кила северо-источно, а доцније пређе код Холденаве реку Ајдер. Војсци придан је 1 баталион пионира са мостовским справама.

Пруски пешачки официри носе шпаде, но сад се увидело, да је то незгодно, зато су добили дозволење, да сваки узме оно оружје, које му се најгаше допада. Неки су узели и кратке дуге пушке. Аустријски официри имају сви револвере а прускима се недопада то оружје.

Војници су добро наоружани и снабдевени. Рђаво је пак:

1.) *Обућа.* Њиови војници имају дебеле, тешке и тврде чизме. Кад су радили, само су мислили да дуго трају, ма се у њима војници једва и мицали. Горња кожа готово је исто тако тврда као и њон.

2.) Пруски војници носе обојке. Но они никада немогу ноге тако да сачувају као добре чаране.

3) Код Аустријанаца сваки војник добија по једно стакло кожом обшивено, (место чутуре), а код Пруса остављено је то на вољу, да војници сами себи стакла набаве, и тако може се видети код њи различних стакала мали и велики.

Лекарство је добро устројено. Вештих лекара има доста, и добро се постарало за негу рањеника. Тако имају они рањеничка кола на перу (Федерима) за двојицу тешко или лако рањених. Тако исто за пошеће рањеника из битке и за помагање лекарима у лаким пословима имају изучене људе и лекарске чете, које су гарабиљима наоружане. Моје је мњење, да ове чете не носе никакво оружје, а то и због своје човечанске дужности, а и зато, што стоје под закриљем међународног права ¹⁾

Издржавање (ранење) војника бива из магацина, а другачије није ни могуће, јер су Данци Шлезвиг сав исисали. Месарнице су устројене и пекари свагда иду с војском. Тако исто и пиљари иду за полковима, али само извештај број. Свака чета има право, да за време рата најми себи једног пиљара (за вино, пиво, кафу итд.). Обично пак здруже се два и два четника и најме себи једног пиљара (маркетендера), који свагда бесплатно квартир добија.

Тако исто устројена је пошта из кола и коњаника, а телеграф (из 13 кола, 3 апарата и жице за 12 миља (24 сата места) још није приспео.

VI.

Шлезвиг.

Сад ћу да говорим о операцијама пруског корпуса: 21. Јануарија. Од Кила до Екериферда.

Авангарда састојала се из два полка пешака, 1 батерије 12-фунташке и 3 ескадрона улана. Напред

¹⁾ Код нас лекарске чете морале би се ипак наоружати, као и остали војници. В.

су ишли улази, за њима 1 баталион пешака, као предња част, а за њом остала авангарда. Бочна закриља била су само из пешака, јер је предео за коњицу незгодан. Код Левенсаве пређе се преко Ајдерског канала у Шлезвиг. Дански драгуни, што су ту били, после неколико пушака, повуку се назад. Код села Геторфа опет се Даници прикупе, али га брзо оставе и повуку се назад. У том селу биле су 2 чете пешака данских. Непрестанце се наступало и једнако су се Даници у даљини видели. После 2 сата пута одашље заповедник једну колону у леву страну преко Маријентала у Бивебу близу вароши Екериферда. Та се колона састојала из 1 полка пешака са 1 изолученом 6-фун. батеријом. Главна пак сила једнако је напред ишла. Пут којим се иде, допире до мора, и ту пролази кроз једну шумицу, и на левом (западном) крају њеном лежи село Швелмарк. Шумица је $\frac{1}{2}$ сата велика и допире на 50 до 200 корака до стрме и високе обале морске. На улазку пута у шумицу има једна кућа, предњаци од авангарде јаве, да је пут брвом препречен. Тако исто пређе још дознало се, да у пристаништу код Екериферда има две данске оклопнице (лађе). На свега овог мислило се, да су Даници овај положај заузели, шумицу посели, и у намери да се бране; а положај је био од природе јак теснац, јер пут кад из шуме изиђе, опет насипом иде и с десне је стране море а с леве баруштина, а то је једини пут за варош Екериферд. Но од свега тога ништа није било и непријатељ се нигде невиде. Само лађе у пристаништу примакле су се на 500 корака до обале и претиле путу. Једна је имала 2 изолучена топа 24-фунташа, и 1 дугачак 32-фунташ; а друга имала је 12 глатки топова (32 ф.). Чим те лађе угледамо, одма војске сташе, а била је већ у шуму ушла. Стало се пак зато, да се прво и прво војска неизлаже без икакве обране ватри, а

друго, да могу две изолучене батерије из резервене артилерије да стигну и да се против лађа наместе. У сред ове припреме чу се јак прасак пушака од Биндебе. Она одаслана колона сукобила се тамо с једним одељењем данских пешака и узбила их с малом штетом (2 рањена) на Екернферд. И ова колона угледала је са својих висина лађе у пристаништу и свршивши свој посао, окрене своју батерију против њи. Ту се сад отвори пуцање из топова. Одстојање је било 1800 до 3000 корака. У први мах метци нису били точни, но сваки доцнији био је точнији. После неколико метака лађе оду а Пруси продуже пут и уђу у Екернферд —

22. Јануарија. Битка код Мисунде.

Данашњи је дан био на то одређен, да се силно на непријатеља у јаком положају код Мисунде удари и да се притом види, јели се за уперан одиор спремио или не. Овом је операцијом руковао сам принц Карло. За ово одређено буде 11 баталиона пешака 10 ескадрона, 2 чете пионира, 2 лекарске чете а од артилерије:

4 Изолучене батерије 24 топа

3 7 ф. хаубич. 24 „

5 12-фунташ. 22 „

Свега 70 топ.

НОВОСТИ

СРБИЈА.

МИХАИЛЪ М. ОБРЕНОВИЧЪ Ш.

По милости божіей и воли народа

КНЯЗЪ СРБСКІЙ.

Проглашавамо и объявляемо свима и свакоме, да е
Државный Советъ решно, и да смо мы одобрили и одобравамо:

ЗАКОНЪ

О УСТРОЙСТВУ ВОЕННОГО МИНИСТЕРСТВА.

1. Обшта определена.

§. 1.

Воено министерство сѣднява све граде целокупного военного управления, и има подъ своимъ власти сву службу чисто воену, военно-техничну, военно-экономну, военно-научну, военно-судску, военно-контролну, военно-санитетску и военно-казначейску.

Подъ военнымъ министерствомъ стои сва земальска войска, како народна тако и строеѣ, као и сва воена заведена.

II. Поделенѣ и кругъ рада.

§. 2.

Воено министерство дели се на четири оделения: общте-военно, экономно, контролно и казначейско.

§. 3.

Обште-воено оделенѣ има два под-оделеня: лично (персонално) и стварно (матеріјално).

У кругъ личногъ под-оделеня спада:

1., Управа народне и стоеће войске, воено-полицайный надзоръ и воено судство.

2., Образованѣ и обучаванѣ обадве войске, деленѣ войске на части, израђиванѣ обшты службены правила, и све остало што спада у предметъ тактике.

3., Сви лични одношаи у войсцы, као што су: поставляня, авансираня, премештана, особене награде, одличія, кондуит и ранг-листе; и

4., Воено научна заведениа.

У Кругъ стварногъ под-оделеня спада:

1. Технично определенѣ коншtrukція свою безъ разлике войнички спрема, као и врховный надзоръ и управа надъ свимъ бойнымъ матеріјаломъ и свимъ бранителнымъ средствима.

2., Распорѣбай државне одбране, размештанѣ ратны средства по ратиномъ позоришту или иначе кудъ по потреби, проматранѣ землѣ у обзиру на воене цели, определяванѣ точкѣй за нарочита воена заведениа и построєня, израђиванѣ воєны планова, и све остало, што сочинява предметъ стратегіе.

3., Сви воено-инжинирски послови, као што е: подизанѣ и обдржаванѣ свою утврѣєня и обкопа, грабенѣ и обдржаванѣ воєны мостова и друмова, смештанѣ трупа, надзираванѣ и чуванѣ свою воєны зграда и зданія, участвованѣ у нѣиовомъ граѣєню, како определяванѣмъ особиты условия, по коима се градити имаю, тако и саставлянѣмъ и израђиванѣмъ положайны планова места за нѣио подизанѣ наменѣны.

4., Надзираванѣ свою друмова, путова, мостова и шума у обзиру на воєне службености и ползована за државну одбрану.

5., Сви топографични и картографични послови, воена статистика и воено исторични послови.

§. 4.

Економно оделенѣ стара се:

1., О материјалномъ издржаваню войске, као што е: набавка и чуванѣ ране, одела, квартирны и болничны потреба.

2., О набавки свою осталы воены материјала, о образованю и рукованю подвоза, потребны за провѣлит — обмундировку и шпитальске спреме, као и о набавки и обдржаваню стоке за войску потребне, и о осниваню и издржаваню магацина за воену обмундировку и продовольства.

3., О военомъ санитетству по целомъ пространству.

§. 5.

У кругъ рада воено контролногъ оделеня спада:

1., Контролиранѣ и прегледанѣ свою воены каса, материјала и књиговодства, періодично и изванредно.

2., На концу сваке рачунске године, инвентираиѣ свою воены материјала и потреба, прегледанѣ и ревидираиѣ свою воены како новчаны, тако и материјалны рачуна, пре него што се главной контроли на суперревизию доставе.

3., Израѣиванѣ свою правила и прописа потребны за новчано и материјално - воено књиговодство и рачуноводство.

4., Силапанѣ обштегъ военогъ буџета.

§. 6.

У кругъ рада казначейскогъ оделеня спада:

1., Држанѣ воене касе, приманѣ и издаванѣ новаца, кои войсцы по пропису припадаю, и кои се у обште на воене цели издаю.

2., Отварані кредит, коме принадлежи, на основу буџета и други финансијни закона.

3., Војені и на концу сваке рачунске године склапані своју војну рачуна.

III. Персонал.

§. 7.

Свако од њих два под-одељења, која су у §. 3. споменута, има по једног шефа у чину официра, са потребнимъ броемъ војни или грађански званичника, а надъ тимъ под-одељењима, која ће сачињавати обште војно одељење, биће једанъ Началникъ одељења у чину вишегъ официра, који ће посредствомъ више поменути шефова управљати канцелариомъ и свимъ пословима у ово одељење спадајућимъ.

§. 8.

Економно одељење има једногъ началника, који ће посредствомъ потребногъ броя комесара, магаціонера и други званичника управљати сва економна дела, и посредствомъ главногъ лекара руководити војно санитетство.

§. 9.

Војно контролно одељење има једногъ контролера, коме ће се дати у помоћ потребанъ брой рачуноиспитатеља и писара.

§. 10.

Казначейско одељење има једногъ руковатеља, који ће посредствомъ казначеја и потребногъ броя други званичника одправљати сва дела, која спадају у ово одељење.

§. 11.

На сва безъ разлике званія при економномъ, контролномъ и казначейскомъ одељењу, и на званія нижегъ канцеларійскогъ персонала обште-војногъ

оделеня, могу се узимати лица изъ грађанскогъ реда. Но сва ова грађанска лица, коя воєномъ министерству принадлеже, чимъ ступе у ова званія и докъ испуњаваю те дужности, подчинѣна су воєнимъ правилама и закону.

§. 12.

Дужности персонала свакогъ поединогъ одъ предизложенихъ оделеня, као и то како ће се едно оделенѣ према другомъ у званичној кореспонденцији односити, прописане воєный министромъ. А како ће контролно оделенѣ по свомъ званичномъ дѣйствованію односити према воєномъ министерству, а како према главной контроли, прописане такође воєный министр, по овоу договору са главною контролою.

§. 13.

Воєный министр овлашћує се, да може, кадъ потреба изисковала буде, себи узети у помоћъ единогъ одъ вышнихъ офицера, ма коє струке войске, кога ће дужность быти: приманѣ общіе кореспонденціє и раздаванѣ исте дотичивимъ оделеніямъ министерства.

По заповѣсти министра овай ће офицеръ заступати га:

1., При канцеларіи за решаванѣ и подписиванѣ своіхъ оныхъ дела, коя по прописанимъ правилама редовно теку, и коя по закону найвышегъ решенія не потребую, и

2., При трупамъ за изванредне смотре.

IV. Особена определена за Економно оделенѣ.

§. 14.

Набавке, коіхъ вредность петъ илѣда гроша чар. непревазилази, чинѣни се по решенію воєногъ министра, начинаюмъ како онъ за найбільъ нашао буде

съ призернѣтъ на янтересъ дѣжавне касе. А набавке, кой вредность петъ иляда гроша чаршиски превазилази, чиниће се преко оферта, или путемъ явне лицигаціе.

§. 15.

Кадъ се каква набавка, збогъ особены узрока не бы могла начиномъ явнимъ извршити ни преко оферта, нити путемъ лицигаціе, а вредность бы веѣу одъ петъ иляда гроша чаршиски износила, или кадъ би за дѣжавну касу очевидно пробитачниѣ было да се каква набавка од веѣе предности не преко оферта нити путемъ лицигаціе, но иначе изврши; то ће се за таковогъ рода набавке, министеръ военый са председателѣтъ дѣжавногъ совета и са еднимъ членомъ совета, кога за тай случай председатель совета одреди, споразумети, да є дотична набавка доиста такве природе да се може безъ оферта и явне лицигаціе извршити, па ће уедно определити и начинъ и услове извршеня те набавке, и учинѣно о томе споразумленѣ, они ће написмено ставити и подписати.

§. 16.

Свака набавка, кое вредность превазилази петъ сотина талира, пре него се исплати и прими, има се од определени вештака испитати, дал' є у свему по положенимъ условима учинѣна.

Матеріале, кои се набавляю за войничко одело, обуѣу, преобуку и постельне ствари, прегледаѣе комисіе, кое ће се на тай конацъ саставляти изъ стручны люди и вештака у испитиваню тога рода матеріала, реда граѣанскогъ.

Членовима комисіе, кое ће се образовати изъ лица граѣанскогъ реда, определяе се у накнаду за дангубу по томъ делу по четрдесетъ и осамъ гроша чаршиски діорне, и ова діорна падаѣе свакадъ на

тереть оне партіе, изъ кое се исплате матеріали, кое комисія коя прегледала буде.

Предмете, за кои се испитаваніи военно-техническа зная изискивала буду, прегледаће и испитаваће стручни офицери.

§. 17.

На коначъ точного отправляя военны экономійски дела, министеръ военны прописавъ сва правила, коя се односе на качества ране, потребне за люде и стоку, и на качества свою матеріала, потребни за войничко одело, обућу, преобуку, приборъ яхаћи, постельне, шталске и шпитальске ствари, и према тому правила о роковима служения образце, по коима се све ове ствари израђивати имаю, као и правила о количини матеріала, кои се на израђеніи поедини предмета употребити имаю; далъ о количини порція ране за люде и стоку, и о количини матеріала потребны за осветленіи, огревъ, простирку коньску, и за остаде войничке потребности, као и начинъ издаваня овы на употребленіи; напоследакъ правила о подношаю оферта и држаню лицитаціе, и правила за комисіе кое ће се образовати поради испитаваня набавки.

§. 18.

Овай законъ почеће важити десетый данъ одкадъ га Князь подпише, а нѣмѣ укида се: 1. законъ о устроению военного министерства одъ 5. Мая 1862. године Ф. № 1441. (збор. XV. страна 111); 2. Правила за отправляніи военно-экономичны дела, одъ 18. Юнія 1857. године ^{С. № 949.}_{В. № 1045.} (збор. X. страна 48.) и 3. найвише решеніи одъ 27. Января 1862. године В. № 135. (збор. XV. стр. 7.).

Препоручуемо Нашемъ Министру военномъ, да овай законъ обнародуе и о извршенію се нѣговомъ стара; властима пакъ заповедамо да по нѣму постунаю; а свима и свакоме да му се поковаваю.

19-гъ Фебруара 1864 год.

у Београду.

М. М. ОБРЕНОВИТЬ, с. р.

Видіо и ставіо државный печать,

чуварь државногъ печата,

(М. П).

министеръ правде.

Р. Лешянинъ с. р.

Министеръ военный,

Полковникъ,

И. Мондонъ с. р.

МИХАИЛЪ М. ОБРЕНОВИТЬ Ш.

По милости божіиой и воли народа

КНЯЗЪ СРБСКІЙ.

Проглашавамо и объявлюемо свима и свакоме, да в

Државный Советъ решено, и да смо мы одо-

брили и одобравамо:

ЗАКОНЪ

О НАКНАДИ ПОДВОЗНЫ, ПОПУТНЫ И СЕЛИД-
БЕНЫ ТРОШКОВА ВОЕНЫ ЧИНОВНИКА
И ВОЙНИКА.

§. 1.

Офицери и воени званичници, кои бы дате имъ
послове вршили изванъ места гди се редовно баве,

на одстоянѣ веће одъ (2) два сата, добіяю изъ државне касе накнаду за учинѣне подвозне и попутне трошкове.

§. 2.

Офицери, кои бы се по потреби службе, а не по молби преместили изъ єднога места у друго добіяю селидбене трошкове.

§. 3.

Кадъ се офицеръ премешта са авансиранѣмъ, на бы при томе повишица плате манѣ изнела, него што бы му припадало накнаде за селидбене трошкове, онда ће му се докнадити тай недостатакъ у име селидбены трошкова.

§. 4.

Подвозни и попутни трошкови, дава ће се у пуной мери, кадъ чиновници поединце и по особе-вомъ послу путую, а у четвртину мере тога ако су са трупомъ за вршенѣ посла одреѣени.

За командоване са трупомъ офицере сматраю се оны, кои су кудъ послати, ма и са найманѣмъ броемъ войника одъ стоѣе войске, на было да се то оделенѣ састоя изъ части войске, при којој офицеръ има свое определенѣ или изъ сproveda транспорта, регрута, или изъ оделеня изъ смешаны трупа.

§. 5.

Селидбени трошкови даю се у свакомъ случаю, кадъ ови офицеру следую у пуной мери.

§. 6.

Команданти, шефови штабова као и офицери пѣвымъ штабовима принадлежећи или њима придати, као и сви остали трупама прикомандировани офицери, и кои дакле непринадлеже редовномъ комплекту трупа, сматраю се као трупи принадлежећи, а не у поедине и саме.

§. 7.

Овако се исто сматраю и офицери кои су професори при военной школи кадъ са питомцима школе путую.

§. 8.

Цела мера попутни трошкова износи на данъ за офицере са систематичномъ платомъ:

1. До исподъ 500 талира по 8 гроша порески,
2. Одъ 500 талира до 800 по 12 гроша порезки,
3. Одъ 800 талира до 1500 заключно по 16 гроша порески,
4. Преко 1500 талира по 20 гроша порески.

Цела мера подвозни трошкова дае се одъ места полазка до места опредѣленя и обратно, и то на еданъ сатъ пута, официрима са систематичномъ платомъ:

1. До исподъ 500 талира по 6 гроша порезки,
2. Одъ 500 до исподъ 800 талира по 8 гроша порески,
3. Одъ 800 до 1500 заключно по 10 гроша порески,
4. Преко 1500 талира по 12 гроша порески.

§. 9.

Селидбени трошкови рачунаю се по дужини пута и даю се на свакій сатъ растоїня, официрима са систематичномъ платомъ:

1. До исподъ 500 талира по 14 гроша порезки,
2. Одъ 500 до исподъ 800 талира по 18 гроша порезки,
3. Одъ 800 до 1500 заключно по 22 гроша пор.

§. 10.

Ако вршенъ посла изванъ гарнізона трае маиъ одъ три месеца, и ако се посао врши у єдномъ месту, онда се официру за све то време дае поредъ

подвоза до места, и попутный трошакъ по размеру §. 4. Но ако оваковогъ рода порученѣ, у єдномъ мѣсту трає дуже одъ три месеца, онда официру по свршетку трећегъ месеца престає теѣи попутина. Али ако бы по истеченію тогъ тримесечнагъ рока, истый официрь у друго окружіе на дужность иѣи имао, онда ће му се, у место подвоза и попутине, до места четвртина селидбеногъ трошка давати.

§. 11.

Но ако порученѣ трає дуже одъ три месеца, и ако се посао неврши у едиоме мѣсту, веѣъ се не-престано путує, онда официрь добія за сво то време подвозне и попутне трошкове по определению §. 4.

§. 12.

Абутанти княжеви, кадъ путую у свити княза, сматраю се као да поединце путую; но добіяю према својой плати само подвозне трошкове.

§. 13.

Подвозни и попутни трошкови неће се давати официрима онима, кои зато нерочитый додатакъ веѣъ уживаю, као што су офицери у народной войски, но и то докъ су у кругу, кои є нѣима за посао назначенѣ. А ако официрь за време команде авансіра, онда му се према повишици нѣгове плате, повишаваю подвозни и попутни трошкови и то одъ дана авансіраня.

§. 14.

Кадъ се официрь у извршаваню дужности путуюѣи разболи, у томе случаю, докъ му команда трає принадлеже му прописни попутни трошкови.

§. 15.

У слѣдуюѣимъ случаяма ако бы офицери и сами были, узима се као да су са трупомъ:

а., Ако су послати одъ своихъ трупе у напредъ было као фурири било као конакііе.

б., Ако по свршеномъ нѣіовомъ приватномъ одсуству, слѣдую измаршираной веѣ своіой трупи, рачунаюѣи притомъ одстоянѣ одъ места гдѣ трупа становала, на до места новогъ опредѣленя.

в., Ако су были болестни на по оздравленію слѣдую измаршираной своіой трупи.

г., Ако трупа оде изъ свогъ стана, а офицеръ остане острагу на стражи или по каквомъ другомъ службеномъ послу, на іой после до на три дана и онѣ слѣдуе.

§. 16.

За упражненя у марширанію и за упражненя у польской и гарнизонной служби, гдѣ се за еданѣ или за два дана одлази изъ гарнизона, и враѣ опетъ у гарнизонѣ, не дае се никаква накнада ни за попутне ни за подвозне трошкове.

§. 17.

Кадъ се офицери пошлю да крокираю, рекогносцираю, или премере какавъ предѣль и тако да-лѣ, гдѣ се радеѣи путуе много пута на єдномъ истомъ простору, онда имъ се дае обичный подвозный трошакъ, само до места предѣла и обратно, а после за време рада скопчаногъ са путованѣмъ, добияю офицери поредъ попутногъ у име подвозны трошкова, по 7 а вышегъ чина офицери по 10 гроша порески на данѣ.

§. 18.

Подвозни и селидбени трошкови надокнаѣваю се офицерима обично по дужини найкраѣега пута, коимъ се путуе, ако се невареди да се по потреби дужомъ линіомъ путуе, а паробродомъ по сатима обичногъ путованя на пароброду.

§. 19.

Кадъ чиновникъ иде да изванѣ места свогъ званіе-ногъ рада врши, по налогу и решенію власти,

какве послове по потреби приватни лица, онда ће власти издате, по определю овога закона чиновнику накнаде за подвозъ и попутину, наплатити одъ дотичны приватни лица.

По размеру овога закона накнађаваће се трошкови и услучаю трећегъ оделка §. 39. закона „о чиновницима грађанскогъ реда“ кадъ власть нареди, да посао небрежливогъ званичника ко другій сврши.

§. 20.

Офицери стоећи на расположению правительства, кадъ се изашлю на какавъ посао добія ће подвозне и попутне трошкове, према редовной плати, до кое су постављени у станъ расположеня.

§. 21.

Кадъ се коме официру повери, да изванъ землѣ какавъ државный посао изврши, онда ће министерскій советъ, на предлогъ военогъ министра, према важности посла и величини нуждни трошкова, у свакомъ поединомъ случаю, решити о накнади подвозни и путни трошкова, осимъ маиъ важны случаевъ, кадъ трошкови небы превазилазили 500 гроша порески, кое ће самъ министеръ военый одређивати.

§. 22.

Што се овимъ закономъ прописуе за офицере у обще, вреди и за офицере привремено или подъ контрактомъ у сръбской служби налазеће се, у колико уговоромъ небы было другчѣе одређено.

§. 23.

Све што е овимъ закономъ прописано за офицере, вреди такође и за све воене званичнике грађанскогъ реда у обще.

§. 24.

Прости войници и низи чиновни, кадъ путую изванъ места свогъ гарнизона, добіаю по потреби подвозъ у натури за свое ствари.

Ову потребу означава и подвозъ набавля война власть и трошакъ око тога учинѣный исплаћуе изъ кредита буџетомъ одреѣеногъ на подвозъ, попутину и селидбу военны чиновника.

§. 25.

Овай законъ важи одъ дана кадъ га князь подпише.

§. 26.

Овимъ закономъ укида се:

1. Уредба одъ 27. Марта 1857 год. ВМ 326. одъ 1856, (збор. X., страна 24.)
2. Решењ одъ 11. Априла 1861 године ВМ 809. (збор. XIII. страна 83.)
3. Решењ одъ 18. Априла 1862 гир. ВМ 538.
4. Уредба одъ 1. Августа 1852 године ВМ 657. збор. VI. стр. 134.) и
5. Решењ одъ 9. Октобра 1861 год. ВМ 3048.

Нашемъ Министру военномъ препоручуемо да овай законъ обнародуе и о извршеню се иъговомъ стара, властима пакъ заповедамо да по иъму поступаю, а свима и свакоме да му се покораваяу.

21-гъ Фебруара 1861 год./

у Београду.

М. М. ОБРЕНОВИЋЪ с. р.

Видіо и ставіо државный печать,

чуварь државногъ печата.

(М. П.)

министрь правде,

Р. Дешянинъ с. р.

Министер военный,

Полковникъ

И. Мондентъ с. р.

АУСТРИЈА.

Заводење бригадног муницијонског парка.

Дешавало се, да трупе, које су у боју, неимајући довољно муниције, морале су у најозбиљнијем часу из битке да изиђу, или, због истог узрока, битка је често испадала неповољно. И то је дало повода, те се у устројству аустринске артилерије још дода ово: У рату ће одсада уза сваку пешачку бригаду да буде и један бригадан муницијонски парк. И зато свака пешачка и граничарска регимента, и сваки стрелачки баталион добиће при прелазу у ратно стање по једна подпуно опремљена резервенска кола (кару) од две спрегне са бојним фишецима. Ова резервенска кола са пешачком муницијом саставиће се при свакој пешачкој бригади у бригадан муницијонски парк, коме вођење и смештање одређује и надгледа заповедник бригаде.

Нове капе у хусара.

На место досадашњих чакова, које су имале први 12 регименти добивају сад све хусарске регименте оне „куцме“, што су досад носиле само 13 и 14-та регимента (својевољачка). А то су калпаци од Астрахана, са петловим перјем код простих, а са орловим код официра. Боја тих пера и оне чоје што виси једна је, и остаје она, које су била пера на чаковима у свакој регименти пређе.

ШВАЈЦЕРСКА.

Намера да се установи једно ратно слагалиште.

У војничком одељењу у Швајцерској раде око плана, да се у Берну установи једно ратно слагалиште (*dépôt de guerre*). Главни би му задатак, осим израђивања топографијских карата, био тај, да рукује ма-

теријалом, који је у том одељењу досад скупљен, и који се јоште скупља односно за одбрану земље. Овај ће се плаи што се брже може извршити. А при оснивању тога заведења, које ће особито користити изображавању Швајцерских Ђенерал-штабских официра, угледаћеју се у главном на оно у Француској.

Набавка 80.000 нових пешачких пушака.

На састанку савезног већа од прве половине Јануарија решено је по предлогу војничког одељења, да се набави 80.000 пушака. То је предато тројици да набаве: Фабрика код Шафхаузена, пушкарско друштво за средњу и западну Швајцерску, и фабрика у Базелу. Цена је пушци 78 франака (око 390 гр.).

ТУРСКА.

Оснивање племићке гарде.

Изишао је хат (указ), да се установи нова гарда од племића и то на овај начин: Свака област турске царевине да даде по 10 питомаца из најстаријих и најславнијих породица. На и оне земље, што данак плаћају, узећеју се у то саучешће, (?). Ливан, Сирија и Мисир дужне су то учинити. Неки веле „да из тога вири мисао о јакој централизацији у царевини, и да турско министарство с тим хоће да дође до таоца, које иначе тешко би могли добити.“

ФРАНЦУСКА.

Проба с ново-начињеним топом од ливеног челика.

О најновијим пробама, које су чињене у Америци, Инглеској и Француској, с великим топовима, против гвоздених оклопних лађа, пише француски лист (Moniteur de l'armée) али с великим уздржавањем. Ту јавља укратко о резултату, што је учинио најновији велики топ од ливеног челика, кога је на-

чинио полковник *Трел де Болије*. Цилиндарско пуно буле пробило је на 1000 метара (1500 корака) лађу, (*Marie Jeanne*), која је имала гвоздени оклоп од 12 сантиметара (добра судланица) дебљине. Пробе са шупљим булетом доцније ће јавити, јер у Морском листу (*Moniteur de la flotte*) вели артилеријски мајор *Пангил Ларидон*, дајош неможе ништа известнога казати.

ИНГЛЕСКА.

Годишњи извештај адмиралства о морини.

По извештају који је адмиралство за прошлу годину поднело, Инглеска војна морска сила има 975 различитих бродова, небројећи ту много других лађа, које станују у земљи и у ванземским стаништима, и велику флоту од гвоздених и дрвених кумбарача (велики чамци с кумбарама, бомбама), што су у Чети-му. 72 лађе рачунају као линијске са по 74 — 121 топом; 42 лађе са по 60 — 74 топа; 94 пароброда и других лађа са по 22—46 топова; од којих многе се равнају са линијским лађама; 25 завртњевских корвета свака са 21 топом; и 500 свакојаких бродова, међу којима су и велики гвоздењаци са по 4—21 топом. Овамо долазе још 185 чунова на завртањ, сваки са 2 армштонгова топа и с машином од 60 коња снаге. Број лађа од сваке врсте, које сада овде и скоро на сваком месту у свету у служби и раду стоје, прелази 300; остала морина као резервенски Швадрон растурена је по различним стаништима, и понајвише тако је спремна, да одма може поћи, куд би јој се заповедило. Прошле је године приновљено 9 лађа, међу којима су 6 оклопнице; 11 оклопница сад се граде.

ШПАНИЈА.

Садашње стање морине.

Шпанска војна флота има 94 парне лађе, међу којима су 5 још недовршене и 7 оклопница; на њи-

ма броји 795 топова. Даље, 25 јадарских лађа, од којих су 10 за транспорт; на овима лађама ума 352 топа. И осим свега има филипинска флотила од 50 лађа различите врсте.

РУСИЈА.

Руска морска сила у 1863 год. овако је стајала:

У Балтичком мору:

9 линијски лађа са	840	тон.
14 Фрегата са	950	"
6 корвета са	84	"

29 бродова са	1874	"
-------------------------	------	---

у црном мору:

36 пароплова са	141	"
8 транспортних лађа са	9	"

44 бродова са	150	"
-------------------------	-----	---

у каспском мору:

10 пароплова и		
10 транспортни лађа, са	60	"

20 бродова са	60	"
-------------------------	----	---

на Амуру:

6 корвета са	66	"
7 Шонера, (голета, бриг) са	40	"
3 транспортне лађе са	18	"
8 пароплова са	19	"

24 брода са	143	"
-----------------------	-----	---

у белом мору:

2 пароплова са	16	"
--------------------------	----	---

у аралском језеру:

2 транспортске лађе		
---------------------	--	--

Свега 121 брод са	2143	тон.
-----------------------------	------	------

ЧИТАОЦИМА

Ево већ једанпут и „Војина“. Давно смо га исцекивали и нечекивали, ал се он био *свише* забавио. Међутим ми се и опет усуђујемо казати, да није кривица до нас, што се он закаснио. Читаоци ћеју се опоменути, да смо ми у огласу нашем казали, да је рок уписивању до св. Саве; а кад смо тога дана узели да прегледамо уписнике, који су нам приспели, нађосмо, да их нема више од 30—40. Е онда нисмо смели ништа ни почињати. Томе је био можда узрок или то, што је рок за уписивање био кратак, или то, што наша пошта неноси новце него се мора чекати на делижанас, који само двапут преко месеца иде. Кад пак доцније дођоше још неколико, онда се усудисмо дати га у печатницу, с надањем да ће још који уписник јавити се; но и до данас још нема нуждног броја. Ето то је био први узрок, што се „Војин“ *мо-рао* закаснити. Но осим тога, било је и других незгода, које су га закашњавале, и тако ево тек сада излази; ал опет не тако, да би читаоци тиме штогод били оштећени, јер с овом свеском излазе две књиге: јануарска и фебруарска. А боме сваки је почетак тежак. —

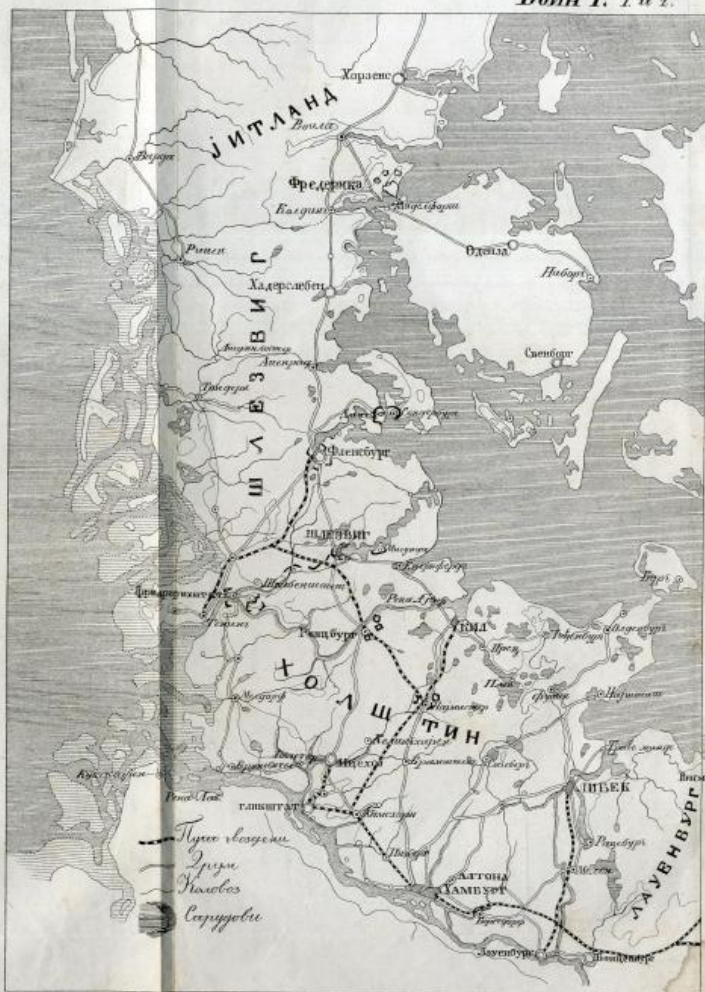
Сад да кажемо коју о самом „Војину“. Читаоци ваљда још памте, да је у Огласу стојало: „да ће, особито у први мах, Војин изгледати као какав магацин или ти енциклопедија војничких наука“ т. ј. мислили смо, да и сама дела и књиге неке печатамо и издајемо, поред онога, што се као ново у једној или другој струци, и у овој ил оној држави појави. И зато ево почели смо издавати одна у први мах два дела: „Тактику“ и „Војник на Маршу“. Свако од њих има за себе своје стране и табаке, и кад се које сврши ми ћемо читаоцима јавити и они ћеју онда моћи из сваке књиге извадити табаке истог дела, и везати у књигу за себе. У овој свесци ствари су опште војничке, т. ј. што за сваког војника вреди, а доцније ћемо, и то убрзо, метати и ствари стручније, и. пр. штогод из артиљерије итд.

Ово је најглавније, што смо читаоцима имали и требало казати, и у здрављу да се скоро и опет чујемо.

у Београду 1864. год.

на Младенце.

Драгашевић.

КАКО СТОЈИ У ШЛЕЗВИГУ И ХОЛШТИНУ ¹⁾

Војска је савезничка дакле прешла из Шлезвига у Јитланд. Сад је питање прво, чему се *новом* са бојишта имамо да надамо? или боље рећи: шта ће бити са *Јитландом* и шта са *Дипелом*?

Почем је сада дипломатија престала, и неспречава даље напредовање, то савезници могу врло лако и брзо цео Јитланд заузети, иако је народ дански огорчен, јер је у њи сила малена, пагде се год појави, биће потучена. Овај задатак у Јитланду пада поглавито *Аустријанцима* у део.

Но сасвим другачије стоји код Дипела; а овај тежак задатак припада *Пруској* војсци да га изврши. Прусима сада нужно је, да им успех што бржи и известнији буде. Аустријанци били су срећни, што је њима пало у део, да код *Оверса* најкрвавији сукоб у досадањем овом војевању издрже, да се тиме охрабре и поуздања добију; а прелазак Пруса преко *Шлаја* и узалудна пуцњава код *Мисунде* једва се и може као бојно дело узети.

Положај Дипела и Сондербурга у главноме много личи на положај код Севастопоља. И овде, као тамо, треба освајати један град, који се неможе сасвим обколити, помоћ му са стране пресећи и глађу на предају принудити. Истина, Данци немају толико много ратне спреме колико Руси, али оно што имају,

¹⁾ „Војничка писма из Шлезвига и Холштина“ престала су, по свој прилици због тога, што је онај дописник можда болестан, или је ваљда јадник погинуо. Те због тог ево међемо овај општи преглед тога стања тамо, како је у последње време било.

могу врло лако да набаве и помоћ свагда брзо да пошаљу, а не као Руси с тешком муком, због чега су највише и пали. Највише пак стање ово разликује се од Севастопоља у томе, што тамо, кад је Севастопољ пао, и ствар је била свршена, и рат окончан; а овде, ако се *Сундевитски* шанци и отму на јуриш, опет се тиме ништа није добило, и добитак тај невриди оне жртве, које ће око њега да падну. До душе могуће је, да ће последњи дански баталиони у робство да падну, да ће њихови велики топови Прусима у руке да дођу, кад се шанчеви на јуриш отму; али свакојако, њихова ће се главна сила пре или после у Сондербург да повуче и да склони, па одатле опет могу они своје закључење да повтори: „нема мира, док се сав Шлезвиг савршено незаузме.“

Шта треба дакле чинити?

Пруси треба Данце у Динелским обкопима у запту да држе, и тако да их забављају, као да ће ту главни и насилни јуриш да чине, а међу тим треба 2 и ил 3 моста к северу да начине, преко мороуза Алсунда на острво да пређу, и на данску војску у Сондербургу да ударе, да је поробе, и онда ће се војска динелска сама без пушке морати предати.

А да се ово, што реко смо, и у самој ствари може да изврши, објаснићемо и поизближе.

Данске војске има сада свега до 30.000, и то: 10.000 у Јитланду и Фредерики, а 20.000 код Динела и на острву Алзену. Ако Данци од ових 20.000 трећи део употребе за бранење обкопа динелских, онда ће им резерва у Сондербургу највише на 14.000 изнети.

Колика је пак Пруска војска, неможе се точно да каже, јер се још не зна, колико је од ње у Јитланд одаслано, но баш и да неизноси за сада 30.000, опет у свако време може до оне величине да се прикупи. Треба при том у рачун узети, да за набавку мостовних справа и великих топова, више од 4 не-

деље треба. Мороуз почевши од Сондербурга пружа се к северу на 2 и по сата и што даље северу иде, све је шири. Код Сондербурга широк је 350 корака, а горе мало по мало има ширину до 600, а на неким местима и 800 корака. Како пак олучни топови могу точно на 2000 корака да туку, онда се супротна страна преко мороуза може још на 1200 до 1400 корака савршено под ватром да држи. И тако они баталиони, који се на чамцима на супротну страну преко мороуза превезу, да грађења моста закриљују, биће свагда у унакрсној ватри својих батерија са супротне стране. Само грађење мостова неће ни мало тешко да буде, већ много лакше, но на реци Рајни. Кад се све у највећој тајности спреми, онда је најбоље прелаз дању извршити, ако се нема бојати од данских оклопница. Представимо сада себи, да се грађење мостова почело одма при првом сумрачку и то на 2 сата северно од Сондербурга. Данске страже, што су на супотној страни, нека су тако пазљиве, да први пруски појтон (чамац, на који се мост намешта) чују, кад се на воду мете, ипак могу само тек јавити, да нешто на непријатељевој страни бива.

Тек кад се нека одељења на супротну страну пребаце, може начелник мртвих стража точан извештај да начини и у Сондербург да одашље, за које треба читав један сат, ако се тај извештај по коњанику пошаље. Тада ће заповедник у Сондербургу одма да удари збор, војска ће се за 5 до 10 минута скупити; али ипак пехота треба ће најмање 1 и по сат, док на прелазно место стигне, и тако ће једно на друго читава 2 и по сата да прођу, док се Данци прелазу могу да одупру и то врло слабо. Узмимо, да се само на 20 чамаца прелази и сваки да носи по 10 војника, онда ће за горњи 2 сата у најмању руку 1600 војника бити већ на супотној Данској страни. Данци пак немогу дању и ноћу своју малу

силу дуж обале да поставе, и тако поједине страже неће ни толико јаке де буду, да ни она одељења узбију што се најпре превезу.

За грађење самог моста од понтона треба за сваки 15 стопа дужине 2 минута, дакле за 1500 стопа (600 корака) треба 200 минута или близу 4 сата. Премада ово може још и много брже да се изврши, кад се по 3 понтона дуж само обале саставе, па после на место навезу.

Баталиони, који се на данску страну претуре, биће слабији од непријатеља, и може бити да ће и нападути бити, ако се грађење моста случајно одоцни, и ако не буде доста чамаца за превозење. Но ипак добро је што је ноћ, па Данци немогу прави напад да чине, а с друге опет стране узнемиривање их батерије са супротне стране.

Друго, на што се при овом треба обазрети, јесу данске оклопнице. Оне могу лако да доплове, па мост једним ударом да сруше и покваре, а од неколико ђулади топовских ништа немаре. За овај случај треба на обали на згодним местима поставити батерије, да још из далека могу лађе угледати и на њи пуцати, чим на топомет дођу; и тако се оне неће смети појављивати. При овом треба пазити, у које обично време данске лађе пролазе овим мороузом. Напоследку треба и то у рачун узети, да ће већина данских лађа да буде код Дипела и Сондербурга, да бранење с мора подпомажу. Наравно овде много стоји и до случаја и до војничке среће.

Баталион од 1000 људи у 3 врсте протеже се у ширину око 300 корака. За прелазење преко моста редовима (по 3) треба сваком баталиону 3 минута а у ноћно доба треба ће и 5 (кораком 100 до 112 корака у 1 минуту), јер ће се колона више отегнути. Ако се два моста начине, онда за 1 сат може 24.000 пешака преко моста да пређе на ову страну. Коњи-

ца и артилерија, ако се неваће за добро да остану, могу другог сата прелазити. Видимо дакле из овог, ако се грађење моста у 10 сати у вече одпочне, па се и неке сметње и тешкоће догоде, опет ће пруска војска пре сванућа бити сва на супротној страни.

Но шта ће да буде, ако се оклопница каква привуче на мостове растури тек што су готови? Онда је опасно; ал опет нетреба надежде и духа губити. Тада треба свануће чекати па лађу топовима или отерати, или је тако искварити, да неможе стати на пут, да се војска на чамцима превози. Данска пак војска на оној обали тако исто неће смети ни моћи штогод против искрцавања предузимати, јер ће је наше многе батерије с ове стране унакрст да туку. Како ће пак у самој ствари да буде, стоји и овде до војничке среће и до случаја.

Кад је Наполеон год. 1809. пред очима аустријске војске Дунав прелазио, био је у много опаснијем стању (код Асперна), но што је ово, а и Дунав је код Беча много ужи но мороуз Алсунд. — Па у каквој је опасности и унук његов Наполеон и то више сати био, кад је код Мађенте Тичину прешао, — још се сваки живо опомиње.

При прелазењу на острово Алзен немеће се много на коцку, јер су савезници бројем много јачи од Данаца, и свакојако много ће се мање рескирати, но кад се најпре обкопи Дипелски отму, па после прелази; јер се онда има посла са свом силом данском, војска ће велику штету претрпети, и неће се ништа тајно и изненада моћи предузимати. „А. М. Б.“

НОВОСТИ

СРБИЈА.

МИХАИЛЪ М. ОБРЕНОВИЧЪ ІІІ.

По милости божіеюй и воли народа

КНЯЗЬ СРБСКІЙ.

Проглашавамо и объявляемо свима и свакоме, да е
Државный Советъ рещіо, и да смо мы одобрили и
ОДОБРАВАМО:

ЗАКОНЪ

О УСТРОЙСТВУ ВОЙСКЕ.

УВОДНА ПОНЯТІЯ.

§. 1.

Войска е одбрана отечества и подпора законности.

Войска се дели на строеу и народно.

§. 2.

Войска се сматра да е у редовномъ станю, докѣ
Князь, на предлогъ военнаго министра, а по саслу-
шаню министерскогъ совета, указомъ не огласи, да
се поставля у изванредно станѣ.

По томе снага войске меня се у толико, у ко-
лико постои едно или друго одъ та два станя.

§. 3.

Князь е поглаварь войске. Онѣ указомъ опре-
дѣлюе начинѣ, на кои се имаю образовати баталіо-
ни, ескадрони и батеріе, и нареѣуе све, што вешество
овогъ устроения немения а односи се на образованѣ и

обучаванѣ войске. Брой войске сваке струке опредѣлява се према потреби годишњимъ бюджетомъ.

§. 4.

Министеръ воени командуе войскій за Кнѣза и у име княза. Као министеръ одговоранъ, онъ и администрира войскомъ и прописуе сва правила, коя су природе чисто административне.

ПРВА ЧАСТЬ.

О строевой войски.

ГЛАВА ПРВА.

а.) О разнимъ родовима оружја кои сачињаваю строеву войску.

§. 5.

Стоеба войска дели се на 4 струке или 4 рода оружја, т. е.

- на Пехоту
- „ Кавалерию
- „ Артилерию
- „ Жандармерию

Войници прва три рода строее войске служе три године; а за жандармерию важи постоееи законъ.

§. 6.

Досадана генерал-штабна и инцинирска струка укида се, а у место тога установљава се штабна струка, изъ кое ће се узимати главный персоналъ како штабова тако и канцеларія военогъ министерства.

Овой струци припада:

1. Воѣенъ штабски канцелариски послова.
2. Заниманъ обштимъ предметима польске службе, као и пр. разношенѣмъ заповестій, рекогнос-

цираняма и крокираняма, намештанѣмъ логора, амбуланца, магацина итд.

3. Трасиранѣ и граѣнѣ утврѣненя свакогъ рода, и уопште удешаванѣ свою средства художествене одбране.

4. Управлянѣ военно-економне администраціе.

5. Дужность аудиторска при военнимъ судовима.

§. 7.

Пехота састояѣ се изъ баталиона, кавалерія изъ ескадрона и она ће бити по начину тако назване лаке кавалеріе оружава и одева. А артилерійске трупе састояѣ се изъ:

Батерія полъски,

Батерія брдски,

Чета лабораторійски, и

Чета понтонѣрскій.

§. 8.

Жандармерія подпадаѣ подъ военно министерство за све, што се односи на тактично образованѣ, чисто военно обучаванѣ, одеванѣ и наоружанѣ; а у свему осталомъ, збогъ природе разни явни служби, за кое ѣ заведена, стои подъ министерствомъ унутрашњи дела.

б.) О началнику и штабу стоеѣ войске.

§. 9.

Трупе стоеѣгъ воинства подпадаю под команду едногъ полковника началника стоеѣ войске, кои ће принадлежати опште штабной струци.

§. 10.

Штабъ стоеѣ войске састои се изъ:

1. Началника стоеѣ войске, кои стои подъ непосреднимъ наложима и заповестима военогъ министра.

2. Едногъ вышегъ офицера, као шефа канцеларіе.

3. Едногъ аудитора.

4. Єдногъ свештеника, коме ће се придодати єданъ поднаредникъ као нѣговъ ђакъ.

5. Потребногъ броя офицера, наредника и поднаредника, као канцеларійскогъ персонала.

Єданъ одъ овы офицера врши дужность ађутанта начальника стоєће войске.

§. 11.

У кругъ дужности начальника спада поглавито, да се стара о извршеню прописани правила о стоєћој войски, кою онъ командиру. Нѣму припада старанъ о военно-полицайномъ реду у войсци, и наређиванъ гарнизоне службе, примає известія дежурни офицера и даванъ рапорта военоме министру, издаванъ дневни наредба.

Нѣговомъ штабу припада: 1. уписиванъ и исписиванъ войника по прописанимъ правилама, 2. обдржаванъ званичне преписке съ дотичнимъ властима, како по потреби войника съ нѣовимъ фамиліяма, тако и уопште по званичнимъ изискиванїяма.

§. 12.

Штабъ стои у преписци не само са овима военимъ властима, него у колико потребе войника и нѣова одиошеня према нѣовимъ фамиліяма узискую, такође и са окружнимъ начальнествама и судовима.

§. 13.

Началникъ говори и ради зчанично у своє име.

§. 14.

Началникъ може у фронтовой войсци производити сходно прописанимъ правилама, у чинове до наредника. А за чинове наредника, онъ ће предлагати найспособнїя лица за одобренїе военомъ министру.

За кривице началникъ може млађе и старіє поднареднике лишавати чинова, сходно дисциплинарномъ закону, а за нареднике предлагає военомъ министру.

§. 15.

За четне командире, командире ескадрона абу-таите и провіант-комисара, начальникъ ће предлагати лица, военомъ министру ради потврђења, по офицере по четама и ескадровима, начальникъ штаба може и самъ распоређивати, и изъ єдне чете у другу, или изъ єдногъ баталіона у другій, или изъ ескадрона у ескадронъ премештати, имаюћи само увекъ о томе известити военогъ министра.

§. 16.

За чинове подпоручика, начальникъ ће чинити изборъ међу најспособниѣмъ наредницима, и таковий ће подносити военомъ министру, кои ће пошто размотри кондуитне листе своју наредника и препоруке учинѣне му одъ окружни начальника за нареднике, кои се при народной войсци налазе, или се иначе кодъ коє воєне власти буду налазили, чинити коначный изборъ и предлагати кнезу ради пайвышегъ наименованя.

§. 17.

Начальникъ ће при одпущтаню изъ службе войника збогъ инокоштинє или они, кои рокъ воєне службе одслуже, или кои за исту постану неспособни, военогъ министра о томе извештавати, съ назначенѣмъ узрока, зашто є кога войника одпустіо.

§. 18.

Начальникъ одговара за неизвршиванѣ своју правила, тичући се службе, полиціє и дисциплине, безъ да сме самъ наређивати какову измену, или трпѣти да се неиспуняваю прописана правила.

§. 19.

Начальникъ ће често прегледати протоколе почасти наредба и осведочавати се, да нема што у наредби, што би уредбама и прописима виши властей противно било.

§. 20.

Началникъ ће чешће посећавати касарне, војне болнице и друга њему подчинјена војна зданјя и обраћаће пажњу на то, да ли су војници у болницама удобно смештени, да ли је чистоћа довољна у собама, кухињама, авлијама и околина, дали је војничка рана добра, и да ли се уопште сва правила полицайно-санитетска точно наблюдавају; и упућиваће офицере, да и они највећу пажњу на то увекъ обраћају.

§. 21.

Началникъ ће почешће присуствовати при учењима и маневрима, наставляће да обучавањъ буде по пропису, да офицери и под-офицери добро познају дужности своје службе; да се рекрути разумно руководе, и тако, да се могу брзо увести у редове, пажећи строго на прописане постепености обучавања.

§. 22.

Началникъ ће наређивати обданичке маршове, по дужанъ ће бити свагда предходно о томе известити военогъ министра.

§. 23.

Началникъ ће мотрити, да одело офицера, под-офицера, и војника буде сходно пропису и еднообразно, чисто и добро чувано.

§. 24.

Началникъ ће особито пазити, да се казни праведно и сходно закону одређую, и ако су оне учестане, истраживаће узроке тога и стараће се да њих уклони. Онъ ће давати свакомъ приликомъ осетити официрима и под-официрима да се родитељскимъ надзоромъ и саветима, добримъ примеромъ и правичнимъ употреблењемъ власти, лакше предупређую кодъ војника погрешке, и на ачій темелъ дисциплина поставља, него што би се то могло достићи многимъ и

строгимъ казнима, и мотриће да се нико неудалява одъ прописаны правила о казнима. Онъ ће назнача-вати министру она оделеня войске, у којима су погрешке у манѣмъ броју и одъ манѣ важности, као и она у којима се погрешке и казни нагомилавају. Исто тако дужанъ ће бити на концу свака три месеца подносити военоме министру изводе протокола о казнима.

§. 25.

Ако би официри, под-официри, или войници имали да какве молбе или приметбе учине, било за одело, кое небы прописомъ одређено време издржало, било за раану, било за рђаво поступање, начальникъ ће то најбрижљивије испитивати и по важности предмета о томе своя известія министру подносити.

§. 26.

Начальникъ ће чинити свакога месеца кратку смотру за сва войничка лица, и свакиј три месеца подробну смотру войничкїй стварїй подъ нїме стојеће войске. Независно одъ ови редовни смотра, онъ може такове и ванредно чинити, кадъ годъ буде то за нужно нашао. О свакој смотри мора начальникъ доставляти нарочито известїе военомъ министру.

§. 27.

Шефъ канцеларїе дужанъ ће бити руководити како канцеларїйске послове уопште, тако и рачуноводство, за кое ће бити одговоранъ начальнику.

Потребный брой официра, кои ће военый министеръ по предлогу начальника, према потреби, штабу у помоць одређивати, подпомагаће у предпоменутихъ пословима шефа канцеларїе.

Дужность аудитора военогъ определиће се подробно у военно-судскомъ законїку.

Свештеникъ имаће по правилама и прописима православне цркве извршивати сва свештеничка чинодѣйства при стојећой войски.

в.) О струци болница воєны.

§. 28.

Струке болничке задатакъ є: имати у преправности све што є потребно за лечењь болуюѣи или ранѣни войника.

Заведеня, коя припадаю овой струци єсу:

1. Болнице,
2. Сместишта за болничне приборе и лекове.

§. 29.

Болнице деле се на сталне и привремене.

Сталне су болнице оне, коє веѣъ постое у Београду и Крагуевцу.

Подъ привременимъ болницама разуму се оне, коє бы се изванредно образовати имале, у случаю сакупляня трупа.

Сместишта за приборе и за лекове имаю ту цель, да у редовномъ станю одговараю потребама стални болница и да издржаваю резерву, наменѣну за устроєњь польске лекарске службе на изванредне случаєве.

§. 30.

На предлогъ воєногъ министра князь указомъ нареѣує распоредъ дотични места по унутрашности, где ће се различна заведеня воєны болница смештати, према брою трупа и према околностима.

§. 31.

Персоналъ струке воєни болника састои се изъ

Лекара и апотекара,

Комисара,

Болничара.

У свакой болници болничари стое подъ непосредномъ управомъ єдногъ офицера, кои є комисаръ болнице, и кои ће дисциплинарни редъ држати и економну струку руководити. Ови се послови у користь

службе имаю одвоити одъ чисто лекарске струке. Комисаръ неможе се мешати у ствари, кое чисто лекарской струци припадаю, као што се ни лекари у ствари дисциплине и економіе немогу мешати.

§. 32.

Лекарска се струка дели на 3. гране, т. е. на чисто лекарску, на хирургиску и на апотекарску.

У свакој одъ те три гране постепена подчинѣность одређуе се овако:

1. Помоћникъ (лекарскій, хирургискій, апотекарскій),

2. Лекаръ, хирургъ, апотекаръ.

3. Главный лекаръ, главный хирургъ.

Помоћници деле се на две класе, одъ кои друга одговара чину подпоручика а прва чину поручика.

Лекари, хирурзи, апотекари деле се исто тако на две класе, одъ кои друга одговара чину капетана II. класе, а прва чину капетана I. класе.

Главный лекари, а тако и главный хирурзи деле се на две класе, одъ кои друга одговара чину мајора, а прва чину подполковника.

Свака одъ ови класа има у шпитальской служби власть и сва права, коя припадаю одговараюћемъ іой чину по военой постепеной подчинчности у чиновима. По томе, у лекарской струци нема чиновова.

Свакој одъ ови класа даваће се почестя воена према одговараюћемъ чину.

§. 33.

Лекари и хирурзи деле се по трупама и по болницама.

Главни лекари и главни хирурзи могу само болницама а никадъ трупама принадлежати.

§. 34.

Комисара болнице, кои стои подъ наложима и надзоромъ економногъ оделення министерства военогъ, дужность ће бити:

Рану и остале потребе, као дрва, сламу, даске и т. п. све доброгъ качества и у довольной количини свагда у преправности имати, и све ово одъ квара и пропасти чувати. Онъ ће у свое време, по гласу цедуля одъ лекара издати, вопросне потребе, кудъ треба, самъ собомъ издавати, о примано и издавано точавъ рачунъ држати, као и све рачуне и протоколе у економію болнице спадајуће, водити, на куванѣ, правѣ, чисточу болнице мотрити, приборочъ болнице руковати, истый бржљиво чувати и т. п.

§. 35.

Болничари рекрутираю се изъ добровольника, но ако се потребный брой неможе подмирити самимъ добровольницима, допуњавае се људима, одређенимъ између войника ма комъ роду оружја принадлежећи.

Болничари распоређую се по оделенима између своіо болница: за свако оделенѣ брой момака опредѣлюе се годишњимъ буџетима, по потребама службе, рачунајући по едиогу болничара на 10 до 12 болестника, одъ кои ће се колико буде нужно за апотеку, магацниѣ, куйну и т. п. употребљавати.

§. 36.

Болничари деле се на:

Выше болничаре { поднареднике,
капларе.

и

Ниже болничаре { редове I. класе,
редове II. класе.

После 6. месецій службе у болници, редовый II. класе, може бити премештенъ изъ II. у I. класу, може бити чинѣ каплара, пушто е служіо 6. месецій, одкако е добио чинѣ каплара. На предлогъ комисара болнице, министеръ наименоуе капларе и редове I. класе и нареднике.

§. 37.

Вишимъ и нижимъ болничарима у дужности є да врше службу кодъ болесника, а такође и све унутрашнѣ послове, коє имъ одређує комисарь, подъ кога непосредномъ управомъ они стое.

Особита є дужность виши болничара, да надзираваю службу болничны оделєня, да присуствую при лекарскимъ визитама и раздаваню єла, лекова и пр. и да често и даню и ноћу посеђую себе болестника.

Брой нижи болничара за дежурство потребный, определяє свакій данъ комисарь по миѣнїю лекара или хирурга болнице.

§. 38.

Као воиници, болничари ће се одевати, наоружати и обучавати по пешачкомъ начину и по могућству стражариће кодъ болнице. По себи се разумє, да су они подвргнути свима военимъ законима, уредбама и правилама о дисциплини, исписиваню, на ново уписиваню, и да уживаю сва права, коя законъ обезбеђує воиницима кои у служби онеспособе.

ГЛАВА ДРУГА.

О чиновима и о производству на исте.

§. 39.

Воєны постепени чинови єсу:

1. Капларъ
2. Подваредникъ
3. Наредникъ
4. Подпоручикъ
5. Поручикъ
6. Капетанъ
7. Маіоръ
8. Подполковникъ
9. Полковникъ.

10. Генералъ

Подъ общитимъ именомъ „под-офицера“ разуму се наредници и поднаредници.

Подъ общитимъ именомъ „офицера“ разуму се: подпоручицы, поручицы и капетани.

Подъ общитимъ именомъ „виши офицера“ разуму се: маіори, подполковники и полковники. *и Генерали*

Чинъ капетанскій, дели се на две класе, на прву и другу класу.

§. 40.

Нико неможе бити капларъ, ако ніе служіо 6. месецій као простъ войникъ, Нико неможе бити поднаредникъ, ако ніе као капларъ, ни наредникъ ако ніе као поднаредникъ служіо 6. месецій, Тако исто нико неможе бити подпоручикъ, ако ніе 18-годину навршио, и ако ніе найманъ 2. године служіо у нижимъ чиновима.

Нико се неможе произвести за поручика, ако ніе служіо 2. године у чину подпоручика, за капетана, ако ніе служіо найманъ 3. године у чину поручика, за маіора, ако ніе служіо 4. године у чину капетанскомъ, и ніе капетанъ I. класе, а за подполковника, ако ніе служіо 3. године у чину маіорскомъ, за полковника, ако ніе служіо 2. године као подполковникъ.

Но и кадъ офицаръ одслужи прописано време у едномъ чину, производство у вишій чинъ неће се никадъ чинити докле nebude то изискивала права потреба у интересу државне службе, па ма коє време да є прошло одъ истеченя времена, за коє офицаръ у едномъ чину по закону остати мора.

§. 41.

У изванредномъ станю, може се до половине умањити горенаведено време, коє се зактева да бы ко могао бити произведен изъ еднoгъ чина у другій.

Безъ икаквогъ призреня на време у єдномѣ чинѣ проведено, може се ко у изванредномѣ станѣ произвести у вишій чинъ збогъ каквогъ одличногъ дела, наредбомъ войске обнародованогъ.

§. 42.

Производство у офицерске чиновѣ, упражнява се на два начина: 1., По Княжевомѣ избору, т. е. по веѣй способности; 2., по старешинству, и то по слѣдующимъ размерима.

Сви се чиновѣ подпоручика даю по избору.

Половина чиновѣ поручика, дае се по избору, а половина по старешинству у рангу.

Две се треѣине капетански чиновѣ даю по избору, а една треѣина по старешинству у рангу.

Сви се чиновѣ, виши одъ капетанскогъ чина даю по избору.

а.) О производствѣ по старешинству.

§. 43.

Никакавъ офицеръ неће бити произведенъ по старешинству, ако нѣе у действительной военной службѣ.

Офицеръ казнѣнъ удалѣнъ одъ званія сходно §. 29. дисциплинарногъ закона, докле е удалѣнъ одъ свое дужности, нема право на производство, кое му слѣдуе по старешинству у рангу; но то производство дае се ономѣ офицеру, кои е за нѣмъ старѣи у рангу.

§. 44.

Производство по старешинству дае се офицеру найстарѣемъ у непосредно нижем чинѣ. Право офицера за ово производство опредѣлюе се общѣмъ ранглистомъ дотичногъ рода оружя.

Та ранглиста садржава све офицере одъ истогъ рода оружя; они су на нѣй редомъ по чинѣ и по рангу старешинства у чинѣ написани.

Ово се старешинство рачуна одъ оногъ дана кадъ є указъ изашао, одбіяюћи (ако има места) време, за коє є ко быо у име казни удалѣнъ одъ свое дужности.

б.) О производству по избору.

§. 45.

Нико нема права на производство по избору, ако нїє у действительной службї, и ако нїє уписанъ на нарочитомъ списку, кои се има сваке године саставляти.

Тай списакъ садржаваће за све родове оружя, сваки за себе, само найспособнїє офицере као кандидате за производство, Нїга ће сачињавати сваке године съ концемъ месеца Октобра една комисїа, састављена изъ своїо воєны начальника, сходно прописима и наставленима коя ће воєный министеръ о томъ издати.

§. 46.

При саставлянїю свакогодишнїгъ списка, списакъ преѣшнїгъ године служиће само као упућенї и обясненї за списакъ, кои се има обновити.

У случаю чрезвычайны услуга, министеръ воєный имаће право завести самъ у тай списакъ офицере, кои бы ту награду заслуживали, а такође имаће и право избрисати оне, кои бы се рѣавимъ владанїмъ недостойни показали овогъ одличїя. Свака казнь за рѣаво владанї, доноси то следствие, да се офицеръ избрише изъ списка оне године за производство по избору.

Свакогодишнїй списакъ служиће за сва редомъ по размерима §. 42. прописана производства по избору, коя се имаю чинити одъ 1. Новембра едне, па до 30. Октобра друге године.

§. 47.

Кадъ правительство по потреби и нахоженю свое пошлѣ когъ офицера или нижегъ реда войника у страну державу, ради военогъ научногъ изображеня, или ради практичногъ упражненя у вѣстии коіой войничкой; то ће свако таково военно лице за време на страни проведено, задржати своя права на производство, као и остали кои нису на страни.

Ово исто важи и за оне офицере, кои се по каквомъ послу на дуже време пошлю у страну державу.

ГЛАВА ТРЕЋА.

О станю офицерскомъ и о разнимъ положеняма офицера.

а.) О чину офицерскомъ.

§. 48.

Князь самъ подаруе чинъ, и офицеръ га неможе изгубити осимъ изъ узрока следуюћи:

1. Оставкомъ одъ Княза одобrenomъ, ако му се изрекомъ у акту княжескомъ незадржи имаюћи характеръ.

2. Пресудомъ военогъ суда.

3. Пресудомъ грађанскогъ суда на казни, кою доносе губитакъ грађанске чести.

4. Кадъ буде осуђенъ за иступленъ безчесте.

б.) О разнимъ положеняма офицера.

§. 49.

Положеня офицера есу:

Действительность,

Недействительность,

Расположенъ,

Покой.

а., Действительность є положенїѣ офицера, кои има званїе и испуњава га.

б., Недействительность є положенїѣ офицера уда-
лѣнаго одъ званїа: 1., збогъ привремене телесне не-
способности, 2., у име дисциплинарне казни.

в., Расположенїѣ є положенїѣ офицера безъ зва-
нїа, збогъ укиданїа званїа. Но и осимъ тога, на рас-
положенїѣ може се ставити офицерь указомъ княже-
скимъ, на предлогъ военогъ министра, а по саслу-
шаню министерскогъ совета.

г., Покой є станѣ офицера у грађанскїй животъ
повраћеногъ, съ уживанїемъ припадаюће му пензіе.

Ставлянїѣ у недействительность збогъ привремене-
не телесне неспособности, чини се само решенїемъ
Князя, на предлогъ военогъ министра.

У положеню како недействительности збогъ при-
времене телесне неспособности, тако и расположе-
ня, офицери вуку плате онолико, колико и грађан-
ски чиновницы, кадъ су на расположеню. Станѣ рас-
положения може траити до три године.

При одређиваню пензіе одбїа се одъ година
службе ово време у недействительности проведено,
на кое є офицерь за казнѣ по закону осуђенъ. Но
ако є офицерь постављенъ у недействительность збогъ
привремене телесне неспособности, или на распо-
женїѣ, нѣму се неодбїа при одређиваню пензіе ово
време у недействительности проведено, него се одбїа
само у смотреню права на производство по старе-
шинству.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

О пензіи офицера.

§. 50.

Свима се офицерима пензіа одређує по оноемъ
размеру, кои є закономъ за чиновнике грађанскогъ
реда назначенъ.

§. 51.

Осакаѣня, коя су тешка и неизлечима, и коя произлазе изъ несреѣа у извршиваню службе претрпѣны, даю официрима право на пензію, па ма да нису 10 година у служби провели, у коме случаю рачуна имъ се подпуно 10 година службе, безъ призрења колико су мањ одъ 10 година служили.

Исто право офицери имаю и у случаю телесни неспособности, кадъ су ове тешке и неизлечиме, и кадъ се докаже да произлазе изъ труда и штрапаца у военной служби учинѣни.

Узроци, природа и следства, како осакаѣени тако и телесни неспособности, кое даю право на пензію, доказиваѣе се по начину и правилама, коя ће министеръ военый прописати.

§. 52.

Кадъ осакаѣени и телесне неспособности кое изъ горепоменути узрока произлазе, проузрокую слепоту, одсеченъ или савъ губитакъ употреблена единого или више удова тела, онда офицери добіаю за пензію половине плате, ма да су служили мањ одъ 15 година.

А они офицери кои бы служили више одъ 15 година, а на овај начинъ были бы осакаѣени, добиаѣе поредъ пензіе, принадлежеѣе имъ по годинама службе, и повишицу пензіе, са 25%.

§. 53.

Пензія одређуе се по чину, кои има офицеръ кадъ се у покой поставля.

За оно што уовомъ закону у смотреню пензіе офицера небы даређено было, важи общій законъ о ставляню у покой своѣ чиновника.

§. 54.

Офицеръ, кои є у действительности служію 10 година у ономо истомъ чину, у комъ се налази кадъ

се поставля у покой, добиће пензию непосредно вишегъ чина.

У свакомъ случаю, дакле и кадъ нема 10 година службе, проведене у истомъ чину, князь може при ставляню офицера у пензию дати му почестну титулу већегъ чина, но то бива безъ свакогъ уплива на пензию.

ГЛАВА ПЕТА.

О осигураню ужитка за войнике нижегъ реда, кои су онеспособили.

§. 55.

Посредствомъ инвалидскогъ фонда осигурава се ужитакъ они войника нижега реда, кои у военной служби осакате, или по дуговременомъ служењу изнемогну.

§. 56.

Ово право на ужитакъ имаю войници нижега реда, почињући одъ простогъ войника па до наредника закључно.

§. 57.

Ужитакъ дели се на две класе и то:

а) На войнике, кои су сасвимъ неспособни за даљу службу и приврећенъ, и кои се по томе имаю штедити одъ сваке службе.

б) На оне, кои су за тешке войничке службе онеспособили али у такимъ службама могу држави јошъ привређивати, и кои ће се по томе употребити на лаке службе при гарнизонима, у военимъ заведењима, или иначе где правителство према својој потреби и пљиној способности за добро нађе.

§. 58.

Благодѣљіе овогъ ужитка састоје се за обе класе войника:

а.) У раани, квартиру, огреву, освѣтленію, оде-
лу, обуѣи, преобуки и постельничнымъ стварима, кое
ѣ се све давати у натури, само онима, кои у инва-
лидскомъ или у ма комъ другомъ военномъ правител-
ственномъ заведенію живили буду. А онима, кои неѣ
живити у поменутихъ заведеніяхъ, и коима ѣ се ме-
ста пребиванія свакадъ определити, даваѣ се накла-
да у новцу у име раане, квартира, огрева и осве-
тленія по 40 гроша порескій месечно, или 480 гроша
порескій годишній.

б.) У бесплатнимъ лековима и неги лекарской,
подпуно овако као да су у действительной служби.

в.) У плати, коя ѣ се за свакогъ воиника према го-
динама нѣгове службе определявати по овомъ размеру.

За први 10 година действительне службы, рачу-
наюѣи ову одъ дана, кадъ е заклетву на заставу по-
ложіо, даваѣ се воинику кои е онеспособіо 60% про-
цента одъ пре уживане плате, и за сваку даію дей-
ствительно изслужену годину іошѣ по 2 процента
више, тако, да свакій за навршеный 30 година служ-
бе, добіе подпуно преѣашню плату.

Онима пак кои спадаю у другу класу, ако неби
одъ свое службе добіали плате онолико, коіако бы
имъ на године нѣове службе принадлеало према гор-
нѣмъ расположенію, измириѣ се изъ државне касе
онолико коіако у томе недостае.

ГЛАВА ШЕСТА.

*О плати, додатцима, плати по званіяхъ, и по-
вищеніяхъ, коя се дае нижимъ чиновимъ, и
простимъ воиницима према поновлѣнимъ
роковима службы.*

§. 59.

Плата се военна дели на две части: на система-
тичну плату, по коіой се определяе пензія, и на до-

датакъ, кои се дае на чинове неки родова оружја, или на гдекоя званія, по кои никако неулази у računъ при одређиваю пензіе.

§. 60.

Плата и додаци опредѣлюю се као што следују табеларный прегледъ обясњава.

Табеларный прегледъ обясњава			
№	Видъ должности	Видъ оклада	Видъ додаци
1	Генералъ	12,000	1,000
2	Генералъ-лейтенантъ	10,000	800
3	Полковникъ	8,000	600
4	Полковникъ-лейтенантъ	7,000	500
5	Полковникъ-адъютантъ	6,000	400
6	Полковникъ-адъютантъ	5,000	300
7	Полковникъ-адъютантъ	4,000	200
8	Полковникъ-адъютантъ	3,000	100
9	Полковникъ-адъютантъ	2,000	0
10	Полковникъ-адъютантъ	1,000	0
11	Полковникъ-адъютантъ	0	0
12	Полковникъ-адъютантъ	0	0
13	Полковникъ-адъютантъ	0	0
14	Полковникъ-адъютантъ	0	0
15	Полковникъ-адъютантъ	0	0
16	Полковникъ-адъютантъ	0	0
17	Полковникъ-адъютантъ	0	0
18	Полковникъ-адъютантъ	0	0
19	Полковникъ-адъютантъ	0	0
20	Полковникъ-адъютантъ	0	0
21	Полковникъ-адъютантъ	0	0
22	Полковникъ-адъютантъ	0	0
23	Полковникъ-адъютантъ	0	0
24	Полковникъ-адъютантъ	0	0
25	Полковникъ-адъютантъ	0	0
26	Полковникъ-адъютантъ	0	0
27	Полковникъ-адъютантъ	0	0
28	Полковникъ-адъютантъ	0	0
29	Полковникъ-адъютантъ	0	0
30	Полковникъ-адъютантъ	0	0
31	Полковникъ-адъютантъ	0	0
32	Полковникъ-адъютантъ	0	0
33	Полковникъ-адъютантъ	0	0
34	Полковникъ-адъютантъ	0	0
35	Полковникъ-адъютантъ	0	0
36	Полковникъ-адъютантъ	0	0
37	Полковникъ-адъютантъ	0	0
38	Полковникъ-адъютантъ	0	0
39	Полковникъ-адъютантъ	0	0
40	Полковникъ-адъютантъ	0	0
41	Полковникъ-адъютантъ	0	0
42	Полковникъ-адъютантъ	0	0
43	Полковникъ-адъютантъ	0	0
44	Полковникъ-адъютантъ	0	0
45	Полковникъ-адъютантъ	0	0
46	Полковникъ-адъютантъ	0	0
47	Полковникъ-адъютантъ	0	0
48	Полковникъ-адъютантъ	0	0
49	Полковникъ-адъютантъ	0	0
50	Полковникъ-адъютантъ	0	0
51	Полковникъ-адъютантъ	0	0
52	Полковникъ-адъютантъ	0	0
53	Полковникъ-адъютантъ	0	0
54	Полковникъ-адъютантъ	0	0
55	Полковникъ-адъютантъ	0	0
56	Полковникъ-адъютантъ	0	0
57	Полковникъ-адъютантъ	0	0
58	Полковникъ-адъютантъ	0	0
59	Полковникъ-адъютантъ	0	0
60	Полковникъ-адъютантъ	0	0
61	Полковникъ-адъютантъ	0	0
62	Полковникъ-адъютантъ	0	0
63	Полковникъ-адъютантъ	0	0
64	Полковникъ-адъютантъ	0	0
65	Полковникъ-адъютантъ	0	0
66	Полковникъ-адъютантъ	0	0
67	Полковникъ-адъютантъ	0	0
68	Полковникъ-адъютантъ	0	0
69	Полковникъ-адъютантъ	0	0
70	Полковникъ-адъютантъ	0	0
71	Полковникъ-адъютантъ	0	0
72	Полковникъ-адъютантъ	0	0
73	Полковникъ-адъютантъ	0	0
74	Полковникъ-адъютантъ	0	0
75	Полковникъ-адъютантъ	0	0
76	Полковникъ-адъютантъ	0	0
77	Полковникъ-адъютантъ	0	0
78	Полковникъ-адъютантъ	0	0
79	Полковникъ-адъютантъ	0	0
80	Полковникъ-адъютантъ	0	0
81	Полковникъ-адъютантъ	0	0
82	Полковникъ-адъютантъ	0	0
83	Полковникъ-адъютантъ	0	0
84	Полковникъ-адъютантъ	0	0
85	Полковникъ-адъютантъ	0	0
86	Полковникъ-адъютантъ	0	0
87	Полковникъ-адъютантъ	0	0
88	Полковникъ-адъютантъ	0	0
89	Полковникъ-адъютантъ	0	0
90	Полковникъ-адъютантъ	0	0
91	Полковникъ-адъютантъ	0	0
92	Полковникъ-адъютантъ	0	0
93	Полковникъ-адъютантъ	0	0
94	Полковникъ-адъютантъ	0	0
95	Полковникъ-адъютантъ	0	0
96	Полковникъ-адъютантъ	0	0
97	Полковникъ-адъютантъ	0	0
98	Полковникъ-адъютантъ	0	0
99	Полковникъ-адъютантъ	0	0
100	Полковникъ-адъютантъ	0	0

Табеларный прегледъ.

Ч и н о в и.	Систематич- на плата за све родови оружа.	Додатакъ на чинъ по роду оружя.		
		Артилеріе и штабниѣ офи- цери.	Кавале- риѣ.	пеша- цима.
		Г о д и ш н ѣ		
У порезкимъ грошевиѣмъ.				
Полковникъ	13.200	1.200	600	"
Подполковникъ	10.800	1.200	600	"
Маіоръ	9.600	1.200	600	"
Капитанъ I. класе	6.600	1.200	600	"
" II. "	5.400	1.200	600	"
Поручикъ	4.560	840	240	"
Подпоручикъ	3.600	600	360	"
Штабс-добшаръ	1.008	"	"	"
" значаръ	1.008	144	144	"
Наредникъ	1.080	144	72	"
Поднаредникъ	432	144	72	"
Капляръ фавриери.	260	100	"	"
Капляръ	192	48	24	"
Редови	120	I. класе 84 II. " 48	24	"
Добшаръ	144	"	"	"
Значаръ I. класе	600	120	264	"
" II. "	144	48	144	"
Табурмажоръ	2.160	"	"	"
Бандисти				
I. класе	1.728	"	"	"
II. "	1.152	"	"	"
III. "	864	"	"	"
IV. "	432	"	"	"
V. "	144	"	"	"
Болничаръ поднаред.	1.080	"	"	"
" капляръ	432	"	"	"
" I. " класе	240	"	"	"
" II. "	144	"	"	"

Приметба. 1.) Они офицеры безъ разлики чина и оружя, кои су до ступана у животь овога закона уживали веѣу систематичну плату него што имъ се онымъ закономъ определено, уживаѣе ту плату и додатакъ узъ плату и у напредакъ дотле, докъ у вишій чинъ не поступе, у комъ би и веѣу систематичну плату добили, него што су до овогъ закона имали.

2.) Сва она, при стошой войсци служаѣа лица, кои имаю степености, одговарающе военнымъ чиновникамъ, уживаѣе онымъ закономъ определене систематичне плате безъ додатка по чину, кои одговара степености, на кою в ков лице поставлено.

§. 61.

Под-официрима и простимъ войницима, давае се према поповѣлѣнимъ роковима воене службе пови-
шица по гласу приложеногъ правца.

Повишенѣ.

Плате войницима служежилъ на II, III, и IV. року.

НАИМЕНОВАНІЙ.	Редовиятъ и ка- плярима.		Под-официрима.			
	Дневно	Месечно	Дневно	Месечно		
	П о р е з с к і й					
	Пара	Гр.	Пр.	Пр.	Гр.	Пр.
1. На II. року . . .	4	3	„	6	4	20
2. „ III. „ . . .	6	4	20	8	5	„
3. „ IV. „ . . .	8	6	„	12	9	„

§. 62.

Заменяици немаю право на благодарѣніе оне
повишице, докѣ се по одслуженю рока на ново као
своевольци не упишу.

ДРУГА ЧАСТЬ

О НАРОДНОЙ ВОЙСЦИ.

Общи основя.

§. 63.

Народна войска, нарочито за одбрану земаљ заведена, састои се изъ свою Срба, рачунаюћи люде одъ 20-те до 50-те године заключно.

Само министри, државни советници, судіе и свештена лица и они за кое се званично и прописанимъ путемъ признало, да су сасвимъ неспособни за войничку службу збогъ слабости састава телесногъ, изумимаю се одъ ове обвезаности, као и они за кое военный министеръ у споразумленю са осталимъ министрима, или збогъ званичне нѣове дужности, или изъ други оправдаваюћи узрока тако нареди.

§. 64.

Войска ће бити поделѣна на две класе. Прва има бити у свако време готова, но и друга тако спремна да се у случаю потребе на прву заповесть одзове.

§. 65.

Прва класа не може веѣа бити одъ четврте части мушки глава одъ 20-те до 50-те године. Князь одређуе сваке године, колики ће брой прву класу сачинявати.

У ову класу имаю се узимати найпре наймлаѣа лица.

ГЛАВА ПРВА.

О рекрутаціи.

§. 66.

Рекрутирањ народни войника чиниће се у почетку сваке године заедно са рекрутаціомъ стоећегъ воинства, и то по правилама, коя ће военный мини-

стеръ прописати. Овай посао, према околностима, има быти свршенъ найдалѣ до 1. Априла.

§. 67.

Министеръ унутрашњи дела и министеръ военный у споразумленю наребују, свакій за оно што се кога тиче, да рекрутне комисіе одпочну радити у своимъ дотичнимъ окружіама.

У свакомъ ће окружію быти по една комисія, састоећа се изъ :

Дотичногъ начальника срезскогъ,

Окружногъ офицера,

Окружногъ лекара и

Деловодителя.

Министеръ военный, у споразумленю са министромъ унутрашњи дела, определеное особенимъ прописима како има та комисія да поступа.

§. 68.

Да бы брой люди у првой класи войске остао оноликій коликій є за кою годину определѣти, и да бы у истой класи свагда остали наймлађи люди, рекрутна комисія прегледаће спискове сваке године, и у њи додавати оне, кои су дорастли, а раванъ брой брою приновљѣны одъ најстариѣ преводиће у другу класу, као штоће оне, кои су навршили петдесету годину, изъ списка исписивати.

§. 69.

На предлогъ дотичны министра, министеръ военный може разрешити за известно време одъ обязанности упражненія (екзерцира и маневра), оне званичнике, одъ когъ мудраго рода, којѣ бы послови збогъ тога уштрѣбъ трпили.

§. 70.

За привремено ослобођаванѣ други грађана одъ упражняванія воены, у случаю потребе, као и реша-

ванъ о уместности и неуместности извиняваюћи узро-
ка одсуства, министеръ военный, по согласію мини-
стерскогъ совета, прописае што є нужно.

ГЛАВА ДРУГА.

О образованію войске.

§. 71.

Народна войска состои се изъ пешака, коняника, топція, піонира и коморція.

§. 72.

За образованіе родова оружія, узимае се оно-
лико, колико потреба показала буде, да коняника,
топція и коморція спрама пешака образовати треба.

Одношеніе єдногъ рода оружія према другомъ,
одређує Князь по предлогу военногъ министра.

За топціе народне войске узимае се жители
изъ вароши тако: да ће єдна варошь, по брою жи-
теля, образовати єдну часть читаву, или више ба-
терія; а изъ оближњи села дотичногъ окружіа, до-
пунявае се брой у колико се за нужно паће.

§. 73.

Пешаци образую се у обштинске чете, коє са-
брано по срезовима, образую среске баталіоне, а
ови сабрани по окружіама образую легіе.

§. 74.

Где обштина буде тако слаба, да неможе обра-
зовати сама за себе чету одъ 64 до 112 людій, то ће
се узаймно єдна и то найближа обштина поупнити
средствомъ друге. Люди изъ єдногъ истогъ среза са-
ставляе сами за себе по єданъ или више баталіона,
образовани изъ 8 чета.

Кадъ се скупи баталіонъ, чете се по брою из-
равнаю, премештаюћи люде изъ єдне чете у другу.

Баталіони истога окружіа састављае по єдну или више легіа, образованы изъ найманѣ 3 а найвише 4 баталіона.

§. 75.

Коняници ће се првенствено попуњавати изъ войника народнѣ войске, кои се за ту струку оружја пријаве. Они ће састављати срезске чете, и сабрани по окружіама, образоваће легійске ескадроне.

§. 76.

Ради олакшања піонерскогъ обучавања, кое припада инициирима грађевинске струке, піонери узимаће се као топціе између жителя изъ вароши и изъ оближњи села дотичногъ окружіа тако, да за єдно исто окружіе образују єдну легійску чету одъ 65 до 100 люди износећу.

У Београду, у место піонерске чете, образоваће се єдна особена чета, названа „пожарна чета“ искључно састављена изъ занатліа, као: зидара, дунђера, ковача, тишлера, и т. п. Нарочити є задатакъ те чете гашењѣ пожара.

§. 77.

Коморціе образоваће се изъ они жителя, кои држе конѣ болѣ за товаренѣ во за яшевѣ кои су иначе вешти путовима и товарењу. Свакій коморція дужанѣ є коня и самарѣ држати у добромѣ станю, како бы могао у свако доба поћи на првѣ позивѣ.

Рачуна се по єданѣ коморція, на свакій десетѣ людѣй пешачки или топційски, на сваки 5 коняника или піонира.

§. 78.

Тако образована народна войска изъ легіа пешака, изъ легійске кавалеріе и артилеріе, коя ће се према потреби сходно §. 72. устроивати, изъ 16 піонерски чета, изъ єдне пожарной чете за вароши Бео-

градъ и найпосле изъ коморція быѣ за садъ, поделѣна у 6 воены кругова, или инспектората по следуюѣмъ:

1. Дрино - Савскій кругъ, састоеѣи се изъ окружія:

Шабачкогъ,

Валѣвскогъ,

Подринскогъ.

Место средоточіо у Валѣву.

2. Южно - Моравскій кругъ, састоеѣи се изъ окружія:

Ужичкогъ,

Чачанскогъ,

Крушевачкогъ.

Место средоточіо у Карановцу.

3. Тимочкій кругъ, састоеѣи се изъ окружія:

Княжевачкогъ,

Цриоречкогъ,

Краинскогъ.

Место средоточіо у Зайчару.

4. Источно-Моравскій кругъ, састоеѣи се изъ окружія:

Алексиначкогъ,

Ђуприскогъ,

Пожаревачкогъ.

Место средоточіо у Свилайицу.

5. Средоточни кругъ састоеѣи се изъ окружія:

Ягодинскогъ,

Крагуевачкогъ,

Смедеревскогъ,

Рудничкогъ.

Место средоточіо у Крагуевцу.

6. Окружіе београдско заедно съ вароши Београдомъ састављаѣ еданъ особени кругъ за себе, кои ѣ се звати београдскій кругъ.

§. 79.

При министерству военномъ постоянѣ потребанъ брой вышш офицера, подъ именомъ „инспектората,“ койъ ѣ дужность быти, повременимъ смотрама пазити на еднообразность обучаваия, и чисто обдржаваиъ оружя у онимъ круговима, кои по наредби военногъ министра нѣ овомъ стараню подчинѣни буду.

§. 80.

При свакоме начальничеству окружномъ постоянѣ едно военно оделенѣ, састоеѣ се изъ: одногъ или више офицера пешачки по пространству окружїа, одногъ офицера коняничкогъ, по могуѣству и по потреби, одногъ офицера топцїйскогъ, са потребнимъ броемъ под-офицера одъ разны родова оружїа стоѣе войске.

Задатакъ овогъ оделенїа, коє принадлежи окружномъ начальничеству, быѣе рекрутиранѣ войске, было народне, было стоѣе, и обучаваиъ народне войске.

За кругъ београдскїй, образоваѣе се такоѣе едно военно оделенѣ при београдскомъ начальничеству, и едно при управительству вароши Београда.

Начальничества окружна, и односно управительство вароши Београда, водиѣе преписку непосредно са военнимъ министромъ, по сва званична акта противуподписує дотичный официръ.

§. 81.

Чете, баталїони, ескадрони, батерїе народне войске, устройѣе се по образцу чета, баталїона, ескадрона, батерїа стоѣе войске. Баталїони и ескадрони имаѣе свакиъ свою заставу, свака легїя свой барякъ.

§. 82.

Князь ѣе указомъ прописати начинѣ наоружаия и прибора военногъ, и войници ѣе быти дужни снабдѣвати се о собственомъ трошку.

Све набавке и оправке добоша и труба исплаћиваће се изъ каса дотични община.

Образци за одело у народной войсци, само княжескимъ указомъ могу быти прописани.

ГЛАВА ТРЕБА.

О избору и наименованю старешина за народну войску.

§. 83.

У народной войсци степени старешинства есу:

1. Десетникъ (испуњаваюћи дужность каплара).
2. Дваестникъ (испуњаваюћи дужность поднаредника или наредника).

3. Педесетникъ (испуњаваюћи дужность подпоручика или поручика).

4. Стотникъ или четникъ (испуњаваюћи дужность капетана).

5. Баталіонный командиръ.

6. Командиръ легіе (испуњаваюћи дужность полковника).

Десетнике и двадесетнике предлагаће стотници или четници, а наименоваће срезскій начальникъ; петдесетнике и стотнике предлагаће срезскій начальникъ, а наименоваће начальникъ окружный. Баталіоне командири предлагаће начальникъ окружный, а наименоваће министеръ военный

§. 84.

Командири легіе наименоваће князь, на предлогъ кои му учини министеръ военный у споразумленю са министромъ унутрашнихъ дела.

Князь ће непосредно наименовати врховне заповеднике по потреби.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

О ученю народне войске.

§. 85.

Наставници за обучаванѣ народне войске, бираће се између найспособниѣ одъ изслужены войника, вративши се кући, но у оскудици ови бираће се између лайспособниѣ народни войника.

Ове ће у свакомъ окружию одређивати окружный начальникъ. Но да бы ученѣ было свуда единообразно, одређени наставници, койѣ ће бити онолико, колико има чета пешака и коняника, одлазиће у окружно место и примаће наставленя одъ дотичны офицера, по наредби, окружногъ начальника.

§. 86.

За време пута и нѣовогъ пребиваня у окружномъ месту, ови ће наставници, добошари и трубачи добѣяти новчану накнаду дневно, кою ће сваке године военный министеръ одређивати, па ће се исплаћивати прирезомъ, саразмерно на окружиѣ распорѣбенимъ.

§. 87.

При повратку у свое общине, ови ће наставници, којима ће се дати тада име главни наставника, руководити свое помоћнике, саобразно наставленьяма коя добию у окружномъ месту.

§. 88.

Упражнения чиниће се недељомъ и у празничне дане, почивноѣи свагда одъ 1. Марта до 15. Юнія, и одъ 1. Септембра до 15. Новембра.

У остало време године нема военогъ упражнѣня.

§. 89.

Ученѣ пешачко чиниће се у свакой общини постепено, по прописанимъ правилама за стоѣу войску до школе водѣ заочно.

Кадъ се люди довольно увежбаю у школы водной, они ће прећи у школу стрелаца, и иѣи ће заеднички на гаѣанѣ у нишанѣ, о чему ће военный министеръ прописати нарочито наставленя.

Кадъ люди добу у баталіонску школу тада ће се ученѣ чинити по срезовима, и министеръ военный у споразумленію са министромъ унутрашній дела, стара ће се за найбільи распоредѣ упражненія, како бы то, колико е могуће, манѣ народу на теретѣ пало.

§. 90.

За постепено обучаванѣ коняника и топціа, военный министеръ пропишаће сходна упутства.

§. 91.

Пионери ће следовати упражненію пешачкомъ до школе водне заключно, а за нѣино далѣ ипеціално ученѣ, кое ће се чинити у окружномъ месту одъ окружногъ инципира, министеръ ће военный прописати сходна упутства.

§. 92.

Люди пожарне чете следоваће такође упражненію пешачкомъ до школе водне а затимъ быће обучавани у рукованію пожарны ширкова и у упражненія гимнастичнимъ, коя изискуе нѣіова струка.

§. 93.

Кадъ сви воиинци буду постепено обучени довольно, быће у свакомъ окружію и на одреѣеномъ месту, по могућству на сред-среді, скупѣ войске, кой сачинява едну или више легіа, ради производства маневра у баталіонима и ескадронима легійскимъ. Овакови скупови быће само еданпутѣ преко године у есень по свршетку польскій радова и траће най-више 8 дана.

Ово све нареѣиваће военный министеръ, у споразумленію са министромъ унутрашній дела.

Исто тако може бивати скупъ одъ више легія ради производства велики маневра, али само по решеню Владаоца.

§. 91.

Кадъ овога рода скупови биваю, было у окружномъ главномъ месту, было у средоточномъ месту когъ военогъ круга, устроиће се провіантство и свака ће община делити рану за свое люде. О овоме ће министеръ военый, кадъ се скупови наредѣ, издати нуждне налоге, као што ће министеръ военый и то наредити, ко ће ову рану примати и съ нѣмъ руковати.

ГЛАВА ПЕТА.

О дисциплини.

§. 95.

Кадъ се прогласи изванредно станѣ, онда сви народни войници, кои се позову на воену службу, подпадаю подъ военый законъ.

Исто тако народни войници подпадаю подъ военно-судскій законикъ, кадъ бы у редовномъ станю, и ма у коме месту были обвинѣни за казнима дела, означена у §§. военогъ судскогъ законика.

§. 96.

За чисто дисциплинарна иступленя, коя бы учили народни войници одъ времена кадъ на позивъ военной власти предстану, па докъ се одъ исте не распусти, они подпадаю подъ воену власть.

§. 97.

За дисциплинарне кривице може се народный войникъ осудити.

1. на затворъ одъ 1 до 6 дана.
2. на повчану казнъ одъ $\frac{1}{2}$ до 5 талира.
3. на бой одъ 10 до 20 удараца.

§. 98.

Начальникъ окружный може одредити свима старешинама народне войске затворъ до 6 дана; срезскій начальникъ до 3 дана; окружный офицеръ до 3 дана.

Само просима може одредити телесну казнь :

1. Начальникъ окружный до 20 удараца.
2. Начальникъ срезскій „ 15
3. Окружный офицеръ „ 15
4. Баталіонный командиръ „ 10

Што се тиче изрицаня телесне казни одъ 10 до 20 удараца, важи определени §. 32. общегъ казнительногъ законика.

Но у свакомъ случаю, кадъ се на коя одъ поменути у овомъ §-фу казни изриче, дотичный старешина позваѣ юшъ два лица, изъ свое команде, на ѣе у ньномъ присутствіи изрицати кою одъ наведены казни.

§. 99.

Онаи старешина, коя има власть да наименуе кога на кои чинъ, има и власть да га разреши одъ овогъ истогъ чина у име казни за какву важну дисциплинарну кривизу, или збогъ чести маньи дисциплинарни погрешака. У овомъ случаю дотичне старешине прописанимъ путемъ извештаваю о томъ военномъ министра.

§. 100.

Ко бы хтео да се жали на свою власть збогъ изречене надъ ньимъ казни, управляѣ жалбу на непосредно предпоставлѣну власть овога, на кога се жали.

Почемъ предпоставлѣна власть жалбу извиди, ако наѣе да е она лажна и неоснована, може, према показанимъ околностима, наредити да се такавъ житель и за то казни.

§. 101.

Подъ дисциплинарнимъ погрешкама уопште, за кое се народни војници военимъ властима подчинявају, разуме се: ако војници позиву неследују, кадъ су непосредно одъ војне власти позвани; ако се при екзерциру небуду владали по реду военомъ, него бы се између себе завађали и небы на опомену старешине престали одъ неурединогъ поступка; ако небы хотимично налоге извршивали, као што треба, него бы њихъ изопачавали, ако набы оружје чисто држали; ако бы се старешини противили, или непристойни показивали и т. п.

§. 102.

Никакву казнь неследу старешине изрицати и извршивати другѣе него у ползу службе и напредка военогъ. Свака друга призрења, која бы у изрицању казни военогъ старешину руководила, а не интересъ реда и точности службе, сматраће се као злоупотреба власти, и старешина ће по мери злоупотребе быти казњивъ и свога старешинства лишень.

ГЛАВА ШЕСТА.

Обшта расположења.

§. 103.

Чимъ се заставе раздаду, старешине свакогъ степена и прости војници народне войске, положиће заклетву верности Князу по следујућемъ пропису, кои важи и за стојећу войску, и то у присуству местны властей, како воены тако и грађанскій.

§. 104.

Заклетва војничка прописуе се следујућа:

Я (име и презиме) заклинамъ се Богомъ всемогущимъ, да љу Князу Србскомъ Михаилу М. Обреновићу III. свагда и у свакомъ случаю быти веранъ и

послушанъ, да ъу заповести своіо предпоставлѣны ми старешина слушати и верно испуњивати, да ъу законе воене точно извршивати, да ъу отечество юначки бранити, и да нашъ барякъ никада неѡу оставити; — тако ми Богъ помогао.

§. 105.

Овимъ закономъ укида се:

1., Законъ о устројству стоеће войске одъ 1860. год. В. № 1420. (Збор. XIII. стр. 77).

2., Законъ о устројенію народне войске одъ 17. Августа 1861. год. В. № 165.

3., Законъ о устројству военогъ штаба стоеће войске одъ 25. Октобра 1862. год. Ф. № 3813. (збор. XV. стр. 227.) као и све досаданъ уредбе и решени коя се неслажу са овимъ закономъ.

Препоручуемо Нашимъ министрима воены и унутрашњи дела, да овај законъ обнародую и о извршенію се његовомъ стараю; властима пакъ заповедамо да по њму поступаю; а свима и свакоме да му се покоравою.

20. Марта 1864 год.

У Београду.

М. М. ОБРЕНОВИЋЪ с. р.

Видіо и ставіо државый печатъ,

чуваръ државногъ печата, (М. П.)

министръ правде,

Р. Лешянинъ с. р.

Министръ военый,

полковникъ,

И. Монденъ с. р.

Министръ унутрашњи дела,

Н. Христићъ с. р.

МИХАИЛЪ М. ОБРЕНОВИТЪ Ш.

По милости божіею и воли народа

КНЯЗЪ СРБСКІЙ.

На предлогъ нашегъ Министра военнаго одобравамо:

ПРОПИСЬ

За одело и спрему народне войске.

І. О Д Е Л О.

§. 1.

Свакій народный войникъ имаѣ:

а.) Преобуку, состояѣу се изъ: 2 пара кошуля (еданъ на себи, а еданъ чистъ у торби).

б.) Прслукъ.

в.) Доколенице (тозлуци) съ подвезицама (лети).

г.) Чакшире, (зими).

д.) Душанку.

е.) Кабаницу, (Гуль).

ж.) Обуѣу: кодъ пешака, піонера и топція опанке с чарапама или вуненимъ обойцима, кодъ коняника чизме с мамузама.

з.) Калпакъ (шубара).

ПОДРОБНОСТЬ И КАКВОѢ ОДЕЛА.

§. 2.

а. Преобука. Кошулѣ треба да буду съ рукавима сабранимъ, и за закопчаванѣ удешенимъ; дужина кошулѣ да буде до близу колена; иначе форма є преобуке како се обично по народу носи.

в. Прслук є од сукна. Има петъ пари прикопчалъки одъ гайтана исплетени, кое су 5 палаца дугачке. Прикопчалъке су на прсима одъ яке до струка у еднакимъ одстоянима пришивене.

Яка є висока $1\frac{1}{2}$ до 2 палца. Прслукъ треба да є толико дугачакъ, како да покріє малый трбу и крста. Обшивенъ є пакъ гайтаномъ, а поставлѣнъ платномъ. —

в. до коленице (тозлуци) су одъ сукна. Нѣна горня предня часть покрива колено, а задня є часть краѣа за прегибанѣ у коленима; за нешто више одъ половине листова разсечене су имаю петъ пари копчи одъ жица за скопчаванѣ. Обшивене су свуда унаоколо гайтаномъ. Подвезице су одъ вуне с маломъ киѣанкомъ. —

г.) Чакшире су такође одъ сукна. Ногавице су доле тако сужене и разрезане, да се съ 5 пари копчи одъ жица скопчаваю, као и доколенице.

Туръ є само толико пространъ и ногавице између ногу тако исечене, да се войникъ у чакширама угодно може покретати и сагибати; горе имаю овенячу одъ платна за кишѣ, коимъ се око тела стежу и држе.

Напредъ на трбу разсечене су и имаю два кошчана дугмета за закопчаванѣ; са обе стране разрезане су за цепъ, и имаю цепне кесе.

Чакшире су обшивене како око цѣпа, тако и доле на ногавицама свуда у наоколо гайтаномъ.

д. Душанка є такође одъ сукна. Обшивена є сва гайтаномъ. Имаде петъ пари одъ гайтана исплетени прикопчаньки за прикопчаванѣ на прсима. Дужина ови є прикопчаньки на свакој страни по 5 палца и по. Прикопчаньке су тако распоређене, да одъ яке до струка еднако една одъ друге одстое.

На раменима є по една прикопчанька са дугуластимъ дугметомъ; састрагъ на струку такође су две прикопчаньке одъ гайтана, дугачке 4 до $4\frac{1}{2}$ палца.

Рукави су дугачки до близу шаке, а доле на $2\frac{1}{2}$ палца одъ края обшивени су гайтаномъ.

Яка є висока 2 палца и на саставу съ альиномъ ушивенъ гайтанъ.

Скутъ е толико дугачакъ, да доволно кракове покрива.

Душанка е цела изнутра постављена платномъ. —
 е. Кабаница (гуна великій) одъ сукна е. Има кукулячу за покривањ главе при непогоди. Кукуляча е на кабаници пришивена, а толико дубока, да угодно на главу наѣѣ и свуѣи се може.

На кукулячи виси одъ вуне мала киѣанка.

Рукави на кабаници дугачки су до шака, но нешто дужи одъ рукава душанке, а широки толико, да се могу лако преко душанке извлачити и свлачити.

Кабаница е дугачка до по листова ногу, и широка толико, да войникъ себе и свое оружје угодно њоме заогрнути може. Свуда унаоколо обшивена е гайтаномъ.

Јака е права и широка 2 до 2½ палца, има еданъ паръ прикопчанъки, одъ гайдана исплетени, кое се око врата прикопчавано.

ж. Обуѣа е коѣ пешака, пионера и тоѣи опанци са чарапама, или место чарапа добри вунени обоици, управљајуѣи се по обичайной ношњи предѣла. Опанци су онакови, као што су у народу уобичаени. Чарапе су вунене, шарене или црвене, као што су веѣ у народу уобичаене.

На упражиеняма дозвољава се носити и цокуле (цицеле), но за маршъ мораю се имати опанци.

Старешине, кои јишу, имаю чизме съ мамузама.

Коняници место опанака имаѣ чизме съ мамузама.

з. Калпакъ (шубара) е одъ црне агѣѣе коже. Високъ е свудъ унаоколо 3½ палца. Има испуску одъ исте коже надъ теменомъ, која се шиљасто завршуе и која е толико дугачка, да на едну страну прегнута, довата додню ивицу калпака, за коју е и утврѣена. Испуска имаде едну малу киѣанку одъ вуне. Калпакъ е постављенъ изнутра платномъ.

§. 3.

Боя сукна за одело быће онакова, каква се у коме краю найвише носи, но у едномъ баталіону, ескадрону или батеріи несме быти разне бое сукна, но одело целе едне такве части мора быти едне бое.

РАЗЛИКА ОДЕЛА.

1. По родовима войске.

§. 4.

Гайтани, што су на оделу народни войника прописани, быће бое:

- кодъ пешака зелене,
- кодъ коняника жуте (руеве),
- кодъ топціа црвене,
- кодъ піонера вишинѣве.

По бои дакле гайтана разликоваће се поедини родови войске међу собомъ. Какве су бое гайтани на оделу, такве су бое и подвезице, кићанчица на калпаку и кићанчица на кукуљачи кабанице.

§. 5.

Сво напредъ прописано одело важи како за просте войнике тако и за све старешине до команданта баталіоногъ, ескадроногъ и батерійскогъ заключно.

2. По званію старешина.

§. 6.

Знаци на оделу, по којима ће се војне старешине међу собомъ по званіјима разликовати, быће: на кабаници, душанки и прелуку, и то: на кабаници и душанки на рукавима а на прелуку на яцы.

а., На кабаници и душанки:

а, а., десетници имаю на рукавима одъ вуне два ширита у дужини 7. палаца, а у ширини свакій одъ 9 линія, кои су на доиньой страни надъ шакомъ

размакнути за 2 палца и 9 линія и завршую се на више у оштромъ углу.

б., б., двадесетници имаће четири таква ширита.

в., в., петдесетници

г., г., четовође и

д., д., баталіони команданти имаю на рукавима везове, кодъ пешака, топція и піонера одъ златногъ, а кодъ конаника одъ сребрногъ ширита и гайтана, по цртежу кои се прилаже.

б., На прслуку:

а., а., десетници имаю на яки одъ вуве управно пришивено парче ширита са сваке стране, као што є яка широка, и то одъ фарбе, какви су гайтани.

б., б., двадесетници по два таква ширита, са сваке стране.

в., в., петдесетници имаю єдну пругу одъ златногъ (или сребрногъ) ширита.

г., г., четовође две, а

д., д., баталіони команданти три такове пруге, но ове пруге одъ златногъ (или сребрногъ) ширита пришивене су на чои (одъ бое као и гайтани) тако, да се съ оба края яке по три линіє чоя види, па онда долазе пруге ширита, но опетъ єдна одъ друге за три линіє размакнута. Надъ ширитима є гайтанъ, а исподъ истогъ одъ две линіє чоя.

II. СПРЕМА.

А. Оружје.

§. 7.

а., кодъ пешака: быће пушка съ баіонетомъ и за овај канія, опасачъ са барутномъ кесомъ (патронтащомъ), и 60 бойны фишека. Добошари имаће добошъ и одъ оружја само тесакъ, а трубачи поредъ трубе, имаће краткій штуцъ съ ножемъ и ка-

иниомъ, барутномъ кесомъ и са 60 боеви фишека. Тру-
бачи ће носити штуцъ о кайшу иза рамена.

Носіоцъ заставе имаће ятаганъ и еданъ револ-
веръ или пиштоль за силаемъ.

б., кодъ коняника: быће сабля, краткій
штуцъ (мускетовъ) удешенъ за ношенъ о кайшу иза
леѣа, еданъ пиштоль у кубурама, 30 бойны фишека
(10 за пиштоль, 20 за штуцъ).

Ово важи и за трубача коняничкогъ, поредъ
трубе кою има. Носіоцъ заставе коњавичке носи са-
блю и еданъ револверъ или пиштоль.

в., кодъ топція: быће краткій штуцъ съ но-
жемъ; штуцъ удешенъ за ношенъ о кайшу иза леѣа;
ножъ у поясу, припасачъ, барутна кеса са 10 бойны
фишека.

Исто тако быће наоружанъ трубачъ топційскій
поредъ трубе кою имати мора.

г., кодъ піонера: быће краткій штуцъ съ
ножемъ, — кои е за сеченъ пруба удешенъ, — при-
пасачъ, барутна кеса са 20 бойны фишека.

Ово важи и за трубача піонерскогъ поредъ тру-
бе кою има.

д., Наоружанъ десетника и двадесетника у сва-
комъ роду войске, равно е наоружаню прости четника.

е., Кодъ свію родова войске петдесетници и
остали виши команданти носе офицерске саблѣ са
темнякомъ и каясомъ сходно пропису за стоѣху вой-
ску; а окромъ тога, по еданъ револверъ или пиштоль
у силаю.

Б. Остала спрема.

§ 8.

Свакій войникъ треба да има:

1., одну чутурицу одъ тенеѣке или дрвета за
воду или пійѣе. Она ће се носити кодъ пешачеѣи
трупа — пешака, топція и піонера — преко рамена
са стране о кайшу или гайтану; а кодъ яшаѣи тру-
па о укашу предѣѣмъ.

2, еданъ ножиѣтъ за обичне потребе, кои ће се носити са стране о поясомъ каишу.

3., Пешаци, піонери и топціе свакій по єдну торбу по могуѣству кожниу иначе вунену или кострутну, кою ће на леѣима о упртама носити. Но у свакомъ баталіону, батеріи или піонерской чети, мораю торбе єдне форме бити.

Коняници место торбе имаю бисагае.

У торби или бисагама носиће войникъ све свое потребе, као: преобуку, пешкирь, игала, конаца, чешаль, чисти крпа за завой, муницію, колико му у кесу барутну неможе стати, далѣ; кодъ пешачеѣи трупа по єданъ паръ обуѣе резервне, на три дана леба и друге ране, соли и т. п. но ће се при овомъ ограничавати на найнужніе, те да се войникъ не бы претоварио.

Коняници и сви народни войници, кои су на конѣима, носиће у бисагама и у терѣи, осимъ овде веѣх поменутогъ, јошъ потребе за коня, као: конопчиѣтъ, две три плоче и клинаца за подковѣ, зобницу, чешагію и зобъ на три дана.

Кодъ коняника и старешина, кои одправляю службу на конѣима, быѣе сѣдло и опрема конѣска за садъ обична народна. — Конѣи пакъ треба да су имѣ, особито коняницима добри, и по могуѣству 14 шака високи, ерѣ є ово за службу коняничку нужно.

§. 9.

Коморціе носиће кратке штуцеве съ ножемъ и осталомъ спремомъ, коя є за пешаке прописана, а поредъ тога еданъ пиштолъ; — ако пакъ ножа на пушпи нема, онда место ножа о бедри, ятаганъ за поясомъ. Муніціе 30 фишека. Свакій коморціа треба да има по єдногъ товарногъ коня са самаромъ, на самару пакъ по 4 вреѣе кострутне са затворима, и по 4 конопчиѣа за пакованѣ, а одозго по еданъ покровацъ за покриванѣ товара.

При народной войсци припасачи за ножеве или тесаке, кесе за барути — пантроташа — и кесиче за капсуле, код пешака, топѣја и пионера, а кака се за сабаљ съ темнякомъ кодъ коняника, быће као годъ кодъ исти родова оружја стояће войске.

Нашъ миристаръ военый нека указный прописъ овай народной войсци обзнани и о извршеню се иъ-говымъ стара.

6. Априла, 1864 год.
у Београду.

М. М. ОВРЕНОВИЧЪ с. р.

(М. П.)

Министеръ военый полковникъ,
И. Монденъ с. р.

БАВАРСКА.

Паљачи и картачи у пешака.

Краљ је одобрио, да се код пешака заведу паљачи и картачи. И тако сада баварска пехота има тројаких зриа, т. ј. досадања, и ова два нова. Паљач то је шупалъ, куршум који је запаљујућом мећом напуњен, и баца се из пушке онда, кад се хоће што код непријатеља да подпали, као на прилику, муниционска кола, станске ствари, итд. Картач пак није ништа друго, него фишек у ком над барутом има 3 куршума, једно на друго и раздвојени су котурцима од дебеле артије (панендекла). Кад се овај метак из пушке избаци, куршуми се у страну раздвоје и могу се по три војника напоредо да оборе. Сад се ови метци живо сираваљају и за тај посао још су 50 пешака лабораторији придати.

ФРАЊЦУСКА.

Стан код Шалона у 1864. год.

За овогодишњи шалонски стан одређено је као и прошле године: 2 дивизиона пешака и 1 дивизион коњице са нуждном артилеријом и женикором. Нове ће године заповедник стана да буде маршал Мак-Махон. Стан ће се у обично време, дакле у месецу Мају подпуно посести.

ИСТАТИСТИЧНЕ ЦРТЕ О ЕВРОПСКОЈ ТУРСКОЈ.

(Из предавања Драгашевићевих у војничкој академији у Београду, по руским изворима од 1862.)

I. Величина и насељеност.

Европска Турска заједно с островима и вазалским земљама има 9723 □ миље од чега долази на непосредне турске земље 5723 □ на острове 714 □ на Србију 998 □ и на Румунију 2288 На овом простору живе 16,991.000 душа

и то у непоср. Тур. 10,975.000

на островима 700.000

у Србији 1,116.000

у Румунској 4,200.000

16,991.000 близу дакле 17,000.000

Што чини око 1736 на 1 □ миљу.

Најнасељеније су земље равнице, (осим лесковачке) долине великих река: Дунава, Мораве, Саве, Струме, Вардара; а најнасељенија места:

Цариград 813.000 душа	Јаш	} 50.000
Дренопоље 140.000	Калипоље	
Букурешт 100.000	Филипоље	40.000
Сарајево	Софија	30.000
Солун	Београд	17.000.

II. Етнографија.

Над расмотримо састав насеља Турске царевине онда нам није тешко дознати, зашто с једне стране све турске тежње, да све народности претопи, никако и никад за руком немогадоше испасти, и зашто је с друге стране организам државни тако лабав и слаб. „Турска и Аустрија престављају у Европи ре-
дак пример етнографијске мозаичкости.“

Разна племена, која у овој земљи бораве овако су подељена бројно:

Славена има	7,700.000	дакле	45·3%
Турака	2,116.000	"	12·5%
Румуна (влаха)	4,200.000	"	24·5%
Арбанаса	1,300.000	"	7·5%
Грка	1,000.000	"	6·2%
Других	684.000	"	4 %
	17,000.000		

Што ће рећи, да од свега народа, Турака има само $\frac{1}{8}$, а $\frac{7}{8}$ друга су племена и то тако различита по крви и вери, да између њи и Турака постоји и постојаће вечита борба (antagonismus). Приличан део од ових племена примио је мухамедовску веру, али не што је о чистоћи и врлини њеној убеђен био, него што је оружјем и насиљем турским нагођен. Народ у турској царевини по свом племену и постојбини овако је подељен:

У Славене, којих има око 7,700.000, броје се Бугари Срби и Руси с Пољацима (као бегунци). Укупни број Славена овако се на посебна племена дели:

Бугара има	4,500.000	дакле	58·4%
Срба	2,950.000 ¹⁾	"	38·3%
Руса и других	250.000	"	3·3%
	7,700.000		

Бугари живе међу Дунавом и балканским грebenом и граниче Арбанијом, Тесалијом и белим (егејским) морем. У северо-западном крају ове велике територије бораве Турци, који су се расејали и по западној Бугарској; а у југо-источном крају, који се ослања на Црно и Мраморно море Грци; у егејском пак приморју Грци и Турци.

Бугари су народ врло радан и највише је ратан. Њи Турци највише и гњете.

¹⁾ Овај број ваља увећати бар са $\frac{1}{2}$ милиона; јер у пределима Манастирским (битољским, обитељ = Манастир), Срби су а не Бугари.

Срби су најбоље сачували своју народност. Главна маса јесу Србијанци (око 1,000.000) после опет око 1 мил. у Босни, Ерцеговини, Албанији и Бугарској. Остали део Срба бројем преко милиона много је иштетио свој првобитни карактер под утицајем муслиманства и суседних племена. Такви су у Босни, Албанији Срби у Босни понајвише су мухамедовци.

Срби се одликују војништвом и независним карактером.

Руса има међу Прутом и Јалпухом на ушћу Дунава и у Дубруци, *Пољака* (70 породица) населило се око ушћа Саламбрије у Тесалији по брегу Солунског залива.

Румуна има :

у Румунској	4,025.000	} 4,202.000
у Србији	104.000	
у Бугарској	40.000	
у Добруци	33.000	

Арбанаси бораве у југо-западном крају Европске Турске. Има их око 1,300.000.

Грци живе око Цариграда у троуглу који прави Црно море с Мраморним па онда у егејском приморју источној Тесалији и островима с Кандијом овако подељени :

Грци око Боспора	110.000	} 990.000
у Тесал. Рум. Буг.	800.000	
у Кандији	80.000	

Турци се састоје из Турака Татара и Туркомана, има их

Турака Османлијски	2,100.000
Татара Ногајски	16.000
	<u>2,116.000</u>

Турака има по свој царевини као чиновника административних и војничких. Главна маса живи између Дунава Балкана и Црног мора у сев. зап. Бугар-

ској; осим тога има их много по целој зап. Бугарској посредини Бугара и Грка, има их на брегу Егејског мора, у Тесалији, Кандији ...

Татари су у Добруди куда су дошли и кримски Татари.

Туркомани (Јурук) у Тракији

Јермени живе све по варошицама јер су трговци. Има их 400.000 од који $\frac{1}{2}$ само у Цариграду и околини.

Цигани у Румунској ратари су, а ипаче свуда скити бавећи се понајвише трговином коња и ковањем. Биће их:

у Румуњској око	190.000	} 214.000
у осталим местима	24.000	

Евреја свуд по царевини (по варошима) разсејани биће око 70.000 који се само трговином баве.

III. Вера.

Ова велика различитост у племенима има врло велики значај у државном бићу ове царевине. По разлика у вери има још већи и јачи уплив. Ова два важна елемента друштвеног бића под упливом политичких услова, на чему је и начињен државни организам, потпуно објасњавају слабост ове државе која иде да се сасвим распадне. Овај штетљиви уплив племенског и верозаконског различија још штетљивијим постаје због заплета ових и других уплива. Срби у Босни и Херцеговини већином су мухамедовци и на жалост они су прави фанатици исламства; Арбанаси исто тако; у сред хришћанства постоји јавно и непријатељско противборство између источне и западне цркве; источно свештенство, већином Грци, из своје велике себичности и што су јако заузети за своје материјалне користи често подпомажу намере мухамедовске владе. Из свега овога излазе такви заплети у међусобним одношењима, да би одвећ тешко

било размрсити их, тим више, што прост народ ове земље, која је на врло ниском степену изражања, не даје никаког попуштања у стварима верозаконским а различни су правци њихових племенских тежња.

По верозакону народ у турској царевини овако би се могао поделити.

Источних и јерменских Хришћана . . .	12,020.000
Мухамедоваца има око	3,970.000
Римокатолика	650.000
Јермено-католика	20.000
Унијата	25.000
Евреја	70.000
Разних секта и идолопоклоника	235.008
	<u>17,000.000</u>

То ће рећи:

Хришћана	12,725.000	т. ј.	75·0%
Мухамедоваца	3,970.000	" "	23·2%
Осталих	305.000	" "	1·8%
	<u>17,000.000</u>		

Из чега се види, да $\frac{3}{4}$ Хришћани су, куда спадају Срби, Бугари, Румуни, Грци Јермени . . .

Од целокупног броја Хришћана, који чине 75% од целог насеља, преко 11,700.000 клањају се источној цркви, које чини 92% од целог хришћанства а 69% од насеља у Европској Турској.

Мухамеда верују Турци, Арнаути, (већи број), велики део Срба Бошњака, нешто Ерцег., Бугара...

Тачно поделити насеље турске царевине на полове и узрасти није могуће, што скоро никаквих закона о томе нема; али ми ћемо узети средњи број за Европу и тако ћемо доста приближно знати и та иначе нуждна одношења.

У Европској Турској може имати

Мухамедоваца	1,970.000	мушк.	570.000	од 21—40 год.	25·5%
Хришћана непосред.	3,700.000	"	1,073.000	"	40·5%
Хришћана вазалск.	2,650.000	"	768.000	"	32%
	<u>8,320.000</u>		<u>2,411.000</u>		

Што ће рећи да Турска у Европи има 570.000 за попуњавање своје војске. Али ако узмемо у рачун и то, да Турска може своју војску допуњавати и из Азије и Африке онда она има свега 2,300 000 људи између 20—40 година, и то су сами Мухамедовци, јер друге у војску непримају, а кад би све вере једнако војничке терете подносиле, онда у самој Европи имала би Турска број за попуњавање своје војске од 2,411.000.

IV. Финансија

у Турској већ неможе бити жалостнија. Сви извори, у след унутрашњег хрђавог стања, скоро су пресушили; расходи пак сваким даном већи, дефицит сваке године знатнији; унутрашњи и спољашњи кредит савршено се истајао.

Државни дуг за 1861 г. био је преко 68,000.000 дуката и то унутрашњи преко 30 мил.

а спољашњи око 38

Истина, да се управ незна колики је приход и расход ал се приближио може узети да је

Приход 15 милиона дук.

а расход око 17 мил. дук.

У расход спада издатак на војску око 8 мил. д. т. ј. близу 46% целог расхода, и то:

на сувоземну војску 7 а на морску 1 мил дуката.

На последку да приметимо, да ове цифре нису баш тако верне. Обшта карактеристика турске финансије ова је, и то сасвим тачна: да је она у таквом стању што тек није банкротирала. Осим тога, при оваком поредку у Турској, ни сама влада неможе себи тачан рачун о стању финансије да даде.

V. Оружана сила.

ВОЈСКА.

Сувоземска војска у Турској има *стојеће војске* или *регуларне*, *нерегуларне* и *помоћних контингената*.

Регуларна војска састоји се из *низам*а (дејствујућа војска), из *редиџа* (резервна) и *гијаде* (друга резерва). Низам се попуњује рекрутским пописом; у редиџ и гијаду долази изслужени низам.

Нерегуларна војска састоји се из полицајних или жандарских чета и у време рата из башибозука (милиција). Спомоћна војска долази од вазалских земаља.

Стална војска подељена је у шест *хордија*.

Мало-азијска хордија са штабом у Шкутару.

Румелинска у Цариграду.

Албанска и Бугарска у Манастиру.

Северна Азијска у Хорберуту.

Југо зап. Азијска и Сирска у Дамаску.

Југо источ. Азијска у Багдаду.

Свака од ових ордија попуњава се из свог округа. Но ипак често се деси да се последње три ордије попуњују првима трима што значи, да је тамо мања насељеност.

По установи од 1844 војнички терет пада на све људе који су навршили 21 годину; 1850 прострео се тај закон и на Хришћане, но до данас само су Мухамедовци испуњавали редове турске војске. Војничка обавезаност односи се само на нижу класу народа. Кад би тој обавезаности подлежали сви млади људи означене врсте, са изузетцима известним, онда би она била пописна. Али у Турској самово љства су уопште па и у војничкој служби врло велика и има много класа које су привилегирате. Проста класа не узима се само онда у војску, кад је тај јединица, кад је жењет и има мале деце, кад два брата има у служби итд. ал опет од стране турских официра и чиновника на ово се слабо гледи и врши се само пуста воља њихова. Обично, кад се хоће да рекрутира, назначи се од главне корпусне команде комисија, која то чини, и која се састоји из официра, лекара, оца и секретара. Та комисија има да начини списак људи, који

подлеже рекрутовању, да их лекарски прегледа и коцком избере потребни број. Има и замене ал само ако се ко пријави за 24 сата после коцкања. Коцком изабрат новак шиље се у главни стан корпуса, одкуда их разделе по родовима оружја. Остали, који коцком неподадоше војници, дужни су за пет год. сваке године јављати се неком известном чиновнику, а после, ако их је војска минула, пишу се у резерву.

На овај начин низам се попуњује рекрутима сваке године и то у броју од 25.000.

Рок у низаму траје 5 година. Кад се он одслужи, онда војник ступа у резерву (редиџ) где буде 7 г.

Редиџ је начињен исто као и низам. Он живи код своје куће. Он има свој поднареднички и официрски кадар, и сабира се сваке недеље по једанпут на учењу простом и сваке године по једанпут у манастиру, који се прави у месту, где је штаб и који траје по више од месец дана. За време скупа редиџ добија од државе свако издржање и путни трошак за овамо и за натраг. На овај начин редиџ траје 7 година, где су низами, који су одслужили 5 годиш. рок и они, које је коцка за низам мимоишла.

Гијада (друга резерва) такође у 6 хордија састоји се из војника, који су одслужили редиџ и траје опет 7 година. Она се никад у мирно доба некупља, него је код своје куће.

Све ово досада што рекосмо још никад се није точно извршило. Ужасна злоупотребења и самовоље закона са свом својом тежином падају на бедну класу народа, који нема да подкупи и подмити, те да удовољи градивне жеље извршиоца законских. Што се редиџа тиче, он се врло ретко и сасвим неточно на учење скупља нити има доброга оружја. А гијада само се тек броји да је војска, но ње нити сада има, нити је икад било, почем је неналазимо ни у којем турском рату.

Из назначенога видимо да се војник у Турској
 19 година као војник рачуна и то 5 год. у Низаму
 7 „ „ Редифу
 7 „ „ Гијади

Перегуларна војска, полицајска и жандарска састоји се из изслужених војника и својевољника. Она није за бој намењена, но у прилици могла би и као таква послужити.

Што се тиче *башибозука*, они се скупљају само у ратно време и састављају као неки род народне војске, коме је назначен број и узимају се из извесних предела, као понајпре пак од Мухамедоваца из Добруце, Арнаутске и Туркомани у Анадолији...

VI. Организација и број турске војске.

Врховно начелство над целом како земском тако и морском војском припада султану.

Управљање земском војском у целој царевини поверено је министру војном, који је у једно исто време и главни заповедник (серашџер). Сви послови око земске војске сасређавају се у *главном војном савету*. Овај савет под председништвом ђенерала (начелник главног штаба) има 25 чланова које војничких, које грађанских и које свештеничких. Њему припада рекрутовање и попуна војске, размештање и премештање, састављање различитих предлога; надзиравање над издржавањем, набављање сваковрстних потреба, грађење градова и других грађевина, артилеријских заведења... Као суд, он је и највећи суд војнички. Уобште тај савет одговара војном министарству. Осим овога један његов члан — муфтија, (највеће свештеничко и судско лице) — пази, да неби неки нови заводи и уређења противна била начелима мухамедове науке. При овом војном савету налази се и *главно казначејство*, које прегледа све рачуне који се односе на издржање војске.

Цела турска земска војска дели се, као што смо већ напоменули, на шест хордија, које одговарају онима 6 војничким окрузима, на које је подељена турска царевина што се тиче само непосредних земаља; и тако има:

Гвардијски корпус (гаса) са станом у . . .	Шкутару.
Цариградски	Цариград.
Румелински	Монастар.
Анатолски	Харберут.
Арапски и Сирски	Дамаск.
Ираклински	Багдад.

Сваким корпусом, а с тим и војничким округом, заповеда по један ђенерал (мушир). При њима имаде по корпусни војни савет, који је подчињен главноме а стоји управ под ђенералом — начелником корпусног штаба, и има за чланове војнике грађане и судије. Он има три одељења: чисто војно, административно и контролно.

Поли, узет као административна јединица, има такође свој савет, ал' у административном правцу, и стоји под корпусним. Корпусни савети имају толико силе, да могу сами неки предлог полковског савета примити ил' одбити, а и шиљу га главном савету.

Пре него што ћемо да изложимо устројење и број турске војске, да споменемо штогод о корпусним турских официра.

О значењу официрског кора за војску казати штогод, мислимо да је сасвим излишно. Само она војска може се рачунати као права заштитница земаљских интереса, у којој сви чланови њени од највећег па до најмањег буду савршено свађали и разумели своју дужност. А то се понајпре односи на корпусне официре како по степену развитка његових чланова, тако и по већој независности у официрској служби од обавезаности војничке. А турски они су да-

леко, врло далеко од тога. Ми говоримо о већини, а не неколицини. Свакојака злоупотребења, себични интереси, самовољства, небрига у служби... у највећој мери влада у турској војсци и подрива основна начела моралног и физичког бића ове војске.

Турских официра има који су се учили у војничким школама у Европи (у Француској, Пруској...) и у Турској, и таквих који су од простог војника постали официрима, и још има их и туђинаца, по којих ће све мање и мање бивати. Војничке школе у Турској, које официре спремају јесу: војничка академија начињена по Сан-Сирској школи; артилериско-инџинирска школа и још неколико приуготовних при корпусима. У садање време султан Абдул Азис намерава је подићи нову школу по оној француској апликационској у Мецу за артилеријске и инџинирске официре. По негледајући на та заведења, огромни део Турских официра ништа се не разликује од својих каплара и простих војника.

Давање чинова оснива се на старешинству и одликовању; но то је само на артији. Јер потпуно самовољство у томе, при чему највеће значење има протекција, савршено уништава сваки законски пропис. —

Турска војска, као што смо већ казали, има пијама, редиџа, и гијаде, после тога нерегуларне војске и спомоћне.

1- Регуларна војска.

Ова се војска састоји из дејствујуће, и двојачке резерве, све по разним родовима оружја. Дејствујућа и прва резервна чине одељене корпусе, који један другом одговарају. Она друга резерва нема никакве организације а чини обшту корпусну резерву.

а. Низам.

Састоји се из пехоте, коњице, артилерије и инжињерства. Ово је главна Турска војска и има 6 корпуса и особну војску која неспада у корпус.

Пехота има 36 полкова и 36 стрељачких батаљона, који су начињени од 4-ог батаљона у сваком полку. (Него ови стрељачки батаљони још сви нису наоружани шишанама, олућницама).

Сваки полк (алај) има штаб и 3 батаљона; сваки батаљон (табор) има штаб и 8 чета (буљук), а исто тако и стрељачки батаљон.

У свакој различитој чети има офиц. свега		
у чети	3	98
у батаљону	29	815
у полку	90	2448
36 полкова (108 батаљ.)	3240	88128
36 стрељ. батаљ.	1014	29340

Свега пехоте 4284 117468

Два полка чине једну бригаду, (лива).

Ово је државни број који још никад није био подпун.

Кавалерија има 24 полка; сваки полк има штаб и 6 ескадрона, од којих су 4 копљаници (улани) који имају по копље и сабљу, а 2 ловачка имајући карабин и сабљу; ово су крилни ескадрони.

Бројање :

Ескадрон има 4 официра свега 153 љ. коњ. ?.

Полк 32 934 ?.

Свега 24 полка = 144 еск. 768 офиц. 22416 љ. к. ?.

Од ових 144 ескадр. 96 су копљанички и 48 карабински.

Два кавалер. полка чине једну бригаду.

Осим 24 коњан. полкова има *козачка* бригада (из Хришћана) од 2 козачка полка и броји до 1200 људи.

Артилерија има 6 полкова пољске артилерије, 1 полк резервненске и 3 полка градске и брдовне.

Полк пешачке артилерије има сваки из 8 пешачких батерија и 3 коњичке свака са по 6 топова.

Број :

Полк пољ. ар. има 11 бат. 66 топ. 1300 љ. коњ. ?

6 полкова . . . 66 " 396 " 7800 " " ?

полк резр. артил. 11 " 66 " 1300 " " ?

3 полка град. и брд. " " " " 5000 " " ?

Свега артилерије 77 " 462 " 14100 " " ?

Од ових 77 батерија 56 су пеш. а 21 коњаничка.

Инцинирска војска има 2 саперска батаљона, сваки има штаб и 4 чете, а оба свега 1600 људи.

При овој саперској војсци стоје понтонски паркови по системи Бирага (аустријски систем.).

Целокупни број *низам*а ово је :

36 пеш. полкова 108 батаљ. 88.128 људи

36 стр. бат. по који

још подпуно сви

устројени нису 36 " 29.340 "

24 коњан. полка 144 ескад. 22.416 "

2 козачка " 12 " 1.200 "

6 полк. пољ. арт. 396 топова 7.800 "

1 " резервенс. 66 " 1.300 "

3 " град. артил. ? " 5.000 "

2 саперска батаљ. 2 батаљ. 1.600 "

т. ј.

Пехоте 116.468 или 75.5 %

Коњице 23.606 " 15.5

Артилер. 14.100 " 8

Инцин. вој. 1.500 " 1

156.784

Војска која не спада у састав корпуса :

Резервенски артилеријски полк у Цариграду.

Градска и брдовна артил. која је у градовима и батеријама Боспорским и Дарданелским, а тако исто

у Варни, Шумли, Видину, Рушчуку, Силистрији... Овамо иду и саперски батаљони и козачка бригада и т. д. Свега око 9100 људи.

Али од свега овога обшти број низама неизноси више од 130.000 и то у Европи 60, а у Азији 70 хиљада.

б. Редиџ.

Већ је спомињато да редиџ сасвим одговара низаму по свом склопу и поделењу, т. ј. да се и он састоји из 6 корпуса.

Састав ових корпуса овакав је:

6 пешачких полкова са по 4 бат. = 24 батал.

4 коњаничка полка са по 6 еск. = 24 ескадр.

Артилеријска резерва назначена је за формирање 12-те батерије низамског полка.

У мирно време у 6 резервних корпуса има:

Пехоте 24.480

Кавалерије 4.176

28.636

Но како је редиџ начињен и састављен онако као и низам што је, то у 6 корпуса треба да има око 140.000. Али како кадар тако и сам састав резервних много ниже стоји него што би ваљало по својој установи. Може се дакле узети, савиљујући по досадањем како се чинило, да у мирно време има 20.000 а у ратно око 100.000 људи.

в. Гијада

т. ј. друга резерва у чиј састав ваља разумети оне који су у редиџу ислужили свој 7-год. рок, — нема никакве организације. Ова војска, чиј број није могуће ни приближно назначити, служи за допуну редиџа и низама, ал на њу никад ништа рачунати не треба.

Цела дакле регуларна војска Турска броји

Низама у мирно доба 130.000 у ратно 130.000

Редиџа " " " 20.000 " " 100.000

150.000 230.000

2. Нерегуларна војска.

Нерегуларна војска састоји се из: *грађанске војске* т. ј. разне полицајске и жандарске чете, и

милиције т. ј. *башибозука*, који се скупљају само у ратно доба и то понајвише из Арбаније, Добруце и Азије.

Полицајска војска има коњаника (сејмена) и пешака (гавазу) и дужност им је чисто полицајска.

Башибозуци скупљају се само у ратно доба; може их имати око 60.000

3. Спомоћни контингенти.

Ову војску, кад Турска у нужди буде, дају вазалске земље, по не ове у Европи, почем оне нећеју ни да знаду за то, него ван-Европске. И тако из Африке Турска може добити, од Мисира 15.000, од Туниса и Триполиса опет толико т. ј. око 30.000 војске, која је много и много боља од Турске.

И тако на овај начин Турска може имати које регуларне које нерегуларне које пак спомоћне војске оволико и овако:

Низама	130.000	41%	} 320.000
Редифа	100.000	31%	
Башибозука	60.000	18.7%	
Спомоћних	30.000	9.3%	

ФЛОТА.

Војничка флота турска по извештајима од 1859 године имала је

Пароброда	31 са	540 топова
Јадарских	24 "	1096 "
	55 "	1636 "

И то : Парна флота

Лин. лађа (110 — 100 топ.)	3	са 310 топова
Фрегата (42 — 20)	6	" 150 "
Корвета (12 — 8)	2	" 20 "
Пароброда (4 — 2)	20	" 60 "
	31	" 540 "

Јадарска флота.

Лин. лађа (130 — 84)	5	502
Фрегата (76 — 50)	6	364
Корвета (26 — 24)	2	50
Брила (20 — 12)	8	146
Шкуна (10 — 6)	3	24

24 1096

Људи на флоти биће до 15.000. Они се понајвише допуњују Грцима.

Мисирска флота у случају рата могла би Турској значајну помоћ учинити.

Трговачка флота турска може избројати до 2200 бродова и то понајвише трговаца Грка, међу којима има 10 пароброда који су имаовина два паробродска друштва.

ВОЈНИЧКА АКАДЕМИЈА У СЕВ. АМЕРИКИ, У WEST-POINT.

Близу оног поноситог средишта америчанске трговине, оног нагло растућег Њу Јорка, на дивној Худзонској реци одма до омиљеног летњиковца Сунисиде, где је најпознатији америчански списатељ Веџингтен Ирвинг своју старост провео и умро, — ту се сада по сред зеленог поља и сеновитих гајева подижу велике грађевине за војничку академију. И само тихо шуштање таласа те величанствене реке, који поносито омивају маовинасте гребене вековечних стена, и онај клупот огромних пароброда, који ће величином и лепотом — али и несигурношћу — да

преузићу и саме оне пароплове, што по жутој води Мисисипи деру, само то шуштање и лапање узнемирава мирну тишину овога идилског места, где би преваљало да се намести какво заведење за девојнице, него ли за лавове и шум ратнога живота. Тек кад уђемо у ту дубраву, која утишава цело заведење, и пређемо пространу пољану егзерцирну, која је пред њим, онда видимо прве знаке његовог војног придељења: испод големих дрва стоје 4 лака пољска топа, на чијим цевима трепти сунчева зрака.

Само заведење има више истина простих, али тврдо начињених зграда, међу којима је највећа она за учење (школа). Ту ти има више мањих и већих одаја, где се држе предавања, има богату књижицу, физички кабинет, хемијску лабораторију, више јестанствених збирака и једну одају, где се извикивају у борењу, осим канцеларија и дворана где се учитељи скупљају и договарају. Друга зграда то је касарна за питомце, који све по троје у једној соби бораве; ту седе и неколико официра. Друге су зграде за оружје, за егзерцир, за гимнастику, за јахање, и после има више малих кућа као обиталишта за офицере, учитеље и друге чиновнике.

Још има велико пливалиште и много чамаца на самој реци за упражњавање, движење и забаву. Осим академица има увек ту и по једно помање одељење пехоте.

Академски кор (дружина) сасвим је по војнички уређен и учете подељен, којима заповедају официри из правилне војске. Командир је кору један подковник, која је у исто доба и управитељ тога завода. Уз њега има и један филолог (Superintendent of Corps of Cadets), и оба чине управитељство. Учитељи су на двоје подељени: грађанског реда зову се професори, а војничког наставници (instructores). За сваку науку има по један ил по два учитеља, и ми

ћемо их по реду изложити, из чега ћемо још видети и саме науке, које се предају, при чему још примећујемо, да осим Шпанског језика и свирања, све друге *сеи* морају учити.

Учитељи грађанског реда (Professors):

1. Професор јестанствене и експерименталне филозофије.
2. Помоћник му (Assistant Professor).
3. Професор Математике,
4. Помоћник
5. Професор Геометрије,
6. Помоћник
7. Професор Хемије, Минералогije, и Геологије,
8. Помоћник
9. Професор Етике (у исто време помоћник завода, Carlan).
10. Помоћник
11. Професор француског,
12. Помоћник
13. Професор шпанског,
14. Професор немачког,
15. Професор цртања,
16. Помоћник
17. Учитељ музике.

Ови учитељи имају плате по 1500 до 2800 талира годишње, поред бесплатног обиталишта, али нису војничког ранга; тек опет су старешине академцима.

Учитељи војничког реда:

1. Теоријске и практичне артилерије (Instructor of theoretical and practical Artillery).
2. Практичне геометрије,
3. Артилеријске и кавалеријске тактике,
4. Пешачке тактике,
5. Борења (Master of the Sword).

Разлике по роду оружја нема: Сваки питомац дужан је све науке да учи, па како је који у овој или оној науци боље радио, тако се при излазу у ову или ону струку пошље, при чему гледа се и на вољу самих питомаца.

За улазак у академију треба младић да има 15 година, и да је прилично спремљен (одприлике да зна колико из друге пруске реалне гимназије.¹⁾ Учење траје 4—5 година, па се после ванцирају, али ако добро испит неположе, одпуштају се. Док су у школи имају месечног издржавања по 24 талира, а кад из школе изиђу онда су подпоручници (*brevet Lieutenants*).

Број је академаца изванстан, и управља се по броју државица, а свака има право да изванстан број младића у ту школу пошље. Младићи се морају пријавити скупштини своје државице, и тек на предлог њен може председник (северо-Америчанске државе) да нареди, да тај у школу уђе. А. М. З.

ОСВОЈЕЊЕ ДИПЕЛСКИХ ШАНЧЕВА.

У мартовској књизи говорили смо о положају ових шанаца, и казали смо још да је то пруски посао, да их освоје. Сада смо кадри укратко испричати, како су освојени и како се пруска војска при томе показала; јер то и није био лак посао.

Један Инглеz, као очевидац свега тога, овако нам то казује и прича.

„И ако се освајање и бранење Дипелских шанаца, кад се као војна операција узме, неможе важношћу и огромношћу да успоређи с другим једним

¹⁾ Сводећи на нашу србску школу, требао би да зна из математичких наука колико наш из 6. разреда гимназије, а оне друге науке, колико наш из 4. разреда. В.

догађајем у нашем времену, то је опет врло интересно, што су обе војске биле неуке и младе, и у томе имамо пример напредка, који су војници чисто теоријски изучавајући се, у ратној вештини постигли. И ако Пруси, још од кад је прва Француска царевина пала, никад неимађаху прилике да се с непријатељем мере, то опет морамо им признати, да нису пропустили науку, коју су могли добити од других народа. У Данцима имали су они противника, који, и ако поједини храбар, у броју није им био раван. Те с тога и неможемо узети, да је та њихова победа била Бог зна какво велико дело. Али сила и окретност њиховог напада, а тако и научно знање, којим су своју опсаду развијали, мора им сваки припознати. Подробности у битци довољне су да докажу, да су пруски ђенерали савршено ишли с напредком војних наука, и да се нећеју ни највештијем у рату народу показати као неук и невешти. Осим тога, што их је било више од Данаца, још им је и оружје врло добро, и вештије су радили. У свему, осим храбрости и издржања, били су бољи од Данаца. А као што извештаји из данскога стана веле, нема сумње, да су Данци и пре јуриша већ видели, да се залуду боре. Ваљатност пруске артилерије, која је данске батерије из дана у дан превлађивала, брза и смртна ватра пруских пушака, и хитрина и вештина, којом су пруски иницири са својим послом Данцима се приближавали, све је то учинило, те је данска војска била здраво клонула. — Државе другог реда у добитку су, што неморају бити војничка полиција Европи. Оне немају никаквог саревнитеља (*rival*, *Nebenbuhler*), с којим се утривати и изицати морају, и немају никакав уплив да траже. Оне нису чувари европске равнотеже и неморају се оптерећавати ратном спремом у интерес општег мира. Па ако добро владају, онда могу све своје богатство да употребе

на поправке унутра, и да грађанима својима прибаве више удобности и среће, него што је у честољубним и ђудљивим монархијама, које се труде за име велике силе. Али то је наравна последица те сигурности, да њино војничко устројство изостаје иза општег напредка, и њина је војска (и флота) изложена тој опасности, да клоне и при самој голој традицији. На баш и да има на броју, опет нема оне непрестајне тежње к поправкама, која пак лежи у тој свести, да њино место међу европским државама зависи од њихове војне снаге. И како нам се чини, ово се показује и у контрасту између данске и пруске војске. Данци имађаху војске, која је била знатно голема, и у храбрости није уступала ниједној војсци на свету. Можда су томе принела штогод и сама одношења између ње и војводина, а тако и искуства у рату 1848, те су храбрији били, него што би ваљда иначе били. Али у спреми и дисциплини није се она могла никако да успореди са оном војском, која се непрестано у Прусији егзерцирала, маневровала и извикивала. Данско је оружје старо; топови су им гладки, и кретање војске нема оне живости и брзине, на што ђенерали новије школе толико много држе. Погрешке у нашој (то значи инглеској) дисциплини, које биђаху у кримском рату, као да су више или још мање сродне с овом војском; која ево са дилелских шанана одступа. Данци су по свој прилици доцне опазили, да они имају посла с ужасним непријатељем, па у борби јако остане у штети. И чудновато је, да они Прусе у први мах нису Бог зна како ценили. Сеђајући се своје одбране у последњем рату (1848), и баш опет на овим истим шанцима мислили су, да ћеју бити кадри дуго се одржати, па зато су њини ђенерали и оставили Даневирк онако лако. Они су мислили, да ћеју овај сраман одступ избрисати славом дуге и победне одбране Дилела. Овај јадац може горак бити;

ал за оног, који помишља на већи број Пруса, и на већу опремитост војске једне велике силе, нема ту ништа особитог. Ова победа наравно ће дуго у војничким пруским листовима да фигурира. И ако ће овај догађај уплив пруски у Европи можда врло мало да увећа, то се опет показује, да се војска и у миру може добро у ратној вештини да изшкољује, и многима то може као наука да вреди, кад би једном под упливом гњилога мира хтели да клону. Кад читамо, како су 1855 Французи узели Малаков, и сада Пруси Дипел, и помислимо, да се цела нападна војска недржи да је здраво велика, онда се с новим чудом сећамо оних 1200 неуких инглеских војника, за које се држало да их је доста да на редан нападну, а иза њи стојаше 40.000 војске сасвим залудне. „Систем“ није пруским генералима толико памет занео, да шаку људи у известну самрт пошљу. И опет та Прусија нема никаквог Алжира, никакве Инђије и никакве Бохинкине или Новог Зеланда. С умереним средствима, с војском, која је уређена по начелу, које је мање, него икоје друго у Европи кадро да начини ваљатну војску, — пруски су официри самим пазењем на свој позив, и сматрањем онога, што се у другим ратовима догађало, извршили тешку војну операцију, без — у колико смо ми могли видети — иједне погрешке.“

ЧИТАОЦИМА.

Новога пута (на више неће) изиђе Војни за два месеца у једној свесци. Можда ће коме од читаоца бити криво, што то тако дође; ал ако се сваки иоле размисли и разрачуна наше положење, онда ће одма и лако увидети, да и нама није најзгодније. Ми имамо много препона, више него што би се могле оправдати, па и опет трпимо и трудимо се, да и поред тих препона опет нешто учинимо, што одговара, — не,

него што *захтевају* наше потребе. Иначе би били малодушни, а то нам се неби опростило. Наравно, свака снага може дати само *известан* одпор; и ако притисак никако непопушта, а притом није да се неосећа, онда ће снага клонути и подлећи притиску. Ово би недај Боже, и с нама могло бити, и ми се стресамо и од самог помисла; јер каква би опет то брука била, да ми нисмо кадри ни годину, ил једва једну годину дана издржати *једини научни* војнички лист. А да овде бројимо незгоде и препоне, — нити се може, нити би ваљало, јер би тиме већ сами себи бруку товарили на главу. Него да ћутимо, па колико се може да тегамо напред, шат и то какве користи донесе. Али би се и од публике могло нешто потражити: да није тако нестрпљива и да одма на нас гракне. Још би је молили, и то врло лепо, да нам још кога уписника пошље, почем народња војска сад је више скупитељима приступна, него што је зимус била. —

Него ми имамо нашим читаоцима још нешто да кажемо.

Читаоци и сами могу знати, да међу нама војничким старешинама има подоста, који ни с *начелима* тактике упознати нисмо; а још више нас има, који *пољску службу* ни најмање нисмо проучавали. А баш нам је она *први* посао. Сутра да се куда кренемо, тешко да би се умели и обрнути; јер ту се хоће много више знања, вештине, окретности, разборитости, присебности, издржања, итд. него што се то на први поглед чини. И тај део војничке службе, који је тако јако нуждан, код нас скоро никако није рађен. И то је био узрок, те смо ми одма почели у нашем листу њу проучавати. А ово дело „војник на маршу“ не само да је опште припознато као ваљатно и на првоме месту међу осталима, него смо и *ли* нашли, да је за нас најудесније. Само би учтиво замолили свакога Србина, ма где био, да учини ту услугу оп-

штој ствари, те да нам изволи написати колико ко зна различите примере и прилике издржања, храбрости, итд, из ратова *србских*, и пр. из војевања нашег под Карађорђем и Милошем, из рата 1818 и 1849 у војводству, из ратова црногорских, из војне ерцеговачке итд. Јер у тима србским ратовима заиста је било таквих прилика, које нећеју уступити никојој из *туђе* историје; па кад неби написали их него оставили да се побораве, то би заиста била и срамота и грехота. А осим тога, ми би их уметули где треба у „војник на маршу“, те би наше будуће ратнике и борнике поучавали *својим* а не туђим и незнатим примерима. И ми се сасвим својски обраћамо сваком брату Србину, да се одзове, колико ко може, овом нашем позиву. Те пак прилике ваљало би тако нацртати, да ми знамо где је то и то било, када, под ким, против кога и ко је учинио (један или цела чета) и све поименце (ако се може) назначити место, време и људе. Још би молили, да нам се бар штогод пошаље *што пре*, па ако би ко имао и знао повише таквих примера, нека нам редом по 2—3 шаље; јер би послате можда нећ употребити могли.

У Београду у недељу
по Ђурђеву дне.

Драгашевић.

ОЦЕНА ДАЉИНЕ.

Неће да буде некористно, ако овде проговоримо коју, како се може даљина без правог мерења да оцени; јер је ово у ратно време врло нужно. Ако се права даљина не зна, не може пешак точно да гађа, топџија осим тога, неће знати, кад му ваља бацати целокупна булета, када картеч и другу муницију. Коњаник пак неће знати, кад при јурини треба из касе у скок (галоп) а кад из скока у три да пређе; накратко неће се моћи добро војском руковати. Људи су на овом доста мислили и сада има доста лаког начина, да се даљина одока може да оцени. Истина ово оцењење није тако точно, као кад би мером каквом мерили, али је за војника и његову потребу довољно. Ови су начини: 1., *Одока*, 2., *по предметима*, 3., *по војсци*, 4., *по сахату* и 5., *по руци*.

1., *Одока*. Ако дуж даљине, коју хоћемо да меримо има телеграфски греда, насађено дрвље, камење, или буди какви предмета редом понаместани, онда треба само те предмете до намереног места избројати и на сваки предмет онолико корака рачунати колико има од једног до другог, па ћемо добити целу даљину у корацима. На прилику од места, одакле хоћемо да меримо па до непријатеља избројали смо 50 телеграфски греда или други предмета. Тако исто избројали смо или корачањем или одока, да једна греда од друге свуда 70 корака одстоји, онда кад на сваку греду узмемо по 70 корака, добићемо целу даљину у 3500 корака.

Ако пак греда, дрвља и ништа таковог нема, што би при оцени помагало, онда не треба никад це-
Војни, I, 5.

лу даљину одједанпут оцењивати, него најпре одприлике одока измерити 50 корака, помоћу ове даљине уватити 100 корака, па помоћу ове стотине проценити, колико ће до непријатеља да буде и то не уједанпут но све од стотине до стотине. Само треба узети при овоме на ум, да су стотине те све мање, што се год даље иде.

За овај начин мерења треба човек дуго да се вежба но он је и најпоузданији од свију други начина, које ћемо сада да пређемо. Зато треба се не престано упражњавати. Треба често узети повољну неку даљину, оценити је очима па је после одкорачати и уверити се, дал је одока погођено добро и у овом дотле терати, док се очна мера са корачанџм неподудари. Било је примера, да су људи тако своје око дотерали, да су без икакви справа само одока могли и план од читавог предела да изведу а много да непогреше.

2., По предметима. Неки су пронашли, да здраво око може

на 250 до 300 кор. добро да распозна ћерамиде на крововима једну од друге

„ 600 „ 800 ока ћерчива и кавезе на прозорима.

„ 1200 „ 1500 поједине греде, средња дебља од дрвља.

„ 2500 „ 3000 само велика дебља.

„ 4000 „ 5000 могу се оцати на кућама још разликовати.

„ 1 миљу још се распознају мале кућице, а на 2 миље виде се једва цркве.

3., По војсци. Тако исто неки су пронашли да на 2000 кор. пехота изгледа као каква црна

пруга са блистајућом линијом горе. Коњница изгледа такође као црна пруга,

само што је дебља и горе изкрзана (због коњаника). Движање и стојање

може да се разликује само у скупу ал не међу појединим људма. на 1200 до 1500 кор. Пехота изгледа такође као црна пруга, само што није целокупна но и мало изкрзана (због редова). Код коњице може да се распозна, да су људи на коњима, али коњи немогу да се виде.

на 1200 кор. Редови виде се добро и топови могу да се преброје.

" 1000 кор. Код пехоте види се мицање ногу при оду и разликује се линија од капа код коњице пак распознају се коњске главе.

" 800 кор. Код пехоте виде се поједини људи одвојено а код коњице коњске ноге,

" 600 кор. Врло добро разликују се капе од главе, а тако исто и људи од коња, само што се лица и угасите боје невиде. Бела пак боја види се још и од 1000 корака.

" 400 кор. Разликују се украси на капама и виде се отворене боје.

" 300 кор. Лице човечије почиње се издавати.

" 200 кор. Разликују се добро главе једна од друге,

" 150 до 100 Бележе се мало очи, а на 80 кор. Очи изгледају као црне тачке.

Оба ова начина особито овај последњи, врло су добри. Но како није свакога око једнако, зато је добро, да сваки ове начине према свом оку дотера особито на ближа одстојања.

4., По сахату. Чим пођу топ сине или чим даљу дим из топа или пушке угледамо, одма од тог тре-

нућа треба почети на сату бројати секунде дотле, док се пуцање нечује, па после на сваки секунд треба рачунати 350 корака и тако ћемо целу даљину про- рачунати. Тако, ако смо од оног часа, кад је синуло или кад смо дим угледали, па до оног времена, кад смо пуцање чули избројали

1 сек. онда има до непријатеља	350	кор. ако су
2 сек. " " " "	700	" " "
3 " " " " "	1050	" " "
4 " " " " "	1400	" " "
5 " " " " "	1800	" " " итд.

5. По руци. Овај је начин исти као год и по сату, само што овде место секунда рачуна се, колико пути жила на руци куцне, па се на свако куцање жила рачуна на 366 корака. Тако неки су пронашли, ако од времена кад сене или кад се дим угледа, па до времена, кад се тресак чује изброји се само

1 куцање жила, онда има до непријат.	366	кор. Ако су
2 куцања " " " "	730	" " "
3 " " " " "	1000	" " "
4 " " " " "	1460	" " "
5 " " " " "	1830	" " "
6 " " " " "	2230	" " "

и тако даље.

Оба ова начина добри су ноћу а и дању, кад је непријатељ здраво далеко. Разуме се да време треба да је тијо и да у овом последњем случају осим тога треба да је човек здрав и миран, јер ће иначе мање или више куцања избројати, но обично. И овде треба сваки за се ове начине да дотера.

НОВОСТИ

СРБИЈА.

Министарски распоред официра у народној војсци.

Услед новог Устројства наше војске Г. министар војни издао је 4 Маја Ф. № 1617 овакав распоред за придавање официра уз окружна начелништва.

I. ДРИНОСАВСКИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ ШАБАЧКОМ.

Г. Груја Мишковић пешачки капетан I класе,
 „ Коста Пенадовић артилеријски капетан I кл.
заједно с персоналом и материјалом 12^џ батерије,

Г. Милаи Даниловић коњички кап. I кл. и за подрински округ.

2. ПОДРИНСКОМ.

Г. Павле Зарић пеш. подпоручик.

3. ВАЉЕВСКОМ.

Г. Стојадин Катић арт. кап. II кл. *с персоналом и материјалом 6^џ батерије,*

Г. Стеван Румбић коњич. подпор.

„ Јован Поповић пеш. подпор.

II. ЈУЖНО-МОРАВСКИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ УЖИЧКОМ.

Г. Милован Гушић пеш. подпор.

„ Ђорђе Смиљанић коњич. подпор.

2. ЧАЧАНСКОМ.

Г. Мијајло Динић пеш. кап. II. кл.

3. КРУШЕВАЧКОМ.

Г. Стојан Поповић пеш. кап. II кл.

„ Јован Голубовић коњич. подпор., који ће и у Чачанском округу егзерцир надзиравати.

III. ТИМОЧКИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ КЊАЖЕВАЧКОМ.

Г. Бранко Васиљевић коњич. кап. II кл., који ће и у округу Црноречком и Алексиначком егзерцир надгледати;

Г. Димитрије Јовановић пеш. подпор.

2. ЦРНОРЕЧКОМ.

Г. Милаш Ђорђевић пеш. подпор.

3. КРАЈИНСКОМ.

Г. Сава Стојановић артил. кап. II кл. с персонлом и материјалом 12^{ти} батерије;

Г. Димитрије Крапчевић пеш. подпор.

„ Сава Ђорђевић коњич. подпор.

IV. ИСТОЧНО-МОРАВСКИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ АЛЕКСИНАЧКОМ.

Г. Мијајло Томић пеш. подпор.

2. ЂУПРИЈСКОМ.

Г. Јован Живковић пеш. подпор.

3. ПОЖАРЕВАЧКОМ.

Г. Стојко Павловић коњич. кап. I кл., који ће и у Ђупријском округу егзерцир надгледати;

Г. Антоније Павловић пеш. кап. II кл.

„ Петроније Тешић пеш. поручик.

V. СРЕДОТОЧНИ КРУГ.

1. НАЧЕЛНИШТВУ ЈАГОДИНСКОМ.

Г. Јосиф Бркић пеш. поруч.

„ Коста Јовановић коњич. поруч. и за Смедеревски округ.

2. КРАГУЈЕВАЧКОМ.

Г. Милан Павловић пеш. кап. I кл.

„ Јован Варјачић коњич. кап. II кл., и за руднички округ.

Г. Аранђео Миленковић арт. кап. II кл., с персоналом и материјалом 6^{ти} батерије.

3. СМЕДЕРЕВСКОМ.

Г. Петар Вељковић пеш. кап. I кл.

„ Милан Љотић пеш. подпор., остаће и даље у Смедереву, а бројаће се у стојећој војсци.

4. РУДНИЧКОМ.

Г. Мијајло Вукомановић пеш. поруч.

VI. БЕОГРАДСКИ КРУГ.

I. НАЧЕЛНИШТВУ БЕОГРАДСКОМ.

Г. Димитрије Ристић пеш. кап. II кл., који ће руководити пешачким езерциром и код београдских пешака.

2. УПРАВИТЕЉСТВУ ВАРОШИ БЕОГРАДА.

Г. Димитрије Ракић арт. поруч., с персоналом и материјалом 12^{ти} батерије.

РУСИЈА.

Гвоздени градић у Кронштату.

Влада је наручила у енглеској радионици огромне полуге од гвожђа, којима ће да начини велики гвоздени градић код Кронштата. У другој пак радионици граде се за исто то велике и страшно дебеле гвоздене плоче. Да је гвожђе боље од камена, то се одавно зна; оно не само да много боље одпора даје, него се могу начинити у њему и прорези што мањи, а за најшире пуцање. Па кад тај градић буде готов, онда ће да му огледају јачину из 1000-фунташког топа. Овај огромни топ сазиће се за руску

владу у Пруској. Русија као да хоће, да њен калибар преузиће сваки други у Европи, и свуда, гдегод се може, паручује највеће топове. Наравно да Европа стоји још далеко иза Америке; у Питбургу скоро је саливен топ од 50 тона; овај огроман топ избацује пуно буле од 20 палаца, које је тешко 1600 фунти (преко 700 ока). — Као за Русију, тако иста фабрика има наручбина и од Француске (за Шербур), и Белгије (за Антверпен).

Покоравање Кавказа.

О том, истина лаганом, али непрекидном поковању кавкаских предела пишу из Петербурга овако:

Западни крај Кавказа скоро ће сасвим да се узме. Засад је цела северна коса и јужно од утока Кубана па до негдашњег Вељаминовог града савршено од непријатеља очишћен. Племена Шапсуџи, осим што је неки део прешао преко Кубана, — све се иселило у Турску (у Азији). Абазехи, затворени одовуда козачким „станицама“, морадоше једном да се поклоне положеним условима и да изиђу из својих пештера. Фебруарија растурили су се по означеним местима, или у Турску. Свршетком Фебруарија наша је војска допрла до утока реке Туапсе и посела негдашњу Вељаминову кулу, при чему сва племена између Туапсе и Фезуапсе подложила су се.

И тако од толиких племена у западном Кавказу само је још остало непокорено племе Убиха; али је очевидно да ће се и оно скоро приклонити општој судбини.

С почетком пролећа свуда ће туда бити већ козачке станице и питање о колонисању само ће још у томе стајати, хоће ли се за утврђење руског елемента на обали црног мора довољно колониста наћи. Но досад се већ пријавило око 400 породица одпуштених матроза за насељавање по обали, и они ћеју

на тај начин бити језгро будућој индустрији и бродарству на томе брегу.

АУСТРИЈА.

За веће изображавање артилеријских и инженирских официра,

наређено је, да се сваке године по извештај број одоших официра пошаље у бечки универзитет, да за две године дана слушају тамо експерименталну физику и техничку кимију; на кад то сврше, онда ћеју у научној цели неко време о државном трошку путовати по свету.

Сталан стан.

Као што се чује, министарство војно бави се сада с планом, да се на форму шалонскога стана установи један сталан стан и у Аустрији. Познат предео код Тураса у Моравској, где су досад обично маневровали, због што има довољно воде биће за тај посао најудеснији, и дакле наумни су, да тамошње љиве одкупе и у стан прометну. Време, на колико ћеју трупе тамо одлазити, рачуна се на 4 месеца преко године. Заплава тог тураског стана има ће простора за 2 пешачке, и 1 коњичку бригаду, и за 4 батерије.

НАСАВА.

Ново устројство војничке школе.

Законом од 1862 године, који назначује, да се за примање у војничку школу захтевају известна знања, — Насавска је школа добила ново уређење. По њему ишту се на испиту за примање у школу ова знања: из *Математике* 1., Алгебра од почетка па до закључно кубних једначина; 2., Геометрије: Планиметрија, Стереометрија, нацртна геометрија до

продирања тела, и још научна перспектива и наука о светлости и сенки; 3., Тригонометрија, равна и шарна. Из *Историје*: старог и средњег века. *Географија*. Из *Физике*: општа својства тела, магнетизам, електрицитет и топлота. Из *Механике*: статика и динамика сталних тела. Из *Кемије*: општа експериментална кемија, органска и аорганска. Из *Минералогije*: кристалографија. *Француски, енглески, латински, цртање од руке и ситуацијонско.*

Курс траје 4 године. Прве две године служе за изображавање у опште научним струкама; с овим је спојено и војничко васпитање под управом једног пешачког официра. Од телесних упражњавања учиће се: егзерцир, јахање, борење, скакање, играње, пливање. После ове две године полаже се испит, на којима се оно исто тражи, што и на зрелим испитима у реалним гимназијама. На тима испитима иште се из *Математике*: аналитична геометрија у равнини и простору; нацртна геометрија до употребљене на цртање машина; више једначине (алгебрајска анализа); диференцијални и интегрални рачуни. Из *Историје*, нова до 1815. *Географија*. *Физика*. Из *Механике*: цела аналитична. Из *Кемије*: 1., општа експериментална кемија, 2., вичност у квалитативној и простој квантитативној анализи. *Минералогија* и *Геогнозија*. Из *француског*: одређитост у говору и писању. Из *енглеског* исто тако. Из *латинског* читање латинских списатеља, нарочито Цицерона. *Цртање од руке и ситуацијонско.*

Кад се сврши овај зрели испит (*Maturitaetsexamen*), који се држи с пролећа, онда се кадети деле по четама (компанијама) на по године до после јесењих упражњавања. Одма затим настаје мерење. Преко зиме и прву половину лета проведу опет у школи, за које време уче посебне војничке струке, па онда као „подофицири“ пошљу се у војску. Кад

се сврше јесећи маневри, онда опет настаје мерење и на зиму опет уче војничке науке.

На свршетку у пролећ полагају — само из војнички наука — испит. После испита морају пре, него што се произведу за подпоручике, да изуче официрске дужности у самој трупи.

ФРАНЦУСКА.

Буна у Алжиру.

По извештајима отуда јавља се, да је у Алжиру букнула силна буна међу племенима близу мароканске границе, у оранској области. И судећи по томе, што из Корзике и јужне Француске оправљено је тамо досад преко 10.000 људи, види се, да утишавање буне неиде Французима тако лако. Што француску владу још већма забринуту може то је, што се говори, да та буна није местна, него је уједанпут пукла и у Тунису, а опажа се и у Мароко; које пак могуће да је изишло из мусулманског фанатизма, и може лако упалити целу афричанску северну обалу.

БАДЕНСКА.

Сталан Стан.

И овде су наумни и цела се Германија радује, да се установи сталан стан (на форму шалонског.) Баденска влада дала јевећ на тај рачун 22.000 дука-та, и стан ће се наместити између Карлсруе и Раштата. И надају се да ће ту долазити не само баденска него и друга војска немтчка.

ПРУСКИ СИСТЕМ ОЛУЧНИХ ТОПОВА У РАТУ.

Између артилеријских питања, која још до данас нису подпуно решена, због тога, што се у рату нису испитала и оправдала, у реду је такође и питање: који је од два система олучних топова бољи, онај који се спреда, или онај који се од остраг пуни, особито што се тиче удесности у пољској артилерији.

Наравно је, да у данашње време прате артилеристе са особитом пажњом војну у Шлезвигу, где су у савезној, аустријско-пруској војсци оба та система заступљена — први (што се пуни с преда) у аустријској пољској, а други (што се пуни од остраг), у пруској и опсадној и пољској артилерији — и где се пруски систем први пут на бојноме пољу појављује.

Због тога саопштавамо нашим читаоцима неке приметбе, које се односе на војну у Шлезвигу и које смо позајмили из новина „L' Echo du Parlement belge“ ¹⁾. Приметбе ове по речима поменутих новина, написали су људи, који су собом били у тој савезној војсци, и имају особити интерес за артилеристе, јер се из њих дознаје, да су се олучни топови, који се по пруском систему од остраг пуње, одликовали не само против непријатеља, него и на маршу по исквареним путевима шлезвинским. Ево шта се у тој кореспонденцији каже:

„Досада није се још ни један нов материјални део артилерије подвргао таквом строгом испиту, и може се казати, да ће искуства из садање војне послужити за одсудну оцену њинову.

¹⁾ Број 60 и 94.

„Највише се пруским олучним топовима пребацивало, да су здраво сложени за употребење у пољској артилерији. Тек из овог рата у данским херцеговинама подпуно се увиђа, да ови топови немају ни једног од ових недостатака, који су им придавани били. У извештајима батеријских командира нема спомена ни о каквим мукама с овим топовима, премда су они дејствовали у самим незгодним околностима и по самом непријатном времену, које је још увеличавало препоне свакога рода, које се батерији десити могу, и којима може бити нема примера у историји ратној од времена источних ратова.

„Разнело се било, као да је маршал Врангел захтевао из Берлина олучне топове, већег калибра, да бије дилелске опкопе. Али се доказало, да је на самом месту сасвим другчије било. Маршал је баш одбио топове већег калибра, које су му хтели послати, јер се признало, да је артилерија, која је на његовом расположењу била, и у којој су 12 6 и 4 фунташки олучни топови, довољни били за све случајеве у овом рату.

„Што се аустријске артилерије тиче, зна се, да се опсадни и градски топови пуне од остраг као и пруски, ал пољски топови начињени су по француском систему. Аустријска артилерија морала је примити овај систем нарочито зато, што је после талијанског рата принуђена била да *одма* преобрази материјални део пољске артилерије. У оно време топови, који се од остраг пуне, нису још били тако дотерани, и нису још потпуно захтевањима одговарали; осим тога и финансија аустријска није баш била у тако повољном стању, да би у једанпут могла предузети потпуни преображај ратног материјала.

„У осталом Аустријанци су се сами уверили о преваги пруских олучних топова, над топовима францускога система, јер кад су заузели позицију код

Оберзелке и Кенигсберга, заискали су од својих савезника топове ¹⁾ да разбију данску артилерију, која је Даневек заклањала, само што ти топови нису имали прилике овде да дејствују, јер су Данци сами наједанпут напустили даневекску утврђену позицију.

„Дела код Екериферде и Екенсунда доказала су велику разрушну снагу и крајњу точност у гађању из 12-ћ олучних топова. Истина, да нису били кадри да потопе данске оклопнице, али ко би могао и захтевати да се са топовима оваквога калибра пробијају оклопи од 4¹/₂ палца дебљине?

„Точно гађање учинило је, те су се данске оклопнице удале. То је једини резултат, који се могао очекивати, и постигли су га доста брзо.

„Динелска је позиција заклоњена са десет утврђења, која су у две линије распоређена и међу собом непрекидним линијама састављена. Ова утврђења налазе се на висинама, које напад здраво отешчавају, и у оно време здраво потпомагале артилеријску ватру одбране. Ова артилерија имала је 188 градских топова, од којих су већи део били олучни 24-фунташи и гладки 84-фунташи.

„Пруска артилерија нападала је до онога часа само на утврђења левога данскога крила. Гађано је из батерија наоружаних са 6, 12 и 24-фунташима, који су постројени бали на брегу Венигбунда на 3000 до 5400 корака од утврђења.

„Готово је излишно спомињати, да батерије на тако грдњој даљини немогу имати други задатак већ само да руше данска утврђења, и да их принуде, да ватру своју обуставе. Ову су цел, прекрасно постигли пруски топови.

¹⁾ Ноћу уочи 5. Фебруарија Кенигсберг био је наоружан пруским олучним 12-ћ топовима. (Oest. Mil. Zeitschr. 1864 Heft III. pag. 191).

„У једном утврђењу пала је 24-фунташка граната на блокауз и оломцима својим убила је и ранила 47 људи, које војника које официра.

„Једна 6-фунташка граната, бачена из даљине од 2000 корака против данског баталиона, избацила је из строја 23 човека, од којих је 5 убијено.

„Једна 4-ћ граната убила је на место 4 непријатељска војника, који су напред у авангарди били.

„Савезна војска, што Фридрицију опсађује, има на свом расположењу само глатке и олучне пољске топове; олучни су 4, 6 и 8-фунташи.

„Пруска 4-фунташка олучна батерија, што је била у авангарди онога одељења, које је Литландију забављало, нарочито је на себе обратила пажњу савезне војске. Свуда, где је само требало да ради, задобивала је најлепше успехе, а ту скоро она се одликовала и пред Фридрицијом.

„Са даљине од 3000 корака ови ваљатни топови пустили су се у бој са данском батеријом, која је имала 3 олучна 24 фунташа, и за кратко време ућутали су је.

„Та иста 4 фунташка олучна батерија на даљини од 4500 корака са два метка разрушила је упола млин који је био на бастioniу „Христијан.“

Наши официри потврђују једно-душно, да код равног броја топова, негледећи на мањину калибра, опсадне батерије имају превагу над градским.

„Пруска шупља зрна имају далеко већу разорну снагу и много су опаснија од данских. Прва (пруска) распрскавају се *увек*; а на против данска често не.

„Командир једне данске оклопнице, каже у своме извештају, да је у боју ове оклопнице са пруским батеријама ¹⁾, гађање последњих било тако точно, да

¹⁾ Код Екенсунда 18. Фебр. — Такође у Фленбууршком заливу, седам дана раније, т. ј. 11. Фебруарија, био

је у ребра и на кров пало 66 зрна, и да је 16 граната пробило кроз душке (трубе). Он каже да на крову нема простора од величине једне квадратне стопе, који није искрзан олупинама распрнутих граната. Истина лађа је мало од отога претрпела, али то је било зато, што су против лађе дејствовали метални олучни 12-Ћ топови, а множина барута, као и величина зрна овога калибра сувише је малена, да се пробије оклоп од $4\frac{1}{2}$ палца дебљине.

„Неће бити згорега, ако приметимо, да су две трећине пруских олучних топова у Шлезвину прерађени од старих глатких.

„Маршал Врангел има на свом расположењу само тек једну 4. Фунташку и 5. 6 Фунташких олучних батерија.

је не велики, али за артилеријска одношења важан бој, који се замето између пруске брдовне батерије на *Холнису* и једне непријатељске бојне лађе. Ова лађа хтела је да опколи полуострво *Хорнис*, и да зађе у *Фленсбуршки* залив. Ово је приметио артилеријски официр, поручик *Мента*, који се налазио око грађења батерије, под надзором иницијирског капетана *Дауна*. Топови су стајали нешто даље иза батерије — у парку, послуга развишла се по својим квартирима, који су на 1000 корака још даље били, и само тек мали број сапера радио је у батерији. Поручик *Мента* помоћу ових сапера окренуо је два топа — који су на здраво тешким лафетима лежали — са устима к непријатељу, сам је напунио и напашао, и избацио је два метка противу лађе. После другог метка, који је, као што се учинило, pogodно, лађа се поврнула натраг и стала је на широком мору, продужавајући паљбу још неко време али без свакога вреда за Прусе. Ови пруски топови били су олучни 12 фунташи (*Oest. Mil. Zeitsch. 1864. Heft. IV. pag. 243*).

„У опсадном парку има ал не много 12 и 24 фунташких, металних олучних топова, и неколико 8 палчевих мортира (авана).

„Такође јављам вам, да се бојна спрема олучних батерија врло добро чува при свима незгодама пољских ратова. Тако дакле, не гледећи на ужасно стање путова и на само неповољно време, спрема и муниција остала је потпуно неповређена.

„Сигурно вам је познато из „Бременског Журнала“ да је батеријски командир у Француској артилерији, г. Клермон Тоннер, налазећи се у штабу маршала Врангела, ту скоро поднео својој држави рапорт са здраво повољном изјавом о томе, како се показују пруски олучни топови у рату.

„Овај факт на сву прилику неће остати без пажње у артилерији, јер многа лица била су тога уверења, да у пољским ратовима топови француског система имају неку превагу над пруским системом.

„Ваљатност пруских олучних топова, у данашње доба тако је красно доказана, да се руска влада, хтевши с почетка да усвоји овај систем само за градску и опсадну артилерију, сада решила да га такође и у пољској артилерији прими. За сада завод г. Крупа, по поруџбини прави 4 фунташе од ливеног челика, који ће се пунити од остраг по пруском систему.“ —

Као допуну овим приметбама прилажемо још и једно писмо, што вам је послао наш један артилериста, који је посетио пруске опсадне послове у последња 3 дана до јуриша на динелске позиције.

Фленсбург, 23. (11) Априлија.

„Хитим да вам јавим за пруску артилерију и њено дејство у опсади динелских утврђења све — само тек у главним цртама —, што сам мога да приметим у последња три дана до јуриша.

Сва артилерија, која је опсадне батерије чинила, била је олучна, — изузимајући 4 батерије 7 фунташних глатких хаубица, и 4 мерзерске од 25 фунти (по тежини камена). Сва ова оруђа опсаднога парка (осим гвоздених мерзера) били су од метала (меди), прерађена од пређашњих глатких 24 и 12 фунташких топова, којима се задњи део затвара тако названим клиновником (Keil-Verschluss) по систему Крајнеровом. Ова оруђа имала су пређе у дужини 18 калибара, али кад се одрезао задњи део по самом задњем појасу, остала је дужина нешто мање од 16 калибара. Механизам Крајнеров имају сви 12 и 24 фунташки топови.

„Од ливенога челика направљени су топови само за пољску артилерију, т. ј. 4 и 6 фунташи. 6 ђ топови, имају стари, Варендорфов механизам (Kolben-Verschluss), у 4 фунташа пак, механизам, који их од остраг затвара, направљен је потпуно по новом систему, који је предложила артилеријска комисија. У осталом 4 ђ топови нису никако учествовали у опсади динелских опкопа, премда их је било неколико батерија придато опсадноме парку.

„Лафети код свију оруђа били су дрвени, по старом систему; лафети 24 ђ топова, — ради веће сталности — били су овде, онде, оковани гвозденим шинама.

„Опсадна артилерија, која је имала 120 оруђа, подељена је била на 33 батерије, при чему су 24 ђ топови одређени били нарочито у демонтирним и у брдовним батеријама, које су анфиладним метцима непријатељску позицију гађали. Тако је н. п. батерија № 1, намештена са стране залива „Венингбуиндског“, наоружана са 2 24 фунташа, дејствовала с левога крила позиције на опкопе анфиладним метцима, а такође бацала је и у Сондербург своје гранате (тешке 57 ђ) са барутом од 4 ђ на даљину од 4000 ко-

рака т. ј. близу по сата. Батерија № 2, тако названа батерија „Фелдцајтмајсторска“ имала је 4 топа истог калибра и вршила је свој задатак. Ове две батерије биле су понајвише оне, које су својим огњем дочекале данску оклопницу „Ролеф-Крапе“, кад је ушла у залив венигбундски, да с два своја топа много већег калибра картечом и шрапнелом анфилије и обустави посао у траншејама. На сами дан јуриша ове две батерије са неколико својих метака принудиле су да се на траг врати.

„Пруске артилерије пливају у радости због великог дејства својих топова, — и они имају у томе пуно право, јер је њихова артилерија у самој делу изредно се показала. Кад сам ја издалека угледао динелске опкопе, учинили су ми се као гомила пешка, немајући никакве одређене форме, и тек кад сам у трећу паралелу дошао и на њих са даљине од 250 корака погледао, могао сам једва да приметим знаке правилног построја; шанчеви № 4 и № 6 личили су на пешчане развалине, иза којих су вирили огорели остаци греда, — цигли споменици некадашњих блокауза.

„Као пример изредног дејства пруске артилерије, хоћу да наведем дело, које се предањом догодило. У батерији № 28 која је наменена била у полупаралели између 1-ве и 2-ге паралеле, у удаљењу од шанца од прилике око 350 корака, фајерверкер првог оруђа у опкладу с нама погодио је 6 пута у средсреду назначене цели, која није већа била од 1. доброг корака у ширину и у висину, притом још док смо ми тамо били, оборио је две гомилице на опкопу № 2, — пре кратког времена постојећих мерљона, и четвртим маћком запалио фасшине, којима су на сву прилику обложени били предњи нагиби (амбразури). При бомбардању Фридриције Пруси су имали само неколико 4 фунташких пољских олучних топо-

ва. Другога дана бомбардања управили су Данци против њих 2 олуца 24 фунташа, које су поставили на једном предњем утврђењу. Тог истог часа обратила је огањ на ова два топа једна 4 ђ пруска батерија од 8 топова, дејствујући са једном половином својих топова противу једног, а са другом противу другог данског топа и после два сата дански су били сасвим неспособни. Даљина, са које су пруски топови гађала, није мања од 2500 корака.

„Ни једно од оруђа, која су при опсади динелских опкопа дејствовала, није издржало мање од 500 метака; оруђа пак од ливенога челика у пољским батеријама која су пре војне била у 3 практична упражњења и 2 маневра, — издржала су досада у најмању руку око 1000 метака. Притом повреде, које су се код металних топова дешавале, биле су понајвише у *олуцила*, а још ни код једног није се десило да се механизам поквари, који задњи део затвара. Код већине оруђа приметило се неко опште мрдање и осим тога још доста важна повреда, која је долазила од сагоревања у каналу где најближе стоји механизам за затварање. Да би задњи део сталније запирао и више чврстоће имао у оном делу канала у оруђу, куда клизи клиновник (*Keil-verschluss*), направљен је један прстен. Око овог прстена на овим местима где олуци у њега ударају, начинили су рупице, које су по кад кад тако дубоке биле, да су кроз сав прстен пролазиле. У таквом случају стари прстен замењивали су новим дебљим и топ је био опет сасвим употребљив. Лафети су издржали врло добро за све време опсаде и тек по кад кад догађала се по која не важна повреда (разуме се изузимајући лафете, које удари непријатељско ђуле).

„Код челичних топова показале су се повреде доста важне: канал оруђа, олуци и механизам за запирање остали су сасвим неповређени; али фаџа скоро

код свију изгорела је тако, да се код неких 6 ђ топова пробадачи у фаљи углављивали, и због тога после оправљати морали. Код једног топа фаља је толико изгорела, да се полупречник њен више од 3 пута увећао.

„Још једна околност обратила је на себе моју пажњу. Ми смо дуго време остали у једној мерзерској батерији, која је намештена била у другој паралели. За то време Данци нису одговарали на метке пруским батеријама као што су то други пут једновремено одговарали свакоме метку из једне батерије, која је иза нас у полу паралели била. Око нас наједанпут прозвижди некакво зрно и ударивши у платформу одбило је од ње повелико парче и дубоко се у њу зарило. Ми подигнемо то парче, које је са таквом силом ударило о платформу, и нађосмо, да је то било парче оловнога облога ђулетног, које је из друге батерије избачено. Командир мерзерске батерије казао нам је после, да се таково што од времена на време понављало, а по кад кад и доста често, због чега је он направио себи заклон против таквих ненуђених гостију, направивши иза батерије траверзе од једног реда батеријских кошара, набитих до врха земљом. Такви оломци често су ранили батеријску послугу, а могу да буду и самртни, премда нисмо нигде чули, да је било смрти.

„Свршујући своје писмо надам се, да вам временом саопштим све подробности, које приметно будем.“

Из ових извештаја није тешко уверити се, да пруски систем олучних топова претеже, као што се зна по спитима, — већом точношћу гађања, па ево и у рату доказује се сасвим угодно употребљење не само за опсадну него и за пољску артилерију, што ће сасвим да уништи неосноване мисли, које су постојале против сложености овога система. После ово-

га, толико нам још остаје да желимо, да се намера нашега правителства — испитати пруски систем олучних топова, како за веће калибре, тако и за пољску артилерију — што пре изврши. „Арт. Журн.“

Пруска је дакле артилерија себи дивно образ осветлала. Досад још нигде ненађосмо и једне речце, која неби с највећим усхитом и поштовним припознавањем о врлини њеној говорила и преуносила је. Инглези, (види Априлску свеску „Војина“), Французи, Данци, Аустријанци, Руси, сви ти ево сада уједанпут признадоше ваљатност њену, и с ватром нам приповедају чуда, која је она у овом рату починила. И у *L'Independance belge* једна учевна кореспонденција, говорећи о јуришту на динелске шанце, између осталог, и овако каже: „Успех опсаде без сумње припада артилерији. Душа ваља, нетреба сумњати ни на храброст пруске војске; али ваља приметити, да су јуришне колоне изишле из траншеја онда, кад је данска позиција била сасвим разбијена и порушена артилеријом, кад су бранећи топови сасвим умукли под гађањем опсадника, и кад данска војска није имала нигде да се склони од убијственог огња пруске артилерије. — — — — И компетентни људи из обе војске кажу, да је искуство, учињено у Шлезвишкој војни, сасвим утврдило превагу нове пољске и опсадне пруске артилерије.“

Кад се дакле тако добро и толико много говори о тима пруским топовима, онда неће бити без користи, ако овде штогод опширнијега кажемо о склопу њеном, то да наши читаоци добију чистијега појма о топовима, који у шлезвишком рату добише мејдан. Мислимо, да ће то бити врло забавно и поучно за наше топовије и неке артилеристе, који или неимађаху прилике, или неимађаху узрока, да о њима штогод разбирају.

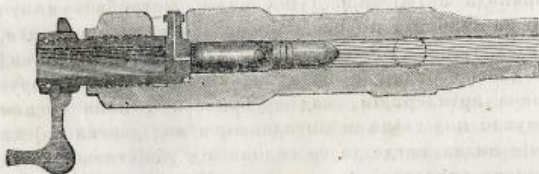
Но да би нам говор имао каквог реда у смислу саме науке, ми ћемо почети мало издаље. Почећемо најпре с једним између оних чувених топова, који су као основ и углед били пруском систему, а то је

Систем Армстронгов.

Њега је склопио Инглеz Вилијам Армстронг, цивилни инџинир. И овај важан топ заслужује да се о њему мало опширније и каже.

Најпре да му прегледамо задњи *направак*, којим се *зачепљује*; видимо да у дну шупљине има прво утупен размерен од челика на обакрен *заглавак* — *Obturator*. У њему је *фаља*, и тако кад се она исквари, не-

Слика 1.

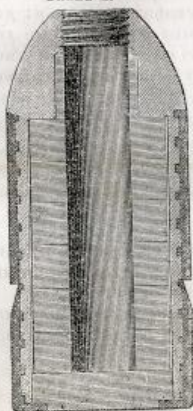

Пресек напуњеног Армстронговог топа.

мора се одбацити и цела цев, него се само он отури. Јав шупаљ *зачепак*, ког видимо одма иза заглавка, ваља само одврнути, па се заглавак лако извади. Па онда, мете се зрно и фишек кроз шупљину тога *зачепка*, умете се заглавак и опет *зачепак* чврсто уврти.

Зрно за овај топ ево какво је:

Слика 2.

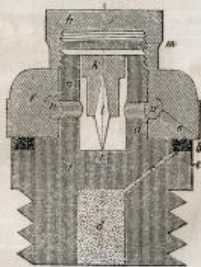

Унутра је најпре од ливеног гвожђа као каква *флаша*, која је све из самих парчета састављена у 7 врсти једно на друго, а свака врста опет из 7 парчета (види пресек оздо). Преко те флаше долази опет гвоздена као *кошуљица* сва изубчена, а преко ње видимо тек *навлаку* од олова, која има један урез као и пушчана зрна. У шупљину зрна меће се маса за распрскавање, која кад се запали, и кошуљица и навлака полете у комаде, а флаша се растави у својих 49 парчета.

Начин како се то зрно подпаљује, није баш најпростији. Ту је спојено начело удара (Concussion) са оним Бормановим, кога је Брајтхаупт поправио. Да погледамо на саму слику:

Слика 3.

Труп а, иде чак до горе, те да ону остау нараву држи; *f* је *колут* размерен (темпиран) и може се окретати, а *h* *шраф*, који га притискује; *i* *перкусијонско пуце*; *маљ k* са *стрелицом l* држи се *целој т*, која је тако начињена, да се од удара, који зрно у цеви добије, сломије, и *маљ k* опусте. Ватра полети на више и упали *паливо* што је у

размера $\frac{1}{4}$

хелији и сменштено, и кроз олуку дође до теста *b*; код *e* стоји *размер* (шкала времена). — Доцније је нешто у овоме *поправљено*, те се може угађати повољи: да се зрно подпали или *одма*, или пошто неко време гори.

У исто време изишао је *Витаурт* са својим системом, кога ево читаоцима само у слици представљена,

Слика 4.

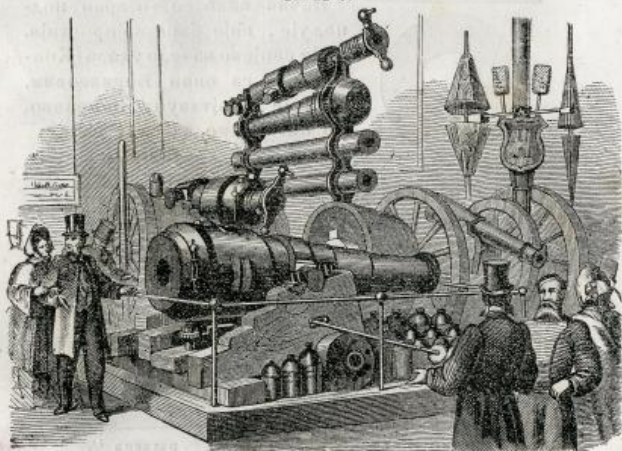

но који није могао да се надмеће са Армштроновим, због тога, што после неколико метака нешто се исквари, а и скупље стаје му грађење.

(Ваља знати, да је Армштронов топ на инглеском излогу у Лондону (види слику 5) добио похвале, а Армштронг постао племићем).

Продужиће се.

Слика 5.

СТАЊЕ НА БАЛКАНСКОМ ПОЛОСТРОВУ.

Руски журнал „Военный Сборник“, поводом рата у Шлезвигу, разматрајући политично стање оних земаља, које свакад европску дипломатију у бригу бацити могу, између осталогa говори о балканском полострову овако:

„— Још важније је положење балканског полострова, услед чега Турци су особито и прионули, да своју војну снагу осиле. У Турској су свуда сама неспокојства а највише се згомилавају на југу око грчких граница, и на северу, у подунавским кнежевинама.

У Грчкој ступање на престо краља Ђорђа нимало није духове успокојило. Нереди се чине као и пре; на главнијим путовима, па и близу вароши, појављују се чете гусарске; на више места догађају се ситније војничке побуне из незадовољства са својима начелницима; влада се показује слаба да све то утиша. Јонска се острова јоште баве око Инглезеа, који говораху, да ћеју великодушно уступити их Грчкој, а сад — чекају да се разбистри стање у Европи.

Стање у Грчкој, а особито поместне побуне, што се појављују у суседним областима турским, нагониле су Турску владу, да на грчку границу састави позорни корпус, но чија је сила одвећ малена, пошто су Турци главну силу одвукли на Дунав и Србијску границу. Ту је порта обратила своју највећу пажњу.

Од како се Влашка и Милдавија спојила у Романију под једну власт кнеза Кузе почео је читав ред реформама, које иду на то да уздигну политички значај кнежевине. У реду тих мера особито је пало у очи, што су богата манастирска добра узета у државину имаовину, и што је систем војнички про-

менут. С првим се хоће да се увећају и умноже извори државних прихода, а с другим — да кнежевина добије војничке снаге. И сасвим је наравно, што је обоје то Турску јако разједило, а особито оно друго, по коме иде се, да се у кнежевини уведе правилан попис, да увећа број војске према народу, да се установи резервени систем, да се оснују оружнице и тополивнице. Предлози ти поднешени су били скупштини с тим, да би она потврдила изванредни кредит за трошкове у томе смислу. Но пре него је скупштина и приступила разматрању предлога, турска влада испуни на Дунаву око 50.000, покупивши сву војску из Цариградске околине.

У то време велики везир, Али паша, обрати се, кнезу Кузи и с писмом, у коме се говори, како по трактатима Румунија не може више имати војске од 6.000, или ако јој унутрашње потребе захту, може увећати тај број с $\frac{1}{3}$, дакле 8000; како је то за саму државу Румуњску штетно, да она велики број војске издржава, место да новац тај на друго штогод употреби; како се порта и општа гаранција великих сила довољно брине о том, да се ниједном делу њене царевине ништа не може десити неповољно са стране, итд.

Овај глас кажу толико је имао дејства, да је скупштина суђење своје о пројекту новог закона за војску, одложила.

Војничке припреме у кнежевини тим пре још могле се показати подозривим, што се ту у последње време начинило средиште свију револуционара. Кад је Галиција метута у ратно стање, онда је скупљање чета за Пољску буњу прешло у Молдавију; у Влашкој пак збираху се понајвише угарски емигранти, да би удесном приликом унели револуцију у Аустрију. —

И стање Србије није баш без опасности. Бог зна какве сиреме ратне нема; ал народ, на први позив, готов је устати на оружје. Свуда је велика мрзост на Турке, коју још увећавају у Србију добежши Хришћани из Босне и Бугарске (?). Говори се, да и најмањи повод може произвести јавну буну. Такав повод у мал што се није јавио ту скоро у Београду: турска војска, која је у граду, егзерцирала се по еспланади и прешла била међу, коју Турци немају права прећи; Срби почну на њи пуцати, а наша хтеде изнова да Београд бомбарда ¹⁾. Фала Богу, те се тога пута прође на миру; *али такве прилике могу се опет повторити, и како стоје духови уопште, неће бити ништа чудноватог, ако Срби покушају сасвим се ослободити од турске зависности.*“

НОВОСТИ

СРБИЈА.

ЗАКОНИ И ПРОПИСИ.

Кнежевским указом од 3. Јунија 1861., § 40 закона о устројству војске, и то после другог одељка, додаје се:

“Од овог прописа изузимају се она лица, која се из Правослова за судског комисара и аудиторе при војничким судовима узимају; по и у том случају само до чина капетанског.”

Сходно §-фу 5. закона војно-судскогъ министеръ военный поставио е нижеозначена лица за редовне

¹⁾ Ово није било баш сасвим овако; Турци су истина били прешли међу, али су повраћени без пуцања од наше стране.

председнике и членове, као и њихове заменике за сталне војне судове у београдскомъ и крагуевачкомъ гарнизону:

У ГАРНИЗОНУ БЕОГРАДСКОМЪ:

Редовне судје

за суђењъ председникъ
Подполковникъ Милосавъ Јуксићъ

Наредника ч л е н о в и :

Поднаред- Капетанъ Ђока Влайковићъ

ника и Поручикъ Димитрије Ракићъ

Просты Подпоручикъ Петаръ Пешинъ

войника Наредникъ Сима Дукићъ пеш. или под-
нар. Владимиръ Сарамандићъ арт.

председникъ

Подполковникъ Милосавъ Јуксићъ

Подпору- ч л е н о в и :

чика Капетанъ Ђока Влайковићъ

„ Любомиръ Ивановићъ

Поручикъ Благое Јовановићъ

Подпоручикъ Миланъ Томићъ

Поручика председникъ

Подполковникъ Милосавъ Јуксићъ

ч л е н о в и :

Капетанъ Ђока Влайковићъ

„ Любомиръ Ивановићъ

„ Борђе Хорватовићъ

Поручикъ Благое Јовановићъ

Капетана председникъ

Полковникъ Радисавъ Николићъ

ч л е н о в и :

Мајоръ Јованъ Б. Марковићъ

Капетанъ Марко Катанићъ

„ Никифоръ Јовановићъ

„ Димитрије Ристићъ

за суђењѣ председникъ
 Маіора Полковникъ Радисавъ Николићъ
 членови:
 Подполковникъ Богданъ Прокићъ
 Маіоръ Јованъ Б. Марковићъ
 Капетанъ Любомиръ Узун-Мирковићъ
 Капетанъ Коста Бучовићъ.

Полковника председникъ
 и Полковникъ Јованъ Борђевићъ
 Подполко- членови:
 вника Подполковникъ Радисавъ Николићъ
 Подполковникъ Милосавъ Јовановићъ
 Маіоръ Јованъ Б. Марковићъ

” ” ”

Замѣнници

за суђењѣ председникъ
 Маіоръ Јованъ Б. Марковићъ
 Наредника членови:
 Поднаред- Капетанъ Коста Бучовићъ
 ника и Поручикъ Миленко Матићъ
 Просты Подпоручикъ Миланъ Томићъ
 войника Наредникъ Ђура Милићевићъ пешачки
 или поднаредникъ Милошъ Вујовићъ артилерійски

 председникъ
 Подполковникъ Богданъ Прокићъ
 членови:
 Капетанъ Любомиръ Узун-Мирковићъ
 Капетанъ Борђе Хорватовићъ
 Поручикъ Јованъ Драгашевићъ
 Подпоручикъ Петаръ Аранђеловићъ
 Поручика председникъ
 Подполковникъ Богданъ Прокићъ

за суџемѣ ч л е н о в и :

Капетанъ Любомиръ Узун-Мирковиѣ

Капетанъ Коста Бучовиѣ

„ Миленко Павловиѣ

Порувикъ Іованъ Драгашевиѣ

Капетана п р е д с е д н и к ѣ

Полковникъ Іованъ Ђорђевиѣ

ч л е н о в и :

Капетанъ Стеванъ Пешиѣ

„ Милойко Лешянинъ

„ Васиље Јакониѣ

„ Ђорђе Хорватовиѣ

Мајора п р е д с е д н и к ѣ

Полковникъ Іованъ Ђорђевиѣ

ч л е н о в и :

Подполковникъ Милосавъ Јоксиѣ

Капетанъ Марко Катаниѣ

„ Милойко Лешянинъ

„ Никифору Јовановиѣ

Подпол- п р е д с е д н и к ѣ

ковника Полковникъ Миливоје Петровиѣ

и Полков. ч л е н о в и :

Подполковникъ Богданъ Прокиѣ

„ „ „

„ „ „

„ „ „

У ГАРНИЗОНУ БРАГУСВАЧКОМЪ

п р е д с е д н и к ѣ

Мајору Арса Јаковљевиѣ

Наредника ч л е н о в и :

Поднаред- Капетанъ Велимиръ Стефановиѣ

ника и Поручикъ Антоніе Богѣевиѣ
 Простогъ Подпоручикъ Аксентіе Яковлѣвиѣ
 войника Наредникъ Іованъ Катаниѣ пешачки или
 Поднаредникъ Васиіе Петровиѣ арт

Подпору- председникъ
 чика Маіоръ Арса Яковлѣвиѣ
 членови:
 Капетанъ Никола Чупиѣ
 " Евгение Милиѣвиѣ
 Поручикъ Миліа Катаниѣ
 Подпоручикъ Іованъ Трнокопиѣ

Поручика председникъ
 Маіоръ Арса Яковлѣвиѣ
 членови:
 Капетанъ Велимиръ Стефановиѣ
 " Коста Надрляскій
 " Евгение Милиѣвиѣ
 Поручикъ Антоніе Богѣевиѣ

Капетана председникъ
 Маіоръ Арса Яковлѣвиѣ
 членови:
 Капетанъ Тихомилъ Николиѣ
 " Иліа Чолакъ Антиѣ
 " Велимиръ Стевановиѣ
 " Евгение Милиѣвиѣ

Замѣнницы

Наредника председникъ
 Поднаред- Капетанъ Никола Чупиѣ
 ника и членови:
 Просты Капетанъ Евгение Милиѣвиѣ
 войника Поручикъ Миліа Катаниѣ
 Подпоручикъ Іованъ Вукосавлѣвиѣ
 Наред. Иліа Іовановиѣ артилериста или
 Поднаред. Бреміа Вуяшевиѣ пешакъ.

за суџенѣ председникъ
Подпоруч. Полковникъ Миливое Петровиѣ
членови:

Капетанъ Тихомилъ Николиѣ
" Велимиръ Стефановиѣ
Поручикъ Антоніе Богѣевиѣ
Подпоручикъ Аксентіе Яковлѣвиѣ

Поручика председникъ
Полковникъ Милое Петровиѣ
членови:

Капетанъ Тихомилъ Николиѣ
" Никола Чупиѣ
" Миланъ Павловиѣ
Поручикъ Милиа Катаниѣ

Капетана председникъ
Полковникъ Миливое Петровиѣ
членови:

Капетанъ Никола Чупиѣ
" Миланъ Павловиѣ
" Никола Петровиѣ
" Аранѣлѣ Милеѣковиѣ

Сходно §. 10 војно судског законика министер
војени Ф. № 2173 поставља г. полковника Драгутина
9. Јунија 1864 Жабарца за председника, а гг. подполковнике Фр.
Заха и Ранка Алиѣиѣа и мајоре: Димитрија Милан-
ковиѣа и Антонија Книѣанина за судије војеног ка-
сационог суда.

У случају одсуства или у другом ком случају,
када председник немогне дејствовати, биће замењен
најстаријим чланом, а опредељени број чланова ће
по потреби попуњавати слеђујући замењеници:

1. Мајор Љубомир Цинџар Јанковић
2. „ Лука Милосављевић
3. „ Димитрије Стојадиновић
4. „ Илија Марковић

Замењивање ово биће по реду њиовог старешинства и то слеђујуће само онда за члена долази, кад предидућим лицем није опредељен број судија попуњен.

У случају пак, кад се ни замењеницима неби могао попуњити број судија, г. министар војени ће одређивати друга лица за попуњење прописаног броја судија.

Министар војени издао је Ф. М. 1583
10 Јунија 1864

ПРАВИЛО ПОСТУПКА ПРИ ИЗДРЖАВАЊУ ЗАТВОРА ВОЈНИЧКОГ.

У §. 20. закона о војничкој дисциплини казато је, да се официр, казњен затвором, ставља у нарочито за то одређену собу, и да подлежи особитим правилима, за извршење којих одговара главни дежурник.

Правила ова аа издржавање затвора официра, подофицира и простих војника ова су:

Затвор је двојак:

или кад је то одређена дисциплинарна или судска каштига,

или као мера предосторожности за време ислеђивања и суђења кривца.

А., За официре:

I. ЗАТВОР КАО КАШТИГА.

1., У овом затвору официр је у соби одвојитој сам за себе, а само у оскудици локала могу 2 официра у једној соби једновремено затвор издржавати.

2., Соба се незакључава и нечува шиљбоком; но ако би официр својеволјно из ње изашао, осим времена и случаја нижереченог, онда ће гарнизонер наредити, да му се соба закључа.

3., У соби за затвор опредељеној треба да има 1 сто, 1 столица, крчаг за воду, светњак за свећу и прост кревет, без икакве простирке; постељу нека официр од своје куће донесе.

4., Зими се соба греје.

5., Официра у затвору послужује његов денчик.

6., Официр затворен пушта се по 4 сата дневно на чист ваздух, и то 2 сата пре, и 2 сата после подне; у које пак доба дана опредељује гарнизонер, с обзиром на то, кад nebude најладније или најтоплије.

Осим овог времена официр може изићи из собе по телесној потреби.

7., У време, кад је официр по овоме пуштен из собе, несме доћи у друштво официрско.

8., Осветлење и рану може официр имати по вољи о свом трошку; поред ране може имати, такође за своје паре, сатњик вина или пива, и 25 драма ракије о ручку и вечери, даје дуван и кафу колико устребује.

9., У случају, кад официр издржавајући затвор досуђени му, неби био у стању рану себи набављати, гарнизонер ће наредити, да му се о државном трошку издаје на ноћ по свећа за осветлење, и рана у овом: оку леба на дан, у јутру чаша беле или црне каве, у подне супа говеђина и још једно јело (цушпајз или печење), а у вече једно јело; тако исто плаћаће се праће нуждне му преобуке; пиће пак и дуван неће му се давати о државном трошку, но, разуме се, може уживати ако набавити може сам. Гарнизонер ће рачун о издатку овом месечно подносити министру војном на исплату, а министар ће

наређивати, како ће се овај издатак од тог официра после наплатити.

10., Официру у затвору слободно је читати и писати.

11., Ако је затвор дисциплинаран, дакле није дужи од 15 дана, официр неможе примати никакве посете, изузимајући сродне по фамилијарној потреби, но и ове потребе треба да се пред гарнизонером покажу (?) који према томе приступ к затвореном дозвољава или не, но у једно надзор води, да се лица, којима приступ дозволи, баве у путра, колико показана потреба изискује, а да непреће то у обичне посете ради провођења времена, јер би се тиме каштига олакшавала.

12., Ако је пак затвор судом досуђен, дакле дужи од 15 дана, могу затвореног еродници а и другови обилазити. У овом затвору може официр по својој потреби и преписку водити.

12., За време изласка на чист ваздух, главни дежурни наређује, да се собе прочисте и провеју.

II. ЗАТВОР КАО МЕРА ПРЕДОСТОРОЖНОСТИ ЗА ВРЕМЕ НСЛЕЂИВАЊА СУЂЕЊА.

1., У овом затвору официр неможе никако с другим којим још затвореним у једној соби бити, него је увек сам.

2., Соба се такође незакључава, осим у случају тешког злочинства, но шиљок стоји с поља код врата, који пази на затвореног кад из собе изиђе ради себе или на чист ваздух. У осталом вреде и за овај случај затвора тачке 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 и 13 дисциплинарног затвора.

3., Официр у овом затвору пуштен на чист ваздух несме се ни с којим састати ни разговарати.

4., Нико му се непушта без знања и одобрења гарнизонера; а гарнизонер дозвољава улазак к њему

само по службеном послу или најближим сродницима, но увек мора бити у соби и главни дежурни, кад и док је ко код затвореног.

5., Преписка се и овако затвореном официру дозвољава по противној потреби, но у овоме се разликују ови случаји:

Или је кривица затвореног таква, да би се овом преписком како користити могао те кривицу своју сасвим, или у нечем прикрити, или уопште подпуности ислеђивања шкодити и ислеђивања отежати и развићи, — и онда писма од њега предају се незапечаћена гарнизонеру, који с обзиром на садржај, дозвољава да се писмо пошље или не;

Или је кривица таква, да преписка никакве му такве користи неможе донети; и онда му се преписка сасвим дозвољава.

Сад, да ли ће се према затвореном поступити по првом или другом случају, оцењује, док затворен није на ислеђење дат, само гарнизонер, а кад се на ислеђење даде, онда аудитор док се суд несастави, а тада опредељује сам суд.

Писма, која официру долазе, несмеду му се предавати пре, него се сазна садржај њиов; и зато, ако затворени дозволи, онда гарнизор најпре прочита, па онда њему даје, а ако затворени то недозвољава, онда му се писмо и не предаје, него онако затворено чува и преда тек кад из затвора изиђе. Но ако гарнизонер, кад по дозвољењу затвореног писма отвори и прочита, нађе, да оно има свезе с предметом кривице, да се дакле затворен може садржајем писма користити на штету ислеђивања, онда му писмо неће ни предавати, него према садржају поступити.

6., Тако исто кад је такав затвор, за који се недозвољава слободна преписка, гарнизонер увек осматра преко главног дежурног све потребе, које

се затвореном доносе, да неби с њима штогод било, чим би се затворен могао каристити на штету ислеђења.

7., Ако је официр у затвору оваквом због злоупотребе с новцима, које му ваља попунити, онда ће се за његову рану питати министар, па ће он посебно о томе решити.

Официр, ма у ком затвору био, ако би хтео што да моли, може се само гарнизонеру и то преко главног дежурног обратити, па ће овај према молби даље чинити.

Б., За подофицире и просте војнике.

1. ЗАТВОР КАО КАШТИГА.

1., Простим затвором каштиговани могу и више њих бити у једној соби; а који су у строгом затвору, онда сваки за себе, и само ако нема довољно соба, могу 2 и највише 3 бити заједно у једној соби. У сваком случају под кључем.

2., У соби треба да има, један прост кревет од дасака, а војник доноси са собом свој шињел и ћебе, зими пак и сламљачу; даље да има крчаг с водом и ништа више.

3., Главни дежурни стараће се, да један војник затвореном воду доноси, а зими и лећ ложи.

4., Затворени се пуштају по 4 сата на дан на чист ваздух онако као што у А, 1, 6, и официри; по ови се несмеду мешати с друговима, а тако исто и за њи вреди оно, што је за официрски овакав затвор казано у тачкама 10, 11, 12, и 13.

5., Војник у затвору у старом је оделу; рану добија обичну, ал свећа му се недаје.

6., За војнике, који су подуже у затвору, гарнизонер ће по један дан у недељи одређивати, кад ћеју се пуштати, да преобуку оперу; но чим то сврши одма у затвор.

II. ЗАТВОР КАО МЕРА ПРЕДОСТОРОЖНОСТИ ЗА ВРШЕЊЕ, ИСЛЕЂИВАЊЕ И СУЂЕЊЕ.

1., У овом затвору војник мора бити сам за себе, а никако још с ким у соби; у осталом вреди и за овај затвор оно, што је речено за затвор као кастигу, и што је речено за затвор официра из предосторожности, уколико се на војника однети може.

Никоме се у затвору недозвољавају забавне игре: карте

ВАНЦИРАЊА И ПОСТАВЉАЊА.

Кнежевским указом $\frac{\text{Ф. № 1954}}{24 \text{ Маја } 1864}$ постављени су досадашњи привремени официри из својеволачног кора **Александар Нешин** и **Коста Јовановић** за дејствителне коњаничке *поручике*.

Кнежевским указом $\frac{\text{Ф. № 1955}}{27 \text{ Маја } 1864}$ постављају се

у артилерији,

Поручици: **Светозар Гарашанин** и **Василије Синић** оба по избору, и **Тома Ђорђевић** по рангу, — за *капетане II. класе*;

Подпоручици: **Стеван Пантелиј** по избору, **Настас Маринковић** по рангу, и **Илија Ђукић** по избору, — за *поручике*;

Наредници: **Јован Ковачевић** и **Милован Митровић** — за *подпоручике*.

У пехоти,

Капетан II. кл., **Гаврило Поповић** по рангу, — за *капетана I. кл.*

Поручик Петроније Тешњ по избору, — за капетана II. кл.

Подпоручици: Благоје Јовановић по избору, Мијајло Тешњ по рангу, Димитрије Крапчевић по избору, Јован Живковић по рангу, Светозар Хаџић по избору и Никола Јовановић по рангу, — за поручике;

Наредници: Младен Николић, Јеврем Топаловић, Мијајло Катаић, Јован Богдановић, Јован Трноковић, и Јеврем Симић, — за подпоручике.

У кавалерији,

Подпоручик Миленко Матић по избору, — за поручика.

Наредник Петар Пешић — за подпоручика.

Указом $\frac{\text{Ф. № 2156}}{6. \text{ Јунија } 1864}$ постављен је *аудитор*, пешачки капетан I. кл. Гаврило Поповић, за *судског комисара*, а

Указом $\frac{\text{Ф. № 2157}}{6. \text{ Јунија } 1864}$ *писар суда* подринског Стеван Остојић и *писар суда* смедеревског Ђорђе Обрадовић, оба за *штабне подпоручике*, како би се при војничким судовима употребити могли за *аудиторе*.

РУСИЈА.

Стање оклопне флоте.

У Петербургу излазећи лист „*Deutsche Zeitung*“ овако говори о руској оклопној флоти: Код нас се грађење оклопница започело 1861 са чамцем „*Опыт*“, и на њему има један топ. После се одпочео тај посао у већем. Сада се граде:

1., Две оклопне фрегате „*Севастопол*“ и „*Петропавловск*“, свака са по 100 снаге (коњске) и прва са 28, а друга са 26 топова.

2, Три оклопне батерије са по 26 топова: „Первенец“, „Петрон лења“ и „Кремљ“; ове батерије одређене су за бранење обала.

3, Десет монитора с кулом, а један с две куле, и свака кула наоружана је челичним топовима од 28 пазаца. И ове оклопнице, које су лане почеле се градити, бићеју овог лета готове, и онда ћемо имати 17 оклопница са 157 топова за одбрану приморја, и све су намењене за Балтијско море.

По овима извештајима да кажемо нашим читаоцима још по нешто о мониторима, који су Априлија месеца на острово Гутујев оправљени. Они беху сасвим оклопљени, и наместе им се машине; морнари посташе сад љубопитни, јер се бојаху, да тешки бродови дубоко у воду неутону. Задњи део, који је прво на воду пуштен, дубоко и зарони, ал се одма издигне, почем је више од пола брода у воду ушло, и тако цео брод најповољније на воду ступи. Грађење ова (2) монитора, који се зову „Колдуи“ и „Вјешчун“, почето је Јунија лане у Белгији у фабрици друштва Кокериља, а кренути су за на Гутујев концем Октобра. На оба је отишло око 15300 ока белгијска гвожђа само за брод (без машине и других направака). Сваки је стао заједно с трошковима преносвим по 203.000 дуката. Оба су подједнака: 201 стопа највећа им дужина, 46 стопа највећа ширина, непуних 5 стопа висина над водом, $11\frac{1}{2}$ стопа дубина под водом; машина једног брода има 160, а механизам куле 30 снага (коња); сваки је брод тежак по 156.587 тонова.

КЊИЖЕВНОСТ.

Нема ваљда ниједне државе у Европи, која тако мало има књига, па било за њене државне или приватне потребе, као што је то Србија. Ниједна струка код нас није ни толико књижевно развијена, колико би тек најнуждније потребе захтевале, а камо ли још да имамо на избору књига, из којих би се овако ил онако користити могли. А од свију грана, које чине државу, најмање има урађеног у оној државној грани, којој највише треба. Ми мислимо с пуним убеђењем грану војничку; јер ту налазимо највећу оскудицу и сиротињу, а најпре нам и највише треба. Погрешке из незнања у другој струци, као на прилику судској, или ти школској, или црквеној итд., никад тако тешко непадају држави, као што падају погрешке по струци војничкој (и дипломатској); јер тамо се лако поправити дају, и неубијају нас тако, као овамо, где нам слабост, поругу, — робство и смрт донети тогу. С тога и ваља с највећом бригом старати се, да оно и овде себи набављамо, које и где највише нам треба. То пак постизава се најлакше тако, ако се упнемо, да сваки онолико знамо и умемо, колико се од нас поискати и потражити може; — а књиге нам добре много могу дати.

И нама је дакле особито мило, што добисмо прилике објавити нашој публици две добре књиге војничке.

I, ЕКВИТАЦИОНЕ ШТУДИЈЕ за кавалерију и артилерију сталне и народни војске, израдио на србски главни наставник кавалерије у сталној војсци, поручик **Младен Ненадовић**. У Београду у државној штампарији 1861.

Овој књизи, која броји 14 табака у 8^о обрадоваћеју се не само коњаници наше сталне и народне коњице, него је она врло добра за свакога, који има

коња, па ма за коју потребу. Све што једном јахачу треба, изложено је овде тако уредно и лепо, јасно и сватљиво, да ће јахач, само ако иоле буде прио-нуо за то, за кратко време и себе и коња извикнути у свему што му као јахачу и човеку који с коњем има посла, треба. Па и онај, који на други начин око коња ради, који га гаји или за кућевну потребу, или за произвођење, наћи ће овде врло користне поуке. Да штогод оширишијега овде разлажемо, држимо да би било излишно, и доста је само да кажемо, да је књига врло добра, и ми је својски препоручујемо свакоме да је купи. Цена јој је према величини, а још више према потреби нашој и њеној валаности, умерена, 8 гр. чар.

2., КРАТКА НАСТАВЛЕЊА ЗА СЛУЖБУ У ПО.ЉУ, превео с немачког Љубомир Узун-Мирковић, капетан пешачки, ађутант у двору. У државној штампарији у Београду 1861.

Ми смо давно осећали потребу оваке књиге, а чешће смо и говорили да нам она пре свију треба. Ево сад благодарећи г. Узун-Мирковићу, што се под-ватио, те превео ту нуждну нам књигу, оглашујемо је нашем свету с најтоплијом препоруком, да је на-бави сваки, који као војник има да дејствује. Књига је врло изредна, и ми о њој ништа друго неби имали казати, осим најсрдачније похвалити је. Уз њу су додата 4 повелика листа са каменорезним сликама, голема је 23 табака у 8°, а само 8 гроша чар стаје. Овако у безцење неби се могла ниједна књига дати, да није сам Господар Кнез изволео печатање пла-тити. Желимо дакле да ниједан војник сталан или на-родан неопрепусти набавити, овај Катихизис његовог војничког заната.

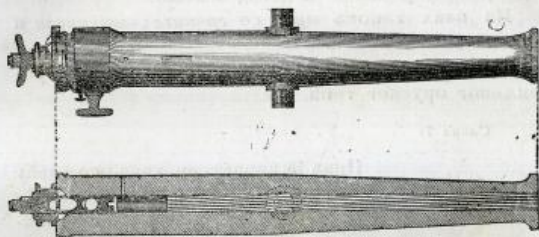
На крају нек нам буде допуштено напоменути на-шој гг. друговима, да више на језик пазе: одећа тре-ба да је чиста и угледна у коју мисли наше облачимо.

ПРУСКИ СИСТЕМ ОЛУЧНИХ ТОПОВА У РАТУ.

(продужење)

Пруски системъ.

Слика 6.

размера $\frac{1}{24}$

У слици 6. видимо нацртан *пруски топ*, (и то онај, који је рађен у фабрици Круповој у Есену) *шесто-фунташ од ливеног челика*, који односно на свој материјал одговара највећим захтевањима. Цев је скроз проврћена; предњи, ужи део те шупљине има 18 олука, који су два пут толико широки, колико је простор између њи, и један обртај сврше на даљини од 5 метара. Задњи, нешто мало шири део шупљине, управ чини место куда ће доћи зрно, барут и заглавак. Тај заглавак то је онај исти, што је Шведац *Варендорф* пронашао; па га је само у нечем пруски полуполковник *Најман* дотерао и поправио. Он се од остраг утурује и начињен је од кованог гвожђа; има појаку главу као цилиндар, који чини дно шупљини топовој, па онда иде врат целоме томе, кроз који попречно пролази зачепак од ливеног гвожђа. Цев је то јест пробушена упрeko, и ту улази зачепак, који виси на једном ланчићу, и најпосле шајтов од кованог гвожђа.

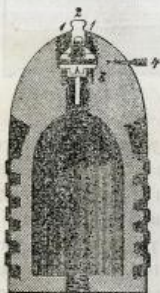
Цев је дугачка свега 78 палаца, а тешка заједно са заглавком 770 ђ бечких.

Лафети су узети од 6 ђ глатких топова (само с неком малом изменом у предњаку за слагање муниције), и запрега као и досад 6 коња.

Из ових топова међу се *гранате*, *шрапнели* и *картачи*.

Ми овде у слици излажемо гранату тога прослављеног пруског топа.

Слика 7.

Прва је карактеристика овом зрну она *навлака* од олова, која је преко зубаца на зрну добро углављена, да се неби могла смаћи, кад гасом снажно у олуке угурано зрно почне се вртети. Право зрно, које је донекле *цилиндар*, па се после завршује на *јаје*, од ливеног је гвожђа. У свом врху има место где ће *паљач* доћи. Навлака има 4 до 5 као *обруча*, који су толико дебели, колико су олуци

у топу дубоки (0'05").

Папуњено зрно тешко је нешто преко 12 ђ. Цела дужина износи му 7", а дебљина онолика, коликог је топ калибра (тамо без обручева овде без олука).

Паљач начињен је и склопљен по основима паљача Армштроинговог (види слику 3, у „Војнику“ за месец Јуније). Капсла стоји на шајтову 2, који је у гвозденом па обакреном шрафу 1. Но да неби се зрно пре запалило, које би могло бити отуда, кад зрно нагло пође напред, има са стране гвозден *клинчић* 4, који држи, и који, док је зрно у топу, неће да испадне, јер се врхом неслања на топ; а кад из њега

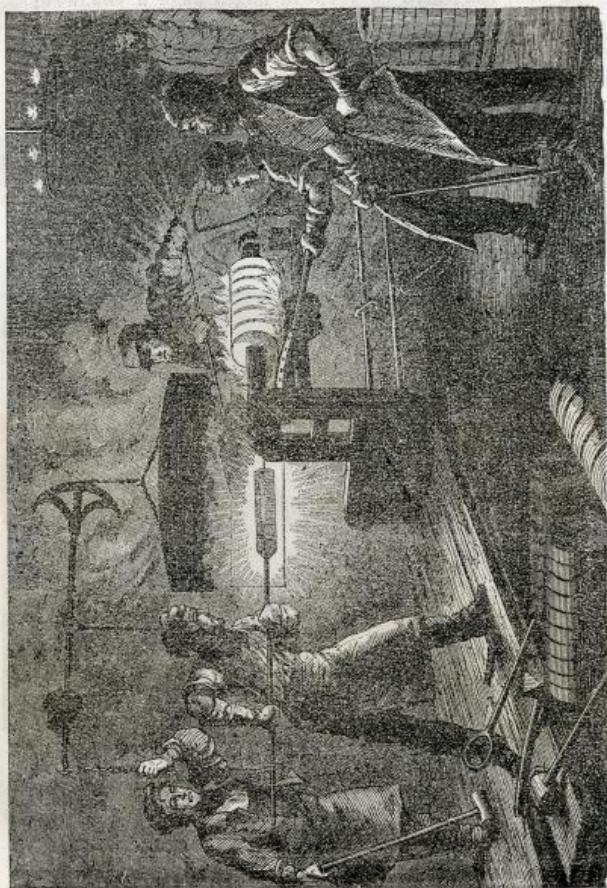
г-иће онда испадне, *сисак* на коме је капсула, удари на онај *три*, што се у среди код 3 види и упали се; пламен полети даље и зриво се упали. —

Завршујући наш говор о овоме, може нам се случајно, па смо вољни да уведемо наше читаоце у радионицу, где се израђују ти гвоздени топови. Но да неби то, које више на љубопитство дејствује, отегли речма, ми ћемо изложити само неке слике, из којих ће сваки лако увидети, колико муке и трошка стаје рад, који из најмање непажње може се прометнути у голему штету.

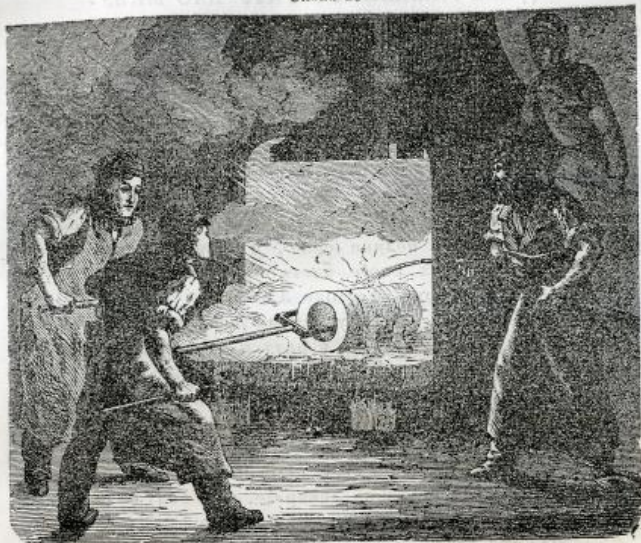
Слика 8.

Справљање полуке за цев топовску.

Завјаве поуке на сбагцу, грѣсне сље цетр.

Калење цела и чишћење споља.

Слика 11.

Укивање шине на точку.

ВИДАЊЕ РАЊЕНИКА У РАТУ КАО МЕЂУ- НАРОДНО ПИТАЊЕ.

Немачке новине „*А. М. З*“ доносе нам ове речи о скупштини, која ће се 8. Августа (27. Јулија) ов. год. држати у Генфу у Швајцерској, поради договора, како да се рањеници у рату најбоље видају.

„Још лане саобштили смо ми извештај о радњи међународне скупштине која се у *Генфу* Октобра м. 1863 држала под председништвом Ђенерала *Дифура*, и на коју су све велике силе, и већи део средњих држава европских своје заступнике послале биле. Тај извештај своди се у ове 3 тачке :

1., Предлог, да се установи филантропска (*човекољубна*) снага, која ће у рату и на бојишту моћи да врши службу видарску.

2., Предлог, да се међународним правом огласе као неутрална места куда се рањеници доносе и болнице, а тако исто и рањеници и они који су око њих.

3., Побуђење, да се искупи међународна скупштина из људи војничке лекарије, који ће ју на основу науке и искуства склопити правила.

Од тог доба филантропија и наука, у Генфу начињена питања и даље су развиле, и ствар је сазрела до званичне радње.

Почетак томе већ је учињен тиме, што је швајцерски савет писао Русији, Француској, Инглеској, Пруској, Италији, Аустрији, Немачкој, Папи, Шпанији, Портукалији, Турској, Грчкој, Белгији, Холандији, Данији, Шведској, северној Америци, Мексики и Бразилији, — да своје заступнике пошаљу на међународну скупштину, која се 8. Августа (27. Јулија) ове године има искупити у Генфу. Позив тај има у себи доста интереса, да се цео од речи до речи овде изложи;

„У Октобру 1863. међународна скупштина у Генфу, у тежњи, да рањеницима бољу помоћ изрази, закључила је, да се у свима државама установи дружина која ће се у миру спремати, а у рату извршивати ту човечну радњу.

„Иста скупштина независно од тог закључења изразила је и ову жељу:

„А) Да владе својом високом заштитом наклањају тим дружинама, и да им колико год могу олакшавају у извршавању њихова задатка.

Б) У ратна времена да се места, где се ране привезују и болнице, огласе као неутрална, а тако исто и људи, који су око рањеника, и добровољни дворници болестнички, и обитаоци, који рањеницима у помоћ притичу, и сами рањеници као неутрални надгледају.

В) За све људе, који здравље надгледају, ил бар за оне, који су тој служби дати у једној војсци, увешће се удесан знак да се распознају.

Исто тако у свима земљама једнаке заставе на болницама, и там где се ране привезују.“

„Привремен међународан одбор у Генфу мисли дакле, да би нужно било, да се ове жеље вежу у точнију форму, и да се од свију држава припознају. С тога се, ободрен топлим саучешћем влада и народа, и обратио савету савеза (швајцарског) с молбом, да сазове општу скупштину, која ће та начела по у обичајеним формама међународног права да санкционише.“

„Швајцарски савет држи за дужност да овој молби учини. Постојећи уговори чине Швајцарску у рату неутралном; управ то њено стање и оправдава је, кад се она за рањенике и њову негу заузима. И савет дакле даје себи слободу (ту и ту) владу понудити да изволи послати заступника на општу скупштину, да се оно посебно питање изрази, којој скуп-

штину усуђује се предложити за збориште Генф, а за отварање 8. Август.“

„Савет надајући се, да ће уважавајући ову, свакој држави једнако нуждну и благодетну тежњу, одазвати се овој нашој понуди, има част изразити вашој Екселенцији своје највеће поштовање.“

И тако је у Генфу ово дана скупштина била, која ће, као Париска декларација од 1856 за морски рат, решити многа питања из међународног права и за ратове на копну.

И нашем времену заиста то части служи, што се побринуло, да ратној сили правне границе обележи, које човечност захтева и циљ ратна оправдава. И ми с нестрпљењем очекујемо, шта ће се урадити на тој другој скупштини која ће се сад као народо-правна скупштина икупити.

НОВОСТИ

Ово дана стиже глас, да су се Србљи у Херцеговини позаваћали с Турцима. То лако може бити; глас тај истина није се оправдао, ал судећи по једном допису у „Србобрану“, који врло јасно црта нам стање у Херцеговини, сасвим је близу до сукоба. Турци су Турци. Из Историје њихове и наше, а и у историјама других народа, који су овда онда имали посла с њима, — нигде и никад па ни данас неналазимо, да се они држе уговора, који с неким граде; њи уговори само дотле вежу, док недобију, или сами не изнуде прилику, да над противником, па ма тај најмирније се владао, своју ћуд покажу. Тако је то сада и у Херцеговини по разлагању „Напредка.“ — Ако се дакле озбиља отвори рат међу Србима и Турцима тамо, ми ћемо онда нашим читаоцима саопштавати и разјасњавати све те догађаје, који се нас тако близу тичу.

КОЛИКО ЈЕ ИЗГИНУЛО ЉУДИ У АМЕРИЧАН- СКОМ РАТУ.

Истина није тако лако, сасвим точно назначити колико је пало људи у том трогодишњем рату, јер се америчанске власти држе неког особитог начела при казивању својих губитака. Ал опет приближно виде се из „буџета мртвих“, — како они у Америци то зову, — ови бројеви :

код јужњака,

године	мртвих	рањених	заробљених	свега
1861	1276	3936	2717	7929
1862	14536	47204	15876	77616
1863	12321	48300	71211	131832
Свега . . .	28133	99440	89804	217377
Уз ово има, који су за време тога рата од болести умрли				130000
и тако цео њиов губитак				347377

код северњака,

године	мртвих	рањених	заробљених	свега
1861	4721	9791	9744	24259
1862	20879	78973	46534	146386
1863	15263	53981	33281	102525
Свега . . .	40866	142745	89559	273170
и од болести умрлих				290000
цео њиов губитак				563170

Ови бројеви, узети из извештаја северњачких, показују, да су северњаци скоро још једанпут то-
Војни, I, 8.

лико изгубили, колико јужњаци, и опомињу нас у исто доба на саму ствар, како су северњаци ретко били победитељи у 300 које битака, које бојева и чаркања.

Кад се још тима бројевима додаду грдни губитци, које су северњаци од почетка ове, 1864. године претрпели у Флориди, у Лујизијани, и у крвавим биткама, које сада бију по Вирџинији, онда ће се видети, да они чине близу 100000, и да ће се њиов „буџет мртвих“ од 1861—1864 бар за тај број увећати.

Види се дакле, да је у овоме рату од 12. Априла 1861. кад су конфедератовци градић Сумтер напали, целокупни губитак у обе стране 910.000 људи. Или, ако се од тог одузме број заробљеника, онда износи 730.000 мртвих и осакаћених.

НОВОСТИ

Прошлого месеца јавили смо нашој публици, да су се Србљи у Херцеговини позавађали с Турцима. Тај глас донео нам био „Напредак“, ал само рекао, а не и оправдао. Ми пак судећи по околностима, какве су тамо, и оснивајући се на историјским и свакидашњим искуствима, лако смо могли поверовати, да то може и бити, па смо то наше суђење и публици објавили. По зато, што се тај глас није био оправдао, није следствие, да није ништа ни било. Ми смо сад у стању казати нашим читаоцима да у Херцеговини озбиља постоји неспоразумљење између Турака и Срба (ил бар њиових вођа). И тако ево саопштавамо једно оригинално писмо из Херцеговине, које је кадро да обавести нас, како тамо стоји. То писмо овако гласи:

Љубезни господине здравствуйте!

Са овом приликом имао би ви овудар много којешта писати ; али смо сада овамо у послу великоме. И ово пишем под буковином ; у десној ми је руци перо , а у лијевој шара пушка.

Турци су Турци. Они незнају за наш мир и условија, која смо прије двије године учинили.

Они наша условија погазише, и на нас свакојако нападати (почеше), прво ту скоро нападише наше доме (да) убијају, али им не даде Бог и храбра србска мишица.

Други пут нападоше ка Луку, да га увате и убију ; ал им не изиђе план са руком. Пак сад скупеше војску противу нас ; а тако и ми исто.

Војска се наша сваки дан умножаје и според турске војске стојимо и позиције тврдимо. Боја још није било између нас ; али брзо (може) бити свашта.

Примите искрени поздрав са свом браћом Србима.

У Херцеговини 15. Јулија 1864.

Као што из овога писма видимо, у Херцеговини је рат на прагу. Невелимо, да се неможе размимомити ; ал исто тако могуће је, да ће се и распаљити. То ће стојати до тога, хоћеју ли Турци попустити. Међутим нападена раја тешко да ће веровати Турцима, ако би они попуштали само обрицањем. А поред тога света је истина „да се слобода непоклања, него се осваја.“ Слобода ниче само из крви. Нема

примера у Историји, да је перо, да је дипломатија штогод учинила за народ, који слободу тражи; из досадашњег само се то може извести, да је дипломатија већи непријатељ праву народа и слободи његовој, него и сам деспот и тиранин, који га гњечи. Кавур бијаше неоцењен дипломат; али сва његова дипломатска радња свела се, на оштрицу ножа!

ЧИТАОЦИМА.

У овој свесци свршава се од Тактике први део. Зато ми читаоцима нашим шаљемо и насловни лист и садржај и поправке главнијих погрешака. Читаоци дакле могу из свију досадањих свезака извадити табак тактике и листове са сликама и повезати их уједно.

То чини „војничке библијотеке“ књигу прву. Ако среће буде (али мрка капа . . .) ми ћемо се најрежније побринути, да бар још која књига изиђе, ако небудемо кадри да целу ту војничку библијотеку свршимо. Одма с концем ове године биће завршен први део од „војника на маршу“, и то ће бити већ друга књига „војничке библијотеке.“ Тактику неможемо продужити за сад због тога, што је њен други део већи од првога, па га неможемо свршити до конца године.

Још нек нам се допусти замолити господу уписнике, који су за другу полу године књиге задржали, да нам изволе што пре новце послати.

о Главосеку 1861.

у Београду

Драгашевић.

РЕЧ О НАШОЈ ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ.

Наша војна академија, коју народ тако зове, а званично јој је име „артиљеријска школа“, постала је 1850. године (6. Септембра отворена). Може бити, да неби излишно било, кад би коју макар укратко проговорили о томе, како је она постала, а можда би још мање излишно било испричати цело њено развијање и начини, како је дошла до стања у ком је сада; а најпосле још би нужно било, бар укратко, прећи то цело њено садање стање т. ј. размотрити је и са стране њеног унутрашњег рада, и у односу на њену администрацију (кућевну и званичну), и програм њених предавања и наука¹⁾. Све би то било од историјске важности за нас, који брзо заборављамо пут, којим нам је нешто до нечега дошло; ал би било и од практичне вредности у духу организације, јер би можда нешто приметили, што би ваљало поправити, а могло би се без икакве штете или ти уштрба односно на друге установе, које с њом у свези стоје; још најпосле можда би се нешто нашло, које би ваљало изменити баш због тих новијих установа, према којима је то застарело. Велимо, све то имало би за нас и оваке и онаке важности и вред-

¹⁾ Ако добијемо времена ми ћемо се опет побринути, да саопшtimo нашему свету, и историју те наше школе и њену унутрашњост, наравно онакву, каква буде у време, кад будемо писали. А овом приликом нека нам буде дозвољено замолити нашу господу другове и пријатеље, да нам изволе описати постанак, развијање и садашње како административно тако и технично стање наше **тополивнице**. Свака историја много је подпунија кад се пише у време кад још има *живих* приповедача него кад се само из *актова* vadити мора.

ности; ал ми иопет хоћемо то да прећутимо, не зато, што би се тиме заплели, него једино зато, што немамо ни када ни куда да ту ствар са сваке стране разгледамо. Да можемо то прескочити, и прећутати ево шта нам основа даје. Прво они, који би о школи нашој имали штогод у смислу измене казати, они сви познају је скроз; а друго, при самом казивању мишлења о овој ил оној измени, свакад ће се навести оно што би се имало изменити, па на тај начин бар у главнијим цртама обелоданиће се и садање јој стање.

Ми ћемо дакле овде сада да наведемо једну скоро већ санкцијонисану мисао о измени наше школе, па ћемо ту, почем још није озваничена или ти и озакончена, казати по коју, где би се шта могло изоставити или додати, и уједно изразићемо и нашу мисао, да ли је правац и дух, који је тамо за основ узет практичан и потребит. Али „више очију боље виде“ вели наша стара пословица, па зато овде у исто време и позивамо и молимо сваког нашег друга и свакога господина, који се осећа, да може о томе штогод казати, — да нам што пре своју мисао изволи послати, те да на тај начин овде у „војину“ добро разгледамо и ако је могуће у кратком нацрту изложимо пројект, како би се наша школа имала установити. Тиме би ми двојаке користи учинили: прво, прорешетана мисао свакад је чистија и практичнија од оне, која једнострано поникне; а друго колико би био олакшан посао комисији, коју би можда влада за то саставила, ако би и држава сама устројство школе хтела измењивати. Свакојако корист је од такога заједничког договора сасвим очевидна.

Код оваке јасности ми се сасвим тврдо уздамо у разложност наших другова и пријатеља, и очекујемо од њих, да ћеју се збиљски подухватити за ову тако користну и нуждну ствар, тим више, што нам

мора много стало бити до тога, да то наше војничко заведење добије такво устројство, какво ће подпуно одговарати нашим државним потребама, и тим пре, што су нам све друге школе већ добиле други правац и друго устројство, — удешено према земљи и потребама много боље, него што пређе бијаху. —

Године 1859. био је у пројекту изменут сав наш школски систем, и све школе буду доведене на другу ногу, него што пређе стојаху. Тада је грађен пројект и за нашу војну академију. По ондашњем сватању наших потреба, можда је тај пројект и био врло добар; ал сада стоје код нас ствари малко другаче, него онда, и осим тога, школе грађанске већ се преустројише, и то другаче, него што се онда мислило. Обоје то чини по свој прилици онај пројект о војној академији у нечем неудешеним; зато је врло нужно да га овде промотримо пре, него би се озбиљна реч код саме власти о томе повела. Јер и самој власти помислите колико ће бити лакше, кад је она већ саслушала нека мишљења о томе; па ако јој се понараве, да Богме да ће их примити. Од стотине јабука наравно да ћу моћи па и хтети изабрати две најлепше и најбоље; а кад имам само две, онда — какве су, такве су, изабирати немогу.

Пројект тај од 1859. од речи до речи овако гласи:

ПРОЈЕКТ ЗА УСТРОЈСТВО ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ

I.

ЦЕЉ И ОСНОВНА УСТАНОВЉЕЊА.

§. 1.

Војна академија оснива се у Београду, да се у њој изображавају младићи:

- a) за официре свију родова војске,
- b) за цивилне инженире, и
- c) за полицајске чиновнике.

§. 2.

Ученици војне академије бићеју или државини, или приватни. Први ћеју се издржавати сасвим о државном трошку, а они други о свом.

§. 3.

Сви питомци војне академије, како државини, тако и приватни бићеју војничког реда и под војничким законом.

§. 4.

Војна академија спада ће дакле под власт главне војне управе (јер онда још небијаше војног министарства), а има ће своју нарочиту војничку управу.

§. 5.

Војна академија има ће свој научни савет од својих професора а под председништвом управитеља.

§. 6.

Учење у тој школи трајаће 7 година, и дели се на два течаја: нижи и виши.

§. 7.

Нижи течај траје 4 године, и у њему ће се спремати питомци за официре пешачке и коњаничке и за чиновнике полицајске.

§. 8.

Виши течај траје 3 године, и у њему ће се спремати питомци за официре (генерал) штабне и артилеријске и за инџиниере уопште.

§. 9.

У том вишем течају биће три одеа, један за официре (генерал) штабне, други за артилеријске, трећи за инџиниере.

§. 10.

Само они питомци војне академије, који су с добрим успехом свршили нижи или оба течаја, би-

ћеју примљени као чиновници односних државних зва-
нија, за која су се спремали.

§. 11.

Питомци, који су с добрим успехом свршили
нижи течај, ступају с рангом по успеху последње
године у војску као наредници с правом на прва
упразњена места официрска.

§. 12.

Питомци, који су с добрим успехом свршили и
виши течај, ступају с рангом по успеху последње
године у војску као подпоручици.

§. 13.

Правитељство задржава себи право, да и једне
и друге употреби по њеној способности и потреби
државној.

§. 14.

Државини питомци војне академије, који сврше
само нижи течај, дужни ће бити служити државу 5
година дана.

§. 15.

Државини питомци исте школе, који је изуче
целу, обвезани су остати у државној служби 8 год.

§. 16.

Из нижег течаја одлучени питомац због слабог
дара за науке, отпушта ће се сасвим из школе.

§. 17.

Из истог течаја одлучени пак државин питомац
због слабог успеха или неизправљивог лакоумља, мора
ће служити у војсци двапут онолико времена, колико
је уживао државно издржање, започев с оним вој-
ничким чином, који је имао при одлучењу од школе.

§. 18.

Државин питомац одлучен из вишег течаја губи
права § 10., но задржава право с дибрим успехом
свршившег питомца из нижега течаја.

§. 19.

Такав питомац дужан је после служити државу онолико година преко 8, колико је у вишем течају провео до одлучења.

§. 20.

О свом трошку издржавајући се питомци, пошто изуче школу, има ће иста права на службу државну као и државини, без икакве друге обвезаности у служби, ван оне сваког грађанина без разлике.

§. 21.

У војну академију примају се ученици сваке год.

§. 22.

Колико ће се младића сваке године примити, то ће стојати до околности и предвидне државне потребе.

§. 23.

Доба, до ког се младићи за примање у школу имају јавити и кад ће изићи пред примајући одбор, то ће управа школска преко новина објављивати увек на 3 месеца пред школском годином.

II.

УСЛОВИ ЗА ПРИМАЊЕ.

У војну академију примаћеју се само младићи осведоченог доброг владања.

§. 25.

За питомце у тој школи примаћеју се само рођени или прирођењи Срби, без разлике вере и закона.

§. 26.

Странци примаћеју се само по нарочитом одобрењу највеће земаљске власти.

§. 27.

У војну академију нећеју се примати млади од 15, ни старији од 19 година.

§. 28.

Изузетак од овог правила чиниће се само код младића од изванредног дара и научне спреме.

§. 39.

За питомца у школи примиће се без испита само онај, који је с врло добрим успехом свршио бар пети разред гимназије.

§. 30.

Сваки други полагаће испит из прописаних наука пред одбором за то одређеним.

§. 31.

При примању првенство се даје само већој способности.

§. 32.

Испит за примање у школу полагаће се из ових наука:

Рачуница, јестанствена историја, земљопис, општа историја, србски језик, историја Славена и Срба, читање и писање немачког и француског језика, крснопис, и од младића Хришћана наука хришћанска.

§. 33.

Пространство и границе овим наукама означиће доцније научни савет нарочитим законом.

§. 34.

Сви ови услови важе и за оне младиће, који ћеју се издржавати о свом трошку.

§. 35.

Одбор одређен да питомце прима, изабраће најспособније младиће и послаће њихов списак на потврђење главној војној управи (сада би министарству).

III.

ПЕРСОНАЛ ШКОЛЕ.

§. 36.

Персонал војне академије има:
једног управитеља у чину вишег официра,

три надзорна и административна официра,
два наредника и
једног писара —

који ће сви чинити управу школску; даље професори, чиј ће број потребе одредити, и слуге, којима ће број такође потреба означити.

IV.

ПРОГРАМ НАУКА ЗА ПРЕДАВАЊЕ.

§. 37.

У нижем течају војне академије учиће се:

општа војничка правила,
правила учења (егзерцира) за све родове
војске

тактика

фортификација пољска и привремена и укратко стална,

топцијска правила и укратко артилерија

администрација

штаб

географија и штатистика

историја ратне вештине

борење

гимнастика

јахање

хиологија

пливање, —

алгебра

геометрија и тригонометрија

експериментална физика

математична географија

јестанствена историја (с особитим обзиром
на шумску ботанику)

општа кимија

основи аналитичне геометрије

цртање

практична геометрија

основи нацртне геометрије
 механичка технологија
 агрономија
 народна икономија (с особитим обзиром на
 земљорадњу, шуме и индустрију)
 религија
 општа историја
 језици француски и немачки
 грађански законик и
 полицајска знања.

§. 38.

У вишем течају учићеју се ове науке:

артилерија
 (ћенерал) штабни послови
 виша тактика
 ратна историја
 стратигија
 администрација
 војно инџинирство
 топографијско цртање
 борење
 јахање
 гимнастика ; —
 виша математика
 нацртна геометрија
 минералологија и геогнозија
 кемијска технологија
 аналитична кемија
 грађевинска технологија
 механика
 цивилна грађевина
 виша геодезија
 наука о машинама
 инџинирство
 језици француски и немачки.

§. 39.

Пространство ових наука за оба течаја прописује доцније научни савет.

V.

НАУЧНИ САВЕТ.

§. 40.

У научном савету биће 4 професора као чланови и управитељ као председник.

§. 41.

Чланове научног савета бирају сваке године сви професори школе с особитим обзиром на то, да у изабранима буду увек подиуво заступљене науке свију струка, а управитељ подноси тај избор (главној војној управи) на потврђење.

§. 42.

Један исти професор може бити више пута, члан у савету, а и треба да буде, ако је за то способнији од другог.

§. 43.

У научни савет позиваћеју се по потреби на световање и други професори, ал ови нећеју имати решавајућег гласа.

§. 44.

Ако који од чланова због важних узрока неузможне доћи на световање, онда ће остали изабрати другог професора, и тај ће за тај пар имати решавајућег гласа.

§. 45.

Задатак је научном савету да бди над предавањем прописаних наука, да прописује програме за сваку науку по свом и туђем искуству и с обзиром на поднешене предлоге самог професора, да дотерује начин предавања, да измењује постојеће научне установе с бољима, да набавља нуждне ствари: књиге, мапе, инструменте итд.

§. 46.

Научни савет имаће за своје послове нарочити записник, којим ће руковати преко целе године један од њих.

§. 47.

Решења научног савета у горепоменутом обзиру одма ће се извршивати, које ће пак нарочити посао бити управитељу.

§. 48.

Она пак решења научног савета, која се тичу измене постојећих, потврђењем веће власти озакоњених органских правила, добијају извршну моћ тек по одобрењу (главне војне управе).

§. 49.

На свршетку сваке године састављаће научни савет општу оцену питомаца по годишњим белешкама професора с обзиром на белешке од годишњих испита.

§. 50.

Научни савет опредељава и ранг питомцима за идућу годину на основу те оцене.

§. 51.

Најпосле научни савет и прегледа и испитује документе пријављених лица за упразњена места професорска, и најспособније предлаже за професоре.

VI.

РАД ПИТОМАЦА.

§. 52.

Питомци војне академије радиће преко недеље 5 дана по најмање 8, а највише 11 сати на дан, изумимајући недељу и празнике.

§. 53.

Ти 5 дана употребићеју се за предавање, графичне послове и израђивање задатака.

§. 54.

Годишњи ток трајаће у nižем течају 10, а у вишем 9 месеци заједно с испитима; и тако у nižем течају 2, а у вишем 3 месеца за практичне послове.

§. 55.

Школа се увек започиње 1. Октобра.

§. 56.

Доба, у које ће се који практичан посао започети и докле трајати, опредељава научни савет.

§. 57.

До 5-ог сваког месеца послаће сваки професор научном савету своје извештаје о пословима и успеху питомаца за прошли месец.

VII.

ЧИНОВИ И ПЛАТА ПИТОМЦИМА.

§. 58.

Питомци у војној академији бићеју у првој години сви *прости*; по положеном испиту с добрим успехом постају *каплари*; прелазећи у трећу годину постају *поднаредници* а у четврту *наредници*.

§. 59.

Сви пак питомци, који пређу у виши течај школски, постају *подпоручици друге класе*, чин, који ће засад постојати изузетно само при школи.

§. 60.

Ти питомци имаћеју иста права као и остали официри, само не плату и еполете.

§. 61.

Ранг питомаца опредељаваће се сваке године изнова после испита по учињеном успеху у прошлој години.

§. 62.

Плата државиним питомцима биће:

за I год. месечно 10 гроша пор.

" II "	" "	15	" "
" III "	" "	20	" "
" IV "	" "	25	" "
" V "	" "	35	" "
" VI "	" "	45	" "
" VII "	" "	60	" "

VIII.

ИСПИТИ И ОЦЕНЕ.

§. 63.

Испити над питомцима држаћеју се свакад при свршетку школске године, али белешке професорске за време предавања бићеју од највећег уплива на годишњу оцену.

§. 64.

Из сваког предмета питаће питомца професор тога предмета пред једним одбором, у коме је један члан из научног савета као председник, и два друга професора као чланови.

§. 65.

Том одбору излази ће питомци за испит појединце.

§. 66.

Сваки предмет треба да се подели на бар двапут онолико удесних питања колико у тој години има ученика. Свако питаће да је на особитој артијци; а сва питања скупа да обуватају цео предмет.

§. 67.

Сваки питомац мора ће по једну такву артијцу из гомиле извући и одговарати на питања која су унутра.

§. 68.

Питања за испит никако нећеју се смети питомцима пре испита саопштити.

§. 69.

Оцене бележићеју се бројевима овако :

незнање	од	0	до	4
прилично	"	5	"	9
добро	"	10	"	14
врло добро	"	15	"	18
одлично	"	19	"	20

§. 70.

За грађење решавајуће оцене поделићеју се предмети по њеној тешкоћи и већој ил мањој важности у свакој години понаособ на три реда; који ће пак предмет у који ред доћи, определиће научни савет.

§. 71.

При грађењу те решавајуће оцене има ће се белешке из сваког предмета од највишег реда утројити, средњег реда удвојити, а из предмета од најнижег реда само просто узети.

§. 72.

Збир свију тако начињених бележака сваког појединог питомца поделиће се са збиром највећих односних бројева (релативних максима), које један питомац у тој години може постићи, и тај количник као десетни разломак решаваће питомцу останак у школи, прелазак у старији разред или одлучење од школе.

§. 73.

За прелазак у старији разред иште се из сваког предмета од највишег реда бар белешка 7, односно 21; количник решавајући треба да је барем 0.5.

§. 74.

Питомац који добије количник мањи од 0.5 повторава исти разред; а с количником 0.25 одлучује се од школе.

§. 75.

Испит повторити или нешто доцније положити дозволиће се само оном питомцу, који је због болести или другог каквог оправдавајућег узрока један, највише два месеца дана од предавања изостао.

§. 76.

Те узроке уважити или одбацити биће посао само научног савета.

§. 77.

Један исти разред моћи ће се само једанпут повторити.

То је тај пројект од 1859.

Ми дакле у највећој жељи за опште добро савим искрено обраћамо се с позивом и молбом нашим друговима и пријатељима, да га овако озбиљно и потајко проуче и расмотре, и да нам изволе своје примедбе што препослати, да их саопштитмо нашему свету, и да тиме саму ствар што боље расветлимо. Ваља с тим похитати с тога, што држимо, а ваљда се неварамо, да ће влада можда скоро предузети ту ствар, па би јој овим предходним нашим разматрањима заиста могли од користи и помоћи бити. То је свуда и свакада била и остаје необорна истина, да онде може бити стварнога напредка, где власт може доћи у положење, да сваку снагу, и физичну и моралну, коју у земљи имаде, *може* употребити. Та да славуј никада незапева тако, да га ми *можемо* чути, били могли од њега какве користи извући? Савршено ћутање и недељање никад необелодањава способност, а напамет штогод радити, свакад је ризично. И зашто би се држава трудила, да изобрази људе у свакој струци, кад ови одма падну у летаргију и непокажу никакву продуктивну моћ? Може ли

имати држава користи од онога, који се низашта под овим небом неинтересује? Саможивост је свакада држави штетила, и нехајање код оних, који су позвани да раде, увек је власти одузимало средства, да може свој узвишени задатак извршити. Власт је сувише послом обтерећена, да све и сва мора и може *сама* радити, а и иначе сасвим је познато да *pop omnia possumus omnes* (неможемо сваки све); сваки може по нешто, а сви можемо све! —

МИСАО О ГВОЗДЕНОМ ПУТУ ПО СРБИЈИ.

Мисао о гвозденом путу код нас давнашња је; но кадгод смо о томе помислили, ми смо морали само узданути, јер увиђасмо како је то добро, а како га неможемо имати скорим. Ал уданашње време, кад тако рећи на врат на нос морамо ово ил оно да заводимо и градимо, — јер смо у многоме много изостали, та је мисао сасвим сазрела и што је најглавније, она је сада *државина мисао*.

Нисмо ли се најусхитније обрадовали, кад чу смо из уста нашега Господара, да се о томе већ озбиљно највећа брига води? Обрадовали смо се да како, и морали смо се обрадовати, јер сви већ осећамо и увићамо ту голему нашу потребу.

Али та ствар другојачије стоји, него што би неком и неком изгледала; она је с једне стране много тежа, него што неки с те стране гледећи мислити може, и с друге стране много је лакша, него што би с исте стране сматрајући неки могао казати. Ову привидну противречивост ми ћемо се потрудити овако укратко разјаснити.

Ни обични путови, насипи итд. неграде се од данас за сутра, а још мање гвоздени. При бележењу

(трасирању) његовом мора се дубоко погледати у далеку *будућност*, па те погледе са *садашњошћу* тако удесити и *спојити*, да се ни *сада* ни *доцније* непокаже ни мрва погрешке, па било то у ма каквоме погледу. А то је најтежа ствар. (Ми овде немислимо да се од једне тачке до друге повуче гвозден пут, па крај; него мислимо о *целој мрежи* њивој, јер *свуда* та мрежа мора се *одма у почетку* скројити *цела*, па се после само испуњује један или други крак, управљајући се по *указаној потреби*). Наравно да би дебло наших гвоздених путова било у долини дође Мораве; ал није то све једно хоћели почети од Београда, или од Рама; није све једно хоће ли од Београда поћи кроз земљу к Морави, или ће се поред Дунава водећи код Смедерева у Мораву спустити. Па није све једно, хоће ли *горња Морава* саставити се с њим, или *Тимок*, нити је све једно, да а да се *Тимок с њим* састави или с *доњим Дунавом* итд. То су све питања тако важна, да се ту мора малко дубље и озбиљније промозгати; јер учињена погрешка неможе се поправити ни најскупљим новцем, почем би се могао оштетити један предео, коме се никад неможе накнадити; или, у другом случају, могли би у једном пределу изгубити толико, колико да нас историја куне. Ово су питања *животна*, која дубоко засецају, и ни по *што* *последи* се олако решити.

Међутим ово су била кратка (врло кратка) смаatraња *трговачка* и *војничка*. Ал има при бележењу пута још нешто. Није све једно, хоће ли пут ићи по *самоме равну*, или ће се *чешће* *пети* и *спуштати*; нити је све једно хоће ли *пролазити* све кроз *чистине*, или ће овде онде *бушити* кроз *брдо*, *летети* преко *јаруге* итд. Ту има *гдне* разлике у — *новцу*, да и *неузимамо* у *рачун* то, *што* се по *узбрдици* и *низбрдици* и *иначе* *веругајући* и у *самом* *времену* губи. Ово *смаatraње* *припада техници*.

По томе дакле о путу гвоздеом морају размишљати *трговци, војници и инџинири.*

Ми се нећемо овога пута даље упуштати у ту ствар; него позивамо и молимо свакога онога, који се осећа, да о путу може коју рећи, да општем добру за љубав изволи о тој ствари озбиљније размислити и нама своје мишљење — па ма у ком правцу било — послати, како би, обелодањавајући различна мишљења о том велеважном послу, саму ствар боље прокували, и одбору, који би можда држава саставила, колко толко или стручним или патријотичним упутствима ма с које стране помогли и користили.

У исто време постоји још једно питање, које је од неоцењене важности у том предузећу, и које не само нуди, него баш захтева, да се о њему што озбиљније размисли и развиди. То је питање мисао: *би ли ми кадри били сами тај пут градити па да не уступамо овако ил онако право туђину.* Ова мисао можда ће некоме изгледати нова, ал није нова; још више би погрешно онај, који би помислио, да је она *немогућа.* И у томе дакле смислу нужно је да се проразговарамо, и да видимо шта треба, а шта не, шта ли се може, а шта не.

Сваки дакле, који о овој овако важној ствари јавно разговор поведе и своје мишљење каже, учиниће добро не само ствари, него и поносу земље и честољубљу народа, и особиту услугу правитељству, коме највише у рачун иде, да упозна моралну снагу своје земље, способности својих људи.

Кад неби мислили, да би тиме увредили скромност неких наших учевних људи, ми би их (нек нам се опрости убеђењу) и поименце у овој молби и понуди споменули; али ми смо исто тако убеђени и о њиховој патријотичности, озбиљности, и заузетости за опште добро, па се усуђујемо надати се, да бар код њих неће ова наша молба остати као глас вапијућега

у пустињи. Та има ли у једној земљи већег јемства за развијање и напредак, него кад сваки њен члан драговољно јој подноси своје способности, на било световањем или самим делом, (у какву ко прилику дође).

НОВОСТИ

ФРАНЦУСКА

Одбор, да се светује о наоружању пехоте.

Управитељ државне пушкарне фабрике у Француској, полковник *Фабријер* добио је заповест да састави одбор, који ће промислити о питању, како да се измену пушке у француској војсци. — Повод томе дао је генералштабни полковник *Феријер*, који је на захтевање самога цара, као очевидац био у шлезвишком рату, и између осталог, био при пруским операцијама при прелазу на Алзен. Он је при повратку свом у Француску на позив цара морао ићи у Виш, те да свој писмени извештај још боље разјасни, где се он о наоружању пруске војске са оним њовим пушкама (*Zündnadelgewehr*) исто тако повољно изразио, као што је у своје време, и војнички пуномоћник *Тунер* у односу на пруски систем олучних тонова. И цар се при *Феријеровом* описивању доброте пруских пушака толико зачудио, да је одма заповедио, да се састави одбор да то испита. — Тај одбор свршив своје разматрање поднео је своје мњење. У њему се вели, као што се у војничким круговима још напред знало, сасвим једногласно, да су *пруске* пушке боље од француских, и да би ваљало њима француску пехоту наоружати.

И сада при маневру овом у Шалону било је неколико чета наоружаних најразличнијим пушкама, које постоје у европским војскама. Најбоље су се показале *пруске*, а најгоре *руске*.

ТУРСКА

Градићи, за одбрану дарданела и грчке границе.

Султан је наредио многе и различите послове за одбрану дарданела; на име подигао је више батерија, на којима је радило преко 4.500 људи. Послове руководе пруски официри, као што је већ познато, да су пруски официри сву турску артилерију преустројили. — У исто време наредио је Султан да се начини једна линија од градова поред грчке и пригорске границе, да тим заштити грађење војничких путева.

РУСИЈА.

Исподморски брод за одбрану Кронштата.

Још при свршетку прошле године био је у „Тајмсу“ један чланак о руској ратној спреми и тад је напоменуо једно нарочито средство за одбрану Неве. Имао се т. ј. начинити један исподморски брод од грдних размера, који ће стати на 175.000 рубаља. „Тајмс“ писао је онда овако: „Односно на овај брод, то је голема тајна; по опет можемо толико казати, да ће се машина покретати збијеним ваздухом, и да ће имати један врло јак кљун с неком справом чиме ће се моћи голем, барутом напуњен и електрицитетом подпаливан циљинар употребити на рушење непријатељских бродова. Људи, који су у лађи, гледаћеју кроз неке прозорчиће, шта је горе, и управљајућеју дубину, у којој њм ваља бити, при чему ће увек наити да су одма испод површине морске.“ Ове „Тајмсове“ речи много су онда биле свет узбуњиле, а сад се потврђује, да се озбиљно ради да се доврши то морско чудовиште. Фирма Жам Русела у Беднесбуру недалеко од Бирмингама, добила је пре неколико месеци поруку да начини оне справе, које ћеју лађу покретати. Та справа има некојих 200 цеви од кована гвожђа, које нису једнако дугачке, и једно на друго износе по 12 стопа. Пречњак овима цевима, у које ће се набијати ваздух, чини 13 палаца, а дебљина им је око $\frac{5}{8}$ палца. Притисак, који ове имају да издрже, узет је 1500 $\bar{\text{H}}$ на квадратан палац; али попет оне ћеју се тако начинити, као да би имале издржати терет од 2000 $\bar{\text{H}}$, и оне, које буду од тога слабије, одбацаћеју се.

НОВА ПРАВИЛА ЗА ЕГЗЕРЦИР.

Кад би на *сваком* месту, и у *свако* време *сваки* човек мислио, да је све оно, што *сад* постоји, врло *добро*, и да одговара и духу и потребама, онда би *свуда*, по целом свету, било само *стојање*, а никакав напредак; онда би *свуда* било онако, као што је у *Кини*, јер тамо људи *мишљаху*, да је оно, што постоји, најбоље, и неваља га мењати; тамо *бијаху* за *свашта* прописана правила, па ван њих нико није могао нити смео штогод урадити.

Свака установа може бити врло добра у време, кад се начини; ал време измиче, и ми идемо с њиме, па установи тој може век врло брзо проћи, и кроз десетак, а и мање година, може застарети. Но има и таквих ствари, које нису биле најбоље ни у ономе тренутку, кад су постале, а то понајпре стога, што се па брзу руку ово ил оно потражи, а нема се времена, баш кад би тога и било у обичају. да се ствар малко прорешета. И на тај начин *свуда* се може наћи по која установа, која није баш како треба. Но ако знамо, да су неудесне, а нетежимо и нерадимо да се поправе, онда грешимо врло јако, и наказаће нас и Бог и људи. Зато је најбоље, кад се каква нова ствар, пре, него што се озакони, најпре у виду пројекта слободно и свестрано јавним путем прорешета, и тако оно, што се хоће, што боље осветли и дотера. Онда је и држави лако, да има у својој кући добрих установа, кад немора сама поред свог толиког посла о свачем главу разбијати, него јој помаже сваки онај, који *моле* треба да уме помагати.

И код нас може се наћи по гдекоја ствар, која није Бог зна како удесна, и мислимо, да нам није на

души велики грех, што овде онде имамо недотупавности; ал свакојако бићемо много криви, ако се не понашимо, да их поправимо. Неможе држава све сама да чини; њој ваља раденика у сваком послу, а ми смо свакојако позвани и дужни, да државу искрено помажемо, и да непрећуткујемо оно, што самој доброј намери нашој и државиној шкоди. Јер ко хоће прећуткује увиђене мане, или их још као доброту уздиже, тај је ласкатељ и непријатељ властима. Погрешно би мислио сваки, који би држао, да би се замерио код власти или старешине, кад би у указаној прилици изјавио своје мишљење о овом ил оном, и одкрио своје примедбе. Тај би показао само своју робску скученост, да несваћа задатак власти и положај старешине; који су само за то у земљи, да је уздигну, унапреде и усреће. —

С овога гледишта и ми узесмо перо, да јавимо публици, да се сада граде нова *правила за егзерцир*.

Она правила, што су се летос довршила, при свој својој доброћи, показаше се у многومه непрактична за нас. То је била последица сасвим наравна: лимун неможе да расти по нашим пољанама, нити северни јелени да се легу по нашим горама. Сваки народ хоће законе за себе, удешене по његовим обичајима, навикама, потребама.

Наш Господар, чим је чуо за ту непрактичност, одма је заповедио, да се учење по њима обустави, и изволео је наредити, да се одма склопи одбор, који ће нова правила да изради. У томе су одбору све сами такви људи, који већ и именима својима јемче, да ћеју правила испасти што боља; бар је наше убеђење такво. Али Господар, коме најбољи напредак на срцу лежи, неће бити тиме задовољан, него је изволео заповедити, (само ако смо ми добро извештени), да се та правила, кад буду готова, неиздају одма као закон, него да се по њима једну годину дана ради, за то време да се искуствима и примедбама поправљају и дотерују, па онда тек као стална да се печатају. У овоме начину има пуно јемства, да ће моћи што добро испасти, и ово је први корак од оваке руке, који заиста можемо себи честитати.

Ми дакле имамо сада три питања да претресемо: о војној академији, о гвозденом путу, и о овима пра-

вилима. Ал ако се, недај Боже, олењимо, и о ниједноме ни речице непрословимо у духу заједничког договора и поправке, онда ћемо се показати, да нисмо достојни поверења, које нам власти дају, и да смо незрели за општи договор, у коме баш има највише јемства, да ово ил оно испадне што боље

Овај одбор за правила егзерцирна узео је за основ она правила за народну војску, што су издана 1862.

На крају овог нашег говора нек нам буде дозвољено замолити тај одбор, да се при своме раду, обазре и на језик, којим ћеју се правила написати. Било би већ једном време, да се на то пази и код нас у војсци; јер нико већ од изображенијих људи немисли, да је то ситница, на коју се ни обзирати не треба. Свака књига, а особито она, која се за *народ* пише, мора се написати језиком *народним*, а не неким дијалектом, који је на штету нашега језика постао и увуко се у наше канцеларије, — по који и тамо већ јако малаксава. —

ЧИТАОЦИМА.

С овом свеском завршио се први део од „војника на маршу“, и ми шаљемо нашим читаоцима насловни лист и садржај. Читаоци могу из свију свезака повадити табакe од „војника на маршу“ и повезати уједно.

Од свију књига, које постоје у пространој европској књижевности војничкој, а намењене су да послуже војнику (па био он прост, или како велики официр) као поучно забавна читанка, нама се чинише, да ниједна није тако дивно склопљена и удешена, као што је ова „војник на маршу.“ Ова књига не само да ће најпријатније забављати онога, коме је позив, да као војник, па макар само у рату, дејствује, него има у себи толико пријатности и забаве и за онога, који *никад* неће мирисати барут. С тога ми и држимо да смо врло много учинили по вољи нашој публици, што смо између многих књига, које наша

војничка публика треба да чита, одма у почетку изабрали и у руке јој дали баш ову. Истина, да је било међу нашим читаоцима (јер их сада имамо мање него у почетку), и таквих, који су у војничком руку, пашу сабљу итд. па опет осим новости и корица ништа друго нису из „Војина“ читали; они дакле нису кадри оцелити важност ни ове књиге „војник на маршу.“ Али међу нашим читаоцима, било је и има и таквих, који много ниже место запремају у рангу војничком, и много ниже стоје у художној изобразивости па су „Војина“, а нарочито „војника на маршу“ с таквом вољом читали, како само може пожелети онај, који се латио тога посла, да ту књигу Србину начини приступном. И ми смо совим задовољни; јер иначе морали би пасти у очајање. —

У овој књизи завршујући први део од „војника на маршу“ ми одма одпочињемо ново дело, за које мислимо, да нам је такође од потребе, и чију вредност укратко смо у самом њему напоменули. То су „начела четовања“ која још на корицама својима носе јемства о својој доброћи, јер их није написао човек, који је век свој провео у соби седећи, и нешто на егзерцирном пољу окретајући се, него човек, који је сам собом водио чету у бој, који је крв пролевао за своју домовину са својим народом. И ми се надамо, да ће наша војничка публика радо примити то дело, које држимо, да јој треба. Насловни лист за ово деље метули смо одма у почетку, јер је за саму књигу много удесније, почем садржај неће бити пуждап.

У Београду на св. Ђурђицу 1864.

О НАШОЈ НАРОДНОЈ КОЊИЦИ.

НАПИСАО Ј. М.

ПРИСТУП.

У ово последњих година пехота и артилерија надметале су се једна с другом у дејству и движењу.

Французи да би доскочили 1859 пешачкој шишани, узели су олучан топ, и с њим су противу Аустријанаца постигли своју цел исто онако, као 1854 шишанама противу Руса. Тако се ова два оружја — пехота и артилерија — увелико унапредише. Овим пак изменила су се и многа ратна правила, особито што се тиче тактичног распореда у маршу и боју. Одстојање трупа у боју постало је много веће, а због тога су се морали постарати, да те трупе буду и што лакше и хитрије, те да овај ил онај простор могу прећи што брже.

Од времена Наполеонова, од када се употребљена тактика особито развила, и од кад је употребљење *местности* запремило прво место, од тада су се европске државе и почеле више бринути око пехоте и артилерије, као удеснијег и употребљивијег оружја за одбрану и напад позиција, дакле и као нужднијег и важнијег. На овај је начин коњица изостала у свом напредовању, и њено употребљење у маси, и њени сјајни успеси као да су се завршили с

наполеоновим ратовима. Ни 1848 у Данији, ни 1854 у Криму, ни 1859 у Италији, ни ове 1864 у Данији нигде невидесмо какве крупније коњаничке борбе, нити каквог решавајућег успеха. Па ни Афричанске бујне хорде нису Французима онако страшне, као некад. Истина, да су и коњаничке војводе сада ретке, и историја их мало броји; али има другог важнијег узрока, што коњица у данашњим ратовима неможе више да добија оне славе и онако, као што је то пређе бивало.

Напоменух, да је данас местност постала прва ствар у борби. Данас се боре увек око стратигијских точака, око тврдых позиција (природно иа художно). А осим тога, због јаког насељења, особито у Европи, местност је постала врло испресецања, кућама, оградама, рововима, шумама, каналима, јаругама итд. А све то учинило је, да се употребење коњице у маси умалило. Данас пољска фортификација много боље стоји него пређе, војска у данашњим ратовима за тили часак утврди проломне тачке на својој позицији, и жестоко их олучним топовима брани. Добра комуникација (особито гвоздени путеви) у мах нагомила војске на извештој тачки — развије што већу снагу. Све то, па и данашња унапређена пешачка тактика чини те је коњица јако ослабела у своме дејству. Стрељци је доватају на 1500 корака, а из каре туку је на 600. С које даљине дакле треба она да потрчи на јуриш? Заиста не са 100 корака, јер би ескадрони дотле били тако изрешетани, да не би кадри били за јуриш. А шта да кажем о олучним топовима, који је и у резерви доватају? — Све су то узроци, који сметају дејству коњице у маси; а кушати, да и данас коњичким јуришима у маси битке решавамо, било би сасвим лудо, као што у новијим ратовима и невиђамо.

Војна, I. 11.

Бад дакле коњица неможе данас да се употреби онако, као пре, онда је нетреба ни устројавати ни обучавати онако, као пре. Њено својство брзину ваља данас употребити на сасвим други начин, који у данашњим ратовима носи са собом користи и успеха више, него стари.

Задатак данашње коњице најбоље ћемо овако разумети. Једна пешачка војска дејствујући самостално без другог каквог оружја, мора да има лаких чета, које ћеју да јој врше службу сигурности, чаркања итд. Што дакле те лаке чете чине тој пехоти, такво положење треба да има коњица према војсци у којој је. На тај начин она би олакшавала комуникације својој војсци, набављала би јој ране, вршила би јој службу сигурности, мотрила би на непријатељске покрете, извештавала би је о положају и владању непријатеља, проматрала би пределе и положаје, зачињавала би и очепљавала непријатеља и његове оделне чете, нападала би на његове возове, уопште држала би га у шкрињу и страху, и тиме морила, слабила, сатирала. Пре боја осматрала би разбојиште, развиђала непријатељев размештај и размала нацрт од његовог положаја; у боју излетала би напред, заузимала важне тачке, изненађавала непријатеља нападима с леђа или крила, изазивала би му снагу на једној страни, да га на другој ослаби, принуђавала би га, да ову ил ону тачку напусти; после боја гонила би разбијеног непријатеља, предусретала би га на теснацима и пролазима, рушила би мостове и прелазе, градила би му заседе итд. Све ово, на маршу, на разбојишту, пре боја, у боју, после боја, био би посао коњице, и тиме би она својој војсци спремала и добијала победе.

Ал ми напомену смо, да се данас борбе чине око местности, а реко смо, да је местност испресецана. Према томе дакле, а и према послу, који ко-

њица има да врши, јасно је, да коњица неможе само нападати, т. ј. да јуришећи на коњма све то постигне; него чешће према цели, коју жели да постигне, и према месту, на коме ради, мора да дође у положење одбране, а то је, да сиђе с коња, па да се бори пешке.

Из овога двога излази да коњаник данас мора бити и коњаник и пешак.

Ова потреба није се тек јуче увидела; код европских војска већ поодавио постоји коњице, која се бори на коњу и пешке, — ал само неки део: драгуни и хусари у Пруса, драгуни код Руса и Турака, јашући стрелци код Француза. Но ови јашући пешаци имали су само да излећу на позиције; тек су Пруси њину службу нешто раширили, ал опет не исцрпели сву корист. Систем коњице није преображен, јер начело њеног употребљења није изменуто. Сви још држе велике коњаничке војске за јурише у маси; а сви виде да немају где да их употребе, па ни по северним пространим равницама.

Да би досадашњу коњицу опет могли употребити, мислили су неки, да јој ваља дати већу брзину. Тако је аустријски генерал Еделсхајм био саставио једну регименту све од самих коња тренираних (спремљених онако, како се за кошију спремају), па је мислио, да би тиме могао доскочити пешадији и топовима, што је боја могао с таквом коњицом велики простор да пређе за много краће време него пре. Али и на упражњењима, а и у Италији 1859 показао се овај покушај као хрђав. Јер трениран коњ неможе дуго да траје; ти коњаници опет нису могли да се употребе на сваком месту, шта више, још у мањој мери, почем чагаљ, шибље, узбрдица, низбрдица бивају још већа препона, што је брзина већа. Па онда овакву је коњицу тешко држати у скупу и добром строју, због чега бејаше одвећ теготно руковати њоме.

Најпосле оваква коњица здраво је скупа. У след свега тога Аустријанци мануше се те пробе.

Код свију паметних вођа данас је сасвим увиђено, да коњица неможе на стари начин да задобија старе славе, да својим силним јуришем односи победе. Сада се хоће друго штогог, хоће се *нов начин*, одприлике онакав, каква је коњица у северо-америчанских ђенерала, која се својим великим услугама заиста и прославила.

И ја држим, да ће уређивање лаких јашућих пешака одржати победу и изагнати и из Европе застарели појам о коњници, те да ће дакле устројење, обучавање и дух досадање коњице за неколико година заменити другим, за данашње ратовање много природнијим, удеснијим, па дакле и користијим. Ко први у Европи буде имао такве коњице, он ће известно имати нешто ново, чим ће свог непријатеља да туче.

СРБСКА КОЊИЦА.

Ако помислимо на наше околности и потребе, ако представимо себи предео, по коме ћемо нашу коњицу да употребљавамо, и с ким ћемо ми посла да имамо, па ако се обазremo на корист, коју нам може донети оваква коњица, оваква летећа одељења, која су кадра, да хитро свуда доспу, и да на свакојаки начин за себе и за своју војску корист извуку, — онда држим, да нам нетреба другојачије коњице, него овакве. Нама ћеју за балканско полострово бити од највеће користи овакве војсчице, и треба их код нас тако удесити, да заиста самосталне могу бити, и да обе природе, за *напад* и за *одбрану* у себе сједињавају.

С тога ћу ја овде и да излажем моје мисли — као неки кратак пројект — како би требало овакву коњицу код нас подићи и зашто.

Материјал.

При бирању људи за коњанике ваља се поглавито на то обзирати (колико је могуће), да буду омањи, лаки, окретни и бистри, који могу доста да издрже и свој посао трезвено да врше.

Што се тиче коња, најбоље је узимати домородце, од 13, највише 15 шака висине. Уопште најбоље је набављати их из „Турске.“ Омањи токмаци и чврсти коњи, навикли и одрасли по врлетима балканског полострова, најбољи је сој за нашу коњицу, јер много издрже, а и више трају, него гломазни „европци.“

Код нас, као што се одавно о томе ради, да се раса наших коња облагороди и дотера, много би боље било инглеске коње никако не узимати, него арапске или турске атове спаривати с домаћим коблама; онда би добили расу како ваља. Људма пак да се препоручује, да ждребад одгађавају не меко већ што тврђе, — да одрасту по планинама.

О д е л о.

Одело треба да је према клими овог полострова, да је спретно и лако, и да се не удаљава од кроја, коме се наш народ навикао. Обућа удесна и лака. Преко косовских чакшира с колчацама, навучене чизме до колена, биће врло угодно. Мамузе, ако се употребе, оно на кајишима. На глави шубара са ушницима и потиљником; а на плећи долама, — на појасом опасана.

С п р е м а.

И коњска спрема треба да је удесна и лака. Боље је имати кога коња, или која кола острагу и повише, него да коњаник са собом вуче читав магацин. Маџарско је седло добро; но турско седло без

аше, на место ње ћебе озго, још је и боље да га наш коњаник употреби, јер су наши људи навикли седети на турском седлу, и навикли на тај прибор, само треба да је све добро и лако начињено. Овим се добија још и то, што тегелтија испод седла мање коња убија, него пресавијено ћебе, које се узбрдо и низбрдо набере и коња дере; што се коњ много брже седла; што при одмору много га је лакше покрити горњим ћебетом (које је и аша), и прибор се неремети; што тај покривач заклања коњу и груди; и што је лакше и спретније наместити товар, који коњаник носи на турском седлу. На њему треба да су узенгије турске, оне мале, а добре су зато, што су наши људи већ навикли на њима јахати, и што онда не треба мамуза, које се лако губе, а и сметале би коњанику, кад се буде борио пешке. Дасчице на дрвеници треба да су подуже, да боље теркија легне, и за њи да се укују три кајиша, да се боље вежу. Мале бисаге острагу да су притегнуте свака са стране још с по једним кајишем, који је за страну од дрвенице закован; исто тако и мале бисажице напред. У стражњим бисагама с једне стране долази преобука, чарапе, чешљанице (тифтика), крпе за завој, мало сукна, игле и конци за крплење, четка и друго за чишћење. У другу страну бисага међу се 2 плоче с клинцима за коњски ков, ћебра, четка, чешагија, уже за сено, зобница. У предњим бисагама носи коњаник ране за 2 дана и суд за кување. У теркијама огртач и кеса са зоби (јечам, овас, кукуруз) за два obroка. — На грудњак и кускун, то су ствари излишне, и остале још од старих времена: кад су као украс служиле; треба их избацити, јер само праве сметњу при хитром седлању коња, а ништа недрже. Седење коњаника, удесно и добро намештено седло на коњу, добри колани са уопште добрим седлањем, јесу ствари, које чине, да седло на коњу, а коњаник на њему и

коњу добро и чврсто седи. Што се с нагрудњаком и кускуном уштеди, ваља уложити у добре колане. Три колана од таваница, то је најбоље; истина мање трају, аа се седло њима боље стеже, неубијају и при дисању коња попуштају и олакшавају му. А све то врло је важно при хитром јахању, па још при брдовитим пределима. Узде и ђемови да су лаки, и нек се уде-си, да оглавник буде један и за узду и за улар.

О р у ж њ е.

Прости коњаници нек су наоружани кратким шешанама, аа мањег калибра, да би се могло по-нети више фишека, а да опет небуде много терета у фишеклији, која много смеће и пешке, а камо ли на коњу при касу. Десетници и официри да имају по револвер, или бар по два лака пиштоља у појасу, (добри су и турски, они помањи). Осим тога сви да имају по једну о рамену сабљу, које је много боље, нег о кајишу, јер је згодније при узјаживању и сја-живању, а и при двизању пешке несмеће. Корице ових сабаља да су дрвене па кожом обшивене (као код турских или морварских); боље су од гвоздених, нехрбају, и нетупе се сабље у њима. И није нужно, да је то каква велика тупара, која само руку мори и бајаги плаши, а њоме се посећи неможе. Ократка сабља, не одвећ крива као босанска пала, врло је добра. А још је бољи нож, начињен подугачак и уде-шен за ношење преко рамена, па са згодним балча-ком, као у чернеске сабље с простим браном. Корна на балчаку нетреба, јер песница у боју нетрпи већ рука. — Кад коњица, особито ноћу, пође у патролу, па сабље гвозденаре зазвече, то толико исто значи, као да нас је непријатељу какав шпијун показао.

Строј и поделење.

Данас се строји коњица још свуда у две врсте. Но кад представимо себи задатак данашње коњице,

и начин, како га она вршити мора, онда неznam шта ће та друга врста? И заиста, близу је то време да се та друга врста из коњице избаца исто онако, као што је трећа врста из пехоте изчезла; но тешко је почети и отарасити се од старог шлендријанизма, особито тамо, где већ нешто постоји од толико година. Код нас пак, где је све, па и то, тек у почетку, зашто се неби усвојила једна врста, кад је боље, а ево зашто:

1) Строј је много простији, еволуција има много мање, коњица је окретнија.

2) Лакши је егзерцир, лакша управа, лакше се, боље и брже употребљава.

3) Двапут више руку долази у бој.

4) При узјихивању и сјахивању лакше коњаник нађе своје место, и из напада лакше долази у ред.

5) За привидне и хитре јурише много је zgodнија; а за особите случајеве, за јуриш с колоном добија се исто као и са две врсте.

6) Од непријатељских метака мање страда.

Тако један ескадрон од 64 (највише 80) коњаника овако би се постројио у једну врсту.

Сваки вод први, други, трећи, четврти, једно до другог, имао би по 16 људи; на десним крилима од водова стојали би деснокрилни поднаредници (десетници), левокрилни пак за левим крилима својих водова, осим четвртог, који би стојао на левом крилу вода. Закључни иза десних крила од водова. Писар за левим крилом четвртог вода, а наредник за средњом ескадрона. Пред сваким водом стоји водник, пред ескадроном ескадроник, на десном крилу ескадрона два трубача.

Оваква 3—6 ескадрона чинила би једну *чету*, којом би заповедао *четник*, уз њега *ађутан* и *трубач*.

2—4 чете састављале би *пук*, а с њим управљао *пуковник* са два *ађутана*.

2—6 пукова чинили би коњаничку војску (корпус) са придатим јој трупима; њоме би заповедао и управљао војвода са својим штабом.

Тако би ескадрон имао 60 највише 80 коњаника.

чета	имала	240	"	500	"
пук	имао	600	"	1200	"
војска	имала	2000	"	6000	"

Разброј у линији био би по 4. Безпарни бројеви кад сјашу чинили би прву и другу врсту пешачког строја; парни би држали своје и њиве коње.

Овако би се ескадрон стојио у пешачки вод од 32 човека, којим би заповедао и стојао на десном крилу водник првог ескадроновог вода, а на левом крилу стојао би водник трећег вода ескадроновог.

Деснокрилни првог и левокрилни поднаредник четвртог ескадроновог вода били би овде крилни, а закључни од истих водова у ескадрону, били би и овде закључни, а с њима и трубач.

Овакових 3—6 водова чинили би чету, којом би командовао ескадроник са својим ађутаном и трубачем (на коњима, ако би се могло).

Овакве 2—4 чете чиниле би пук итд.

У једној чети нужно је да су ескадрони једнаки; а код већих тела све једно је. Јер задатак те јашуће пехоте, кад је пешке, то је, да главно дејствује стрељачки.

Егзерцир.

Коњница се спрема за рат; све дакле што има да учи, треба да се односи само на ту цел. Неваља дакле да се баци у форме, које ствари ништа неприлике. По томе егзерцир треба да је што краћи и простији, и да садржи само оне еволуције, које ће коњница као најудесније, најлакше и најкорисније у маршу и боју употребити.

Егзерцир на коњу треба да има стројење ситних делова по један и два, и из ових фронт у сваку страну, водну (десну и леву) колону, из ње опет фронт у сваку страну. За чету ваља још и ескадронска колона и водна по ескадронима; и из њих опет фронт у сваку страну и свакојаку промену.

При сјаживању и узјаживању, безпарни бројеви (први и трећи) иду напред; а кад они имају само да сјашу, онда други прилазе напред и приватају коње својих другова, па онда први број стаје у прву, а трећи у другу врсту пешачког строја.

Пешачких стројева такође не треба много, н. п. за чету маршевске колоне простим и двојним редовима, водна колона и из ње фронт у сваку страну. У пуку још и четну колону и из ње фронт. Промена фронта не треба; то ваља постизавати увек изменом, т. ј. у ту страну, куда се хоће други фронт да образује, нек се друго одељење пошље. Но најглавније је да знају ови јашућу пешаци, да се добро и брзо расипљу у стрељачке низове, (у ројеве, гомилице десетничке, боље, него у „парове“), да праве кругове, да у томе наступају, да фронт промењују и измењују, да из тог положаја брзо уседну на коње и опет при потреби брзо сјашу итд. За овај посао ваљало би имати оваке трубне знаке: сјаши, расипај се, напред, пали, стој, збор, строј кругове, јаши. Ови знаци треба да су што простији и краћи.

За нашу коњицу врло би нуждно било навикавати је и учити, да у мах построји фронт у ма коју страну и то из највећег нереда и растројства, па било пешке па на коњу. При маршу ваља је навикивати да може јажати или пешачити у нешто раштрканим и неуредним гомилицама, задржавајући свако одељење своје место, у колико је то могуће; да се из таквог нереда могу постројити, а често одма и пре построја сјажати и борити се пешке. Т. ј. нашу коњицу ва-

љало би навлаш учити као неком нереду, који опет да буде по правилу. То је особито добро за кршевите и испресецане пределе, а добија се и то, што се често деси, да се повеће одељење, идући по један, по каквој стрменој путањи, тако отегне, да га старешина изгуби из ока и власти, па нарочито кад се деси близу непријатеља, и кад дође ненадни случај, да се мора на таквом месту *одла* с њиме и борити.

Д е ј с т в о.

Коњица ће дакле дејствовати на коњу и пешке. Једино дејство на коњу треба да буде јуриш на или укупан или расут. При укупном јуришу, и то противу каре, ваља неколико врста метути једну за другом на 100—150 корака једну од друге, на првима, једном или двома, учинити *привидан* јуриш, а задњима истински. И против коњице кад се иде, добро је више линија метути једну иза друге, ал на 30—50 корака.

При расутом јуришу добро је, да се један део остави у укупном строју, који да служи као збориште, те да неби они, коју јуришавају, места погубили. — Но сваки јуриш треба да је ненадан и бујан, и коњицу ваља тако извићи, да може јуришити и по хрђавој местности, па макар испадало и у гомилицама. Од какве је важности то нападање у гомилицама говори генерал Валентини у свом делу о руско-турском рату овако: „Турска коњица бијаше Русима најстрашнија, а зато, што она могаше ићи и по најгорим врлетима, па се за час тек пред каквом шумом или теснацем, на крилу или за леђма покажу 5—6 коњаника, одма затим видиш 20—30, а наскоро и неколико стотина, и онда тешко пехоти, ако се иоле препадне или уперед доведе.“ Шта овакав изненадан и бујан напад чини, имамо доста примера и из наше историје, такве су све Ајдук-Вељкове борбе:

на Петки, на Милајници, на Бањи, око Неготина и друге. И у славној битци на Мишару, овакав изненадан напад крунисао је битку најсјајнијом победом.

Осим правих напада, коњица чини и привидне, који су, особито за овакву коњицу, — јашуће пешаке —, од големе вредности. То су напади, које козаци врло често употребљавају, т. ј. учине се, као да ће не непријатеља да јурише, па чим овај пође на сусрет, они се окрену натраг, као тобож да беже, а кад се непријатељ окрене враћати, они опет за њим. Тако га море и растројавају, а често и увате с леђа, или другом ком оделењу начине, да га уједанпут спонадне и побије. Други пут пак овим га раздраже, те непријатељ пође за њима, и — падне на заседу.

Кад ова коњица пешке ради, онда се она само брани, као год на коњима само напада; овако она у себи сједињава обе природе: одбрану и напад. Само по крајњој нужди, и у особитој згодној прилици употребиће она своје сечиво пешке и то само против пехоте, а то ће бити она прилика, кад се дође да борба буде више него напад и одбрана, т. ј. кад је гушање као у борби око каквих зграда, или при изненадном нападу на непријатеља у шуми, или у теснацу, ил иначе по каквој врлети, уопште где се с непријатељем измешамо. У том ће случају пехота ова бити у преваги са својим кратким сечивом над непријатељском дугом пушком с бајонетом, као што видимо то у борби између грчке фаланге и римског легијона, између Швајцераца и немачких ритера, између Црногораца и турских низама сто пута итд.

Иначе главно дејство пешке биће одбрана, — употребљење пушчаног метка, пошто дође до неког места и сјаши, било да брани мост, теснац, шуму итд. или да у клисури нападне на какав непријатељев воз, или да пред или за непријатељем начини брзо какву засеку и да заседне, да га препречи, итд.

Осим овог, дејство коњице може бити и спојено, а тако ће онајчешће и бити, т. ј. и пешке и на коњима, и тада, а и иначе свагда, за закон заостављених коња остављати ваља по неки део, бар трећину, а некад и половину од целе трупе. —

Ни војска ни војник не треба да је мртва машина. Дакле и јашући пешак треба да је такав војник, који своју дужност и свој посао подпуно зна, који је не само кадар да разуме од старешине дани му задатак, — сваки по свом положају —, него да и мисли његове у том обзиру усвоји, те дакле да може у интересу саме ствари да подвргне своју вољу и своје жеље вољи и жељама свог поља, и да може и да уме самостално и тачно да врши свој придељени посао. Онда војску у радњи опасује свест и моћ, поштовање и воља, и може се видети да мудро и мушки раде сви за једнога и један за све.

КАКО ДА СЕ ПОДИГНЕ ОВАКА КОЊИЦА.

Досад говорасмо каква би требала да буде коњица. Сад да кажемо коју, како би ми могли доћи до такве коњице, т. ј. како би је требало уредити, како издржавати, чему и како изучавати, те да би она доспела до тога, да подпуно одговара потребама наше земље, а да опет не буде скупа.

Наша је влада завела народњу војску. Можда, а и извештај има код нас људи, који мисле, да народња војска не може никад бити као стојећа; ал то у ствари није тако. Међу многима другима рекао је и аустријски маршал Радецки да је народња војска најприроднија и најбоља, и једино њоме може један народ бити непобедан. И којигод погледи у историју народа, од најстаријих времена па до данас, тај ће видети, да је један народ тек онда почео падати, кад су му грађани почели презирати да носе оружје

кад су се почели стидети имена војничког, и кад су место њих у редове њихове војске почели улазити најамници или нарочита каста. Тако је грчка фаланга пала, кад су у њу ушли робови и најамници; исто римски легијони. После битке косовске пало је србско царство, после битке код Јене пала је Прусија, после битке код Аустерлица сурвала се Аустрија. Напротив како се дивно показаше народње војске! Грчке народње фаланге одупреше се силној Персији; римски народњи легијони покорише цео свет. Швајцерци против ритера, Холандијанци против Шпањолаца, Шпањолци против Француза, дају нам најкрасније примере, шта је народна војска кадра. Греничари бијаху увек најтврђи стуб Аустрији, Козаци скоро најбоља коњица на свету. На најпослед зар се нисмо и ми ослободили од Турака тек народњим наоружањем? И кад Кара-Борђе паде, она народна војска, коју је он створио и подигао, и онет се диже и под; Милошем довршила је своје ослобођење. И ми данас безбрижно уживамо крваву тековину наших отаца.

Народња војска поред тога, што је најбоља, она је и најјевтинија, јер је овда то општа дужност да се у бој иде, а не да морамо за тај случај нарочиту неку известну множину људи као трутове ранити. Кад код нас сваки грађанин има једнака права, онда мора сваки да има и једнаке дужности, дакле и ту најсветију: да брани имање, част, право и интересе својој отаџбини и себи. — Но бранити не треба само хтети, него и умети. С тога војна вештина треба да је општа, онако исто, као што је опште знање у земљорадњи, у паћењу стоке итд. На осим тога, што народ општим наоружањем постаје јачим, и добија превагу над другим већим, још је и та добит, што оружје подиже у народу честољубље, понос и поштење. А то није мала морална добит.

Да сравнимо Швајцерску и Белгију, па ћемо видети огромну разлику између војске народње и стојеће.

Швајцерска има народњу Белгија стојећу војску.

"	"	2,390.000 душа, <i>Белгија</i>	8,000.000
"	"	140.000 војске,	" 80.000
а Швајцерска троши	750.000 талира,	"	8,000.000

годишње. А то је грдна разлика!

Да Швајцерска држи само стојећу војску по мери Белгије, она би на 2,390.000 душа имала само 23 900, а не 140.000 и на тих 23.900 трошила би 2,390.000 талира, а не 750.000. —

Швајцерска дакле има 2 пут више војске него Белгија, а Белгија на 2 пут мању војску троши преко 10 пута више новаца. Дакле на војску од исте величине Белгија троши 20 пути више, него Швајцерска; т. ј. ако Швајцерску стаје један војник 1 грош, Белгију стаје 20 гроша. Каква је то грдна разлика! —

При установљивању народње војске ваља се на много шта обзирати: на створ земље и њену климу, на место и положај земље према осталим земљама, на народ и његову физичну и моралну снагу, на средства, која су нам на руци, на цел, која се има постићи, на историју земље у којој смо, и на историју народа, који хоћемо да подигнемо. Свака народна војска, кад се установи и уреди с обзиром на та гледишта, биће добра и донеће плода. И у историји где год нађемо коњице, (јер о њој нарочито овде говоримо), која је била уређена по духу народа и времена, по потреби земље итд. та је коњица показивала се увек на свом месту: Тракијска у Македонској војсци, Афричанска у Ханибаловој, Арапска, Турска, Берманска, Козаци; па исто тико и Ајдук-Вељкова и Мачванска за време нашег ослобођавања, а и сада северо-америчанска.

Устројство и администрација.

Полазећи с тога гледишта за устројење наше народне коњице, прелазимо на само њено устројство.

По новом устројству наше народне војске, коњица је подељена на 6 команда, и сва пада у први позив (класу). Биће је око 5000 коњаника. За пределе Балканског полуострова, нашега ратног попришта, управ више и не треба, почем то већ чини 10%, а та је цифра за ову брдовитост најудеснија. Ова би се коњица имала поделити на 6 пукова, који не би били сви једнаки, што у свакој садањој команди и не може бити равног броја, почем се то управља по богатству људи, а и по мањем ил већем броју држављана у сваком округу.

Уза сваки пук имало би по извештајни број коња, да носе рану.

Од велике би још користи било, кад би се у сваком пуку установио по ескадрон јашућих пионира. Они би били спрењени и наоружани као и остали коњаници, само би сваки још носио у теркијама по какав пионирски алат (особито од сечива), како би се то поделење алата за добро нашло. Они би у рату имали да начине какав мостић, да га поправе ил поправе, да праве засеке, да разваљују зграде, ограде, палисаде, да ломе, руше и кваре непријатељске возове и топове (ако их немогу одвући), да граде својој коњници колибе, и уопште, да јој готове и спремају станове итд.

Уза сваки пук додали би још и по јашућу батерију с брђанским (олучним или и гладким) топовима. Ал она би требала да је тако уређена, да им се кола и лафети растурилити могу, па да се на коњима носе, а кад се склопе, онда да се возе као и свака друга артилерија. Онда би се она могла употребити на маршу по ма каквој земљи, па била она

равна, или чистина, или испресецана, или врлетна, или кршевита. Од муниције за ту артилерију најнужднији су шрапнели и картачи, и нешто граната паљеница да се употребе против непријатељских магацина, возова, или иначе других зграда и пртљага.

Но да би се та коњица могла подпуно образовати и за узету цељ изобразити, па да се и изван граница земаљских с успехом употребити може, — ваља јој да има своје *кадрове* и *магацине*.

Што се тиче самога кадра, то је код нас већ определено и означено. Само би ваљало пазити, да људи буду бирани тачно по способности и по старешинству свом у редовној војсци, ако су у њој били. Тако на прилику водници нека буду они, који су у редовној војсци били поднаредници, а за десетнике и двајестнике узимати капларе и добре просте. — Све старешине, од ескадроника па на више, ваља да су већег војног изображења, и да су са службом сасвим стални, заједно с лицима која су му још за администрацију нужна.

То би дакле били официри из редовне војске. Што се тиче плаћања и издржавања тих официра, ја би предложио један особити, нама не сасвим стран и необичан, систем, који у Норвегији постоји као врло удесан, и који су у нечем примили и Швајцерци и Французи у Алжиру. — Ми имамо доста општинских земаља; неби ли дакле добро било, да се и п. једном ескадронику место плате од 3—350 талира, даје само 150—200, и уз то још да му се начини једна кућа у месту пребивања, где ће имати своју канцеларију и где ће он живети, и поред тога да му општина даде 20—30 дана орања земље, па да је ради, и да се од ње издржава, док је год у служби на том месту. Тако четник (коњанички) добио би на прилику 200—250 талира годишње плате, и 30—40 јутара

земље, да је ради; пуковник 300—400 талира и 40—50 плугова земље¹⁾).

Старешина би пребивао тамо, где је зборно место његове војске. —

За сваки ескадрон нужно би било начинити на зборишту ескадроновом магацин за рану, где да буде толико ране, колико је нужно ескадрону за време, док је ту скупљен на учење. Сваки пук пак да има магацин с раном резервенском за људе и коње и то за три године дана. Осим тога ту би ваљао и један магацин за резервенску спрему тога пука: по пар одеа за сваког коњаника и толко у сукну, ћебета улара, седала итд. на ту да је и муниција за коњичку артилерију и њен материјал, као најпосле и пioniрски алат. У самом пак пуку ваља имати по тифекцију за поправљање оружја, и ковача за артилерију и подкивање коња. —

Коњица другог позива била би подобно уређена, а у њу би улазили људи, који одслуже први позив. —

Сваки коњаник народан, као што је и уведено, нека набави себи сам коња и прописну спрему, а оружје и муницију даће држава кад затреба.

Изображење и обучавање.

Према задатку овакве коњице сасвим је увиђавно, да она поред издржљивости, лакоће, окретности и хитрине, мора бити далеко разборитија, него што се то досад мислило. Прошло је то време, кад је коњанику требало само добро да јаси и добро сабљом и коцљем да окреће; сад се поред тога иште још и да уме да се сваким тереном користи, да се уме наћи у свакој прилици, да је самосталан и свој посао до-

¹⁾ Држећи, да ће ова напомена, због своје практичности, у многога Србина побудити особиту пажњу, — „Војин“ ће једном да узме да о том предмету мало опширније говори.

бро да разуме, и да је трезвен и окретан у свакој својој радњи. А какав треба да је старешина? То треба да су људи по избору, ту се хоће човек учиван, делатан, предузимљив и енергичан, да је оштрог ока, бистрог ума, мушког срца, крешке воље, издржне снаге; треба да је способан и примеран.

Да би пак оваке старешине имали, ваља их израније спремити: одгајавати, изображавати и изучити. Тај дух и то изображење у некој ће мери лагано прећи и на ниже, и тако ћемо временом добити и добре старешине и добре војнике; т. ј. добићемо коњицу како ваља.

Школа, из које излазе старешине за народњу војску, то је по усвојеному наша редовна војска. Дакле кад о изображењу старешина народње војске говоримо, морамо почети са изображењем у редовној војсци.

Из досадашњег говора види се, да се хоће код старешина народње коњице много већа способност, него што је сада. А како старешине за њу долазе из редовне војске, то је увиђавно, да редовну коњицу ваља тако уредити и толико јој круг изображења раширити, како би из ње могао излазити онолико способан старешина, колико се према увиђеној потреби иште, и колико се хоће од њега према положају, који он у народној војсци запрема. Редовна дакле коњица треба да је узор народњој, и од ње да се не разликује више, него већим изображењем, наравно као њена учитељка.

У редовну војску неваља узимати одмет задругарски, који код куће ни зашта није, јер он и у војсци неће бољи бити. Треба дакле бирати људе (т. ј. момчад) трезвену и срчану, па оно време, које имају у касарни провести, заиста употребити за њиху војничко изображавање, па макар рок службе и повећао се за једну годину.

Прост коњаник требало би да научи јахати, егзерцир пешке и на коњу, борење ножем и гађање пушком; преко зиме бар три пут недељно држати школу и изучити га да уме читати, писати и рачунати, да разумева штогод о коњу и његовим најобичнијим болестима, тако исто и о кову, да зна у главним цртама устројство војске, а поглавито коњице, администрацију једног ескадрона и историју и географију србску.

За „*подофицире*“ завести школу па да им се предаје мала тактика, нешто од алгебре и геометрије, површно од фортификације пољске, да уче укратко практичну геометрију и цртање, те да би бар најпростији крокиј могли начинити. Осим тога у тој школи ваљало би да добију појма о физики и хемији, и да прилично знају хипологију. Најпосле да им се предаје општа историја и општа географија врло укратко, а историја србска и географија Србије опширно. Јер ће то да буду доцније народни вођици, а у другом позиву можда и веће старешине. — И у грађанским школама, у малим гимназијама (полугимназијама и првим разредима гимназије) ваљало би завести, да се уче војничке науке овог степена „*подофицирских*“ школа. Па кад такав ђак одслужи у војсци I или I½ годину (да се упозна боље са егзерциром и војничким редом), онда може и он, као и „*подофицир*“ по положеном испиту да постане вођик у народној војсци. —

Као што рекох ова школа радила би зими, и тад би се и у јахању обучавали; лети пак употребити време на практичну службу: егзерцир, логоровање, биваковање, пољску службу, маршewe, маневре итд.

Ескадроници и веће старешине морају бити људи од већег изобраежања; они треба да су спремили онолико, колико се досад од „*генерал-штабних*“ офи-

фира тражило, с том само разликом, што би морали још коњаничку струку подпуно да знају, и што би поред тих војничких наука требали да уче још неке од грађанских, као на прилику, народњу икономију, полицију, и друге, које би се као нуждне показале. После, пошто би овакав питомац изишао као официр из школе, ваљао би се пробавити у војсци служећи 3—4 године, да се практичној служби добро навикне, па онда тек да се пошаље за старешину у народној војсци.

Овако би добили ваљатан кадар старешински, и за кратко време имали би најбољу војску.

Кад би дакле народна коњица снабдела се са добрим кадром, онда би и учење ишло врло лако. Зими би се новаца учили у одређене дане егзерциру пешке, јахању, борењу сабљом, гађању; а сви би по који пут чинили какав омањи марш. Лети би се егзерцирали у ескадрону, гађали би нишан, извикивали пољској служби. Сваке године био би једанпут маневар с четом, сваке 2—3 године с пуком, сваке 4 с већом војском.

Коњаник, који је у првом позиву одслужио 10—12 година, а добро обучавао од ваљаних старешина, њему би после у другом позиву доста било да се друге, треће, године искупи по једанпут на упражњавање. Нижи пак кадар овог позива био би и бољи од кадра у првом позиву, почем за толико година првог позива могао би се чврсто испећи и дотерати.

Од велике би вредности било, да се гимнастика распространи код нас у народу. И она која постоји: скакање, хрвање, бацање камена, вучење на тојагу итд. да се дотера, а да се узме још у помоћ и систем *шведске слободне гимнастике*, и да се уведе у редовну војску, одакле би се после сама пренела у народ.

* * *

Свака установа, која се хоће да заведе у једној држави, ваља да одговара свима условима, којима мора подлећи: да одговара цели и потребама те земље, да је по карактеру и духу тога народа, и да се са околностима слаже. Тако ми, при подизању народње коњице морамо се добро обазрети на нас и наше околности, као што сам и у почетку споменуо, те да нам буде од користи, и да смо подпуно на њу поуздани.

Код нас је доста учињено за последње две три године, по многога јоште нема. — Велика је то срећа и за земљу и за народ, кад се при каквој новој установи одма погоди пут, јер се ту хоћеју многа и тешка искуства, док се нешто као темељ постави. Иначе врло се често догоди, да се нешто туђе само прекопира, па се одма као равнито и покаже, са чега почну долазити крпачења. Што за једну државу вреди, то немора и за другу. Сваки народ има нешто своје, што га увек чини оним што је; а то су осим језика, и његове мисли, његова осећања, његови појмови, његове жеље. А на то све имају утицај облик и положај земље у којој је, и клима, које пак бедежи његов карактер, његов начин живота и његову физичку способност, па опредељује правац његовом развићу, и свест о прошлости поджиже му полет његових идеја. Ова пак комбинација случајних, физичких и моралних елемената у сваког је народа различита. И по томе што је за Немца, немора бити и за Француза, што је за Француза немора и за Талијана и Руса, што за њи немора а и неможе бити и за нас.

Ми са стране треба науку само да примамо, те тиме да ширимо наше знање и облагорађавамо наше срце; ал да штогод у нашој земљи заведемо, морамо најпре племенито и научно да је испитамо, и да про-

никнемо — ако није на виделу — способност нашега народа, његове традиционалне идеје и његове обичаје.

Онда тек можемо да пођемо к установљавањима, и заиста редко да ћемо погрешити пут како и множину колико ваља и може се узети, само ако смо поштенo истражили и сватили капацитет и карактер народа, и ако нисмо заражени и опојени духом туђим и противним, или ако нисмо педанти и људи, који само површно ствари познају, па нити своје нити туђе знаду. Ми можемо лако прочитати устројство једне земље, ал да га разумемо како треба ниште се више времена, него колико ми за школско учење узимамо.

За Србе дакле кад што установљавамо, то не сме бити копија нити од Инглеза нити од Француза, — ни од кога. Србин се сасвим засебно карактерише, и ваља му што дати тако да те разуме. Јер ако те не разуме, или сам увидиш неку ману па сваки час мењаш, онда једно губи се време, а друго људи губе вере у доброћу нове установе. Овим пак држава у људма наилази на деморализацију према државној дисциплини, и духови се разслабљавају; а тим свим развијање оназађава. —

Може бити, да ја у овоме моме кратком говору о народној коњици писам баш све погодио; може бити да сам неке ствари и превидео; ал се све и неможе да погоди одједанпут, него се мора свашта да потврди искуствима. Моја је намера била у главном то, да покренем ове најновије мисли о подизању коњице, па сам казао укратко и од прилике мисао, како ја мислим да би требало и могло се код нас учинити, а с тим пак и да обратим пажњу наших војничких раденика, да о овоме, не неважном предмету, озбиљније размисле.

НОВОСТИ

ИТАЛИЈА.

**Закон, да носе војничке дужности и лица,
која се за свештенике спремају.**

Још у Јулију месецу војно министарство поднело је било камери један законски пројект, по коме младићи, одавајући се *свештеничком* стању, да небуду више слободни од војничке службе. Овај пројект, који дубоко засеца у државни живот и потреса целу Хијерархију у њеној суштини, и који се чешће у под-алпинском парламенту спомињао, — наипао је при већању о њему само на два главна противника, по које је камера преко врље саслушала. Цезар *Конт*, познати свештенички историописац, заузме се за цркву и трудио се да докаже, да војнички закони код свију земаља, Аустрије, Прусије, Немачке Француске итд. наступајући клир ослобађају од војничке службе, почем она са њиовим будућим позивом уопште у припознатој противности стоји. Покушао је притом послужити се кавуровим изреком: „слободна црква у слободној држави“, а ту улази држава дубоко у цркву, а у исто време и у право народа, почем народ требају свештенике дакле и клерике и семинарце. У истом смислу говорио је и ватрени Сицилијанац *д'Ондија Реџио*, који полазећи с првог члана устројства, који католичку религију као једину државну религију прокламује, с тим хоће да религију од тога закони. Министар правце *Пизанели* изјасни се, да религија несме доћи у играње, јер ту нема нити католичких закона нити еврејских, него су то закони државни за грађане свакога стања. Што су закони клиру досад некакав изузетак допуштали, то је било на рачун равноправности својих грађана пред законом. Црква ће мислити сутра као и данас; ал не тако

држава, која се непрестано развија, и које црква не може да обуставља. Влада хоће да свештенство од-
носно на право нестоји иза других грађана, ал да и
све дужности сноси. — *Маки* одпочне овакав разго-
вор. Овим би законом свештенско стање исто тако
мало имало да претрпи, као и стање лекара, право-
слова и других, који више или мање дуже време тре-
бују за своје изображење. Што се тај закон неби до-
пао коме на страни, то се њега баш ништа нетиче,
почем су се негде навикли Италију грдити па ма шта
она радила. — *Ферачин* говораше о једнакости свију
пред законом, који никакву изузетну класу недозво-
љава. Он опомињаше д'Ондија на прве Хришћане у
време Тертулијана, који по његовим сведочанствима
бијаху најточнији од свију грађана државних у испу-
њавању њових дужности, и опомињаше га на изрек
установитеља хришћанске науке: подајте цару ца-
рево и Богу божије. — *Боцио* мисли да овај закон,
нако по себи важан, опет није према времену, и више
ће донети зла него добра. Војни министар *дела Ро-
вере* изјави, да се неће да упушта у богословске
препирке, почем им није вешт, он само чини примет-
ним, да богослови исто тако могу имати заменика као
и други грађани, а кад се узме, да су највише —
који се том стању одају — сиротиња, онда би се мо-
гло на све католике у краљевини ударити један по-
рез од гроша, на главу, па би се сви клирици — из-
бавили од војничке дужности. — Најпосле овај за-
кон, да се клирици од војничке службе неослобођа-
вају, прими се са 181 гласом против 45.

АУСТРИЈА.

Садашње стање војске.

Садашње стање војске у Аустрији броји у ре-
довном 3 фелдмаршала
9 фелдцајмајстора

- 54 фелдмаршаллајтнанта
- 108 генералмајора
- 239 пуковника
- 260 полупуковника
- 579 мајора
- 2637 капетана
- 1159 полукапетана
- 4039 поручика
- 2823 полупоручика старијих
- 3108 полупоручика млађих.

у целом 15099 официра.

Других војничких чиновника, професора итд. има 8296, и у пензији 11867, војске има 334517. Она се дели на двоје: на бојнике 35537 „подофицира“ и 207885 простих; небојника 5987 „подофицира“ и 19568 простих. Денчика има 16319 и инвалида 49201. — За овим долазе нередовна војска (која је на лицу само над треба) којом се стање војске скупа повећава са

- 9 фелдмаршаллајтнанта
- 12 генерал мајора
- 3 пуковника
- 4 полупуковника
- 26 мајора
- 43 капетана
- 41 полукапетана
- 179 поручика
- 355 полупоручика
- 440 других чиновника и

41326 простих. Укупан број редовне војске рачуна се на 369779 људи, 4091 питомца и 52188 коња. Уз то долази нередовна војска 42451 човек и 8553 коња. Војска дакле по буџету за 1865 годину износи скупа 416311 људи на 60741 коњем и 2192 друге стоке

У савишењу са прошлом годином војнички буџет смањено се са 270000 форинти — сумица сасвим

незнатна према величини буџета. Ваља још знати, да је војска на *минимум* сведена.

БАВАРСКА.

Нишан у касарни.

Највишим наређењем од 1. Новембра у Баварској су се завеле *собне пушке*, да војници уче гађати у касарни. На сваку чету дата је по једна за просте и десетнике, једна за офицере сваког баталијуна, и једна за тај баталијун као резерва.

КЊИЖЕВНЕ ОБЈАВЕ.

У „Военномъ Сборнику“, који у Петрограду излази у месечним свескама, има врло занимљив састав историјски под називом „Материјалы для царствованія Александра I.“ Колико је овај састав интересантан за војника, јер се у њему излажу све руске политичне комбинације најважније европске епохе времена Наполеоновог, толико је исти састав још много важнији за свакога Србина, почем ту има у приличној опширности изведена као историја србска од 1804 до 1812 год. Тако у књизи за месец Јулије, Август и Септембар говори тај историјски састав готово само о нашим стварма, а то ће задремати некаквих 4, ако не и нешто више, велика печатана табака. Господин *Дубровин* (тако се зове писац тога састава) види се, да је дао себи био особита труда око тога свога списка, и у колико се можемо ослонити на истинитост званичних доказа, јер се он њима највише послужио, труд му није баш празан, особито што се код њега види оштро око историјописца и диван сватај политичних ситуација. Он се истина додирнуо наших ствари за то, што то не најдлање засеца и утиче у руске догађаје на Дунаву тога времена; али опет

није хтео да остане само при томе, да нас се додирне, него је ушао у опширније разлагање о нашим стварима, наравно све за гледишта ондашњег политичног правца, и у хоризонту ондашњих дипломатских кореспонденција из ових крајева. Њему нека је велика хвала на том труду; а ми ваља да будемо смотрени и да се неполакомимо свашта поверовати, почем знамо како су, особито у последње време, стојале ствари између наших политичких глава и између руских овдешњих представника, а на име Родофиникина, на чије се актоне г. Дубровни највише, скоро једино и позива. Тај Родофиникин, родом Грк, па и његов старешина Прозоровски, који је руководио руске операције на Дунаву, нису стекли никаквих лаворика ни од нас ни од Руса. И њихове дакле релације нису морале бити свето еванђеље. — Најпосле, ми се нећемо упуштати у оцењивање тога историјскога састава, тек хтедосмо да наше људе, који се с историјом нашоом новијег доба баве, учинимо пазљивим на то дело, те да се сами користити могу њиме; јер свакојако у њему има доста ствари, које немогу подлећи сумњи историјској, и које заиста најживље нам карактеришу ту нашу жалостну перипетју. Ваља то прочитати, има ту доста ствари! —

Ово дана изашла је из печатнице ИСТОРИЈА СРБСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ од Ранке, превео Стојан Новаковић; I део. — Сасвим је већ стара ствар да ми Србљи најмање нишемо о нашим делима. Да нема туђинаца, ми многе ствари чисто наше, неби ни знали, — та по готову ни историје своје неби имали. — Ми о тој књизи немамо ништа да кажемо, почем је то ствар давнашња и скоро сваком позната, само нам је нужно напоменути, да је то још најбоља историја нашег новијег доба, коју нам је написао тај познати, и припознати историјописац Ранке. Па како ми не-

мамо никакве историје о нашем новијем добу, то би свакојак погрешно сваки онај, који би пренебрего набавити је. На сваки начин боље је, користније и забавније читати такве ствари, које нам још и појама дају о самима себи, него трошити и забављати време у којекаквим безпослицама, каквих сијасет имамо. Ми да метемо прст на чело, па ћемо увидети, да је заиста срамота претурати листове лажљивих сановника и трабуњајућих рожданика, а и негледати оно, што нам истините користи доноси. Ваља се једноч отрести те глупе забаве, која нас понижава, па се приватити нечег и паметнијег, и неостати навек у заблуди презреној.

ЧИТАОЦИМА.

У прошлој октобарској књизи започета **Начела четовања** овога су месеца довршена. Читаоци нек поваде табакe отуд и одовуд па нек повежу уједно. То је већ *„трећа књига војничке библијотекe“*, коју „Војин“ својим уписницима доноси.

Овде чинимо приметнима наше читаоце, да је последњи табак од „војника на маршу“ у октобарској књизи, немарљивошћу књиговезца хрђаво склопљен и увезан. Њега ваља почупати (при повезивању за себе) па га по дужини преполовити, и онда сваку половину *за себе* савити; тад ће садржај доћи како треба. Кад се идущега месеца наврши цела година, онда ћемо читаоцима послати *садржај* од чистог „Војина“, т. ј. од табака који су доносили различите ствари и различите чланке и саставе. Па ћеју уписници овда и то повезати за себе, као и ове уз Војина дошавше књиге досад.

У име Божије „Војин“ ће о новом лету да заврши прву и да одпочне другу своју годину. Колико ми је год могуће било, ја сам се трудио, да

„Војин“ доноси онакве ствари, које су за нашу војску уопште најпрече, а то ћу гледати и у будуће. „Војин“ је прве године, осим других важних и поучних чланака, у којима бијаше десетак дрворезних слика, и осим новости, које су нашем војнику могле бити од интереса, — дао својој публици у руке три књиге, које су му зацело и без сумње врло нуждне биле: Тактика са 10 листи каменорезних слика, војник на маршу и начела четовања заиста су вредна дела, и сама себе довољно препоручују. Ја ћу и у будуће ићи истим путем и трудићу се, да дадем публици најнуждније књиге, које су јој потребне за почетно њено учење ратне вештине и ратних наука. Програм дакле остаје исти, т. ј. „Војин“ ће и одсад доносити ствари, које се односе на организацију и администрацију, тактику и стратигију, артилерију и науку о оружју, географију, статистику и топографију, историју ратну и ратне вештине, литературу и картографију и новости, у нашој или у другој којој војсци. Ја ћу од моје стране чинити све, што ми је могуће, да што више потреби одговорим, а публику молим, да и она од своје стране најрежније и најхатније привати ово предузеће, те да се сви покажемо, да заслужујемо заузимање и жртве, којима наша држава помаже сваки напредан предузетак. Ја верујем и разумем, а и искуства имам, да је нашем свету овакав књижевни предузетак не само нов, него и необичан, јер од како је Срба ово је први и засад још једини научан лист; све имаћасмо само забавне и политичне. Ал исто тако и то верујем да ће се наш свет мало по мало упознати са оваквим озбиљнијим радом и заволе ће га, кад види, да ту нема само речи, које *сутра* већ немају важности, него се излажу начела и науке, које *увек* имају своје вредности.

„Војин“ ће од новог лета излазити иопет месечно у књигама од 3 велика печатана табака. У њему ће бити слика, планова и илустрација. Цена му је за годину 12 цванцика, на по године 7 цванцика; на мање се уписивање неприма. Ко пошаље паре за 10 уписника, добијаће „Војина“ бадава за онолико, на колико он највише има уписника. Рок је уписивању најдаље до Божића. Подпуне бројеве од ове године немам, јер ја печатам само онолико, колико ми се јави уписника. Цену сам спустио од 15 на 12 цван. зато, да сваки лакше платити може, и ја се надам, да ће ми се публика одазвати боље него лане. Новце ваља шиљати управ на мене, у наплаћеном писму.

У Београду на *Андријев-дан* 1864.

Драгашевић

официр и професор.

БИТКА КОД ЛИПИСКЕ.

од 16. до 19. Октобра 1813.

(с планом)

ПРЕВЕО Ј. М.

После толиких бојева и жртава при одступању Наполеоном из Москве, дође се једном већ и до главне битке на пољима Липиским.

Главна савезничка војска под Шварценбергом није досад као таква побрала многе лаворике. Много су се трудили да докажу то као особиту вештину, што се та војска лагано и непрестано овамо онамо кретала, и што се при повлачењу из чешких планина увек натраг повраћала, чим је угледала Наполеона с Французима. Многи су пак тражили да умање и прикрију погрешке, које су долазиле после битке код Дразђана, а тако и опасности при одступању савезника. Но све то изчезава пред чистом истином. То је само истина, да та чешка војска није учинила никакв успех, кад год се мерила с даровитим Наполеоном и његовим Французима, макар да је била много већа.

Што је Шварценберг избегавао нападе, што су се његове трупе увек лагано дизале, што је при нападима свакад закашњавао, — све су то неки тражили да извине тиме: што је та војска била голема, па јој је тешко и било кретати се. Руковање с том војском јесте било трудно; аа је Наполеон у свом

походу на Русију руковао и с *већим* масама, и за дуже време, па их је опет у час с једног места кренуо на друго и у дејству их спајао. Није величина чешке војске била крива, што је она увек била без успеха, него врховна управа. Големој аустријској држави то је недостајало већ од целог века, и она немогаде успевати ни толико, колико друге државе од ње много мање. Наравно, Аустрија није имала у својој војсци каквог Наполеона, али ни пародно одужевљење, као што је то било у пруској војсци; а није имала ни Блехера ни Гнајзенава, јер ни сам Мерфелд небијаше што Гнајзенав, бар се о њему није толико чуло ни држало у његовом логору, као о Гнајзенаву у његовом.

Томе пак небијаше узрок то, што су срца у Аустријских војника била мање кадра за одушевљење. Барон Штајн умео је то стање да свати исто тако брзо, као и срдачно. То бијаше човек, кога је само Божије провиђење послало цару Александру у то време, још пре руског похода, да га својим железним карактером подупиरे у овима тешким часовима, и да га освећава својим обдареним умом и бистрим политичним погледом овде, где би га заслепели хтели, и да му помогне држати се правога пута. Својим превагама душевним и телесним, својом јачином духа, досетком и љубазношћу постао је Штајн убрзо моћан муж у друштву рускога двора, па такав бијаше и онда, кад је Александра пратио по Немачкој. Без њега, и без његовог противног гласања, вратио би се цар Александар с Русима у Пољску још месеца Јунија, те би Прусија остала сама; без њега би Метернихова политика предала Немачку Наполеону још 1813 године, и без њега извршиле би се многе несрећне мисли и многи штетни планови. Ал он је све то за времена одклонио, не зато, што је Штајн био вешт ратник, него зато, што је он непрестано био у

свези са Блихером, Гнајзенавом и Биловом, као великим ратним вештацима, што је њихове мисли о вођењу целог рата усвајао, што је те мисли умео, тако рећи, пренети у душу цара Александра, и што га је знао за то да придобије.

Владајућа партаја у бечком двору, где су тада владали Метерних и Генц, била је особитог начела, — противног сваком народном одушевљењу. И та је партаја тада у Бечу владала, и помоћу њеном Метерних се подигне на чело управе, и само помоћу њеном могао се он ту и да одржи. Зато је и казао Штајн: „Влада није ништа чинила, нити је хтела да чини, да смели дух за отачанство од 1809 подстрекне и да пробуди у народу благороднија осећања.“ — Зато је у чешкој војсци оскудевала снажна моћ успрене народне воље, елеменат народног одушевљења.

Много би био учинио вођ, који би умео, да свој полет пренесе и на ове тешке масе, који би их електрисао. Блихер, под седим власима, а са младићским срцем, у 71-ој години својој бијаше јоште чврст народски муж. Он имађаше особити, популаран, кратак, војнички говор, којим је и саме Русе доводио до усхићења, иако га нису разумевали. На је исто тако умео и да се обходи са војницима и официрима. Да је Блихер, или други какав као што је он, био на челу тој чешкој војсци, он би своју ватреност пренео и у војску, он би те тешке масе начинио лакшима, бржима, хитријима, окретнијима и одважнијима за бој, он би их фанатисао, па би радостно ишле на смрт, као што му је испало за руком код сурове руске војске, која је под њим била, и на његов глас улеташе у најжешћу ватру силно и победно.

Овај Блихер, то је био прави вођ за рат, који носи на себи чисто народан облик, као што је и био овај рат противу Наполеона 1813. То је био војвода за народан рат, за рат, у коме је велики угњетени на-

род пошао на смрт за отачанство, за слободу, за част народну, и да се непријатељу и угњетачу свом освети. Очевидац један овако говори: „и на самртној постели весело изгледаху борници, који бијаху под заповешћу Блехеровом, Клајстовом, Биловом и других њиових савременика.“ То су били смели, одважни, и решителни заповедници, којих је поступање личило на бујну олујину, као што је тада у немачком народу било, и које су одушевлење они разумели и умели га пробудити и у онима код којих јоште небијаше, и да их учине готовима за „напред“ па ма куд и како.

Шварценберг није био такав. Њега су истина владари на састанку свом назначили за врховног заповедника, а он је то само по имену било. Операцијонски план, који је био усвојен у главном квартиру у Трахенбергу, имао је у себи само први положај савезних војска на ратном попришту, који су савезници наумили били да заузму, кад примирје истече, са својима трима војскама: чешком, слеском и северном. На том плану, који је 12. Јулија одобрио цар Александар, краљ пруски, и цар аустријски, није радио поглавито Шварценберг, него Кнезебек. Кнезебек и руски генерал Тол били су с Бернадотом у Трахенбергу, куда се дошли и цар руски и краљ пруски са многим дипломатима, све на предлог цара Александра, т. ј. Штајна. Бернадот бијаше довео собом и шведског генерала Левенхилма. 12. Јулија био је овај план начињен и примљен. Дакле прво пре оних великих победа пруских народних борника под Биловом, Таденцијеном, Клајстом и Блехером; а друго, и не узимајући те победе у рачун, на које трахенбершки план није имао никаквог уплива, остаје у ствари то да никад неби дошли ни свршили се они решителни бојеви око Липиске, да су се Блехер, Билор, Таденцијен и Клајст строго држали тога операцијскога плана.

Победе, које су те пруске војводе изборили, а тиме и љубав свију војника и свега немачког народа задобили, побудиле су ненавист код некојих ђенерала и дипломата у главном квартиру. После пак Наполеонове победе код Дражђана, почели су се бринути многи ђенерали и дипломати, па и сами владоци. Познато је, у какво је особито расположење пао био заповедник северне војске Бернадот, кад се држало, да Наполеон војску креће на бој час к њему, час к Блехеру. Он је одвише држао на душевну превагу свог старог господара и учитеља Наполеона; „Вас ће сатрти ваша уображеност и ваше високоумље“ говораше он пруским ђенералима, који, по несрећи, под њим бијаху; „ја не треба да мислим само на бој, као војник, ја морам и на даље да рачунам, и несмем претрпети никакав губитак“ Гнајзенау о њему овако вели: „Како се француски цар шведском принцу покаже, он се одма збуни“. А осим тога, било је у главном квартиру савезних владоца и људи, који су били од Наполеона подилаћени; у пруском пак и аустријском двору постојала је нека француска партија још од пре 20 година. Та господа (и госпође) умели су да нацртају истинитог Наполеоновог генија онако како треба. — После победе код Кулма и Ролендорфа, буде из главног стана у Теплицу издана заповест победитељу код Кацбаха Блехеру, да одма с војском иде у Чешку, и да се споји „с великом чешком војском.“

На шта је ишло то? Да ли су Штајн и с њим Александар то мислили, да ће Блехером и слеском војском охрабрити трому чешку војску, и да ће и на њих прећи одушевљење народног поноса код Пруса, и победама уздигнутог духа код Руса? Или је био само страх владоца и њових дипломата, који су тражили да се обезбеде од душевног надмоћја Наполеоновог превагом војних маса, збијених на само једном

простору? Но кад би се слеска војска пријединила чешкој, онда би издржавање ове огромне силе било још теже, а већ су се из њеног главног квартира тужили; а осим тога, главна војска овако увећана, постала би још гломазнијом и тежом за руковање.

Што је за тим много слабији Беннингенов резервни корпус требао да заузме онај положај, који би Блехер оставио, то показује да је ратна даровитост Наполеонова врло застрашила три владара са свима њиховим принчевима, госпођама, генералима и дипломатима, па су тражили да се безбедно ограде новом војском. Ова нератничка дружина око та три владоца, са својима многима мишљењима и жељама, бијаше узрок, те Шварценберг остане зависан у својима мишљајима, јер небијаше самосталан ни над својом, а камо ли целом савезном војском, а што је требало да буде. Много глава и из њих много језика, који су сваки по својим партајичним жељама и тежњама говорили, учине, те небијаше жељеног јединства и слоге нити у закључењима нити у заповестима, па тако небијаше ни брзине ни смелости ни равномерног и сагласног дејства код мањих заповедника; свега тога небијаше у чешкој војсци, а код Блехера је било. Напротив Наполеон је радио све, што је требало, најмудријом прегледношћу и највећом брзином. Наполеон је био једини господар у свом стању пред њим у његовом ратном већу није смео да говори никакав новајлија; он је свуда имао на руци све саме мужеве, који су из његове школе изишли, и доспели на достојанство генералско не по рођењу, него по заслуги. Наполеонова војска бијаше јединствени образац брзог, тачног и сложног извршавања заповести, и он је могао, као што је чешће и чинио, у својима пословима да рачуна на минуте. Са сатом у руци нишчекивао је он често своја одељења на означеном месту на разбојишту, и она су му пуц-

њавом топова свакад потврђавала час, који је он у својима распоредима увео.

Шварценберг није био војвода као Наполеон, ал ни као Блихер; он је био сасвим другојачиј. Његов начин ратовања био је методан, — не женијалан као Наполеонов, нити брз и одважан, а опет с рачуном као Блихеров и Гнајзенавов. Његово је ратовање било сувише устручно, смотрено, преомишљајно и лагано, при свем том, што је био у најбољој мушкој снази, — 30 година млађи од Блихера. Иначе је био човек елегантан, као што је и провео већи део живота по дипломатским круговима, него по војничким логорима. У бечком двору он је вредио и као добар дипломат. Док се као посланик бавио у Паризу, и Наполеон је о њему потврдио оно, што су бечке госпође и бечка господа о њему држали, т. ј. неки: да је Шварценберг био врло леп човек, с меланхоличким црним очима; други пак: да је добар и mudar, међутим и био је у опхођају врло миран, благородан, пријатан, и никог није вређао, и волео је свакад да пусти другог да какву ролу игра него сам. Да је Шварценберг био човек сасвим љубазан и поштовања достојан као Аристократа, то је истина; ал је и то истина, да је Наполеон одликовао оне стране посланике у Паризу, које није држао за какве Таљеране, дакле за мајсторе у политици, т. ј. одликовао је оне, који му нису били опасни.

Да је пак Шварценберг био добар војвода, неки су судили по томе, што га је Наполеон захтевао од бечког двора за главног заповедника аустријске војске против Русије 1812 године, и што му је тад поверио и један део своје војске, којом је Рењер заповедао. Но Наполеон је оставио био њега у резерву. Па тај поступак Наполеонов непоказује да је он Шварценберга држао за врснога војводу; него је Наполеон то зато чинио, што га је држао за онак-

вог, какав је и био, т. ј. да је Шварценберг био ди-
 већи се поклоник наполеоновој државној и ратној
 вештини. Шварценберг је био обасут свима поча-
 стима од великог Наполеона, највећег ратника свог
 а можда и свију векова. Да та почаст, коју је На-
 полеон чинио Шварценбергу, није могла њега начи-
 нити победним ђенералом над својим сада противни-
 ком Наполеоном, био је убеђен бар један човек у
 главном стану савезних владара. То је био Генц. У
 1813 години, док је Генц овако веровао, говораше он
 при последњем већању, тако о Шварценбергу, али
 тајно и кришом, само својим поверицима. Ћутао је
 јавно зато, да неизгуби своје место и свој сјајан жи-
 вот, а већ је био продао и душу и тело оној пар-
 таји, која је тежила да свет за један век у натраг
 крене. Шварценберг није познавао патријотичан по-
 лет Аустрије у 1809, исто тако као ни Метерник. У
 кругу његовом говорило се, да је побуна у Тиролској
 за цара, био хрђав знак.“ Штаји пак световао је ау-
 стријску владу још 1810, „да учевне заводе у Бечу по-
 прави, да одбаци систем издаје и шпијонства по земљи,
 да позове натраг у Аустрију врстне немачке мужеве као
 Шена и Нибура, да подиже слободу јавног живота и
 дух ратобора, да народ изучава и изображава према
 духу времена, да војничку вештину и науку шири
 по народу још у школама, — а не да чини, као да
 Аустрија *хоће* да спречи напредак људског душевног
 развића, и да га убије својим плашљивим тотор-
 ством.“ Партаја Метерникова и Шварценбергова сме-
 шила се тада на савете племенитог Штајна, које и
 данас сваки поле поштен и паметан Аустријанац мора
 држати за свете и пророчке речи. Само тако, као
 што је тада рекао Штаји, могла се Аустрија разви-
 јати у својој унутрашњости и ићи упоредо с осталим
 државама; само је тако могла Аустрија с осталом
 Немачком да остане у свези душевној и јединству

осећања. Владина партаја у Бечу незадовољно је тресла главом, кад је тада Штајн издао позив на „немачки народ као савезнике“ у име цара Александра и краља прускога, у коме их позива на борбу против Наполеона, обећавајући им, у име њиново, као награду, *устав слободнији и удеснији према времену*, ако се буду борили у овом светом рату. Због овога почеше у Бечу да раде, да како тако одрже Наполеона, човека, који је с њима имао једнаког начела, т. ј. да *народе мету под ноге*. И отуда је то, да су се у Бечу старали били, да се Наполеону отвори што почаснији пролазак при поврату из Русије, а не што му је цар аустријски био таст. Од тога је дрхтао Штајн јер би тада у ништа отишле све скупе и крваве жртве народа и сви добри изгледи. Људи око Наполеона и прускога краља желели су и радили да Наполеон прими уговоре мира, као што Штајн каже: једни од страха, јер су се бојали од опасности; а други од мекуштва, јер су се бојали рада и жртава, које би све ова дуга борба собом донела. Према оваквом тадашњем стању пише Штајн једноме: „морам ти казати да човекомржиња код мене почиње да расти од дана на дан.“ У кругу око владара и код других неких високих лица порађала су се подобна осећања. Штајн осим других презиравше и помињатог Гевца, који је некад много радио, да се Немачка подигне. Тај Гевц, досадањи поштоватељ Штајнових дела и Штајновог карактера, био је бистар као и Штајн; но у друштву, у ком се налазио, порушио је све своје добре душевне моћи и вољу, зато, јер је као роб одан био бескрајем уживању, а за то му је требало много материјалног средства, — те тако и није могао остати поштеносг карактера. Пошто се већ предао метерничковој партаји, он је радио о том да своју плату обезбеди, и ишао је по људи своје нове господе другова. Презрев и самога себе, а пре-

зрен од немачког народа, наодио се углавном стану код владаноца и написао је ово у свом дневнику: „Општи дух немачког народа, противан француском господарству, дао је први мени и Метернику повода, те смо почели мислити и бринути се за будућност. Овај се дух још јаче ослужио Штајнвовом прокламацијом, и постао је моћним, особито код Пруса, тако, да је рат за ослобођење почео личити на рат за слободу.“ —

Да Блехер иде дакле к чешкој војсци у Чешку и да стане под команду Шварценберга, код кога и с ним су се овакве личности наодиле, — то је била каштига за Блехера. Блехер и његови пријатељи кажу владарима и њовим генералима: да Бернарот неће ништа радити, чим они изиђу из Слезеје и дођу у Чешку, јер је Бернарот и досад оклевао и уздржавао се од сваке радње, и да је његова политика већ позната и сваком Немцу, а особито ђунералу Билову. Билон бијаше већ послао једног свог поверника к Блехеру, те му је истумачио двозначно и сумњиво поступање Бернаротово. Билон је тада Блехеру овако поручио: „да Бернарот све чини, само да Францусима покаже, да он немисли нападати на њи и туђи се противу њи са својом војском, у колико као њов земљак у толико и као њов пријатељ.“ И данас се зна, да су Билон и Блехер добро увидели били Бернаротове намере. Они су видели дела, која су излазила из његовог начела, па ако и не сва. Сад су знали његове најтајније мисли, и оне су им дале кључ за његово неодговорно поступање до битке код Липске.

Бернарот, без сваког разговора, ратник од големога дара, имао је само две ствари, на које се обзирао: Шведску и Француску. „Само не пораз мојим Шведима“ говораше он к Поци ди Борго, с којим је делио личну мрзост против Наполеона. „Ја морам

мудро да радим, ја морам избегавати да се небацим много у опасност, ја несмем да дођем ни у какав несрећан положај.“ Поред тога, што је он мислио на будући шведски престо, обзирао се он и на Француску, прво, што је био Француз, а друго, што је имао надежде и на француски престо, — као што се и изражавао јавно пред графом Калкрајтом и пруским послаником Тарахом. Тако је он то мислио, и своју је надежду потврђивао тим, да је он боја могао постати царем француским још 1799 место Наполеона, па је држао, да кад Наполеон падне, нема нико толиког изгледа, да буде цар француски, као он. Та је фантазија Бернадоту била вера, љубав и надежда, зато је често и говорио: „треба разликовати рат против Наполеона од рата против народа француског.“ Па како је он држао то своје уображење, не само као могуће, него и као иола готово, т. ј. да је он будући цар француски, тако је и тежио, да непобије тиме своје добро име, па је зато и избегавао сваки судар с Наполеоном. Да се пак он Наполеона и бојао, као што је напред речено, и то је истина; али је он избегавао судар с Французима нарочито због последњег узрока, а и да nebude од Наполеона потучен. Па због тога свог рачуна избегавао је бојеве и са ђенералима Наполеоновим. Стога је он напустио Берлин и Хамбург, те Хамбург опет падне у руке Давусту (наполеоновом ђенералу), а Берлин спасе одважност Биловљева и Таденцијева, и храброст пруске народне војске, коју је Шарнхорст подигао и изучио. И од руских ђинерала неки су приметили то поступање Бернадотово, па се једнима чинило као неодговорно; а другима баш и подозриво. Петтебори рекао је за Бернадота: „Из целе његове радње види се јасно хрђава воља и непоштено понашање. На њега се може мало рачунати, а готово

и нимало. Он се чини као да *хоће* да оклева, па је узео систем пасиван.“

И тај избрани шведски кнез, бијаше човек, о коме се држало, да је ствар с њиме много добила. Да се начини што већи савез, то је био онакав задатак, ако се тежи, да Наполеона победе; извршење пак тога савеза, то је наше дело. Тако су говорили и хвалили се дипломати у главноме стану. А то је био човек, који је наговорио сва три кладара на то: „Како је Наполеон оштроуман војвода, то и рат с њиме треба да се води сасвим правилно, т. ј. да се небаца судба света на коцку излазом једне битке, која би се морала непремемо држати.“ И том човеку хтео је главни стан да преда судбу целе Немачке, само да је Блехер и по повтореној заповести послушао да у Чешку дође. Што су Пруси и Руси и досад учинили, било је противу Бернадотове воље, а кад би они у Чешку отишли, онда Бернадот не би ништа ни радио, и Наполеону с те стране било би сасвим отворено поље. Све је дакле стајало до тога, да ли ће Блехер да остане при своме, т. ј. да не оде у Чешку. У овима данима, који су и за Немачку и за цео свет били најважнији, јасно се види, шта вреди карактер сталан и постојан, мудрог и бистрог погледа, и како без тога, а у таквим часовима, не вреди ни највећа учевност. Како великог, како снажног карактера и бистрог погледа показује се Блехер у овима данима!

Многи су се трудили да докажу, да је Блехер био само храбар ратник без друге способности, а напротив Шварценберг да је имао голему способност и практику, што је боја изучио Наполеонову вештину у рускоме походу. Но дела најбоље за свакога говоре, и оцена дела уједно је и оцена лица, које је радило. Осим осталог, и сама та Шварценбергова заповест, да Блехер иде у Чешку, непоказује никако

Шварценберга као мудрог и вештог. Да је пак он умео и боље да ради, ал је то чинио само по жељи три владоца, то га никако неизвињава. Јер где се решава добро једног народа, ту карактеран муж, не сме да подложи своје чисте и добре мисли туђим погрешним жељама, већ као постојаи човек и прави муж треба да каже, да то води к пропасти, па да све употреби, да се неизврши то што је погрешно. Блехер је тако радио.

Блехер је увидео, да би погрешно било, кад би уз чешку војску сјединио своју, која је била одушевљена и у његовој руци хитра; и увидео је, да би жртвовао самосталност своје управе и радње, кад би се подложио Шварценбергу и другима дилетантима, који су се наодили у стану код три владара. Зато он са Гнајзенавом, Биловом и осталима својима изјави владарима и осталима у стану, који су били заузети за немачку ствар, и то преко свог мајора Гила: да би хрђаво било, ако би се његова војска сјединила с главном, једио зато, што би тамо остао Бернарот сам, и неби ништа радио, а друго, што би се тамо Наполеону одрешиле руке. Још место тога предложи, да он треба да пређе са својом војском Лаб, па да иде к Липиској, а за њим Бернарот; исто и чешка војска да тегли тамо, те да све три у једнини бију главну битку с Наполеоном.

Дакле мисао, да се код Липиске бије главна битка, није изишла из главног стана у Теплицу, него из Блехеровог. Овим Блехеровим поступком увиде владоци истину и доброту његовог плана и усвоје га, и то цар Александар и пруски краљ, а и Шварценберг одобри га. И тако, пошто им Блехер покаже, зашто ни на повторену заповест није хтео у Чешку доћи, они му оставе слободу у радњи, да тај план изврши.

3. Октобра почне Блихер да прелази Лаб код Вартенберга у договору са Биловом, Таденцијем, Винцингеродом и Воронцовом. Последња двојица, нису хтели да трпе спору и подлу радњу Бернадотову, па су се сасвим придружили Блихеру, његовој смелој политици и одважној радњи. Из Блихеровог стана изишла је мисао, да се код Липиске држи главна битка, и он је томе највише принео, једно, што је од велике вредности било кретање његове војске иза Наполеонових леђа; друго, што је принудио и Бернадота, да се бије: треће, што је чешку и сву савезну војску извео у поља Липиска, где су и могли користити се бројном превагом над Наполеоновом војском.

Бијаше 16. Октобра изјутра, између 8 и 9 сати, кад је Шварценберг са чешком војском напао на Наполеона, који се за бој тек спремаше. Напад је био у полукругу, који се левим крилом почињао од Коневнице и Плајсе, па се свршавао иза Либертволковице. Спрам Коневнице, т. ј. на левом крилу, наступао је Мерфелд, а на десном прама брду Колм ишао Кленав, и то једна пруска колона под Цитеном, и Хетман Платов с козацима. У средини поред Мерфелда био је Клајст према Марклебергу, и под њим Кликс. Упоредо с Клајстом наступао је принц Евген од Виртемберга с Русима и Прусима; између њега и Кленав бијаше кнез Горчаков с Русима и Прусима под Пирхом. Обе ове колоне у средини, т. ј. Евгенова и Горчаковљева теглиле су к Вахави и Либертволковици. Цела ова нападна војска бројала је 60000, а руководио ју је Барклај де Толи. Иза принца Евгена код Герена стојао је Рајевски са руским гранатирима, а још даље код Магдебурга бијаху руска и пруска гарда. Лево од њих код Цебикера с оне стране Плајсе аустријска авангарда под принцем од Хесен-Хомбурга, очевидно здраво далеко за брзе опасно-

сти. Цар Александар и пруски краљ били су иза принца Евгена на вису код Гесе; уз њих и Барклај де Толи. Цар Франц остао је у Алтенбургу.

Врховну управу над целим водио је на својој страни Наполеон сам. Десно крило држао је кнез Пољатовски; до њега у средини маршал Виктор, а на левом крилу Лористон. Острагу код Пропстејиде стојала је стара гарда под Куријалом, и нова у четири колоне под маршалима Удинотом и Мортијером. Лево од њих, између Шетерица и Холцхаузена био је маршал Магдоналдо да би заклањао лево крило, које немаше наслона. Сасвим острагу маршал Ожеро.

Наполеон није имао више ову пређашњу мирноћу и сигурност. Његова гордост беше ослабљена великим и безпримерним губитцима и несрећним бојевима, које је претрпео у последње време са својим Французима. А славољубиво срце бијаше му раздражено поразима, што истрепеше многи његови ваташени ђенерали у бојевима код Гросберена, Кацбаха и Деневике. Што је он још и сада побеђивао, где је сам лично водио, то је губитке Удинотове, Реџијерове, Магдоналдове, Жирардове и Нејове приписивао не њима, него војницима, али је огорчен био и на ђенерале. Кад је видео разбијену Магдоналдову војску, која је код Кацбаха потучена била, рекао му је: „та то су кукавице;“ а и за саме ђенерале казао је у псовки „то су ниткови, што су вас водили.“ Наполеон је врло добро знао, да су ови његови војници имали пред собом, што је он највише мрзео, и од чега се највише бојао, т. ј. раздражења народњег и војске, коју су саставили људи запојени таквим духом, као што су биле војске под Блехером, Биловом и Гнајзенавом, па још и под таквима војводама, који беху кадри са својима таквима војскама да одуче Французе и њихове ђенерале од победа. Наполеон је знао, како би сасвим

другојачије било, кад против њега неби стајала таква раздраженост народа, макар да су савезници имали још једанпут толику војску, колико сад имају, и које воде војводе без вештине и идеја.

Ово хрђаво расположење Наполеоново показивало се час у сетној и ладној смућености, час у пламтећој раздражености. Да то није узнемиравало поглед јунака, који бијаше бистар и оштар да распозна и људе и околности и положаје, он би још 16-ог био на повратку к Рајни, место што је битку примио. Он је још имао времена, да попуни и накнади губитак у људма и материјалу, што је изгубио при поврату из Русије. Разлика у стању између његове и непријатељске војске била је голема, особито после несрећних бојева оних његових генерала, што беху на север одаслати; и та је разлика била толико голема, да је његова даровитост није могла свуда да изједначи. Његово је војинство ишло од Дражђана к Липиској изгладнело, бледо и издрпано, већи део босо, изиурено маршевима, глађу и биваковањем по хрђавом времену, — ослабљено и душевно и телесно. После победе код Дражђана могао је Наполеон у поноситом одступању да води ово војинству у рајске пределе, који још нису били исцрпљени за рау и другу негу. Он то није чинио; он није више ценио низашта човечији живот својих Француза, као што је и толике хиљаде рајских савезника жртвовао само за љубав својој гордости. Још 8. Октобра писао је краљ баварски Макс принцу Евгену, краљу неаполском, који је и њему и Наполеону био рођак, да он оставља Наполеона, и да данас подписује објаву савезницима, да пристаје уз њих. Тако је Наполеон, још пре доласка свог у Липиску, дознао од Евгена, да је од њега одпао његов најјачи рајски савезник, по које је предвидео још у Августу месецу. Он је

дакле морао држати, да су рајске трупе, које је са собом водио, непоуздане.

Ал он се с правом ослањао на необичну убојитост својих Француза. Он их је видео, како се храбро као и новорођени боре после најтежих утруда, само на неколико његових ватрених речи. Те очаравајуће речи могао им је изговорити и под зидинама Липским, и они су ту његову веру на том месту и оправдали. Он је још рачунао на превагу свога Генија над способностију главног савезничког стана, особито по најновијем искуству. Он је веровао и држао у невидну силу и моћ, у коју је веровао и његов идејал, велики Римљанин Јулије Цезар, веровао у своју звезду, — у срећу. Као што је Наполеон и имао обичај да каже после каквог губитка: „Моји Французи и моја даровитост нису ме у боју остављали, али моја срећа.“

С ватром од 1000 и више топова одпочела се битка. Очеvidци о том дану овако говоре: „Наскоро се нису могли чути поједини пуцњи топова, прозори су свечали на Липским кућама, — земља се тресла.“ Најстарији борници и ратници неопомињу се тако ужасне и непрестајне грмљаве топова.“ Генерал Клајст узме Марклеберг на јуриш са својима Прусима, и нешто Руса и Аустријанаца. Његов први јуриш био је тако сиљан, да Пољатовски буде далеко иза села изагнат; ал се ту Французи уреди умноже и истерају Прусе из села опет. Марклеберг поста место најужаснијег крвавења. Четири су пута Пруси улазили и опет излазили из села. Ту се борило мушки, и при свој непријатељевој преваги, Клајст одржи Марклеберг. Но и ако су му Пруси тако одушевљени били, опет немогаде продreti у Вахаву, јер му је помоћ оскудевала. Он је препатио, што и друге вође, што и принц Евген, победитељ код Булма, а зато што је прво распоред чешке војске био погрешан,

и поједина одељења била су раздељена; а друго, што су се заповести издавале лагано, на тенани и с оклевањем. Та пак радња савезног главног стана учинила је, те поједина одељења нису никад нападала равномерно и уједаншут и ако је једно или друго могао да победи. Због тог је и било много несреће, или бар слабог успеха, а од врховне госпoде могао се читати: „Ваш је мудри план био врло добар, ал је увек спречен био Наполеоновим моћним супротом.“

Принц Евген и Клајст нападну уједно на Вахаву, и храброст његова и његових Руса заузме то село. Његов напад подномагало је 50 топова. Да су савезници брзо и уједаншут напали били на целу непријатељеву линију, као што је то био обичај код Блехера, онда би све другчије било. Још да је напад на Вахаву био закашњен, онда би савезнички распоред остао сасвим погрешан, као што је и у почетку био. Пре тога увече, Наполеон није ни веровао, да је пред њим цела савезничка војска; а кад Шварценберг изда заповест да се напада између 8 и 9 сати, онда он одма мете на висине између Вахаве и Либертволквице преко 100 топова, и победна радост освојитеља буде за кратко. 17 топова пруских и 5 руских беху у мах искршени и Вахава изгубљена. Пруси је опет узму на јуриш, и опет изгубе; и по трећи пут освоје је Руси, па и они изгубе. Тисућама лешева лежаху по маленом простору, и полкови, који биваху у равници, гинуше од 100 топова Наполеонских, који сам код Вахаве стојаше и борбу управљаше.

Кнез Горчаков ударио је био на Либертволквицу врло касно; он се с Французима тек онда сукобио, кад је борба око Марклеберга и Вахаве у велико беснила. Кленаву испадне за руком да поседне топовима висину Колм и да продре с војском до Либертволквице; но после крваве борбе изгуби сав отети предео, почем Наполеон из своје средине, која беше

начичкана војском, шиљаше помоћ на све стране, гдегод је требало. Код савезника пак зло је ишло. Осим тога, што нису у једно време напали, још из главног стана скоро никаку подпору нису шиљали, а Француза је на бојишту било више, па још у положајима, које су по вољи изабрали; и управо тамо, где је Наполеон био најјачи, и где му је главни стан био, ту су савезници били најслабији. Но тим последњим још се и то показује, да је Наполеон и сада имао уши у близини савезних владара, и да је био извештен о нападном плану још уочи 16-ог у вече, те је према томе и наместио своју главну војску управ сиром Клајста, Евгена, Горчакова и Кленава. Француска војска још у почетку битке тако се у густо и у множини показала, да је то и свом цару Александру пало у очи, који је био на вису код Гесе. Но да се одатле битка руководи, хоће се најбољи дурбин, толико је то далеко.

Шварценберг је бирао све хрђаве тачке, одакле да битком управља. Најпре је стојао код Мерфелда, а после код руске резерве. Код Коневнице био је крај левом крилу савезне војске, а иза тога, и још у лево, стајао је генерал Ностиц са 7 аустријских оплиничких полкова. У том куту између река Елстера и Плајсе, у тима мочарама, стајало је језгро аустријске војске, 40.000 људи. Дакле је та војска била оцепљена од остале реком Плајсом, оцепљена од оне, која је имала да издржи главну силу Наполеонову. И док се Клајстова, Евгенова, Горчаковљева и Кленавина војска с највећом напрегом борила, дотле је тај корпус принца Хесен-Хомбуршкога и Ностицови кирасири стојали мирно, нити им је икаква заповест дошла од врховног заповедника Шварценберга, и ако је близу ње био.

Кад се разгледа план битке од 16. Октобра види се, како су савезници војску овамо онамо разбацали.

Сви војнички писци слажу се у томе, да ратни савет у главном стану савезних владара показује подпуно незнање терена и његових тегоба, које се још и тим најбоље осведочава, што је преко 40.000 војске аустријске стојало, тако рећи, затворено у кућу између река, бара и потока, и што је чешка војска подељена била на три гомиле, које су двома рекама биле растављене тако, да једна другој нису могле у помоћ прискочити, или бар доћне.

Баш зато, што су ђенерали и кнежеви у главном стану имали страха и поштовања према ратној вештини Наполеоновој, требали су пре свега да знају, да је Наполеон све своје победе добијао тиме, што ји одвећ хитро умео да премешта војску с једног места на друго; и друго, што је свој напад управљао увек на најслабије тачке свога противника. Тако је требало да су и савезници укупили сву своју снагу, па да из средине свога положаја управљају своје колоне тамо, где би Наполеон почео да развија своју највећу силу, а имали су више војске и артилерије, кад им се сва сила урачуна.

Погрешно би било црпљити оваке крупне погрешке. Проливена крв од 20.000 савезника ниште да се право казује. Нетреба да трпи ствар земље и народа, и да плаћа крвљу и чапћу, поред своје храбрости и доброће мањих старешина, будаласте погрешке и манито тврдоглавство већих поглавица, — многобројног ратног савета, који још није дорастао своме послу. Шварценберг сам имао је у почетку овај план: да иде на Коневницу са колонама Мерфелдовим и принца Хесен-Хомбуршкога, да обиђе десно крило Наполеоново, и да тако отвори себи улазак најкраћим путем; али цар Александар и његови ђенерали изразе се, да је терен између Елстера и Плајсе хрђав, и да је положај Фравцуза тамо много јачи, него што Шварценберг мисли. Но Шварценберг остане

при своме и владари му оставе на вољу; али ратни савет није му одобрио. И при *таквим* околностима још је врховни војвода тврдо држао своје идеје — на Коневницу и Липиску!

Далеко од целог овог положаја био је намештен генерал Булај с 20.000 војске код Маркраштета, на путу од Лицена у Липиску. Њему је требало да наступа тим путем, и да олакша осталим савезним трупама. Блихер бијаше јавио свој долазак у Шкендиц и од њега је очекивао Шварценберг, да ће и он у једно исто време напасти на Липиску са севера, кад остале војске на Липиску наступати почну, те да сваки напада на непријатеља, кога пред собом среће, и да гони к Липиској.

Из овакве радње и оваквих мисли види се немарљив начин распореда и напада од стране савезних трупа. Мармонт и Неј били су северно од Липиске, а да су могли отуда доћи к Вахави, као што им је Наполеон и издао био заповест, онда би он код Вахаве био у толикој претеги, да би 16 Октобар био решителан дан, а не као што је био по савезнике. Онда неби било 18-га никаквог боја, онда би и пруске и аустријске и руске трупе биле сатрвене, или поватане, и што је најгоре, велика чешка војска била би горе расута, него што је била кад се враћала у Чешку после битке код Дражђана. Но Блихер бијаше боље поранио и ухитрио, него многа млађа господи у главном стану. Место да Мармонт и Неј дођу к Наполеону, Наполеон увече добије глас како је поразу над њима учинио Блихер код Мекерна, и како су притерани до зидина Липиских.

Већ се је Наполеону као блистала победа код Вахаве, кад је околнима казао: „свет почиње још једном да се обрће око нас;“ већ бијаше јавио победу своју краљу саксонском, и већ на заповест његову звонише звона на кулама липиских храмова; —

кад Блехер јурне са севера, потуче му Неја и Мармонта, и догони их до липинских зидова. Где дела овако говоре, ту и сам Бог говори. Баш у то време смотрио је цар Александар са висине код Гесе, погрешан распоред савезних трупа, и приметио хрђав рачун, како су савезници били најслабији тамо, где је Наполеон био најјачи, и видео, како им је помоћ била удаљена. Тада и Шварценберг увиди своју погрешку.

Шварценберг дознао је ту опасност много доцније него цар Александар и Волцоген, и тек онда, кад му је Волцоген по заповести царевој дотрчао, и искао у помоћ оне трупе, које су биле с оне стране Плајсе. Онда се врховни војвода испење на кулу Гочанске цркве и прегледаше. Досад је Шварценберг једнако мислио на Коневицу, но сад је друго нешто видео. Он је увидео, да је ту рачунао пре него што је терен разгледао онако, како ваља. Предео бијаше за топове непролазан; Мерфелд при наступању на Коневицу наиђе на проваљен мост један, а други је био тако жестоко брањен, да му је немогуће било прећи; десна је обала била виша од леве и поседнута јаким француским батеријама. Ма да је Мерфелд био један најбољи и по најхрабрији међу аустријским ђенералима, опет се многа крв само узалудно пролила. Сад је Шварценберг гледао да продре између Коневнице и Леснига, но и ту је било без успеха, — буду узбијени с многим губитком. За тим хтео је да продре на више код Делица, за које је време правно привидне нападе десно и лево, само да непријатеља завара. У почетку се чинило као да ће успети; но наједанпут Французи осну тако силан картач, да су Аустријанци поред своје храбрости морали одступити с грдним губитком. То је тако ишло све зато, што нигде нису могли да наместе своју артилерију, одкле би могли туђи непријатељеве топове.

Војска Хесен-Хомбуршкога принца и Ностицови коњаници стојали су мирно за све време, док се та остала војска борила.

Кад се Шварцемберг уверио са Гочанске куле, како погубно иде борба савезницима код Марклеберга и Вахаве, онда изда заповест, да војска принца Хесен-Хомбуршког пређе преко Плајсе овамо, а исто тако и Ностицови кирасири; руска и пруска гарда добију такође заповест да се приближе Госи; војску пак Мерфелдову остави и даље да избори пролаз преко Делица. Постојаност и храброст Клајстова и Евгенова и њихове војске учиниле су то, да су се одржали код Вахаве и Марклеберга, док помоћ није стигла. Тек у 2 сата по подне дотрча Ностиц са првима ескадронима својих оклопника, исто тако руска и пруска гарда; тек у 2 сата по подне уђоше те војске у убојни ред код Госе. Ал је и био последњи час, кад су Ностицови коњаници дојездили; да су се само још четврт сата закаснили, и Клајст и Енген били би изгубљени. Ностицови коњаници јурише весело, — одагнају француску коњицу, те тиме отворе места Клајстовом левом крилу. Но не само да је Клајст био притесњен и одступно, него и цела савезничка линија тргнула се од Марклеберга до Либертволк-вица. Особито на десном крилу бијаше притесњен Кленав од Магдоналда тако, да би сасвим сатрвен био, само да га у одступању није заклањала пруска коњица својим одважним и честим нападима. Одступање Кленавово принудило је било и Горчакова да одступа, и одступи до Госе. Сасвим би све то било другачије, да је војска под принцом Хесен-Хомбуршким још у почетку намештена била код Марклеберга и Вахаве, место што је код Госе стајала; и да су гарде пруска и руска биле ближе тима местима. Исто би тако боље било, да је добра Мерфелдова артилерија била на руци принцу виртембершком код

Вахаве, или код Кленава код Либертволквице, место што је стајала залудна у баровитом куту код Плајсе.

Кад је Наполеон видео, да савезници одступили на сат места испред његове артилерије, испред његових баталијуна и испред његове коњице, — а то је било баш кад је он звонио своју победу, — онда нареди главни удар, те да тога дана доврши своју најсјајнију победу. У 3 сата по подне заповеди Мирату, свом најбољем коњаничком генералу, да удари на Госу са силом од 8000 коњаника, и да отме непријатељске топове, који бијаху тамо намештени. Није могуће, да Наполеон није знао, да су на вису иза Гесе цар Асександар и краљ пруски, које, кад би његова коњица заробила, било би му од неоцењене вредности. Наједанпут умукосе топови, и само се чуо звекет сабаља и топот од 8000 коња, који као олујина јураху напред, и кршећи све пред собом пробивали су ослабљене баталијуне принца виртембершког, и пројурише до иза леђа пруске и руске бојне линије, до иза Гесе. Од Евгенове пешадије нешто су расули, а нешто обишли; један руски полк, који је батерије код Гесе заклањао, пола разагнају, а пола и већи део топџија потуку, — отму 26 топова. Генерал Шлајвић јуриши на Французе с лаком коњицом од гарде, ал погине; његова пак коњица бегаше баш поред Гесе, а за њом Французи, и само један ров, — по који се лако могао прећи — растављаше Французе од подножја висине, на којој бијаху два савезна владоца, — једва неколико стотина корака далеко. Шварценберг, који је био на десној страни Плајсе, чув о опасности, дотрчи на брежуљак и мољаше владаре, да се спасу, док их нису Французи поватали, а сам полети с голим мачем к борењима се. — Али Мират непређе преко рова, већ ставе; — због издајства, кажу француски извештаји. Причају, да је он издао неким својима девизијонима потајне

издајничке заповести. Доказало се пак, да је наскоро после овога имао тајне преговоре с аустријском владом; а познато је, како се доцније изразио и јавно против Наполеона. Несрећан поход Наполеонов у Русију, и штете које му је начинила пруска војска, учиниле су, те му је у целој Француској само још војска остала привржена. То, што су Французи и први Наполеопови ђенерали једва већ гледали и трпели те непрестане ратове и сиграње са људским животом, то је морало и Мирата довести до тог убеђења, да Наполеона мора упропастити сам тај његов бездушан систем; особито што је сада било горе стање код његове него код савезничке војске, и што су му ствари у Шпанији хрђаво ишле. Могућно је, да се Мират приближио Аустрији онда, кад је Наполеон одбацио мир, који му је неможе бити поштеније поднешен, — па се човек бринуо да обезбеди своје краљевство. Међутим попет неможе се још узети, да је то била каква издаја од стране Миратове, што је стао са коњицом на неколико стотина корака пред местом, где су се наодили савезни владаоци. Могуће да је то један од оних случајева, који се у битци догађају, да је нуждно кадкад да се застане, те да се коњаници прикупе, да се иначе у великој хитроћи неби мања одељења растрвила или напред истрчала; јер би се тиме пореметио сав ред у целој коњници, и цео јуриш коњанички могао би врло лако остати савим неизвршен.

Руски, а по њима и пруски извештаји веле, да је цар Александар дао Шварценбергу своју гарду од козака под Орловом Денизевом, као једино своје закриље и једину још коњицу, што су владаоци имали; па да је Шварценберг с овима и с њиовим јанџућим батеријама сузбио Миратову коњицу тако, да се морала поврнути у чврсте каре принца виртембершког, да је ова шака козака могла да сузбије масу од 8000

коњаника, па још које је водио сам Мират, и то није за веровање. Вероватно је, да Мират овде није радио ништа издајнички и неверно сирам Наполеона; али и што се с коњицом повратио, није било због козака, него више због добро држећих се кара принца Евгена, због друге резервне батерије, која је у мах дотрчала и осула картеч на Миратове оклопнике; исто тако и један дивизијон кирасира од руске гарде, који су се ту десили, и драгунски и кирасирски ескадрони грофа Палена, што их је ту послао, кад је за опасност разабрао. Највише пак привели су томе 80 топова руских, пруских и од аустријске резерве, који су одма на позицију долетели, и ватру одпочели.

Пошто су дакле 80 топова намештени с обе стране Гесе просули силам картеч на Миратову коњицу, то се она није могла ни држати, већ је натраг одступила. Наполеон, који је узастопце пратио ту Миратову коњицу са густим колонама и 160 топова, кушао је сад да са пешадијом продре кроз средину непријатеља. Он одвоји своје масе и заповеди да се јуриши на Шеферајн-Ауенхајн, исто на положај Госу и њену околину. Иако је савезничка артилерија ужасан картеч просипала, опет француски пешаци продру до у Село Госу. Ту су се крваво борили. Шеферајн-Ауенхајн, који су Французи на јуриш узели били савезници опет поврате, и већ под ноћ код Марклеберга и Ауенхајна понови се ужасна борба. Блајст је још око 4 сата по подне имао од својих Пруса 7000 мртвих и рањених, кад је тима јунацима аријергарда стигла у помоћ. Но и Аустријанци нису им уступали у слави и јунаштву, пошто дођоше. Под ноћ буде Марклеберг сасвим обезбеђен од француског нападања, и помоћу аустријске пешадије и Ностицове коњице освоје наново положај, који су Пруси пре свог одступања од Француза отели били.

На десном крилу није ишао тако добро. Истина Горчаков и Кленав нису одступили од свог последњег положаја код Сајферсхајна, али су Французи овде имали знатне преваге у простору, и Магдоналдо већ се спремао, да се изнуреном Кленаву баци за леђа код Фолфсхајна, и Кленав мораде сву драгу ноћ држати своју војску под оружјем према Французима.

Код Линденаве одржао се француски генерал Бертранд сјајно противу понављаних нападаја Ђулајевих. Како Линденава надвлађује пут, који води у Ерфурт, то би француска војска губитком овог села, изгубила последњи пролаз за свој повратак. Ђулај је био претежнији од Бертранда у војсци, ал не и у радњи. Он је дошао касно да напада Бертранда, и оставио му је толико времена, да се овај могао сасвим да приуготови за одбрану, а над га је Ђулај, место у 7, тек у 11 сати напао, претрпео је грдне штете, а добио то, што је отео неколико мостова, по које опет отму Французи на још здраве читаве. Ђуди, који ствар разуму, веле: „да су мостови на Лупи, Елстеру и Плајси били порушени, то би одступање Наполеонове војске било у највећој опасности.“ Они пак, који нису имали вере у политици Метерничковој и његовој партаји говорили су „да је Ђулај имао заповест, нити Линденаву да озбиљно држи, нити да мостове квари, само да Наполеон nebude сатрвен, или на очајну борбу доведен.“ Еле истина је била у том, да је Ђулајева војска пред вече била сузбијена. Најгоре је пак било у баровитом и мочарном куту између Елстера и Плајсе. Ту је Мерфелд жртвовао толико холада својих људи, да уоброжену Шварценбергову мисао оствари, т. ј. да ту пут прокрчи и Наполеону се за леђа зађе, и тако га од вароши одсеку. Пред вече Мерфелд упознао једно згодно место за прелаз; одма нареди да се начини мост и сам с једним баталијуном пређе на ону страну Плајсе.

Али једно то, што је био кратковид, а друго, што се од баруштина и магла подигла била, он буде преварењ. Наједанпут осне се ужасан плотун на њега; ту је била стара гарда под Куријалом. Људи му буду одма сузбијени, коњ под њим убијен, он сам рањен, Французи га обколе и — заробе.

Праведно може се казати, да су се савезници тога дана до мркле ноћи борили само да позицију своју одрже, које једино и могло их је спасти, да небуду побијени. Но при свој тој храброј борби и при свима големим жртвама савезних трупа и при свој одважности и постојаности савезних ђенерала, савезници би ипак били побијени, само да су Мармонт и Неј приспели у Вахаву за време борбе, као што им је Наполеон још у јутру био заповедио.

Маршал Мармонт с 21000 људи и 90 топова, и један део Нејовог корпуса под Сухамом, стојали су северно од Линиске, да Наполеону заклањају леђа, — а то је сразмерно врло мала војска. С те стране Наполеон није очекивао никакав напад, јер се надао, да су Блехер и Бернадот још с оне стране Сале. Највише, што је у рачун узео, било је то, да се Блехер неће моћи појавити пред Линиском пре 18-ог. Зато је он и издао био заповест Мармонту и Неју, да дођу у Вахаву. Сухам је требао да буде код Вахаве најпосле у 2 сата по подне, а Неј у 2 и по, дакле баш онда, кад је савезницима и грозила највећа опасност. Нестрпљиво је Наполеон био изгледао Мармонтову и Нејову војску; али на скоро, у часовима, кад његови топови попрестану, чу он из далека неку грмљаву, која иђаше све ближе и ближе. Његово вешто уво већ је распознавало ту грмљавину од севера, и бијаше му поражајна. Она му је пре од курира јавила, зашто Мармонт и Неј недолазе. Хитро наступајући Блехер са својима Прусима и Русима већ је био тамо и чврсто држаше Неја и Мармонта.

Мармонт је био баш на походу, па мораће да изда заповест да се војска у убојни ред стави против ђенерала Јорка. Већи део Блихерове војске још је био на путу, а Јоркова небијаше већа од 20000, и од Мармонтове у артилерији слабија, по у коњици јача. Ту је био и Блихер са својим штабом. Мармонт је овде показао много храбрости, што је под непријатељевом ватром окренуо фронт непријатељу и примио битку, место да одступа и тегли к Липиској, а могао је мислити, да се против њега креће цела Слеска војска. С вештим, у бојевима извикнутим погледом војводским учасу се користио он сваком точком у позицији код Мекерна.

Блихер није имао 16-ог никаквог упуства из главног стана савезних владара, да ли, где и како да се с непријатељем срази. Судећи по начину како је Шварценберг своје трупе на маршу управљао, и како је он рачунао, главни стап Блихера није ни очекивао, да се и он 16-ог побије с Французима, особито како су пређе чули били, да се Бернадот у наступању затеже. Најбрже, 17-ог, или у особито срећном случају, тек истог дана у вече, могли су се надати да ће Блихер доспети тамо, и то рачунајући на његово големо одважно и хитро делање. Сам Наполеон, кад је у хитром маршу Липиску опколео да на Шварценберга нападне, тврдо је држао, да ће бар један слободан дан да добије против Шварценберга пре, него што Блихер дође, па зато је то и чинио. Кад је Блихер приспео пред Липиску, он од Шварценберга ништа није знао, где се и колико непријатеља налази. Дошав до Мекерна, чује грмљаву топова из далека с југа, и у души му се одма покаже, да и он треба овде битку да изазове и да се с Французима бије. Ова учасна увиђавност скромнога јунака беше од светског значаја. Баш и да није Блихер победио код Мекерна, он је опет врло много учинио самим тим,

што је Неја и Мармонта задржао, те нису стигли у помоћ Наполеону код Вахаве, а које би učinilo, да сва савезничка војска буде разбијена и расута. Да небијаше Блехера код Мекерна и да небијаше он ту напао, Наполеон би, у најважнијем часу битке подкрепљен са више од 40000 људи и 170 топова, битку решио сасвим по својој вољи, како је и иначе био у голомој преваги над савезницима због раширеног распореда њеног.

За бољу свезу с великом битком, изложићемо укратко и битку код Мекерна. Она се делила на двоје, и врховни вођ слеске војске оба је дела једновремени водила. Лангерон ишао је против Неја, а Јорк борио се против Мармонта. Лангерон је чврсто држао Неја, да неби Мармонту помагао и прегоњено га преко реке Парте. Неј, који је био пре на путу за Вахаву него Мармонт, почео да се враћа назад, кад се извести о Блехеровом доласку, и тако је изгубио већи део дана. Блехер пројаша кроз редове своје војске и одушевљавао је по свом обичају. Јорк бијаше увек у сред ватре, често на челу јуришних колонама. Генерал Хилер, који под Јорком бијаше, овако прича: „На мој узвик: данас се мора решити судбина Немачке, баталијони су наново јуришавали преко лешева својих другова на непријатеља.“ Кад Французи потисну Прусе и њихове каре и топови почеше да наступају, онда Мајор Сор, неустрашиви заповедник коњанички, јурише на непријатеља са два ескадрона хусара и једним стрељачким одељењем, разбије с овом шаком људи прве каре и освоји топове. Јорк употреби овај срећни тренутак, заповеди целој коњици да наступа и сам се баци на чело хусарима, пешадији пак заповеди да пође с бајонетом. Овде се показало, шта вреди и шта чини народно одушевљење. Слеска народна коњица борила се тако, да су се редовни коњаници могли на њу угледати. За тили час

буде непријатељска пехота расута. Пруски пешачки полкови неуступише у храбрости и одважности својој коњици и кад се ноћ почела ватати, могао си видети свуда на све стране разбијене и раштркане гомилице непријатеља, како к Липиској одступају. Блихер бијаше на северу од Липиске победно тога дана с Јорком код Мекерна, и с Лангероном код села Видерича.

Француски ђенерали, који су у бојевима оседали, говорили су тада, да нигде нису видели толику храброст и смелост при нападу, као код Пруса код Мекерна. Лангерон каже: „да неможе бити већег јунаштва, него што је тога дана показао сваки ђенерал, сваки официр, сваки војник.“ Мармонт је изгубио на 7000 мртвих и рањених и 2000 заробљених, 43 топа, много барутних кола, две заставе и једног орла од цареве гарде; Неј изгубио је 11 топова. Али у самом Јорковом корпусу лежаху мртви и рањени око 8000, 7000 самог пешака, и готово сваки већи официр био је рањен. Но не само да су отели село Мекерн, него су Французи били узбијени нешто иза потока између села Еутрича и Голиса, нешто на леву обалу Парте, нешто чак у Липиску у Хилерски крај. Венерали Сакен и Прист од Блихерове војске стигли су доцне под ноћ; а иначе би Неј и Мармонт били сасвјам уништени. Ко се икако на бојишту ни видео није, то је био дволични Бернарот. Да је и он похитао као Блихер, и с њиме под Липиску доспео, Наполеон би још тога дана, т. ј. 16-ог, био принуђен да одступа.

Од 16-ог Октобра у вече, до 17-ог у вече.

Бијаше наступила ноћ. Липиске куле даваху величанствен изглед. Многе ватре у логорима око вароши изгледаху као огњено море. Али осим овог огња црвенило се небо и од друге светаости. Осам упаљених села, Еутрич, Мекерн, Марклеберг, Де-

лич, Либертволквица, Сајфартсхајн, Гребери, и Вахава бијаху у пламену. И у Липиској самој могле су се видети ужасне сцене те ладне ноћи између 16 и 17-ог Октобра. Рањеници француски лежаху по свима улицама Липиским, иако је толико големих кућа спремљено било за болнице. На мокрој калдрми лежаху стотинама без сламе, без покривке, без иједног залогаја леба и без капи воде. Само су се лако рањени видали, који су убрзо могли попридићи се за бој; за тешко рањене није се нико бринуо, или тек, кад су од оних других доспели.

Поред овога хорила се војничка музика у првима часовима ноћи, јер се у Липиској славило „као за каквог великог кнеза“, што су заробили Мерфелда. У главном пак стану савезничком малко су дошли к себи од свог страха, кад су чули поцљаву код Мекерна. Са гочке куле могло се разгледати цело разбојиште, и савезници већ знадоше, да је старац ту. Премда је опширан извештај Блухеров о победи савезницима стигао тек пред подне 17-ог, опет су они, као и Наполеон, знали, да северно од Липиске неуступају савезници него Французи, и то по самој грмљави топовској, почем се све више Липиској приближавала, а не удаљавала.

Вешти ђенерали и писци војнички сви се у том слажу: да је Наполеон ноћу уочи 17-ог све своје силе искупио и рано с јутра на савезнике јуришио код Гесе, врло би лако могло да буде, да би он опет Шварценберга потукао. Да је Наполеон хтео да куша своју војничку срећу, он би и морао да обнови битку пре, него што су приспеле помоћне чете његовом противнику, и то руско-пољска војска под Бенингзеном, један део аустријске војске под Колоредом. Што дакле рачуница, као што је био Наполеон, није продужио битку 17-ог, то показује, да је он с војском био много слабији од непријатеља, особито што

је Блихер већ ту, а Неј и Мармонт побијени. И расположење рајских трупа било је такво, да је у њима изгубио поверења, а и Французи су били изгубили сваку на дуна победу, већ су се само надали скором одступању.

Врло забринут Наполеон, дозове к себи ђенерала Мерфелда, кога је лично познавао, још с вечера, и после кратког разговора пошаље га к свом тасту цару Францу, нудећи му примирје и мир. Он му је сад нудио више, него што су савезници пређе у Прагу од њега захтевали. Наполеон се овде варао, што се уздао у сродство цара аустријског. Он се надао, да ће се цар Франц упустити у преговоре; но с тим је изгубио 24 сата најскупљег времена, а савезницима је дао времена да се подкрепе са више од 150000 војске. У стану цара Франца преправљали су се за бој; о преговорима нису хтели ни да чују.

Блихер се борио и 17-ог, док су савезници ћутали. Стари јунак хтео је да још боље приготови посао за 18-ти. Он очисти сву десну обалу Парте од Француза, осим неколико омањих утврђених тоака недалеко од Халишке капије. Блихер поседне Итрич и Голис и отме од непријатељске коњице 5 топова, и њих 500 зароби. Он је ту непријатеља тако сузбио, да је слеска војска већ око подне 17-ог стојала близу улазака у Липиску. Блихерова радња и његови успеси а тако и претећи говор инглеског посланика Карла Стеварда, који је у стану Блихеровом био, учине, те се Бернадот од вароши Хале мане свог трапавог претања. Доцне увече 17-ог дође он у Брајтенфелд. Наполеон чује, да се исчекује северна војска, и да су руска и аустријска подкрепљења стигла у главни стан савезнички. Он је чуо, да Блихер стоји пред Липиским капијама; на његову понуду мира нема никаквог одговора. На пољу се већ било почело развијавати: само пред његовим очима бијаше јоште тама. Он би-

јаше удубљен у мисли због својих несрећа, а његови ђенерали тражише у њему помоћи свом побеђеном расположењу; али га немогаху наћи у смућености свог заповедника и учитеља. Још истог вечера изда он тајну заповест свом поверљивом ђенералу Бертранду, да још по ноћи са својом трупом иде и заузме све путове, који преко реке Сале воде. Он изда и даље заповести, из којих се могло видети, да је сасвим намерно, да идућег јутра 18-ог почне одступати к Вајсенфелду и Фрајбургу. Он је хтео, а и могао је још и сад да предузме одступање, док му силе нису ослабиле, а могао је и то мислити, да је части својој доста учинио, што се целог дана 16-ог одржао на бојишту као победитељ.

18-ти Октобар.

Кад је Наполеон хтео 18-ог да одступи, позове га грмљава топова савезничких навраг у бој.

Између 17 и 18-ог Октобра бијаше ноћ кишовита; небо се црвенило, као и прошле ноћи, али не од горућих села, него од већег броја ватра по логорима. Онај огњени венац око Линиске, што је прошле ноћи пламтио од упаљених села, бијаше се угасио, јер села сада бијаху у пепелу. Блехер није био добио још никаквог извештаја од шведског принца, да ли ће помагати слеску војску при нападу. Он је већ био далеко наступно, у надежди, као што сам говораше, да шведски принц неће зар бити толики љаво, да га баш изневери. А у себи је рачунао и тврдо држао, да ће Билер и Винцингероде ноћи за њим па ма и преко Бернадотове воље.

Из досадашњих бојева чешке војске прорачунао је Блехер, да треба све савезничке војске ускупу да дејствују, ако се хоће, да се непријатељ савршено победи. У томе дозна он, да је Бернадот близу, по му радост прекине један ађутан Бернадотов, који му

донесе писмо. У писму захтеваше Бернадот да он с војском заузме положај на десном крилу, где није било опасности; а Блихеру је требало да пређе Парту и да тамо нападне на главну силу непријатељеву. Бернадот је имао 60000 војске, све одморне, па опет се снбивао од напада на главну силу, него то пуђаше пруском главном заповеднику, који је после последње битке имао само 50000 и то уморених борника. Бернадот шћадијаше да заузме такав положај са 60000, где би довољне биле и смањене трупе Јорка и Сакена. Или је Бернадот хтео да сачува неизнурену снагу северне војске, или је хтео да изда. Тако је мислио Блихер, и одвећ разјарен одговори му по ађутану том овако речма: Овај ти се Гаскоњац узео да исмеје страховиту битку код Мекерна, као какво шакатање.

Бернадот позове потом Блихера у Брајтенфелд. Блихер му одговори, ако наследник престола има што да му каже, то нека он к њему дође. Међутим је Биллов поручио Блихеру да ће он и Винцингероде следовати његовом наређењу, где добро отаџбине и Европе захтева, и да ће му доћи и без заповести Бернадотове. Преко поћ позове Бернадот Блихера још једном на састанак најучтивије молећи га, да он жели, да се с њиме договори о сутрашњем нападу. Блихер одјаси к њему у Брајтенфелд заједно са принцом Вилемом, братом прускога краља, и са својим ађутаном Рилом. Сад се Бернадот изјасни, да је он готов да пређе Парту, те да тамо непријатеља нападне, но под условом, да му Блихер од своје војске одвоји 30000. Оно, што је шведски принц мало пре нудио Блихеру, да изврши с 50000 *уморене* војске, то је држао Бернадот, да неможе сам извршити са својих *одморних* 60000, ако му он не да у помоћ још 30000! „То је већа половина моје војске“ одговори Блихер; „но ја ћу вам је дати, али да ја сам водим тих 30000.“

Заиста, нема примера у историји, да је који овакав, победама увенчан и прослављен војвода понижио се за љубав општој ствари, те да своје врховно место и самостално заповедништво жртвује, да при наступајућој битци игра подчињену ролу. — Али, кад се какав карактер, као што је Блехер, наоди код северне војске са 30000, онда решење ствари било је сасвим у његовој руци, и он у самој ствари није био вођен, него вођ. А тим се озбиља препречило Бернадоту да остане нерадан или да изда. Блехеров уплив на најснажнији део северне војске био је сада непосредан. Зато он постави други услов, да тих 30000 под Лангероном иду најкраћим путем за напад; Билон и Винцингероде, да без околишења пређу Парту и да узастопце иду за њима; а за њима одма Шведи као аријергарда. Бернадот није могао ништа да одбије. Да неби пак Бернадотова политика оспорила движење војске, те да нестигне за време боја, Блехер изда заповест Лангерону и Присту сасвим назначио и разговетио, где ће се они са својих 30000 састати са северном војском. Те точке састанка назначи он сасвим пред Линиском, и већ у 9 сати у јутру бијаше та авангарда од његових 30000 у боју с Французима.

Кад је Блехер узјахао коња, да се ватраг после договора врати, већ је почела свитати зора за 18-ти Октобар, и кад се приближио свом главном стану, чу већ грмљаву топова на јужној страни Линиске: Шварценберг се беше сударио с Наполеоном још у 8 сати јутра.

Познато је, колико је Наполеон веровао у судбину срећних дана својих пређашњих победа, или иначе срећних догађаја у животу своме. 18-ти Октобар не бијаше му такав дан; то је био онакав дан као кад се из Москве враћао, кад је у највећим бедама сарио највећу војску овога света. Тај дан није На-

полеон изабрао да држи битку, и то је један доказ, да је он хтео да одступа, кад је 18-ог био принуђен на бој. За случај, ако би био нападнут, наредио је он шта треба још преко ноћ. Али за решителну битку, као што је била та од 18. Октобра, имао је он само још један једини тренутак времена, да нуждна наређења учини. И он је то произвео — сви му непријатељи признају — са таквом хитрином, за какву је само његов велики дух кадар био, и сваки му се дивити морао. Вешти ратник преокренуо је свој положај у један мах, пред очима својих непријатеља; — тако хитро и вешто бијаху војске премештане од свога мајстора!

Како је последњег дана, па и те ноћи, киша падала, то се још дивније показиваше сунце, које се из јутрење магле к небу подизало. Сјајним својим зрацима осиваваше оно јуначка дела светог гњена на оружје уставог народа, који није хтео да га више срамоти и гњечи странац, и коме се јавно обећала награда са речи царском и краљевском, да ће он одма у својима земљама бити слободан народ, а не само независан и споља слободан.

У овој се битци код Липиске борио немачки народ без разлике чина тако и с таквом вером у победу, да, ако би као борци и попадали, да ће њихови синови и унуци живети на њиховим гробовима као слободан народ уживајући двојаки благослов: и као слободни грађани и као слободан народ, као што су срећни они поносити Инглези. Прусија и Русија то су изрекле, јер им је требало да произведу у Немачкој фанатизам, „а овај је могао поћи само на усвик слободе.“

Немци се нису борили 13-те године да поврате старо стање, него су се борили за велику и слободну Немачку, као што је из главног стана три владоца 16-ог Октобра издан позив и гласио: „Ви се

борите за слободу Европе, за независност својих си-
синова и за безсмртност нашег имена. То је света
борба.“

Но сунце је обасјавало 18-ог Октобра велика и
дивотна дела непријатељева; у свој својој величини
појавио се ратни Геније француског завојевача и са
неодољивом храброшћу борише се чврсти Французи.
Они многога нису имали, чега је код савезника за-
доста било, и сам број људи и топова био је мањи
него у савезника. По војничким немачким извешта-
јима имали су савезници пред Липском најмање
300000 војске, а Наполеон 145000. Савезници дакле
имаћаху више нег још једанпут толико.

Положај обе војске био је сада сасвим разли-
чит од оног 16-ог Октобра. Наполеон је свој јако су-
злио. Његово је десно крило чинило праву линију из
Коневнице до Пропстејде, одатле се гонило у патрат
доста нагло и ишло је до Штатерица. Та три села
бранила су ова три одељења: Поњатовског, Викто-
рово и Лористеново; над свима пак заповедаше Ми-
рат, неапољски краљ. Поњатовски ту на бојишту самом
буде наименован за маршала и добије да брани Ко-
невицу, коју је 16-ог мушки одржао. Код Штетерица
је стајао Лористен. Виктор је бранио кључ целе по-
зиције и Пропстејиду. Вахава и Либертволквица, које
су ономад биле обливене крвљу, буду напуштене, јер
је Наполеон умео да цени прикупљен положај боље,
него савезници 16-ог. Села: Делич, Десен, Шефе-
рај, Мосдорф, Цигелхитен, и Цукенхаузен била су
поседнута јаким француским одељењима, и неприја-
тељу је ваљало да освоји најпре њи, па онда тек да
дође на главну позицију. У средини код Холцхаузена
стајао је Магдоналдо; он се састављао с левим кри-
лом преко Цвајнаудорфа и Милкадена, и са истакну-
тим својим одељењима држао је село Клајн Поснав и
Балсдорф. Као што десно крило под Миратом, тако

је лево под врховном командом Неја, било подељено на три дела: најближе к средњој точки стајао је Рењер и бранио једним одељењем село Тауху; њега је раздвајао приличан простор између Нејовог и Мармонтавог кориуса, који се протезао био с леве обале Парте од Шенфелда преко Таухе до Теклеркирха. У течају битке, пошто је северна војска кроз Тауху продрла, Неј је био принуђен да повуче све своје трупе, које су биле с оне стране села, те да тим затвори дугачак лук, који је ишао од Пропстејде до утока Парте у Елстер. Наполеон је пак са својом гардом узео положај на вису код Штетераца, — у средини целог свог убојног реда, одакле је могао све добро да види, да битку руководи, и да свуда хитро помоћ пошаље, где би затребало. Ту је точку вешто око великог војводе дивно изабрало; по на том вису бијаше и једна полуонала ветрењача. Да га није судба тиме хтела да исмеје, што га је руковођење битке принудило, да ту стане, поред ветрењаче? Или је он сам навалице хтео да исмеје срећу, коју је видео да му је Генија у последње време оставила?

Савезничка сила подељена је била на 6 делова од неједнаке снаге. Овог је дана Шварценберг најмање радио. Он и три владоца данас су више радили по својој ђуди, него што је било и 16-ог. И тако су слеска и северна војска радиле саме за себе од северне стране Липиске. Ту су били вештаци и извршитељи плана: Блихер, Гнајзенав и Билор. Како 16. тако и 18-ог није било никакве скице од плана за битку, што би ваљало издати из главног стана. Свака се војска борила за се по свом увиђењу, само се Шварценберг нешто споразумевао с Блихером. Прва војска савезничка била је под Ђулајем и стајала је где и пре код Клајн-Чокаве; она је осматрала пут к Бинденави, без да је штогод предузимала тога ради. Пошто се Берtrand повукао у Брајтенфелд, то је

Наполеон поверио овај пут једном делу своје гарде. Другом војском заповедао је принц од Хесен-Хомбурга, а кад овај буде рањен, дође гроф Колоредо; ту су били и коњаници Ностицови, и цела војска бројала је 45000. Она је ударила изјутра у 8 сати на непријатеља лево и десно од Плајсе спрам Коневике и Леснице. Трећа је војска била састављена из пешака Горчаковљевих и принца виртембершког Евгена, од гранатира Рајевског, од Коњице грофа Палена, од пруских бригада Кликса и Пирха и принца Августа, од сједињене руске и пруске гарде и од авангарде; врховну управу имао је Берклај де Толи и њему је било придељено, да нападне на Пропстејду; та је војска бројала 50000. Четвртом војском заповедао је гроф Бенингсен; у њој је била одморна руска резервенска војска, тако звана пољска Бенингсенова, која бијаше тек дошла; аустријске трупе под Кленавом, пруске под Цитеном и Платовљеви козаци. Ње је било преко 60000. Она је имала по назначењу Шварценберговом да нападне на Холцхаузен, т. ј. на лево крило непријатељско, и да тражи, да га обиђе. Она је пред собом имала старог, у бојевима прекаљеног Магдоналда. Са севера од Липиске нападали су Блихер и Бернадот, и то су биле 5 и 6-та војска.

Тако се савезничка војска пружала око Липиске и Француза у грдном полукругу, који бијаше отворен само према реци Сали, и то бијаху народи, који су се подигли да свладају Генија једног завојевача, за поук: да никоји, који тежи да гњави и презире слободу и достојанство човечанско, неће остати ненаказан од народног духа и поноса, па био он човек од највећег духа.

Шварценберг је био наредио, да његова војска нападне у једно време у 8 сати изјутра на цео ред села, који су непријатељу дуж његове линије градила као неки грудобран. Но и сад се показало оно исто,

што и код Дрaжђана, и што и 16-ог, т. је несагласност. Па иако је било некакве свезе у нападу, опет није напад био једновремени. Принц Хесен-Хомбуршки напао је добро у 8 сати на села Делич и Десен, Барклај је напао много доцније, а Бенингсен тек око подне. Пољатовски је бранио Делич неможе бити славије са Пољацима и Французима. За неколико сати трајала је најкрвавија борба око та два села, а још се није знало шта ће бити. Аустријанци су упадали неколико пута у села, ал су опет свакад били истеривани. Иако се вешти ратник принц Хомбуршки напрезао с крајњом опасношћу презирући и сам живот свој, да непријатељу отме ту позицију, те да целој линији буде опасан, опет је поред свега тога био сузбијен. И што се принц одвише у опасност бацао, буде на два места рањен и из битке га изнесу. Његову команду преузме генерал Колоредо, и овом после толиких мука и ушњања испадне за руком да допре до главне непријатељске позиције. Али Пољатовски са маленом четом својих Пољака, помаган гардом под Удинотом, храбро је одбијао сваки непријатељски покушај против главног положаја, и оста код Коневике непокрнут. Ту су савезници само толико успели, што су задобили села Делич и Дозен, али је и много Аустријанаца изгинуло. Сам Шварценберг бијаше се побојао за то своје лево крило и пошаље му неку помоћ од Булајеве војске и руске резерве. Тако су се храбро и јуначки борили ту Пољаци и Француска гарда.

Наполеон је био још преко ноћи повукао своје трупе из Вахаве и Либертволквице, и оставио само нешто мало, колико да непријатеља обмане јо и то је почело одма да одступа, чим је сутра дан Барклај де Толи пошао да наступа са свом својом силом. Овде се јасно види, да у главном стану савезничком нису ништа приметили о одступању Наполеоновом,

или, и ако их је ко известно, то му нису веровали. И то је била велика погрешка.

Управ ту, где је кључ главном Наполеоновом положају, ваљало је, да су се савезници приближили још преко ноћи, како су се Французи почели натраг да повлаче, да би себар известили о кретању непријатељевом, кога су пред собом имали.

Средина непријатељске војске била је Пропстејида. Од ње је зависило одступање Наполеоново. Куће су тога села и црква биле удешене и спрењене за одбрану, зидови испроваљивани за пушкарнице, кровови, улице, све намештено да се јуначки брани. Ту између Штетерице и Пропстејиде стајале су највеће масе француске, ту је стајао и Друг са својима топовима, најбољи Наполеонов артилеријски генерал. Дугачка врста од топова бијаше на северо-западном крају села и брисаше цео предео пред селом.

Тек у 2 сата по подне дође ту Барклај де Толи да напада. Да је он узео Пропстејицу, Наполеонова би бојна линија била пробијена, и десно крило одцепљено од левог. Подпомагане руском коњицом, пруске бригаде Кликса и принца Августа, бијаху прве, које на Пропстејиду јурише, и поред ужасне ватре непријатељске продру далеко у село. За то време уђе у село и Пирх са западне стране. Но сад уједанпут нагрие непријатељ масом и оспе силам картеч. Расуте савезничке бригаде одступе до иза села, ту се уреди и поново јурну бајонетом, а Французи њима на сусрет; ту се начини ужасан покољ, обе стране борише се с највећим огорчењем. Четири пута продираше Пруси у село, и четири пута бијаху узбијени. Цитен кушаше да подпомогне напад са стране, принц Евген јуриши у нутра с Русима, и сви спреме се за нов јуриш. Али наједанпут осну на савезнике самртну ватру 150 топова. Наполеон бијаше већ ту.

Од брежуљка, с кога је он досад гледао, до-
јаша брзо у Пропстејиду, заповеди Мортијеру да са
два дивизијона нове гарде такође ту дође, а он сам
управљаху том ватром из тонова. Он сам у првима
редовима са својим мраморским лицем посред туче
немачких картача сасвим ладнокрвно ободраваше
своје борце, и креташе их на важније тачке. С ове
пак стране цар Александар, цар Франц, краљ пруски
и Шварценберг гледаху ужасну борбу с висине с оне
стране Цагеахајна. И послаше налог заповеднику тих
јуришних савезничких колона, да се мане толиког
узалудног проливања људске крви. Тако се у 8 сати
у вече повуче савезничка линија од Пропстејиде за
800 корака. У закритом положају Пруси и Руси про-
дуже и даље до у мрли мрак ватру из тонова, и Проп-
стејиде бијаше сва у пламену. Гомиле мртваца бијаху
већ толике, да борци немогаху преко њих више пре-
лазити. Ту је изгубио живот многи одушевљени мла-
дић и муж, а неотеше ни једну стопу земље од не-
пријатеља, а камо ли пробити му средину: тако се
ту храбро и вешто борише убојни Французи!

Нема сумње, — кад би Наполеон био на страни
савезника, или да је Блехер био врховни заповед-
ник, — да неби они, и један и други, ма какве жртве
поднели и прегорели, те да пробацију положај Фран-
цуза. Људи, који ратовање разуму, слажу се у том,
да је Шварценбергу требало, да остане стапан у томе,
и да се није пустио, да га владаоци одврате од на-
мере, него да је тражио да продре ту код Пропсте-
јиде, па онда да одма пусти коњицу, и непријатељ би
био и лево и десно сузбијен. То би било од неоце-
њене вредности, ма да се колико му драго крви про-
лило, јер би се та крв уштедела на другом месту и
то од више хиљада. Наравно, и савезничка сила мо-
рала би се другојачије употребити, а врховно запо-
ведништво требало би да је врло енергично — сав

напад требао је да буде од једанпут. Ал тога није било, јер је и Бенингсен дошао доцније и од Барклаја.

Управ та војска, са више од 60000 дошла је у бој најкасније, осим Бернадота, који је нарочито оклевао, и тек у 4 сата по подне стигао. Да је Бенингсен имао повише да путује, то је истина; ал му је требало и да план Шварценбергов боље разуме. Па ни то неизвињава Бенингсена, ако је чекао Бернадота, да овај испуни празнину између његове војске и слеске. Да су Барклај и Бенингсен са својих које-каквих 100000 војске, ударили на средину Наполеонову, другачија би добит испала, особито још да су и сви савезници ударили на Французе у 8 сати, као што је наређено било. Но они су нападали један за другим; тако принц Хесен-Хомбуршки у 8 сати, Барклај у подне, а Бенингсен чак после подне.

Онда није другче ни могуће било, него да се Наполеон свуда у својој позицији одржи, јер су му противници долазили све један за другим. И тако што је Бенингсен предузео код Штетерице, није успео, као ни Барклај код Пронстејде.

Цела је истина, да је Барклај оклевао с нападом до два сата по подне, јер је чекао на Бенингсена, а овај је опет одоцино очекујући Бернадота. И због тога дошао је био у опасност и Бенингсен и цела савезничка линија с јужне стране од Липске. Бенингсен је напао тек онда, кад су Клајстове и Витгенштајнове трупе под Барклајом већ биле страшно изгруване од непријатељских топова. Бенингсен је са својих 60000 стајао према много мањој сили Магдоналдовој, Реџијеровој и коњници Севастиајановој. Па се и ту десило исто, што и код целе савезничке линије: што је касно дошао и напао изгубљен је најбољи део дана, и дан се овај свршавао само у погибним нападима спрам *предних* наполеонових трупа и позиција, а до *главног* положаја нису ни дошли.

били. Зато пак, што се Бенингсен одоцнио с нападом, то није пред собом имао само Магдоналда и Реџијера код Балсдорфа, Холцхаузена и Цукелхаузена, него и сву артилеријску ватру од роња код Пропстејиде. И храброст његових трупа узела је та места тек онда, кад је цела његова војска ушла у бој, те и постала од Магдоналдове претежнија, особито у топовима. Нека Бенингсова одељења борила су се код Пропстејиде, други подреше код Штетерица и Цвајнауторфа. За то пак време борило се лево крило Аустријанаца, да отме од Француза Пансдорф. Двапут су га узимали, и двапут га Французи повраћали. И тек се онда указа авангарда од северне војске и то најбољи јој део: Билон с Прусима и руска артилерија под Винцингеродом. С непријатељске стране стајаху рајске трупе, Саксонска и Виртембершка, и то пред Пансдорфом до Плаузинга, код Гросдорфа и Плукхе, а иза њих тек Французи. Међутим код Пропстејиде, Дезена и Делича, и северно између Линиске и Голисе биле су распоређене рајске трупе све помеђу Француза. Те рајске трупе није Наполеон оставио уједино, већ их је поценао на баталијоне и ескадроне и уметнуо између Француза. Он је знао, да је раздражен немачки дух већ стајао поред њега. Савезници неби му шкодили на том месту, да није дошао Блехер; али кад је он ту, онда је изишло другаче. Кад је аустријска војска видела, да иде Билон, она још једном јуриши на Пансдорф. Реџијер хтеде да врати под њим бившу артилерију; он виде како она иде напред место да одступа, а тако и саксонски пешаци. Најпре му се учини, да му неразуму заповест, ал убрзо и то изчезне. Саксонска музика и пријатељско поздрављање између њих и Аустријанаца и Пруса, показа му, да се немачка браћа сјединише против туђинца угњетача, и он виде,

да је прошло време, где је Наполеон Немце водио против Немаца.

Прелазак ових 3000 Саксонаца и 19 топова није био решителан на том крају битке, аа је био опет од утицаја за Реџијера. Билон, који бијаше од Таухе дошао, имађаше само бригаду пешака и нешто коњице и артилорије; аа опет и с тим јуриши он на Пансдорф, и Французи буду из села изагани. Док је ова борба трајала приспе и Форстел и Крафт од Билонјевог корпуса, а с њима и Винцингероде и Воронцов с Русима. Пошто се и северна војска метула на бојну линију, онда савезници на тој страни буду јачи од Француза. Савезничке војске стајале су сад око Липиске и непријатеља у полукругу, који је био мањи од пређашњег као и код непријатеља. Кад је сунце почело да седа, Билон с Прусима, Русима и Аустријанцима освоји село Штинц и Селерхаузен и притера Французе уза саму Липиску. За то време узме Блехер на јуриш Шенфелд.

Прелазак шведске војске преко Парте на више раздвојених места причинило је, те се закаснила. Швеђи су прешли код Плаусига, Руси под Воронцовом код Гросдорфа, Билон и Винцингероде код Таухе. Блехер пак, да би час пре ушао у бој, изборио је себи прелаз код Мокве, где је био; његови пешаци газили су воду до појаса. Аа опет јуриши он и отера Французе из Шенфелда. Ту је једна од најкрвавијих борба те големих липиске битке. Мармонт је бранио село са својом и Нејовом војском и Добровскога Пољацима. Шенфелд бијаше кључ позиције шестог корпуса Наполеонове војске. У два сата по подне нападне Блехер са Лангеровом пехотом, а са десне обале Парте топови подупираху напад. Кад Блехер угледа за време саме борбе, да из Липиске иду нове француске трупе да бране Шенфелд, одма заповеди Сакену да иде и да удари на

Халишку капију, а уједно пошаље и подкрепљења својој артилерији. Због тога један део француске помоћи оде у помоћ халишкој капији, и док се ту крваво борило, Блихер понови јуриш на Шенфелд. Он сам трчаше међу јуришнице, и кад би гдегод приметно за-стајивање или одступање, ободравао својим „напред.“ Руси први продру у село и истисну Француза; но овај подкрепљен сузбије их до по села патраг. Одатле их наново поведе Блихерово „напред“ и освоје онет цело село. У то домети од Рајднице једно одељење Наполеонове старе гарде, као олуја јурне с бајонетом у село кроз кишу Блихерових кулета и Русе изгони из села; а и им ту наново зазвони Блихерово „напред“ и Лангерон вођаше нове трупе поред Блихера на јуриш. На заповест Блихерову артилерија почне јаче грмети, и борба у селу постајаше све крвавија. Бој се био по среди пламена упаљеног села, и у том пламену падаху јунаци више нег од саме борбе. Лешеве се гомилаху један преко другог и сваки скоро вођ бијаше рањен. Од часа на час прелазаше победа сад једној сад другој страни, а на свакој точки посред грмљаве убојне кликтао је Блихерово „напред!“ У највећој врски бораца, у највећој грмљави топова ове ужасне борбе наједанпут закрица, тресну и здружи се упаљена црвена кула, и подиже се јаук од прегљављених војника; дим и прах помрчао је ваздух. Тек у 6 сати у вече заузму Руси последњи пут погорели Шенфелд, и Французе одагнају к Рајдници. Руска артилерија била је истрошила већ сву своју муницију, кад су се Французи на оближњој висини још задржавали, те дотрчи шведски цукониик Корден са 20 топова и помогне да се Французи и одатле одагнају.

Као што се Шенфелд светлио, исто тако и оближње село Пфафендорф, где се Сакен с Французима био у коштац уватио. Пламен је прождирао рањене

и умируће и јаук и писка чула се и кроз грмљаву топова до под саме зидине Линиске.

Ноћ је прекратила борбу. Французи се бијаху одржали на свима својим најглавнијим тачкама, осим на северу и северозападу. Наполеон није био побијен тога дана, само што је морао своју војску још да збије. Али да сутра дан држи опет битку као данас, то није могао, јер би му то сатрло сву војску. Без да је био побијен он је изгубио битку због врло неравне снаге. Сутра дан би му војска била сатрвена једно због преваге непријатељеве у броју, а друго, што је његова војска била исцрпљена не само у људима, него у свакој спреми па и муницији.

19-ти Октобар.

Шварценберг и Бернадот састану се још 18-ог у вече, да се договоре, како ће сутра битку да продуже. „Нама ваља да издржимо још једну врућу борбу код Пронстејде“ рече Шварценберг рано у јутру 19-ог Октобра. Но кад се јутрења магла разишла и сунце обасјало бојно поље, Шварценберг и Бернадот виде, да је Наполеон са својом војском напустио разбојиште.

Још 18-ог у подне издао је Наполеон заповест за одступање; сви возови и кола с рањеницима и артилеријски парк већ су путовали к Минденави, да би се доватили друма Ерфуртскога, док је још битка трајала. У своме стану изда Наполеон у вече и остале заповести за одступање. Бертијер диктираше кратко заповести ађутантима. После тог свали се Наполеон на један дрвен креветац, да од умора одпочине. Пошто је мало продремао, пробуди се и зачуђено погледа своје верне поред себе. Мимо њега пролазаху смањене чете његове, које су се повукле у Линиску још преко ноћи, а друге путоваху већ из Линденаве к Ерфурту. Наполеон је сам преноћио у Линиској.

Магдоналда, Поњатовског и Лористена оставио је као аријергарду, да држе Липиску до мрака, па онда и они да иду за њим.

Одма, чим је Блихер чуо, да Берtrand одступа к Линденави, заискао је од три владара, да му даду 20000 коњаника, те да похита и да непријатељу поврат препречи. Шварценберг и свита цара Франца одговоре му, да није свакад добро доводити у очајање непријатеља, који још има снаге. Тако Блихерово захтевање буде одбијено. 18-ог у вече предлагаше он и цару Александру, да се одма код Пегаве преко Елстера пошљу руска и пруска гарда. Шварценберг одговори на то, да је војска гладна и уморна. Па и другог јутра нису савезници ништа чинили противу Француза, пошто су већ јасно видели да Французи одступају. Савезници би заиста заробили били врло мало Француза, да Бertiјер није учинио голему погрешку. Он је заборавио да заповеди, да се начини више мостова преко Елстера, као што му је то Наполеон наложио још 17-ог у вече. Те је тако цела Француска војска морала прелазити само преко два моста, од којих се још један провали одма у почетку. Наполеон је изишао из Липиске тек онда, кад савезници почеше јуришавати на њене крајеве, и одступање прометне се у бегане. Први у варош продре Билон на Гримаској капији са својима Поморцима, и то одма по подне. На скоро затим узме Блихер на јуриш Халишку капију, сам међу борницима наодећи се; и скоро у исто време пројури Бенингсен кроз капију св. Петра. Но и у варуши трајаше још ужасна борба.

Наполеон је био заповедио, да се мост између Липиске и Линденаве поруши у последњем часу, те да би најпре могла цела аријергарда прећи. Ал га они сруше још док су се војске Магдоналдова, Поњатовског и Лористенова бориле по вароши. Они су сад

били изгубљени. Магдоналдо преплива срећно на коњу преко Елстера, који бијаше придошао; ал Поњатовски се удави. На исту судбу истрпели су многи, који се нису дали заробити; многи пак изгинуше у очајној борби; други бијаху заробљени. Око подне уђоше у варош цар Александар, краљ пруски и Шварценберг с једне стране, а с друге наследни принц шведски, Блехер и Беннингсен и на пијаци се састаше и поздравеше као победитељи.

Наполеонова сила на немачкој земљи би сатрвена. Још би већи пораз био, да је код главног стана савезничког било више вештине и одважности, колико је храбрости и одушевљења било у војсци. Ал овако Наполеон одведе 100000 војске и то провлачећи се кроз само један теснац! Код Липиске изгубио је он

300 топова

300 кола

12000 заробљених

23000 рањених

20000 мртвих

свега 55000; али и код савезника било је у најмању руку 50000 које мртвих, које рањених, и то сразмерно највише Пруса; Шведа пак само 300.

Наполеоново господарство с ове стране Рајне бијаше сада сломијено, и он хиташе да преко Рајне спасе оломке своје војске!

КЊИЖЕВНОСТ.

ОПШТА ИСТОРИЈА, написао *Паута Срећковић* професор у великој школи. II део, Грци, I пола. У Београду у државној штампарији 1864. На продаји код Валожића и Добровојевића, цена 6 гроша.

Ова историја, од које је лане изишао I део, који говори о народима најстаријим у Азији и Африци; и од које је ово дана оглашена и II пола II дела с

предплатном ценом 4, а дућанском 6 гроша, — може се рећи, да је на нашем језику прва, која носи на себи и има облика и типа праве историје. По досадашњим књигама, које смо ми историјама називали, изузевши неке посебне и монографичке историје, ми нисмо ни могли сватити прави појам историје, и мислили смо, да се историјом могу звати и летописи и кронике којекакве, или ти још и читуље владалачке. Није то историја; историја има много узвишенији значај, много пространији обим, и много дубљи и зрелији сватај! А ова историја, о којој ми овде јављамо, много се разликује од досадашњих на нашем језику, што у себи истински има онај прави историјски поглед, оно оштро око историјописца, које, као оно Аргос, што је и кроза зид могао видети, са најозбиљнијом точношћу и тишином произава у најнежније жице људских изпреплетених догађаја, на длаку цепа сваки покушај људске снаге, дубоко завирује и улази у сваку државну и општинску установу старих народа, — па нам износи на видик, као оно гњурац морски зрно бисерово, прави облик, живот и степен душевног стања ондашњих народа, да нас поучи, и да нам поуке даде, како и на који начин може се и ваља ово и оно у животу државном и народном са коришћу применити на садашње наше доба, наше потребе, наше околности. Од овакве историје заиста се може имати користи.

Ми ову историју, неупуштајући се у даље разлагање, јер сама она довољно показује своју цену, само можемо нашој публици најбоље препоручити с утолико још већом енергијом, што се писац њен морао потужити на несаучешће публике. Јер кад дајемо царе за којекакве беспослице: сановнике, ране љубичице, цареве уроше, смрти правде.... онда бар покажимо, да ни за паметне ствари нећемо се тврдити. —

НОВОСТИ

ТУРСКА

Нови санџаци.

У Турској напредују реформе: нашалук *нишки*, *видински* и *силистријански* прометнули су се у један голем ејалет, који се зове **Туна ејалет** (дунавска област), и дели се на 7 санџака: *нишки*, *видински*, *софијански*, *тулчански*, *варненски*, *рушчучки* и *трновски*. Глава целом том ејалету биће у Рушчуку.

То јест сад ће бити више чиновника — Бугарима на врату.

АУСТРИЈА

Гвоздени путеви к Босни.

Војничко министарство у Бечу захтева, да се из стратегијских обзира начине неке измене у предложеној мрежи гвоздених путова, па да се повуче једна бразда од Вучина у стару Градишку, и од Осека у Брод. Исто тако да и Варадин уђе у ту мрежу, па сад било пругом од Сегедина на Земун, или другом којом. Међутим чује се, да у Карловци, Новом Саду ли, већ има један одбор, који разгледива места, куда ће као да спроведе пругу гвозденог пута од Варадина на Земунско-Речку. — Што Италија више Млетачкој прети, то Аустрија више у Босну гледи! —

ЧИТАОЦИМА.

Хвала милостивом Богу, ми истерасмо прву годину „Војина“.

Колико је сваки почетак тежак, особито, кад се мора поћи сасвим непрокрченим путем, онда се не можемо тужити ни на успех предузетка, који заиста носи на себи израз најсветије тежње, најплеменитије жеље, и најчвршће воље. Наше је убеђење врло тврдо,

наше је уверење сасвим постојано, да потребе наше нису ни у којој мери подмирене, нити се дају тако лако подмити. Нама врло много треба, а врло мало имамо; ми морамо да се упнемо из све сваге, да колико толко испуњавамо празнине у нашем развијању, да накнађавамо сваки недостатак и да постизавамо тамо, где смо заостали.

Ми имамо војску, голему војску, и сваки се од нас радовати мора, сваком је мило, кад зна и види ту голему војску. Ал то управо још није војска, то је само припрема за војску. Неиште се, и није довољно за војску то, ако је ми скупимо у број, па ни ако јој у руке оружје дамо. Така војска неће бити кадра да изврши задатак, који јој је положен, а који је она дужна да изврши. У сваком се занату и у свакој радњи хоће више нешто осим алата; терзији није доста да има аршин и маказе, него мора да зна и чоју и сукно, треба да уме скројити и сашити, — аршин и маказе немогу саме кројити. Тако и војска још није војска, ако она има само оружје и — скоро ништа више; јер и окретање у строју није довољно. Ту се хоће још и некојих знања, неких наука и вештина, а што је најглавније, старешине у војсци морају много знати и много умети. Онда ће тек војска бити војска. С тога гледишта и ми смо се кренули били, да постепено нашим војничким старешинама, — десетницима, водницима, четницима и — официрима — дајемо у руке средства, која ће их спремати у њихоме позиву, из чега ћеју они имати да се науче: шта им је задатак, шта дужност, колико треба да могу, и колико се од њих тражи. И ми смо се с правом били надали, да ће наша војска, — најсиромашнија у књигама од сваке друге европске војске — врло радо и весело прихватити овај наш предузетак, и обгрлити га онако својски, као што је он за њи нарочито и удешен и спремљен и покренут био. Ми

смо се надали, да ће сваки наш војник, — свестан своје потребе — свакојако настојати, да не пропусти ову прилику, која се за ради њега указује, па ће с највећом хатношћу читати, — учити. Све смо се ми то надали; али, — — нек нам се допусти, да се и даље надамо, јер ниједна ствар, која носи са собом практичне вредности, неизлази у свет са хуком и буком, него тихо, лагано, скромно, али сигурно. Ми дакле и опет, као с неком добром слутњом, надамо се, и имамо основа надати се, да овај наш посао неће отићи — у ветар.

Ми по овоме наново се обраћамо нашој публици с молбом, да нас подкрепи у предузећу, јер држимо да би и срамота и грехота била, кад би „Војни“ морао престати због несаучешћа публике која здраво много има војничког задатка.

То није ништа сувише тражити, ако кажемо да би могли „војина“ примати и да би озбиљски требало да примају сви официри у стојећој војсци, њени поднаредници и наредници, и од народне војске сваки четник. То нико неможе казати, да много тражимо; јер од официра неки треба да узимљу „војина“ те да га и материјално тим помогну, а други да се њиме и користе у својој струци; каплари, поднаредници и наредници ваљда ћеју признати, да им ваља учити, и да им „Војни“ заиста доста поуке доноси; четници у народној војсци представљају капетане, они управљају са по 100 људи, и имају под собом два млађа официра (2 водника) и неколико десетника, који одговарају подофицирима у стојећој војсци, — је ли много дакле, ако кажемо да четници треба да примају „војина“? Заиста, није много; а знате ли, кад би сви ти, што их споменусмо, примали „војина“, каква би корист и помоћ била „војину“? „Војни“ би онда могао по тој материјалној помоћи да излази у величини од *СЕДАМ*, *ОСАМ* и *ДЕВЕТ* табака ме-

сечно, и у сваком да буде по *МАПА* или *ПЛАН* и *ДВА*, или *НЕКОЛИКО СЛИКА* на камену ил дрвету! Помислите, какав би то корак био за „Војина“?! Па би поред тога „Војин“ онда био и *морално* помаган, и доносио би сваки час по какав ваљан превод и оригинал.

Није ништа дакле много, кад велимо, да ти и ти треба да се упишу, и ми се потоме сасвим основито обраћамо публици с молбом да прими к срцу ово наше разлагање. Међутим успех у оваквим стварима поглавито стоји до *скупитеља*: ако се више њих приме да скупљају, па у томе настојавају озбиљно и ревно, онда свакојако биће уписника већи број; јер иначе неби могли себи протумачити, одкуд то, да на неке књиге, које управо ни књигама нетреба именовати, има уписника по *хиљаду*, по *две* и *више*! То се само разјаснити може тим, што издаваџели таквих ствари имају доста скупитеља, и што скупитељи њиови хатно и ревно примају се скупљања. Јер иначе морали би помислити да наша публика неуме ценити важност књиге, а то нам никако неиде у рачун да мислимо. Ми дакле и опет молимо свакога Србина да се прими скупљања и да око тога што живље наставе, те да буде што већи број уписника; јер са жалашћу морамо споменути, да ове године писмо имали ни *ДВЕСТА* уписника. Осим нашег припознавања и осим наше благодарности, и сама њиова савест захвалиће им на томе, јер ћеју осећати, да су на користну ствар полагали труда; ми пак по могућности да ћемо им *сваког једанајестог уписника за тај труд*.

„Војин“ ће, као што смо и прошлога месеца јавили, излазити, ако се публика одзове, и даље у месечним књигама од 3 печатана табака а по могућности и више, с плановима и сликама. Цена му је од дуката спуштена на 12 цван. за годину, и од 8 на 7 цван. за по године, све за љубав тога, да буде што више уписника, почем нама иде у рачун и то, да

имало више читаоца, јер се на тај начин и наука и поука више у народ шири, дакле предузетак има већега успеха. Програм „војинов“ остаје као досад, и до године ћемо о њему рећи коју опширније. Засад само то напомињемо, да је такав програм *једино* за нас практичан. Наши читаоци добили су ове године ПЕТ различитих књига, кад „Војина“ растуре и сваки предмет за себе повежу. Прво имају књигу: ТАКТИКУ са 10 листи каменорезних слика и 198 страна; другу књигу: ВОЈНИК НА МАРШУ од 152 стране; трећу књигу: НАЧЕЛА ЧЕТОВАЊА од 48 страна; четврту књигу: ВОЈНИЧКО СУДСКИ ЗАКОНИК од 65 страна; пету књигу: ВОЈИН са 1 картом, 1 планом и 11 дрворезних слика у тексту и око 280 страна.

За ову пету књигу, за „војина“ од прве године, шаљемо публици, као и поред сваке друге досад, *насловни лист и садржај.* У томе садржају назначили смо од повећих предмета садржај посебице опширно, да би угодније било при тражењу.

Ми за ову прву годину учинили смо, колико год нам је било могуће. Да смо имали боље помоћи моралне, и бољег одзива код публике, могло би и боље бити. Али нетреба одма изгубити надежде за у будуће. Из програма *писмо* изишли, да би нам се могло пребацити; а што *цео* испунили нисмо, т. ј. што у програму назначене науке *пису* ове године *све* заступљеније биле, то ће сваки паметан човек, и који те ствари журналистичке познаје, разумети и знати, да се програм *цео* и *не мора одма* прве године испунити. Доста то, да ћемо се ми побринути, да говоримо и о онима наукама, које стоје у програму, а нисмо их ове године изнели. Међутим нек нам се дозволи напоменути, да ове године нисмо ни имали толико моралне снаге, да би кадри били то учинити. Ал попет надежда у Бога, та ни ми нећемо довека стајати све на једној пози, и ми ћемо лагано по ла-

гано корачати напред, ако нам баш немогуће буде потрчати, као што би нам потребе захтевале!

Напоследку да напоменемо, да наша господа скупитељи, а молимо сваког друга, пријатеља и Србина да се прими скупљања, изволе се пожурити, те да нам *што скорије* имена с новцима пошљу; јер ако се они *закасни*, онда тешко да и ми нећемо прву књигу *одоцинити*, почем немамо куражи, да у печатање дамо пре, него што видимо на чему смо. Предплату на мање од по године, неможемо да примимо, јер су у „*војину*“ предмети, који се продужују и трају више од три месеца, па би тим оштетили и себе и уписника који би после три месеца хтео да одустане. Новце и имена ваља шиљати управ на мене у *наплаћеном* писму, а сваки ће уписник добити с првом књигом и квиту, да је на толико и толико платио. —

Пођимо дакле заједнички у посао, помажимо један другога, кад за општу корист посла се лаћамо, па ће нас и Бог видети и наш рад благословити!

Рука руку мије,
Образ обадије,

мудро вели наша пословица.

И нека ови благи дани принесу штогод и у корист општег напредовања и просвећења!

У Београду о св. *Игњату* 1864.

Драгашевић
официр и професор.

